

ÉBER | INVITOTT | ELÉVEN

MADE IN CZECHOSLOVAKIA

LVIII. évf.
7–8. szám
2015. július–augusztus

Ára: 2,40 € / 1200 Ft
Előfizetőknek: 2 € / 1000 Ft

Alapítás éve: 1958, LVIII. évfolyam

Alapító főszerkesztő:

DOBOS LÁSZLÓ

Főszerkesztő:

SZALAY ZOLTÁN

(szalzo@gmail.com)

Szerkesztő:

SZÁZ PÁL

(pali.100@freemail.hu)

Lapterv és tördelés:

GYENES GÁBOR,

SZABÓ ZSOLT,

VÁCLAV KINGA

Szerkesztőségi fogadóórák:

kedd 15:30–17:30,

Pozsony, Lőrincapu utca 19.

(Közért)

Főmunkatársak:

GREDEL LAJOS,

TŐZSÉR ÁRPÁD

Szerkesztőbizottság:

BALÁZS IMRE JÓZSEF (Kolozsvár),

BÁRCZI ZSÓFIA, CSANDA GÁBOR,

DARVASI FERENC (Budapest),

N. TÓTH ANIKÓ,

ONDREJCSÁK ESZTER (Budapest),

PÉCSI GYÖRGYI (Budapest)

Szerkesztőség

Madách Egyesület, P.O.BOX 7

820 11 Bratislava.

ISSN 1336-5088

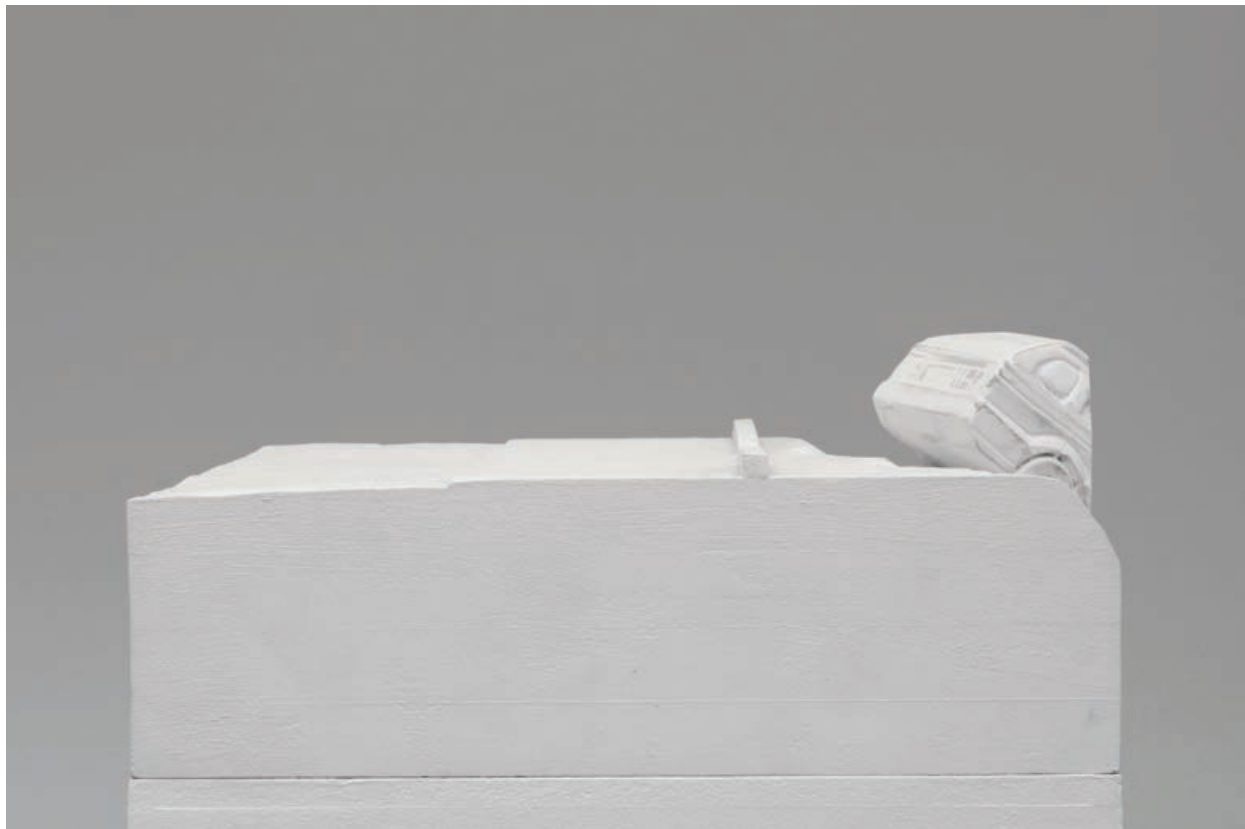
web: www.irodalmiszemle.sk

facebook.com/irodalmiszemle

skype: irodalmi.szemle

Martin Piaček 1972-ben született Pozsonyban, tanulmányait a brünni Mezőgazdasági Főiskola erdészet szakán, majd a pozsonyi Képzőművészeti Főiskola szobrászat tanszékén folytatta Bartusz György és Jozef Jankovič műtermében. Ausztráliai, hollandiai és lengyelországi tanulmányúton vett részt. Jelenleg adjunktusként dolgozik a főiskolán.

Martin Piaček abba a generációba tartozik, amely fiatalon élte meg a századvégi és a 2000-es évekbeli nagy változásokat: a rendszerváltást, a mečiarista szabadrablást és az Európai Unióhoz való csatlakozást, e folyamatokra reflektáló alkotásaiban a szlovák nemzettudat kérdésére, az ország történelmének különböző olvasataira fókuszál. A magyarországi Rajkán élve biztosított számára a kellő távolságtartás. Munkásságára jellemző a humor és a metsző ironia. Számos vizuális műfajban alkot: kislasztikákat, digitális grafikákat készít, de akcióművészettel is foglalkozik.

1996. április 26.: Róbert Remiáš autójának felrobbantása Pozsonyban

A BORÍTÓN:

1939. március 13.: Jozef Tiso és Adolf Hitler első találkozása

A HÁTLAGON:

1992. április 24.: II. János Pál pápát első szlovákiai látogatása során Ján Sokol érsek kíséri Pozsonyszőlősen

2010. június.: a Szvatopluk-lovasszobor ünnepélyes leleplezése a pozsonyi várudvarban

TARTALOM

MADE IN CZECHOSLOVAKIA

3

Made in Czechoslovakia (nosztalgiaszótár; szerzők: Ardamica Zorán, Bárczi Zsófia, Czinki Ferenc, György Norbert, Háy János, N. Tóth Anikó, Száz Pál, Veres István, Vida Gergely)

19

SZÁSZI ZOLTÁN:

Üllünk a lócán, mindjárt kezdik... (próza)

24

FÜLÖP ANTAL:

Egy ripacs följegyzései (regényrészlet)

42

URŠUEA KOVALYK:

A műlovarnő (regényrészlet, Vályi Horváth Erika fordítása)

47

HEÉ VERONIKA:

Kortársunk, Karel Matěj Čapek Chod (tanulmány)

57

ONDREJCSÁK ESZTER:

Anton Straka Halas-fordításai (tanulmány)

76

MICHAL HABAJ:

Karmageddon (vers, Merva Attila fordítása)

84

MÁRIA FERENCŰHOVÁ:

Attrakciók (vers, Merva Attila fordítása)

86

SOÓKY LÁSZLÓ:

Kókler forradalom (dráma)

116

PAPP SÁNDOR ZSIGMOND:

Gyűlölet (regényrészlet)

133

BODNÁR GYULA:

1961. január 24-én; Érintők (versek)

136

KULCSÁR FERENC:

Zsoltár (vers)

ÍZLÉSEK ÉS POFONOK

140

MERVA ATTILA:

A vadon házinyula, avagy Michal Habaj a négyzetten (Michal Habaj *Michal Habaj* című kötetéről)

144

PAPP MÁTÉ:

A gyerekszobától az elfekvőig (Vida Gergely *Demóverzió* című kötetéről)

146

SZABÓ LOVAS EMŐKE:*Isten úgy szokott focizni? (Gazdag József Egy futballfüggő naplójából című kötetéről)*

149

GYÜRKY KATALIN:*A történelem egérfogói (Sofi Oksanen Mikor eltűntek a galambok című kötetéről)*

152

Szerzőink

Irodalmi Szemle

ÉBER | NYITOTT | ELÉVÉN

Számunkat Martin Piaček „Szlovákia történelmének legkínosabb pillanatai” című plasztika-ciklusával illusztráltuk.

Kiadja a Spolok MADÁCH – MADÁCH EGYESÜLET (EV 153/08), nyilvántartási szám: 30807719.

A lap megjelenését támogatta a Szlovák Köztársaság Kormányhivatala – a Nemzetiségi Kultúrák 2015 program keretében.

Nyomta a Rubiconprint Kft., Somorja.

Terjeszti a kiadó és a Slovenská pošta, a. s.

Megrendelhető a szerkesztőségben, ill. a következő címen: Slovenská pošta, a. s. Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4.

P. O. BOX 164, 820 14 Bratislava 214.,

e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk

Megjelenik havonta (évente 10 rendes és egy összevont szám).

Egyes szám ára: 1,20 €. Magyarországon: 600,-Ft.

Előfizetőknek fél évre 6,- €, egy évre 12,- €,

Az összevont szám ára 2,40 € / 1200 Ft.

Magyarországon fél évre 3000,- Ft, egy évre 6000,- Ft.

Szlovákián, ill. Magyarországon kívüli postázás esetén a postaköltséget felszámítjuk.

A lapban megjelent írások tartalmi/eszmei szempontból nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség véleményét.

Vydáva Spolok MADÁCH – MADÁCH EGYESÜLET (EV 153/08).

Šéfredaktor: Zoltán Szalay. Redaktor: Pál Száz.

Grafická úprava a obálka: Gábor Gyenes, Kinga Václavová, Zsolt Szabó.

Adresa redakcie: Madách Egyesület, P.O.BOX 7 820 11 Bratislava.

ISSN 1336-5088.

web: <http://www.irodalmiszemle.sk>

Adresa vydavateľstva:

Spolok Madách, Devätinova 54, 821 06 Bratislava.

IČO vydavateľstva: 30807719.

Realizované s finančnou podporou Úradu vlády Slovenskej republiky – program Kultúra národnostrných menšín 2015.

Tlač: Rubiconprint, s.r.o., Šamorín.

Rozširuje vydavateľstvo a Slovenská pošta, a. s.

Objednávky na predplatné prijíma redakcia a každá pošta Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a. s. Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4. P. O. BOX 164, 820 14 Bratislava 214., e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk.

Vychádza mesačne (10 riadnych a 1 spojené číslo ročne).

Cena jedného čísla: 1,20 €. Cena spojeného čísla 2,40 €.

Predplatné za polrok: 6,- €,

na rok: 12,- €.

MADE IN CZECHOSLOVAKIA

(NOSZTALGIASZÓTÁR)

ELŐSZÓ

A hírlapok 2014 nyarán számoltak be róla, hogy cseh és szlovák bankok (nem mellesleg: az exportért és importért felelős bankok) újra bevezetik a Made in Czechoslovakia termékjelölést, hogy ezzel próbálják fellendíteni a hazai áruk külföldi forgalmát. Rájöttek ugyanis, hogy a nagyvilágban nem nagyon vette észre senki, hogy Csehszlovákia már nem létezik: a „Csehország” és a „Szlovákia” országnevek felettébb gyanúsán csengenek azok számára, akik csehszlovák termékeken nőttek fel.

Lássuk be: igazuk van a bankoknak! A csehszlovák termékek fénykorában minden olyan egyszerű volt, minden olyan áttekinthető volt, kiismerhető, megszerethető. Egyszóval: minden olyan csehszlovák volt. Ezen a térfélen mindenkiben volt némi csehszlovák, még abban is, aki azt sem tudta, hol van ez a nagyszerű ország: Tesla-rádió közvetítette hozzá a szocialista propagandát, vadiúj csillogó Jawa motorról álmodozott, vagy épp – ha kevésbé szerencsés helyre született – csehszlovák fegyverek ropogtak az ablaka alatt. Minden olyan egyszerű volt, kiismerhető, áttekinthető. És persze mindenki ifjú volt, mert a csehszlovák termékek az ifjúságnak készültek; leszámítva a pártvezetőket, akik viszont mi mást tehettek volna, mint hogy ezt az ifjúságot pátyolgassák. Ez volt a kutya kötelességük. Ők kötelességtudóak voltak, az ifjúság pedig ebből adódóan erkölcsös. Így lett minden ilyen egyszerű, kiismerhető és megszerethető.

Csehszlovákia még mindig velünk van, pedig ma már semmi sem annyira egyszerű, kiismerhető és megszerethető, mint akkoriban. Velünk van a csallóközi szűnyogfelhős estéken még mindig bájosan pöfögő Babettákban, velünk a szomjunkat semmi máshoz hasonlóan nem oltó kiskofolákban, velünk a fiókjaink mélyéről nagytakarításkor előguruló koronaérmékben. És ilyenkor, amikor rábukkanunk, a múltunkat is olyan egyszerűnek, kiismerhetőnek és megszerethetőnek látjuk.

Mintha valaha a miénk lett volna.

(A szerk.)

ALPA (nagyon csehszlovák) Először az volt, hogy a drága jó anyukám a fájó, kalciumhiányos tejfogaimat ezzel a csodaszerrel próbálta kúrálni: kockacukorra csöpögtette, hogy szopogassam a megfelelő helyen. Mit mondjak, ízlett. Nyilván, ez sokunknak megvan így. Hogy segítette-e a fogfájáson, vagy sem, erről már nincsenek megbízható információim. Talán segített: egy kockacukorba pumpált Alpa-esszencia, plusz némi anyai szeretet – végül is nem a legrosszabb kombináció.

Aztán volt az, hogy kenegetni kellett öregapám fájó ízületeit, izmait, derekát, vállát, a csontjait (igen, még a csontjait is) ezzel az izével. Sokan úgy gondolják, hogy erre megfelelőbb folyadék a Lesana, ami tulajdonképpen az Alpa kistestvére. Ha e két csodaszer különbségeit (előnyeit, hátrányait stb.) szeretnénk érzékeltetni, érdemes az ukrán exportból származó pancsolt borovicska és a Becherovka közti nüánsnyi eltérésekre gondolnunk: a szín és a fűszerezés mindkét esetben más, de a lényeg ugyanaz.

Majd jött Putyú bácsi, aki egyszerre fölülírta az Alpára vonatkozó összes paradigmát: fogta a szeszt, és úgy, ahogy volt, benyakalta. Putyú bácsi természetesen idült alkoholista volt, vénségére teljesen megvakult, többek között a mértéktelen sósorszeszfogyasztás miatt, de majd' száz évig elélt (na jó, úgy nyolcvanig). Állítólag négy veséje volt, soha nem izzadt, és kilométerekről megérezte a piát. A végén már az Okenát is megitta (lásd még: az élet Alpája és Ókenája), ami egy kék színű, alkoholt tartalmazó ablakmosószer, de annyi szépérzéke azért maradt, hogy előtte a folyadékot átszűrte kenyéren.

Most meg az van, hogy a Colgate, a Listerine, a Vademecum stb. szájmosó- és

öblítővíz elmehet a fenébe, ha egy nyavalyás afta keletkezik a szerencsétlen ember szájában, s csak a sósorszesz segít. Kicsit ugyan szétmarja a pofádat, de pár nap alatt eltünteti minden nyomot. Még az ujjlenyomatot is. Kell ennél több? (György Norbert)

GLOTKI (régi idők glotkija) A glotki, ez a furcsa és teljességgel megmagyarázhatatlan ruhadarab, a csehszlovák idők egyik leplezetlen merénylete az emberi méltóság ellen, gyermekkorunk tornaóráinak elengedhetetlen tartozéka volt. A cvicskivel és a fehér tricskóval együtt. Azoké a tornaóraké, amik eleve az önbecsülés teljes szétforgácsolásának órendileg pontosan behatárolt, a rituális ismétlődés folytán tökéletesre csiszolt gyakorlatát biztosították.

Pedig mozogni jó volt. Kötelet vagy rudat mászni, lengőgyakorlatokat végezni a lovon, vagy csak lógni a bordásfalról. A lelki megpróbáltatást nem a gyakorlatok jelentették, hanem a sorakozó, a folyamatos igazodás, a stopperrel mért idő és az öltöző és tornaterem közti táv leküzdése glotkiban. Glotkija még a Kisvakondnak sem volt.

Óvodában még elment, alsó tagozaton is. De hatodiktól egyre kínosabbá vált „talpig glotkiban” kivonulni a sportpályára. Vagy átmasírozni a teljes iskolaépületen. Mérleget csinálni a felfordított tornapad keskeny talpán. Gránátot dobni (békeharcos sportág), illetve bakot ugrani – ez utóbbi különösen. Egyre kínosabb lett kilépni az öltözőből. Főleg, ha a tornaterem nem is a saját iskolánkban volt. Átvonulni – glotkiban – az idegen tekintetek kereszttüzésén, valódi vesszőfutásnak számított. A kiséprűzésre ítélt bűnösöket hajtották így végig régen a városokon. A glotkihordás stigmatizált,

a stigmatizáltság pedig az önkirekesztés lélektani mechanizmusát indította be. Ez az abszurd és groteszk ruhadarab afféle csehszlovák skarlát betűként működött. Gyanítom, nem annak szánták, mégis, az erőszakolt egyformaság és a szokolista fegyelem örökségének illúziója által formált csehszlovák mozgás- és testkultúra ezen emblematisztikus ruhadarabja tökéletesen betöltötte a megszégyenítés társadalmi eszközének szerepét.

Nyilván nem volt ebben semmi tudatosság. Mégis, a szégyenkező embereket könnyű irányítani. A megszégyenítés évszázadok óta jól bevált fegyver a totális befolyás igényével fellépő társadalmakban. Ott, ahol az egyén mássága kiküszöbölendő hibának számít. Ott, ahol a siker mindig kollektív, a kudarc mindig individuális. Ahol egyszerre kell lépni és fordulni, és ahol a gondolkodást is szinkronizálja a fennálló rend. No, ott jelenik meg a glotki. Vagy valami hasonló. (Bárczi Zsófia)

GOTT, KAREL Karel Gott, mint a neve is elárulja, isteni származású, s csak véletlen, hogy valójában Csehszlovákiában látta meg a napvilágot. Szülei németek, ezért van, hogy a név nem a csehszlovákok számára otthonosabban csengő Král Bűh vagy régiesebben Korol Bűh, vagyis Istenkirály lett. Bár énekesi pályára került, mert a hangja is isteni volt, de mindvégig tudta, hogy ő valójában világalomra született. Egy próbálkozása volt is, hogy előbb a csehek elnöke legyen, aztán átvegye Európa, a Föld, s végül a mindenség fölött a hatalmat, de a demokrácia intézménye nem tette lehetővé, hogy mindez megtörténjen. Ebből is látszik, a demokrácia rendkívül érzéketlen az isteni dolgokra. Földhözragadt, primitív, ráadásul bárki szavazhat,

szóval olyan emberek kezébe is döntési lehetőséget ad, akikre még egy bicikli irányítását sem bízánk rá, nem még egy országát.

Köztudomású, hogy a világon mindig mindenütt jelen volt és még mindig jelen van egy Karel Gott. Ezek a különböző nemzetiségű Gottok valójában testvérek. Mindenki tudja, hogy például Korda György Karel Gottnak az édestestvére. Annyira hasonlítanak egymásra, hogy képesek akár egymást helyettesíteni is, ha a másik nem ér rá. A *Lady Carneval* című dalt bármelyikük elénekelheti, csak a plakátról derül ki, hogy ez most a Gyurika vagy a Karelka volt. De hasonló szerepet játszott az angolszász világban Tom Jones vagy épp Frank Sinatra. (Amúgy Tomika a legfiatalabb, aztán jön Karolka, utána Gyurika, s végül Frankocska a legöregebb, neki aztán van egy idősebb svájci rokona is, Frank bácsi, ő történetesen nem tud énekelni, de a rossz nyelvek szerint ő pénzeli az akciókat.)

A mai napig csak sejtéseink lehetnek, hogy ennek a családnak, nyugodtan nevezhetjük szent családnak, mi a valódi célja. Megelégszik-e azzal, hogy borzalmas zenéssel árasztja el a Földet, hogy minden zenei ízlést ízzé-porrá zúzzon, s zenei szempontból az egész világot megsemmisítse, vagy ennél nagyravágyóbbak, s a világ teljes elpusztítását tűzték ki célul. A CIA és a MOSZAD, valamint a KGB megmaradt része folyamatosan nyomoz utánuk, de mind ezidáig eredménytelenül. Többen gyanítják, hogy ezeket a titkos szervezeteket is ellepték már a különböző nemzetiségű Karel Gottok (csak a csehszlováknak öt gyereke van, legalábbis hivatalosan, s ki tudja, mennyi nem hivatalosan), s hogy valójában minden politikai szereplő, még Putyin mögött is ott van egy ilyen nem-

zetcsalogánya. Feltételezhetjük, hogy már évtizedek, sőt, évszázadok óta tart a világ elgottosodása, s a rajongók nem mások, mint a GOTT-hálózat emberei. Hogy ennek az állításnak az igazságtartalmáról meggyőződjünk, elég csak arra gondolni, hogy Budapesten az úgynevezett Korda-villa adott helyet a legtöbb titkos politikai megbeszélésnek. Miért? Más helyszín nem volt megfelelő? A válasz magától értetődő! S ehhez jön még hozzá az etyeki Korda-stúdió, ahol számtalan hollywoodi filmet forgattak az utóbbi években. Gyanús, hogy ezek a filmek is észrevétlen, a képek mögé titkos jelekként bekódolva a Karel Gottok akarátát terjesztik szerte a világon. És ne higgyük, hogy Csehszlovákia szétesése akárcsak pillanatokra is megroppantotta volna a Karel Gottok titkos akarátát. Nem, Csehszlovákia szétesése, ahogyan a jugoszláv háborúk, a trianoni békeszerződés, a világosi és nagymajtényi fegyverletétel mind a Karel Gottok titkos tevékenységének következménye. S míg Nietzsche azt hitte már a XIX. század végén, hogy Gott ist tot, valójában épp az ellenkezője történik, folyamatosan szaporodnak a kisebb és nagyobb Gottok szerte a világban. (Háy János)

JAWA (a csehszlovák motorok mitológiája) Írhatnám, hogy olyan ez, mint az első szerelem, de nem írom, mert nem olyan. Soha nem érdekelték a motorkerékpárok, meg úgy általában a közlekedési eszközök, sem maga a közlekedés. Az aszfaltra festett jelzések, a táblák, a felelősség, sem a rendszabályzat. Azt sem akartam soha kipróbálni, milyen, amikor egy fürdőruhás lány átkarolja a derekamat motorozás közben, én pedig szakszerűen bedőlök a kanyarban. De egy pepita ülésű fekete 250-es Jawára nem monda-

nék nemet. Ennek három oka van. Az első, hogy 1929. augusztus 17-én délelőtt fél tizenegykor František Janeček cseh fegyvergyár-tulajdonos bejegyeztette a Jawa márkát (miután megvette a német Wanderer motorkerékpárok licencét). A másik, hogy a Janeček-Wanderernél huszonöt évvel később elkezdtek gyártani a „Kývačka” típusú 250 köbcentiméteres hengerűrtartalommal rendelkező motorkerékpárokat, némelyiket pepita bőrüléssel. Nagyjából negyvenöt évvel ezután pedig azt mondja a gyerek, aki az iskolapadban mellettem ült, hogy lenne egy ilyen „kettőötvenes” eladó, bár az ülése sajnos nem pepita. Kétezer koronáért, papírok nélkül. Soha azelőtt semmilyen motoron nem ültem, csak azon a pepita ülésű 250-esen, amelyik az udvarunkban porladt. Nagypámé volt, szőlőbe járó motor, persze hogy fekete. Apró gyerekek voltunk, néha felmásztunk rá, hogy tudjuk, milyen, amikor ül mögöttünk egy fürdőruhás lány, mi pedig szakszerűen bedőlünk a kanyarban, de nem tudtuk meg. Jó, hogy magunkra nem döntöttük, hisz csak úgy neki volt a falnak támasztva, évekig ette a nap. Aztán az öreg eladta ötszáz koronáért a Hubacs Lacinak. Vagyis, amikor az iskolában szóltak, hogy lenne egy ilyen motor eladó, igent mondtam. Az illetékesek persze közölték, amikor meglátták, hogy ez így nem lesz oké, soha motoron nem ültem, és ez egy hatalmas gép, agyon is csaphatom magam vele, akár álló helyzetben. Meg hogy húzzam be a tengelykapcsolót, ha megállok, ne csak fékezzek, mert „húz” a motor. Persze, értem, köszönöm, igen. Nekem már az is elég volt, hogy kimen-tem az udvarra, és néztem. Egy henger, két kipufogóval, nagy gyönyörűség.

Néha aztán, langyos-denevéres szürkeületben kitoltam az udvarból, és el-

kezdtem közlekedni. Öngyilkos lelkületű motor volt. A hátsó, vagyis a kisebb fogaskerék előre volt szerelve, a nagyot, ami eredetileg elől volt, azt meg hátra tették, hogy a motor jobban húzzon. Nem tudott olyan gyorsan menni, inkább erősebben. Dombokra ideális. Óvatosan kellett elindulni vele, mert egy kerekre állt nagyon könnyen, ha pedig egy ilyen gép ránk fekszik, szétkenődhetünk könnyen, és váratlanul beállhat a halál. Megtörtént, hogy a temetőközben épp egyesből raktam át kettesbe, kicsit meggázoltam, és felemelkedett az eleje olyan ötven centire, szóval igaz. Egyszer kitisztítottam a karburátort, vagyis a porlasztót. Két darab 14-es anyát kellett lecsavarni, kiszedni az úszókát, meg kifújni a rézdúznit, ami egy átfúrt sárga csavar. Kifújtam, összeraktam, ment. A benzint persze olajjal kellett keverni, volt is füst. Dong... dong... dong. Ilyen volt a hangja, mert kétütemű. Nem jártam vele sokat. Átteleltettem a gabonás zsákok alatt, a következő tavasszal pedig el kellett adni. A kerekekből talán tolókoscsi lett, a motort pedig talán átalakították kistraktorrá, falusi igények szerint.

A Jawa motorok világa, mint tudjuk, külön mondanivaló, amely Csehország, Morvaország, Szilézia és Szlovákia területein szinte egyenlő a veterán motorkerékpárok kultúrájával, ez rendben is van. De engem a Pionír például soha nem vonzott. A név magyarul azt jelenti: úttörő. Még a szintén csak 50 köbcentis Mustangért is hamarabb hajlandó lettem volna pénzt adni, mint a Pincsiért. Van is egy családi fénykép, hogy csecsemőkoromban öregapám a sárga Mustang mellett a kezében tart, közben pedig süt a nap. Szóval a Pionír a tipikus plebejmotor. Aki nem akar többet, csak egy motort, annak jó a Pionír. Amikor a gye-

rek tizenhat éves lesz, átkattan neki, szerzünk egy Pionírt, hadd nyírja. Aztán két év múlva már a lányok fogják érdekelni, a motort meg elpasszoljuk pár száz koronáért. A motorkát, ahogy felénk mondják.

Ezek az úgynevezett kismotorok. A nagymotor a Jawák között a százötvenesnél kezdődik. Százötvenes ČZ, vagy ahogy mondani szokták, a csezet. Česká Zbrojovka, cseh fegyvergyár. Utána jön a Jawa 175, vagyis az egyhetvenötös, szimpla kipufogóval, vagy kettővel. Aztán a kettőötvenes. Őt már a hangjáról illik megismerni, kétutcai távolságból is, nem összekeverve a háromötvenessel. A háromötvenes szintén nem érdekelt soha. Akik tizennyolc éves korukra nem gyógyultak ki a Pionír-lázból, kaptak háromötvenest. Azok már divatmotorok, két szögletes hengerrel, hátul felfelé billentett kipufogókkal, modern formavilág. A kettőötveneseké még egyenes, párhuzamos az úttessel. Azokban még van tartás. Vagy ha még régebbre megyünk: ott a Jawa 500 köbcentis szörnyetege, hivatalos nevén a Jawa 500 OHC, a tipikus királytengellyel. Vietnami piacoktól vásárolt szivacsstrandban, falusi főúton vezettem egyszer. Autó jött szembe, az én felelem meg lassan tekert egy biciklis néni. Megvártam, persze, nem előztem, de még napokig remegett a lábam, ha eszembe jutott, hogy rugalmas hetven kilométerrel ötszáz lóerőn egyensúlyoztam, és nincsenek halottak. Kéthengeres az is, persze. Egyszer a letámasztója nyáron a házunk előtt átszúrta az aszfaltot, és eldőlt.

Meg ott vannak a 40-es évek végén gyártott 250-es és 350-es Perákok (hivatalosan Pérák). Istenségek szintén. Mindkét típus a jellegzetes, háromszög alakú oldaldobozzal, ami a 250-eseknél

már téglalapot formáz. A Kývačkán meg a Panelen is. A Panel a Kývačka utódja, az már a 60-as évek eleje. Arról külböztethetők meg, hogy a Kývačkán a kormány nem más, mint a lámpafejből kiálló két kormányszarv, a Pannelnél viszont a kormányszarvak alsó részére rányúlik egy-egy rövid fémtakaró a lámpafej folytatásaként.

Langyos nyárestén hatvannal repeszeni a töltésen, trikó és bukósisak nélkül, strandpapucsban. Hegedülnek a tücskök, a Jawa 250-es Kývačka pedig csak dong... dong... dong. Kicsit fáj a lábam feje, amikor a sebességet visszafelé rakom, de nem érdekel. Talán felül egyszer a fürdőruhás lány is, és szakszerűen bedőlünk a kanyarban. (Veres István)

JÉERDÉ Apukám a jáéerdében dolgozik. Traktorista. Répát hord, meg búzát meg kukoricát meg ganajt. Ő jár a legrosszabb traktoron. Mindennap elromlik vagy kétszer. Dől a füst a kéményéből, apukámból meg a káromkodás. Szerencsére mindig meg tudja javítani. Örömeben bemegy a kocsmába. Ott már várja a többi traktorista, mert egyszerre jár le a munkaidejük. Megbeszélük a traktorbajokat. Apukám tudja a legtöbbet. Fel is néznek rá. Én is felnézek rá, mert még csak a derekáig érek. Jó traktországa van, amikor hazajön.

Anyukám a jáéerdében dolgozik. Ete-tő. Fél négykor kel. A bocik már nagyon várják, hogy reggelit adjon nekik. Én is várom, de engem nem etet meg. Inkább pletykál Mari nénivel és Katókával. Mire hazaér, én már rég az isiben vagyok. Szerencsére ott kapok iskolatejet meg két kiflit. A tej zacskója elég bűdös. A fogammal tépem ki a csücskét. Ha nagyra sikerül a lyuk, akkor vigyázni kell, nehogy kicsurogjon a számból, miközben szívom. A tej finom. Ez anyukámnak

köszönhető, mert elegendő eleséget ad a tehénkének. A tanító néni irigykedik anyukámra, mert több pénzt keres, mint ő. Anyukám délután nincs otthon, mikor hazaérek a napköziből. Akkor is eteti a tehénkéket. Hiába, azok az első. Én csak utánuk kapok vacsorát. Mindig félek, hogy éhen maradok, mert este is meg kell beszélni a fontos dolgokat Mari nénivel és Katókával. Anyukámnak bociszága van, amikor hazajön.

Nagymamám a jáéerdében dolgozik. Fejőnő. Hajnalban felpattan a pionyierkára. Lobog a kendője meg a tyeplákinadrágja a szélben. Szivattyúkat kapcsol a tehenek tőgyére. Bőgnek örömeben, hogy megszabadulnak a nehéz tejtől. Nagymamám elgörgeti a tejeskannákat egész az istálló kijáratáig. Jó erős a karja, meg se kottyán neki a sok tejeskanna. Megpaskolja a legszélső tehén hátát. Nagymamámnak tejszága van, amikor hazajön.

Nagyapám a jáéerdében dolgozik. Raktáros. A raktárban gabonahegyek állnak. Nagyapám reggeltől estig számol. Egy könyvbe írja a gabonaszemek számát. Néha összekeveri, és akkor kezdheti előlről. Ha nem sikerül megszámolnia, akkor ott kell maradnia még éjjel is. Ha sikerül végeznie estig, búzaszága van, amikor hazajön.

Nagytesóm a jáéerdében dolgozik. Kápus. Ül a bódében, és várja, hogy jöjjön valaki. Ha jön valaki, kinyitja a kaput. Lobog a haja a szélben. Egy füzetbe írja, ki jön, hánykor, mit visz, mit hoz. Egyszer azt írta be, hogy Józsi bácsi zsiráfot hozott. Senki nem vette észre. A zsiráfot se, a beírást se. Nagytesómnak szélszága van, amikor hazajön.

Keresztapám a jáéerdében dolgozik. Predszeda. Ül az irodájában egy nagy asztal mögött. Fehér inge van, kék csíkos nyakkendője. Folyton csörög a telefon-

ja. Kiabál a kagylóba, pedig soha nem mérges. Senkit nem enged be, csak Mártikát a kávéval. Mártika tetszik a keresztapámnak, ezért tíz kávé is megiszik egy nap, hogy Mártika minél többször bejöhessen. Diktál is neki, Mártika boldogan csapkodja az írógépet. Keresztapám meg néha a Mártika farát. Ha nem az irodájában, akkor a Volgájában ül a keresztapám. Körbejárja a szántóföldeket. Lobog a nyakkendője a lehúzott ablakban. A Volga elég jól tud menni a földúton is, nagy porfelhőt kavár. Ebből mindenki látja, hogy keresztapám milyen szorgalmasan dolgozik. Megnézi az istállókat is, de csak az ajtóból, hogy elég kövérek-e a malacok. Nem akarja, hogy ganajszaga legyen, amikor hazajön. Nem is értem, miért mondta neki tegnap az a lófogú kombajnista, hogy mekkora ganaj vagy te, Gyula. (N. Tóth Anikó)

KOFOLA (Kofola állam – *karaoke a 24-es tételre*)

Kofola államban *éltem* én,
ahol minden kofola volt,
minden kofola, de nemcsak *belül*:
komolyan, kívül is, kofola,
kofola,
kofola, kofola, kofola.
Kofola ház és kofola ember,
kofola párt és kofola gyász,
kofolafény a kofolaszemben,
kofola öröm, kofolamáz,
kofola sár és kofola bál és
kofola dob, kofola gitár,
kofola vágához kofola jár és
kofola, kofola, kofola pinák.
Bevághatod, íme, (kívülről) a réges-régi *anyagot* – ha kell,
a kort bármikor ledarálhatod.
Vagy készíthetsz számtalan preparátumot,
szakszerűen szétmért államod kofola-formalinban lebeghetne, a krakedlis vagy

dunsztos üvegeket (utóbbit a nagyobb daraboknak) a telázzsin kiállíthatod:
a koffein okozta enyhe mámor,
erre gondolnál, ha néznéd.
Már csak ezért sem lehet fekete,
ami eleve hónaljszőr színű
(megengedem: rozsdabarna),
habár, akkoriban, nem néztél igazán oda,
egyszerűen láttad, hogy kofola,
kofola, kofola,
kofola:
kofola Duna és kofola héj,
kofola duma, kofola part,
a kofola sír az kofolamély,
kofola szodor kofola szart:
és kofola itt a feketeszen,
és kofola itt a kölkök *álma*,
kofola leszek, ha megnövök *én*,
kofola feszül a szivárványra:
kofola mezőn kofolaperje,
kofola Husák kofolacsontja,
kofola a Nelli *rejtett* szerve,
kofola, kofola,
kofola.
És kofola minden *fekete*,
és kofola minden Kofola.
(Vida Gergely)

KORONA (A csehszlovák húszas. A kamillavirág még a bötük – *phytoikon*) A kamillavirágnak olyan nagy böcsülettje vót mindigis, hogy vígű még a húszkoronásro is főkerűt a kipe. Ott vót a húszkoronás hátulján a húszas mögött. De az, hogy ott vót, aszt jelenti, hogy utóbb még a elftársok is kintelen vótak elismernyi a kamillavirágot, forgott a níp kezín. Igén furcsa vót ez a húszkoronás. Láccott, hogy fáronnak má a elftársok. Mer azon még a evangéljom fájjo is rajta vót. Ott át egy nyitott könyv, abba gyükerezett a ílet fájjo, rajta virágok, gyümölcsök, mind a Paradicsomkerbe. De még a Ádámtyánkot még a Évanyánkot

is odatették melléje. Igaz, nem vennyi észre, mer olyanok, min fíjatal korukba, még osztán fő vannak ötötzetve öltönybe, nyakkendőbe, kezükbe a evangéljom, azt óvassák. De persze ez nagy titok vót, elftársokelőtt aszt köllött mondanyi, hogy a tanuló ifijúság van a kípén, mlágyeyszsa vzygyélává, de Öregapád akkor is fölismerte Évanyátokat, ha magossarkúba is vót. Fölöttük még süt a nap. No assé nap, úgy min nap. De há a szemés háromszöget nem tēhettik oda, ammä igen főtünő lett vóna, ammä a hitetleny elftársoknak is szemēt szűrt vóna. Há még ha a Szentlelket tēszik oda galamb alakjábó! Mēr ezek a elftársok amúgy olyan hitetleny nípšig vót, hogy nem gyűttek rá, mi van a kípén. Én nemtom, ki rajzóta, de biztos jámbor embēr vót, hogy még a evangéljomot is rátette. Mer abbú nyóll a tudás fájjo. Ott vót rajta a ige is, a bal sarokba. Öregapád aszitte, zsidó bötűk azok, mer a Lébus aszonta, bötűkkē teremtette Atyámteremtőm a világot. Úgy is van, mer kezdetbe vót a ige. Mikor kigyűtt a új húsas, mēnt megmutatnyi a Lébusnak. De az aszonta, nem zsidó bötűk azok. Há nem bírtak rágyűnni. Addig-addig okoskottak, emírgűtek, emēntek a Pásztolelftársho, ammindig tutta, mēre kő a nípēt terēnyi. No akkor kiderűt, hogy tótbötűk. Ó, szlovák, vagy ó, cseszlovák, aszonta. Kituggya milyen bötűkkē teremtette Atyámteremtőm a világot, zsidóbötűkkel-ē, vagy tótbötűkkē. Kinek hugyan. A zsidóknak zsidó bötűkkē, szlovákoknak ócseszlovákkó. Ruszkiknak még rusz kibötűkkē. Aszt tutta óvasnyi Öregapád, mer meg köllött tanyúnyi. Nēkünk még magyar bötűkkē írták a evangéljomot. No de olyan nem is vót soha! Habár kituggya, mer mámo má aszt is kitaláto valaki, hogy valamikor a rígi világbo vótak magyar bötűk,

azzā mindēnt mindēnkinek főróttak, hát ilyen ez a magyar níp, ugyi, mindig sok van valakiknek a rovásán. Nos tēnap még a falutáblát is kirakták rovássó. Rá van írva, Marad. De há persze elővasnyi nem tuggya Öregapád, ki tuggya azokat a krikszkrakszokat, nem tuggya a ócseszlovákokt sē, még má Lébus sincs, aki a zsidó bötűköt elővasná. Tiszta zavar van má a világbo. A fejesék a krikszkrakszot megengedik, de azt má nem, hogy Kalincsiakovó helētt úgy híjják a falut, min mindēnki, Maradnak. Vagy legalább Maradovcénak. Mámo má jobban össze van zavarva a világ, mind a bábēli torony idejin. Má csincsung bötűk is vannak Maradon, de legalább ott van óvashatóan is, hogy Ngon Baj. Milyen baj, mér baj, nem tuggya sēnki, csak nōgon. Zsidó bötűk má nem marattak Maradon, kimēntek azok a kímínyēn a háború alatt Öregapád gyērēkkorábo. Csak a sírkövekēn vannak, de aszt nem óvassa sēnki. No ha maj má mink is cseszlovákú fogunk írnyi, hogy óvasod ē Öregapád sírkövit? Vagy nētán magyar bötűk lēsznek? Aszt má nem hiszēm! Inkább cseszlovák. Mer azokat osztán mēgin rárakták a pízre a fordulat után. Az is kík kvót, mind a rígi húsas, de má ötvenes lett. Ez is mutassa, hogy mennyit vesztētünk, hogy kimēntek a elftársok. Ott má osztán nem köllött rejtēgetnyi sēmmit. Ott vannak a bötűk Atyámteremtőm tenyereji között a ēgyházó ēggyűtt. Csak má a Paradicsomkert hiánzott. Még a kamillavirág. Mer a fejeséknek ammä sēmmit sē jelēntētt. Elejire még odarakták a Szencirilt még a Szemmētódot. Azok vótak a szlovákok apastaljai, vittik a evangéljomot Cseszlovákjábó, kūtte ikēt a Szentistván, mēnni köllött, térítēttek a nípēt, monták a evangéljomot.

Így osztán megkapta mindénki a evan-géljomot a maga nyēvin. Mer nyēv néküli igévē teremtētte Atyámteremtőm a világot. Evvót Krisztusurunk, a világ megváltó Messijásó. A apastalokba még belemēt a lílek ereje, akkor osztán nyēvekēn beszítek, hogy mindénki megérthesse a ígēt. Akinek füle van, meghallja, kinyissa szíve házánok kapuját. Krisztusurunkra is leszát a lílek, mikor Szenjános megkērēszttüte. A lílek erejibű született a kamillavirág is. Ezér vót rajta a húszason a evangéljommā, igévē, ílet fájjávó. De ezek máro mind ētűntek a pízrű. Ez jegyzi, hogy mámo még nagyobb hitetlensígbē áll a níp, mind a elftársok idejin. No de mikēt beszíllēk, ētűnt a kík ötvenes is, euró van má, azon még má a ige bötűjji sincsenek. Ētűnedēzētt a kamillavirág is a határbú, mer nem bírja ezt a nagy hitetlensígbēt, mēntēn ēszárod. Pedig mennyi kamilla vót rígbēn a határbo, mind a gyom. Őregapád a fogasbödönnyē szētte. Mámo má keresve sē talányi sēhun. (Száz Pál)

PÁRKI (horcsicával) A párkiról mindenkinē a horcsica meg a május elsejei felvonulások utáni tivornyák jutnak eszébe, és nyilván nem is véletlenül. A „mindenkin” itt most azokat értem, akiknek ez megadatott, ergo, minimum éltek már akkor, és minimum fűtötte őket a nemi vágy. Emlékszem, ahogy vonulunk végig a füleki főutcán (Fő utca), prímán fellobogózva, harsog a rezesbanda, a helyi posta előtt ott áll az a bizonyos piros drapériával burkolt szomorú tákolmány, rajta néhány helyi szoft-brezsnyevi elvtárs, mi meg integetünk vadul. De hősiesen helytállunk, sőt, talán még örülünk is ennek, s végül elnyerjük méltó büntetésünket, ami két maszatos cetli: az egyikre az van írva, hogy „občerstvenie”, a másika

meg, hogy „strava”. Az obcsersztvenyie a nagyfiúknak sör, a kisebbeknek (ezek vagyunk mi) kofola, a sztrava viszont már korosztálytól függetlenül párki horcsicával. Egy téglalap alakú papírtál-cán szolgálják fel auccot, természetesen szalvéta nélkül, de ez nem is hiányzik. És arra is emlékszem, hogy a horcsicából mindig keveset adnak a párkihoz, kenyeret viszont sokat. És ez így van jól, gondolom akkor én.

Pár évvel később: 1988-at írunk, a május elseje pont vasárnapra esik (mondhatnám azt is, hogy pont keddre, de akkor hazudnék). Tizenhat éves vagyok. A masírozás a fent említett módon lezajlik, a párki-horcsicával-aktus természetesen bekövetkezik, aztán a kofola is bekövetkezik, de valamiért ekkor már úgy érzem (mert fűt a nemi vágy), hogy ez nekem kevés. Valaki valahonnan szerez bort (mert valaki valahonnan mindig szerez bort), sőt, sok bort. Hogy fehéret vagy vöröset, arra már nem emlékszem. Nyilván fehéret is, meg vöröset is, de ez most mellékes. A lényeg, hogy sokat. Aztán felmegyünk a füleki várba.

A füleki vár 1988-ban még kultikus hely volt. Fel lehetett menni, csak úgy, mindenféle hercehurca (belépti díj, okos magyar turisták, turistanők és turistavezető nénik stb.) nélkül. Nekem is kultikus hely volt ez: ott csókoltam meg először egy lányt, ott szívtam el életem első füves cigijét, és igen, ott rúgtam be először úgy, hogy teljesen összerókáztam magam, és másnap nem emlékeztem bizonyos részletekre (csak a félreértések elkerülése végett: mindez különböző napokon történt).

Arra viszont emlékszem, hogy Imolában aznap a Forma 1-es San Marinó-i nagydíjat futották. Ayrton Senna indult az élről, és én ezt valamiért látni akartam

(nyilván akkor még F1-rajongó voltam). Kértem a józanabb haverjaimat, hogy vigyenek haza, de azt mondták, pihenjem csak ki magam itt fent, e hűvös, történelmi falak árnyékában, és hagyjam Sennát nyugodtan versenyezni (rögtönzött bölcsességükért azóta is hálás vagyok). A brazil a futamot természetesen megnyerte, tudtam meg később, én pedig, fene tudja, miért, dühös voltam magamra.

Hat év múlva, 1994-ben a május elseje (mert közben volt egy szökőév is, ugyebár) ismét vasárnapra esik. De ekkor már nincs se felvonulás, se párki horcsicával. Van viszont Forma 1-es futam, és mit ad isten, megint Imolában. És megint Senna az, aki az élről indulhat. Ekkor már ott ülök a tévé előtt, és nézem, ahogy a rajt után az élre áll, majd a hetedik körben a Tamburello-kanyarban vezető helyről, teljesen értelmetlen módon a betonfalnak csapódik. Aztán nézem, ahogy kihúzzák a roncsból, és próbálják újraéleszteni. Hirtelen megértem, hogy Ayrton Senna, most, ott, a szemem előtt éppen meghal. A végén kihányom magamból a vasárnapi ebédet, ami, természetesen, nem párki horcsicával, de ettől csöppet sem könnyebbülök meg.

Nem tudom, hogy függ össze ez a két dolog, nyilván sehogy. És még csak azt sem mondanám, hogy akkor, 1994. május elsején valami megváltozott volna bennem (valami nyilván igen), viszont azóta tudom, hogy nincs többé párki horcsicával.

Virsli van mustárral.

Azt viszont szeretem. És annyi mustárt pakolok mellé, amennyit csak bírok.

Hogy ne legyen hiányérzetem, például. (György Norbert)

PIONYIERKA

1. – Te mán pionyerka vagy?

– Nem, még csak szikra.

– Mikor lesző pionyerka?

– Jövő héten avatnak.

– Van mán egyenruhád?

– Van, az unokatesómtó.

– Nyakkendőd is van?

– Van hát.

– Fő tudod kötni?

– Gyakorótuk a pionírvezetővel.

– Az a fő, hogy ha főkötd, vigyázz rá nagyon, hisz a vörös zászló színét hordod nyakadon.

2. Amikor meglelt a pionyerka, körbeálltuk az udvaron. Először apukám ült rá, berúgta, jól megbrunnyogtatta, aztán maga elé ültetett, és végigrobogtunk az utcánkon. Kint álltak a népek a házak előtt, integettek. Én is integettem. Aztán következett a nagytesóm, de az rögtön fölfordult, a pionyerka kerekei a levegőben forogtak. Apukám szentségelt, hogy mit kínlódik, még tönkreteszi a motort. Mire nagytesóm föltápászkodott, már nagyapám ült a barna műbőr ülésen. Csak harmadszorra sikerült neki beindítani, de úgy meggázolta, hogy majdnem kiszaladt alóla a motor. Került egyet, és kiabált, hogy nem tudja lefékezni. Apukám szaladt utána, valahogy sikerült leállítani. A népek röhögtek. Akkor jött nagymamám, átdobta a tyepláki lábát a szép piros benzintartályon, meghúzta a kendőjét az álla alatt, föltette a nap-szemüvegét, elsőre bestartolta, végigszáguldott az utcán, hogy alig győztük követni a szemünkkel. A népek tapsoltak. Nagymamám azóta szinte le se száll a pionyerkáról. A többiek a családból kénytelenek biciklin vagy gyalog járni.

3. A pionyerka fölrángatta a pionyerkit, majd a kényelmes lábbeliben kigyalogolt az ismeretlen katona sírházhoz. Randija volt a csapattanács-elnökpajtással. Az pontosan érkezett a megbeszélt időre. Sikerült elcsórnia a nagyanyjától a pionyerkát. Miután megvitatták az

imperializmus fokozódó veszélyeit, az ötéves terv célkitűzéseit, a Tyereskova pionír csapat jövőjét és a nyári tábor programját, heves csókolózásba fogtak. A csapattanács-elnökpajtas önkívületében véletlenül ráta posott a pionyerka pionyerki jére, de az egyáltalán nem vette zokon. (N. Tóth Anikó)

PRIOR

1. városrészt jelző helynév (Priornál, Prior alatt, mellett, mögött, Priortól lefele stb.), építkezési terület, lakossági építőanyag-ellátó, játszótér

Egy-egy város központjának évekig, évtizedekig meghatározó architektonikus eleme („dominanta mesta”). Földtúrás, majd vasbeton-konstrukció, szerencsés esetekben (ha 1989 előtt fejezték be) nagy fehér, világoskék vagy szürke kocka. Általában a centrum legszebb, legrégebbi, legdekadensebben burzsuj (értsd szecessziós, de rég lerobbant, a szocializmusban hivatalosan nem létező marginális társadalmi rétegek, elemek által lakott) házai, olykor egész épülettömbjei estek áldozatául. Mivel az építkezés eleve anyaglerakatként is funkcionált, az élelmes lakosság innen „vételezte”, értsd: lópta, kapta (lopatta el mással), szerezte (vette meg svarcba az éjjeliőrtől vagy a szállítóktól) az építőanyagot és a szerszámokat (beleértve akár egy betonkeverőt vagy hegesztőtrafót is) saját háza felépítéséhez vagy tatarozásához. A Prior tehát már megépülte előtt a szocialista társadalom központi ellátására szolgált.

Közben lakótelepi gyermekek kalandparkjává, játszótérpótlékává, grundjává vált. Mivel az épület úgy készült, mint a Luca széke, azaz havonta alig pár napig dolgozott ott alig pár munkás valami sörösüvegek ide és oda rakásával, a délutáni és esti órákban a kavicshegyek, homokdűnék, meszes-

gödrök, betongerendák, vasrudak és bontott téglák dzsungelében a szocialista ifjúság jövőendő nemzedéke (avagy virág vagy te stb.) itt élte ki illegális hajlamait. Itt gyújtogatott autógumikat vagy elfelejtett benzines kannákat („bandaszkákat”), itt verekedett, itt rejtette el a lopott biciklit, cserélt focilabdát horgászbotra, itt csajozott, itt alkoholizált. Innen lőtt csúzlival rendőr kocsikra és 613-asokra („tatrasesztotrinácska”, szocimerci), azaz a nép vezetőinek („papalások”) nagy fekete autóira. Tehát még egy fel sem épített áruház helyét is évekig Priornak nevezhette a lakosság, kivéve, ha a pártvezetés nem ámította azzal, hogy ott bizony új kórház épül. (Kórházat mondok, Prior lesz belőle – tartja a népi mondás.)

2. csehszlovák áruházlánc

A szocializmus idejének legismertebb hazai áruházlánc, melyben a legkülönbözőbb részlegek kaptak helyet. Amolyan komcsi pláza pláza nélkül. És persze áru nélkül. Némi áru érkezésekor a bejáratnál egymást lincselő, hiánycikkekben (Favorit bicikli, Adidas feliratú „sustyákis tyepláki”, Emgeton helyett BASF magnókazetta, magyar dinnye, grúz konyak, poltári kristály...) reménykedő nép, proletariátus és/vagy agrárproletariátus szenvedélye és rendszerbe vetett hite itt mutatkozott meg, nem a május elsejei felvonuláson. Aztán másnap kisebb, protekciós sorok a pult alól vásároltak. Majd egy hónapig kongott a Prior az ürességtől. Ha nem lett volna mindegyik földszintjén „Lahôdky” (a cseszkó szoci büféje, tejbárféleség majonéz salátákkal, savanyított hallal, tej helyett üveges sörrel és olcsó rummal – majdnem olyan, mint egy „Ryba”, csak nem annyira halszagú), akkor akár be is zárhatták volna hetekre.

3. a szocialista város „civilizációs” fokmérője

Ahol nem volt Prior, ott nem volt semmi.

Amelyik településen Prior üzemelt, az már város, annak van jövője, mert rátermett (párt)vezetői képesek voltak „elintézni” neki egy Priort. Oda már érdemes volt beköltözni faluról, mert ott volt jövő. Volt...

Így gondolták. (Ardamica Zorán)

ŠKODA

„Aztán beleerőltették ezt a kurva Volkswagen-motort. Hagyták volna a picsába úgy, ahogy volt.” (kortárs autószerelő közlése)

1.

Az alkatrészeire bontott mustársárga Škoda 100L De Luxe látványa a Katona József utcai kertes ház udvarán, valahol a keleti blokk nyugati szélén, egy mezővárosból lett iparvárosban. Valószínűleg ez a látvány lehetett az, ami kibillentette Mosoly András nyugdíjas szövetkezeti portást vasárnap reggeli jó kedélyállapotából, és onnantól kezdve aznap már nem is billentette vissza semmi, egészen addig, amíg saját kezébe nem vette a sorsát, egy csehszlovák típusú hegesztőpisztoly által, de ekkor még nem tartunk itt.

Most még csak sétálunk haza Mosoly elvtárssal a Videoton jókora gyártelepe felől, ahol néha-néha még ma is vállal egy-egy szombat éjszakát az üzemi portán. Addig sincs otthon, és a munkaidőt igyekszik kihúzni, amennyire csak lehetséges. Nem siet, tavaszi pantallója fehérre villan a májusi napsütésben, rövid ujjú inge az illő mértékig kigombolva, VOR-zakója a hátára dobva, műbőr talpú tip-top félcipőjének halk lépteihez pedig az úgynevezett íróutcák dús lombú cseresznyefáinak zúgása adja a ritmust,

a majdnem nyári szélben. Gorkij, Tolsztoj és Makarenkó mondatai szolgálnának háttérül ennek a vonulásnak, ha Mosoly András olvasott volna tőlük egyetlen sort is, míg végül elérünk a nagy szovjetek között magányoskodó Katona József utca sarkáig.

A nyugdíjas portás ekkor már érez valamit, de még nem sejtheti, amit mi tudunk, hogy innentől kezdve egy perc nyugta sem lesz, pedig még csak reggel fél kilenc van, ráadásul vasárnap.

2.

A Škoda 100L De Luxe Fülöp Bandi ipari tanuló atyai öröksége. Bandi udvarolni jár a Katona József utcába, közben a városi könnyűfémű kötelékében készül szakvizsgájára, és bandisága révén tulajdonképpen tegeződő druszaságban lenne Mosoly Andrással, kamasz szerelme szembeszomszédjával, ha ez a vidám druszaság nem múlt volna el hamar az egyre gyakoribbá váló vasárnap reggeli autószerelő tevékenység miatt. Az ifjú Bandi ugyan többször elmagyarázza a nyugdíjas Andrásnak, hogy sokkal kényelmesebb itt, az udvaron szétszedni, összerakni, majd beállítani az állandóan rakoncátlankodó 100L motort a megfelelő üzemi tartományba, mint ugyanezt Bandiék panelháza előtt tenni a garázs-soron, ahol egy negyvenlakásos panelközösség ellenszenvét lehetne kivívni ugyanezzel a tevékenységgel, az öreg Andrásban 1985 tavaszán már kevésbé dolgozik a kollektív tudat, sőt, valljuk be, egyre inkább csak magára gondol, a vasárnap reggeli Kőbányai sörére meg az alváásra.

Így csap össze kollektív és egyéni érdek egy Škoda 100L De Luxe darabjai fölött 1985 májusának utolsó vasárnap reggelén.

Ugyanis ahogy a nyugdíjas portás megérzi a közeledő tragédiát a sarokra érve, úgy Fülöp Bandiban is motoszkálni kezd a nyugtalanság az udvaron, és amikor ez az eleinte csupán lappangó, alaktalan szorongás egyszer csak Mosoly András szembeszomszédáá sűrűsödik össze, jobbnak látja a dolgok elébe menni, és a portás felé siet az utca végére. Vagyis csak sietne, de a bádoglemezekből összetákolts piros nagykapu már megint bera-
gadt, úgyhogy a könnyűfémipari tanuló-
nak jó néhány szakvizsgatételt végig kell
pörgetnie a fejében, amíg egy megfelelő
mozdulattal ki tudja rúgni a kaput, és út-
jára eredhet.

Ekkor még nem tudja, mekkora hibát követett el.

3.

Mosoly András nézi-nézi a Škoda 100L De Luxe darabjait a kiégett fűvön, és ugyan látja közben, hogy Fülöp Bandi szája mozog, de a májusi szélzúgás mintha egyetlen erős visítássá állna most össze az öreg portás fülében, így nem hallhatja, hogy Bandi mindenféle kisdobos, úttörő és a végén még ministráns becsületszavát is adja, hogy ezúttal nem lesz motorbógetés, bár ez utóbbiról, a ministránsról, nem tudja pontosan, hogy micsoda.

Mosoly András legyint, és jobbnak látja, ha ezen a vasárnapon egy másik megoldáshoz folyamodik, ha aludni akar. A reggeli Kőbányai lehetőségét ezúttal elveti, és már a garázsa végében, a kannák közé rejtett vegyes aromájú szesz jár az eszében, metiles ízét a nyelve hegyére képzei, amikor elmenőben becsukná a kaput, de nem lehet. Ezt a szart javítanád meg inkább, öcsi, szól hátra, de már a saját hangját sem hallja a fülébe költözött visítás miatt.

A nyugdíjas portás délelőttje hol izzadt, csatakos, hol hidegrázós forgolódással telik a nyári konyha kempingágyán, és néhány éber pillanatában megállapítja ugyan, hogy ezúttal tényleg nem hallani a 100L De Luxe vinnyogását, de valami miatt mégsem tud aludni. Ütemtelen, fémes csattanások szakítják meg a szél süvítését, és riasztják föl álmából, amiben egyébként éppen halórré fokozzák le a városszéli halásztavakhoz.

Az íróutcák cseresznyefái zúgnak a májusi szélben, és olyan gyönyörű, roppant tavasz van, hogy abba Mosoly András agya majdnem belehasad.

Az utca lakóinak későbbi elbeszélése szerint a nyugdíjas portás fejében nagyjából ebédidőben állhatott össze az ördögi terv. Ekkor már legalább tizenhat órája nem aludt, ebből tizenkettőt szolgálatban töltött, egy órát céltalan sétálással, felet szeszesital-fogyasztással, a maradékot pedig álmatlan forgolódással. Miután föltápászkodott kempingágyáról, utolsó erejével keresztülvonszolt egy gázpalackot az utcán, csehszlovák típusú hegesztőpisztolyát csőre töltötte, és úgy behegesztette szembeszomszédja szél csapkodta piros bádoglemezes nagykapuját, hogy végül Fülöp Bandi teljes szaktanuló osztálya dolgozott a szétbontásán két álló napig, egy kegyelemkettesért, és szerelme bocsánatáért.

Aztán a teljesen elerőtlenedett portás már nem ért vissza saját házához, azonnal az árokba ájult. Az arra járók azt hitték, biztosan részeg, pedig csak aludt. És soha nem álmodott szebbet életében. Csak már nem tudta elmondani senkinek, mi lehetett az. (Czinki Ferenc)

TESLA A TESLA nem egy elektronikai gyár, nem egy magnetofon, egy lemezjátszó, nem a gyengeáramú tech-

nika és technológia élharcosa a szocialista szektorban, a TESLA maga volt a rokendroll és az öntudat. Akinek volt egy TESLÁ-ja a hetvenes években, az rosszember nem lehetett. Ahhoz érdemes volt felugrani egy üveg borral, mert hangszóróról ugyan, de felvette a Komjátiból a legjobb számokat. A TESLA hozzátett a rokendrollhoz, nem úgy szólt, ahogyan eredetiben szóltak a számok. A technikai perfekció, amit anynyira szerettek volna elérni a nyugati stúdiók hangmérnökei, teljesen idegen volt a TESLA-szemlélettől. Szar felvételek, megnyúlt és megkopott szalagok: ez volt a TESLA. A TESLÁ-n megszólaló rokendroll sokkal menőbb volt, mint amit a nyugatiak hallgattak. Ez igazi avantgárd volt, felrúgta a zenei hangzásról alkotott konzervatív képet: még véletlenül sem voltak tiszta hangok, tiszta dallamfutamok, mintha minden torzítóra lett volna dobva. A TESLA felturbózta a kreativitást, így aztán a Beatles közelebb került Bartókhoz, mint a nyálás Beach Boyshoz, a Bee Geesről már nem is beszélve. A rokendroll csak TESLÁ-ról különleges, amúgy olyan, mint bármely más tánczene, csak hangosabb.

A TESLÁ-ról mindenki azt hiszi, a nagy szerb tudósnek Nikola Teslának állít emléket, holott nem. Legalábbis egy idő után a gyár nem vállalt közösséget ezzel a gyanús életű, amúgy zseniális fickóval, akiről köztudomású, hogy mikor Szigeti Antallal a budapesti Városligetben sétálgatott, Faustot idézett eredetiben; legendás memóriája volt, egész könyveket tudott szinte lefotózni a szemével, majd ezt követően a porban felvázolta a váltakozó áramú motor működését. (Amúgy épp itt a Ligetben építette meg később a motor első modelljét, de erről a magyarok nem tudnak, mert azt hiszik, a szerbek nem találhatnak fel

semmit, legfeljebb, ha magyar származásúak.)

Egy szocialista nagyüzem, ismerve a kort, egyértelmű, hogy nem vállalhatott egy ilyen alakkal közösséget. Már a szülei is gyanúsak voltak, ortodox pap az apa, a nagypapa, s az egész rokonság tele van egyházi arccal, ráadásul Tesla gyanús fejtegetésekkel hozakodott elő a világ működéséről, istenről, az üzemanyag nélkül működő motorról, meg egy csomó idejemúlt dologról, mondhatni egyik alapembere lett a paraelméleteknek, a new age-nek, aminek prófétái hamis tudást terjesztenek szerte a világban. Így aztán a gyár neve egy rövidítésre lett visszavezetve: TEchnika SLAboproudá, ami magyarul gyengeáramú technikát jelent. Ilyen ravasz kis megoldással kiiktatták a szerb tudóst a névadásból, de a gyárban mindenki tudta, ez kamu, mert olyan névvel, hogy Gyengeáramú Technika (ráadásul mindez csehszlovákul még szarabbul hangzik), nem lehet forradalmasítani a kor tánczenéjét, valamint leuralni a keleti piacokat. A TESLA csak azért tudott ilyen diadalra jutni, mert titokban a gyártósorok mögött, ahogy az úr a vizek fölött, ott lebegett a szerb zseni szelleme. (Háy János)

TUZEX A lakosság valutájának felfszippantására államilag fenntartott csehszlovák üzlethálózat. Tuzexi: nyugati, protekciós, ritka, luxus (pl. *tuzexi pícsa* vulg. olyan túlzottan fennhéjázó és ízléstelenül riherongy külsővel mutatkozó nők, akik a salgótarjáni piacról öltözve is a magasabb pozíciójú párttitkárok, üzemvezetők, állami hivatalnokok megfizethetetlenül drága, jugoszláv cuccokban járó macáira próbáltak hasonlítani).

Ma azért nincsenek csehszlovák Tuzex vegyesboltok, mert nem tilos otthon

vagy lakossági folyószámlán valutát tartani, külföldre utazni, nyugati árut importálni. És mert nincs Csehszlovákia sem. És azt hiszem, boni sincs már, de abban nem lehetek biztos... Van viszont a belföldi exporttal (a betűszó jelentése ez: Tuzemský EXport) ekvivalens meg hasonlós: legyen itt egyszerre nyugati álmvilág, lehetőségek, szabadság, meg az állam diktálta és „garantálta” szociális biztonság: tuzexi állapotok...

Kapitalista vagy annak látszó árut eladó szocialista elitboltok üzletlánc (kicsike láncocskája – szimbolikusan is) volt a Tuzex. Csak külföldi pénzért vásárolhattál benne vagy bonért (szlovmagyarul boni, mert szlovákul a többes száma bony). De honnan is lett volna külföldi pénzed? Vagy bonid? A lakosság nagy hányada sosem látott, nem fogott a kezében 1989 előtt külföldi pénzt. Maximum értéktelen zlotyt északon vagy akkoriban még kicsit ropogósabb forintot délen. Lejt, levát, rubelt elvétele, véletlenek alkalmával, na de ezeket meg minek... Úgyse mentél vele semmire. Még a Tuzexban sem.

Négyféleképpen lehetett valutád. 1. Nepper voltál (le-lecsuktak, de köptél, és az elvtársakat is te láttad el nyugatnémet márkával). 2. Örökölted külföldről, vagy kaptad külföldi – értsd nyugati – vendégtől, akit azonnal be kellett jelentened a rendőrségen (SNB, VB – korszaktól függően). Szóval rögtön gyanús voltál, osztályellenesség meg rendszerellenes elem, mert voltak nyugati kapcsolataid. És némi pénzed. 3. A stex külföldi vendégmunkából származott, oda viszont akkoriban kizárólag a párt által szervezett munkáscserék és baráti segítségnyújtások keretében juthattál ki (többek között arató kombájnosnak Magyarországra, esztergályosnak az NDK-ba, netán Görögországba – az már nagyon

nyugat volt, még Jugoszláviánál is nyugatabb, orvosnak valamely baráti közeli keleti országba – az volt a keleti nyugat, mert nekünk olyanunk is volt). Akkor viszont nem tarthattak ellenségnek, mert a káderlapod patyolatliszt kellett legyen. Plusz elvtársi elkötelezettség, párttitkár keresztapa, munkásőrségi aktivitás, önkéntes rendőrségi segédőrség (PS VB), ŠTB-s együttműködési nyilatkozat s más gyönyörűségek terhelhették a lelket.

4. Mégiscsak a rendszer ellensége voltál, viszont egy baráti országban kerestél meg a pénzt hivatalosan, csak épp rendszerellenes (például művészi – minden művész gyanús, rendes proletár olyat nem csinál, eszébe se jut) tevékenységgel, például Magyarországon publikáltál novellát, verset, megbocsájthatóbb esetben szocialista realista művek fordításait (terjedjen az állami szépségesség...). Akkoriban ott nem fizethettek forintban külföldre. Az állam átszámolta bonira, azt a célállam jól megsápolta, behívtak előbb a rendőrségre (mit is írtál, minek, kinek, miről, meséld el szépen, részletesen, hogyan is képzeled ezt, ja és az útleveledet hagyd az asztalon, nem kell az már neked úgysem), majd az egyetlen bankba, ahol ezt az utalványtípust átvettél, féltél, féltél, hazavitted, féltél. Eladni nem tudtad, mert figyeltek, lemondani nem lehetett róla. Elutaztál valamelyik Tuzexhoz, alig volt belőle az országban, a boni értékét otthagytad útiköltségként, aztán elköltötte nyugati luxuscikkekre, amelyekre nem volt szükséged. Mert amire szükség lett volna, na, annyi bonid sosem volt, és már nem is lesz. Amire meg kiadtad, iható kávéra, kevésbé nyúlós pulóverre, táskarádióra (hátha jobban bejön rajta a Szabad Európa... Sharp hifitoronyra már nem tellett...) vagy Metaxára, a hiánycikk golyó alakú rágógumira – hát, ezek nélkül le-

hetett volna élni, már amennyire egyáltalán lehetett. De legalább nem tartottad magadnál, mert az egy házkutatásnál (jó, jó, átlagos proletároknál nem kutattak, de azok nem is jártak Tuzexba) bajba sodort volna.

Szóval a Tuzex két szempontból bizonyult zseniális csehszlovák találmánynak. Egyfelől elfejte az értékeőbb pénz-nemeket a lakosságtól, s alkalmat adott minden gyanús alak megfigyelésére. És akkoriban mindenki gyanús volt, akinek akadt némi pénze, főleg, ha nem koronában. Másfelől pedig a külföldi utakra hivatalosan eljáró elvtársak megspórolt napidíjai, odaát elcsencselt cuccainak

hazahozott ára is az államkasszába vándorolt vissza, miközben az elvtársak – megszívátva saját KGST-piacukat – elégedetten költhettek a rothadó kapitalizmus dekadens termékeire.

Így aztán a legelvtársabb elvtársak és a leggyanúsabb rendszerellenes alakok leggyakoribb találkahelye épp egy-egy Tuzex, a megfigyelt, relatív szabadság helyszíne, a rezsím maga ellen árulkodó nonszensz készítménye volt. Mint a csehszlovák kultúra egyik emblemikus tere, létrehozója és produktuma, már csak szociológiai, történeti, bölcséleti, antropológiai és elmeegógyászati szempontból is. (Ardamica Zorán)

Nem sokkal 1914. július 19. után: Svetozár Hurban Vajanský a földre köp Marka Petrová előtt a turócszentmártoni nyomdában

SZÁSZI ZOLTÁN

ÜLÜNK A LÓCÁN,
MINDJÁRT KEZDIK...

I.

— Jól van, Öcsi, te mész el piát venni, kuss, ne is próbálj meg ellenkezni, mert nem engedünk a pályára, ha sokat pofázol, és akkor nem kukkolhatod a csajokat az öltözőben. Értve vagytok?

— Ja, értve vagy, Hosszú. Mit hozzak és hová menjek piáért, hogy ne legyen feltűnő?

— Tényleg, skacok, mennyi koronánk van? Nyomás ideszórni mindenki! Laca, Sunyi, Bibas, te is, Öcsi, ide a sapkámba a lóvét!

— Anyám lever, ha megint csórok tőle.

— Ne rinyálj, Sunyi, ne kérj, lopj, és lesz.

— Nem kéne ilyet mondanod, tudod, hogy a Sunyi anyja milyen szentfazék.

— Te se ugass, Laca, mert lecsaplak, inkább szórd ide az aprót is, ne dugd vissza a zsebedbe. Aszongya, hogy összevissza van harmincegy korona hatvan fillérünk. Ami nem rossz, ebből már lehet valamit kezdeni. Na, Öcsi, akkor te elmész az öreg partizánhoz, mert máshol nem lehet még ilyenkor, tíz előtt piát kapni a városban.

— De az kurva messze van, ki kell mennem egészen a városi parkig, a kis csárdába. Táskámba sincs. És ha megint be lesz baszva az öreg partizán, és dafke nem ad piát, mi a szart csináljak?

— Akkor kimész a Siratóba, a temető felé, a ruhagyárnál, ott a Csipás Bözsi a csapos, ha szerencséd van, már részeg, és nem kéri el az obcsánszkit, nem pofázik és önt.

— Jó, elmegyek, de mondjátok, hogy mit hozzak!

— Hogy ne legyen feltűnő, Öcsi, itt a nagy sportrendezvényen a szeszelés, a piát vineás üvegben hozod, már van literes is, és ne nyávogj előre! Ha lehet, félig nyomd fel Becherovkával, és szerezz vagy kérj egy másik palackot is, abba meg boroviczkás Vineát kavarj. Elbírsz két literes flaskót hozni, nem? Dugót kérhetsz rá, ki ne folyjék, mert akkor ütök.

— Jól van, ne basztass, vigyázok. Cigit, melyet?

— Okos gyerek vagy, Öcsi, még a végén pártelnök leszel. Laca, Sunyi, Bibas, milyen cigi legyen? Na, szóljatok már!

— Mivel én Spartát szívok, vegyél azt, de piros dobozosat, Öcsi. Erős, tudom, de Sunyi is, meg Bibas is bírják, te meg, Hosszú, múltkor ilyet csórtál a nagyboltban, és azt mondtad, ízlik. Szerintetek?

– Hosszú, nekünk jó a Sparta, sőt, feltöri a szánkat. Nézd meg, Sunyi Bystricát szív, nekem meg Marsom van, ettől csak jobbat tud venni. Csak Zorát ne vegyél, Öcsi, mert az бүдös, mint az égő lóköröm.

– Okos a Laca, jár neki a feles. Sunyinak meg most majd legfeljebb feltöri az állát a jó cigi. A pia az kábé olyan huszonnyolc korona lesz, na, várjál csak, még itt van a hátizsákomban két literes üveg, az még két kroncsi, kijön az anyag, Öcsikém! Húzzál bele, mert tízkor már a mladšie žiačkyk tornáznak, azokat már érdemes lestimölni, azokból lesznek a jövő nyári csirkék, az ideiek meg a dorastenkyk közül buknak ki. Ott van a Kati, az Anikó, a Livi meg a Saci. Azokat figyeljétek majd. Azokat már érdemes. Lesz még nyár is. Csak lejárnak a strandra, nem?

– És ha igen, mi van akkor?

– Kis hülye. Akkor az van, hogy bevizsgáljuk, mint Tata, a mester, a dugattyút, újrafúratás után. Mi meg fúratás előtt vizsgáljuk be. Ha hiszed, ha nem, Öcsi, ezeknél a dorastenkyknél már olyan pampuskák pislognak rád a tornacucc bevágása alól, mint egy tepsi. Még a prémjét is látni, ha jól megnézed.

– Honnan tudod, láttad, Hosszú?

– Ne röhögjétek! Mit pirultok, faszfejek? Igen, láttam a suncikat, mert én ésszel élek, nem mint ti, hogy ki se láttok a fejetekből. Én tegnap itt voltam az utolsó főpróbán, segítettem az öreg Zsidónak felszerelni a hangosítást, meg betakarni kertészeti fóliával a Tesla hangszórókat, hogy el ne ázzon az egész miskulancia. Takargatni talán nem kell, bár mintha borulás jönne letről.

– Ne má, Hosszú, te dolgoztál? Zsidóval? Hát mi lelt, Hosszú? Megjavultál?

– Na hagyjál szépen, Laca, ne szívass! Képzeld el, hogy igen, dolgoztam, és ti is fogtok ma még, mert az egésznek a végén segíteni kell Zsidónak elpakolni a cuccot.

– Mi az, hogy segíteni kell? Te beteg vagy?

– Te vagy beteg, Sunyi. Azt gondolod, ide másképpen neked be lehetne jutni, ha nem így, általam? Szerinted mi a fasznak szereztem fehér karszalagot, mi? Rendező vagy, bazd meg, majd a végén elcuccolod a hangos bigyókat. Vagy nem akarod látni a csajokat? Tőlem mehatsz is, csak add ide a fehér karszalagot.

– Jól van, mit szorítasz, bazd meg, meg ne egyél már, vagy mi a faszom. Mekkora öntudatos káder lett a csávóból, nézitek? Még a végén a SZM-be¹ is felveteted magad, Hosszú? De máskor szólj, mi az ábra, mert így honnan szopjam ki, minek ez a fehér szar itt a dzsekimen.

– Barom! Vakuljak meg, ha nem így lesz, de megéri a bulit, skacok, el fogtok duranni, olyan látvány lesz itt! Szerintem a vén szatírok, fent a párton, fülig benne vannak ebben az egész szpartakiád buliban, ők akarnak hivatalosan friss húst bámulni, teljes felhozatallal, az ország legjobb csajaiból, és ezért nem sajnálnak se lóvét, se fáradozást. A rohadékok! Impotens vén fószerok!

– Te ezt honnan veszed, Hosszú? Mit láttál te tegnap, nocsak, énekelj, Hosszú!

– Persze, most énekeljek mi? Dobjatok meg egy cigivel. Csak ez a szar Mars van?

– Én mondtam, hogy csak ez, esetleg mezítlás Bystrica?

¹ Socialistický zväz mládeže – Szocialista Ifjúsági Szövetség.

– Na, hagyjál, Laca! Olyat csak te szívsz. Addig nem alacsonyodom le. Szóval érdekes a felhozatal. Sok a csajok közt az olyan, amelyiken alig van nézni való. Tudjátok, milyenek még ezek. Sok kéz, sok láb, se mell, se segg, se pampuska. Aztán vannak ezek az átlagos bulák, hogy van már rajtuk nagyjából minden, de vagy zsíros a csaj, vagy piszkavas, vagy pattanásos meg izzadós, vagy a szája bűdös, vagy mit tudom én. Na, éppen az ilyenek közt nagyon ki tudnak ugrani az igazi nőcikék, a kis babatestűkkel! Ott már minden a helyén. Minden fincsi, forma, illat, szín, ajajaj, nagyon bulis, mint egy Simca motor, olyanok azok a csajok. Bűbáj meg észvesztés. Ilyenekből is van néhány tucatnyi, és amilyen dörzsöltek ezek a kockafarkú tornatanárok, mind ez első sorban vannak általában.

– Ne mááá! De miért?

– Mert azt szeretnék, hogy innen menjen egy csapat lány Prágába, a Strahovra. És akkor esetleg ők is utazhatnak. Tíz nap paradicsom. Pia, kaja nyakhajlásig, csajok tízezerével. Ha az országos izé van, ott Prágában, azt mesélik, még banánt is kapni, meg magyar téliszalámit, meg narancsot, mandarint. És Prágában sörözni, csajokkal, na igen, azt nevezem. Ezért tették a legszebbjét az első sorba. Majd meglátjátok, de amit mondok, arra mérget vehettek. Te meg mit állsz itt, Öcsi, húzzál már! Egyik lábad itt, a másik meg a partizánnál! Spurizz, faszikám!

II.

És én spuriztam. Tizennégy éves voltam, 1980-at írtunk, gimibe készültem, és nem voltam tök hülye gyerek. Csak olyan kis vézna és szemüveges, de merész srác. Mentem, mert ha látni akartam valamit az egész szpartakiádból, aminek aznap volt a járási bemutatója, akkor menni kellett. Be kell, hogy valljam, engem is a mladšie žiačkyk meg a dorastenkyk érdekeltek akkoriban a legjobban. Mert mindkét fellépő csoportban voltak olyan lányok, akik tetszettek nekem. Párhuzamosan hat vagy tán nyolc is. A mladšie žiačky csoport olyan egybeszabott cuccban tornázott, olyan erős piros tornadresszben, oldalt fehér csíkokkal, és nagyon feszes volt a textil minden lányon, de nagyon ám. Mindent kihozó cucc a tornadressz, elől és hátul, alul és felül. Mutatja az árut, ahogy Hosszú mondaná. Jó, ezek még csak olyan kiscsibék, vagyis korombeliek, ezek még nem csajok, de igen, tényleg köztük vannak a jövő nyári csibék, akiket majd lehet fűzni a strandon, ha megjelennek ott, már akár idén is. Most befixálom a fejembe a formájukat, és akkor idén meg a jövő nyáron megismerem majd őket. Úgyis divat az egyrészes fürdőruha. Hacsak nem nőnek meg nőnek. Mert akkor hiába a fixáló bigyó a szememben. Az idősebbek, a dorastenkyk, hát igen, ott már komoly, nagyon komoly esetek vannak, ott van például, na, hagyjuk, nem áru-lom el, ki van ott, vagyis majd meglátjuk, ki lesz ott. Azok a csajok, ahogy így láttam múltkor az osztályablakból, mikor lent próbálták a szpartakiádot, olyan lila egybecuccban vannak, fehér csíkokkal díszítve, és ez a dressz is mindent megmutat. De nagyon ám! Hiába! A lányok, azok szépek. Már amelyik szép, de ha az, akkor ám nagyon az. Micsoda pampuskája van! – ezt mondta múltkor Hosszú, pont a Saci-

ra. A pampuska az jó dolog, én porcukorral szeretem, és nem egészen értettem, mit gondolt Hosszú, de csak elmagyarázza már ma végre. Én még nem láttam lányt, már úgy. Mármint ruha nélkül. Egyszer belestünk a tornatermi öltözőbe, de nem lehetett sokat látni. Ez a Hosszú, ez nagy vagány! Különben autószerelő tanonc, télen már tizenennyolc lesz, és állítólag falja a csajokat. Sorba. Ezt mondta róla Sunyi, de ő olyan, mint a neve, tényleg sunyi, és azt nem hiszem, hogy a Hosszú lányt bántana. Múltkor láttam a moziban, ahogy ott ül egy csajjal, rágták a szotyit, és bambultak, igaz, a Hosszú keze ott pihent a lány combján, ahogy mondani szokták, a térdkalácsán, és hazafelé azzal dicsekedett, hogy ő nem csak kalácsot simogatott, hanem pampuskát is. Cukorbeteg lenne a csávó? Mindig ezekkel az édes tésztákkal jön randi után! A fene se érti ezt! Bár én vagyok a legkisebb, vagyis a legfiatalabb a bandában, de én vagyok az ész, az informátor és újságolvasó, meg minden ilyen. Ha én vagyok a legkisebb, akkor általában, mint most is, nekem kellett elmenni piát meg cigi szervezni. A verés nem hiányzik soha, és én tudom, hogy mindenképpen teljesíteni kell, amit a főnök mond, így meg legalább bevágódok, és ha ügyes vagyok, még akármi lehet. Hosszú igen hülye tud lenni, ha begurul, olyankor hátratóri a kiszemelt delikvens kezét, valami fura fogással, aztán meg térdel hirtelen gyomron rúgja, s amikor már az ellenfél padlót fogott, szolidan rugdossa, általában rüssztel, főleg gyomorszájon, ott nem látszik meg nagyon a nyoma, de totál harcképtelen még a legerősebb ellenfél is, ha alig kap szuszt! De miért pont a partizánhoz küld piáért? Mindegy, a parancs az parancs. Az obcsánszkim nálam van, tizennégy éveseknek már kiadják, én márciusban kaptam, és ha nagyon vakerálna az öreg, megmutatom, úgyse látja a születési dátumot. Hiszen félvak, annyi maximálisan elég, hogy van igazolványom, és kiadja a piát csont nélkül. Hogy én még csak tizennégy vagyok? Hát igen. Ugyan. Kit zavar? Ha dolgozni jó voltam már tavaly nyáron a štátny majetokban, akkor piát is vehettek, nem? Pedig szar melóm volt a tavalyi. Kint a szőlőhegyen. Kacsolni, kötözni, permetezni. De legalább ittam néha jó bort is. Maga a vincellér adta, hogy ne igyunk a trágyaleves gémeskút vizéből, mert tiszta nitrát. Marháknak, juhoknak jó, ember ne igyon vizet! – ezt mondta a vincúr! Így kellett szólítani: vincúr! Amúgy egy részeges fazon, aki reggel nekikezd és estig nyomja, éjszaka meg tovább, aztán tízig alszik, fent a prэшázban, de a bora, az szuper, amit készít. Messze földről járnak ide, mert az igazgató elvtársnak a štátny majetokon sok ismerőse van, a vadászok pláne, és mind vedel, mint a gödény. Le vannak ejtve, lényeg, hogy nekem is jutott néha egy kis jó bor. Diófa alatt, kenyér, paprika, hagyma, szalonna, ahhoz pincehideg rizling! Apám rendesen irigykedett, mikor meséltem erről. Anyám meg visítózott, hogy mit piálok én tizennégy évesen, mikor más még Pedrót rág meg Vineát iszik, én mit képezelek magamról. Attól fél, hogy olyan részeges leszek, mint Fázós Béla bátya, aki azt mondta apámnak, mikor legutóbb nála járt, hogy az utolsó cserepet is elissza a házról, és mi meg le vagyunk sajnálva, ne várjunk semmilyen örökségre. Pláne ne utána. Apám meg erre azt kívánta neki, hogy mihamarabb forduljon fel. Béla az egyetlen rokonunk. Mármint élő rokon itt ebben a városkában. Kedves családom van, nem? Csak ne lenne olyan rohadt messze a partizánnak a csárdája! Kint van a város túlsó végén, a kastély kertjében, jó két kilométer az iskolai focipályától, ahol ez az egész

szpartakiád lesz. Jaj, a csajok! Ha nem lennék kíváncsi, hogy néznek ki azokban az egybe-cuccokban, le se sajnálnám az egész szpartakiádozást! De hát kíváncsi vagyok. Amúgy én is mehettem volna szpartakiádozni, csak én lusta vagyok. Tornából fel is voltam mentve. Meg úgy gondolom, néző is kell! Mi lesz, ha nem lesz piros Spartája az öreg faszinak? Veszek kéket, legfeljebb, ha az se lesz, veszek albán cigit, az olcsó és erős. A DS, a Durres Speciál meg a Vicomte, az nem is olyan rossz márka. Ha meg ezek se lesznek, marad a Mars, munkáscigi, jó cigi, azt szívni nem ciki. Csak a Hosszú fog visítózni, de megérti, ha nincs, akkor nincs, most zárva a trafik, szombat van, és amúgy is, örüljenek, hogy viszek valamit. Vineába Becherovka, hát, nem tudom, én ezt megkóstolom-e. Még a boroviczkását hamarább, de ha az felmelegszik, az hosszú köpésre viszi az embert, és rettenetesen fejfájós ital. Van még egy sutyi ötkoronásom, azon veszek magamnak Horalkyt, meg esetleg egy Marina kekszet, amit, ha jól tudom, szeret a Saci. A Marina keksz jobb, mint a pampuska, már ha az van neki, ahogy ez a Hosszú mondja. Kár, hogy pont ebben a vadkék sustyákimban indultam el reggel, mert mostanra már melegek van benne. Ez marha egy anyag, szerintem rosszabb, mint az apám húsz évvel ezelőtti nejloninge, amiben tánciskoláztam. Még a seggem is vizes volt a csárdás után, mert az nem szellőzik. Leizzadok, mint a kacsa! Anyám szokta ezt mondani, ha sokat kapál. De hogy tud izzadni egy madár? Mind-egy, ne foglalkozzunk ezzel, sietni kell, már fél tíz lesz mindjárt. A kopott botaszkim sáros, meg kéne mosni, de majd a partizán kocsmájánál, ott a kis patak, ami megy le a folyóra, az ásványvíz, a csevicekút mellett, majd iszom is, meg letisztítom a cipőm. Biztos vagyok abban, hogy lesz cigi is, meg pia is, és megnézhetem a csajokat a szpartakiádon. Csak összejön valami egyszer, nekem is! Hát nem?

FÜLÖP ANTAL

EGY RIPACS FÖLJEGYZÉSEI (RÉSZLET)

(HAŠEK, THOMAS MANN NO MEG
HÁT HRABAL ÚR UTÁN SZABADON)

1978-at írtunk, de írhattunk volna éppúgy '79-et vagy '80-at, az általános helyzet évtizedek alatt szinte semmit sem változott, s úgy tűnt, már nem is fog változni soha... Ma már sejtem, hogy ez az „úgy tűnt” az emberi lét s talán az egész civilizáció legmélyebb igazsága: hiszen a történelem a tévedések, majd a tévedéseket követő családások sorozata...

Fent jelzett dátumok valamelyikén a Komáromi Jókai Napokra látogattam haza Prágából, ahova anno jól vagy jobban fizetett munka után utaztam. De rögtön be kell hogy valljam, ez csupán ürügy volt, s ha nem volna természetem a decens mértéktartás, hozzátehetném azt is, hogy pusztá álca... Egy komáromi (éjszakai) presszó szeszbe-füstbe szédült óráján, éjjel tizenegy után lobbant fel képzeletemben Prága, a „száztornyú főváros” romantikus képe: „Látta már Arany-Prágát?...”, s a leküzdhetetlen vágy, ha nem láthatom Prágát belátható időn belül, végem!... Nyilván az ilyesmi sosem történik ok nélkül, ez sem csak úgy, öngyulladás, történt: Mr. Toronto, Komárom szülötte, akkoriban költözött haza a „vasfüggönyön túli” Kanadából, ahova a dubčeki forrongás néhány szabadabb napja alatt emigrált... Érdekes módon senkinek nem szúrt szemet, hogy azokban az években, mikor fejenként tíz-tíz évet kaptak az illegális határsértők, akkori nevükön: „disszidensek”, Mr. Toronto egy szép napon skrupulus nélkül megjelenik Komáromban, s mintha sosem járt volna a „bűnös” Nyugaton, kávé rendel magának az Európa presszóban.

Hamarosan barátok lettünk. Imponált neki, hogy nemsokára könyvem jelenik meg: *Kedvező pillanat* című novelláskötetem kiadása akkor már épp folyamatban volt... Nekem meg tetszett az a légkör, melyet Papa Toronto (hamarosan így kezdtém őt szólítani) minden elővigyázatosság, óvatoskodás nélkül, mondhatni szabadon gerjesztett s táplált maga körül, bármerre járt is a városban, élénk színekkel ecsetelve a szabad Kanada életstílusát, asztaltársaságokat repítve (velem együtt!) a vágyálmok régióiba. Szárnyas szavakkal regélt róla, hogy mi minden van ott, ami itt nincsen, mi mindent szabad ott, amit itt nem szabad, amiről itt mi nem is álmodunk. Mert ott bizony van póker!..., illatosított kínai füstölő (ebből egyébként mindig akadt valamelyik zsebében néhány darab), van továbbá Zen-buddhizmus, aztán ott van Cohen, a költő. Költőből nem is csak egy van Kanadában, mert ott van, ha meggondoljuk – mondta –, ott van... Walt Whitman meg Ginsberg, ez így máris rögtön több, mint kettő!... S egy ilyen felfűtött éjszakai órán három költő már nekem is többnek tűnt, mint kettő. „Nem tudom, mi célra rendeltetél. (Azt sem tudom, hogy én magam mi-

ért vagyok, s bármi is miért van.)” – motozott fejemben Whitman egy asztalunkhoz tévedt kóbor sora, az Európa presszóban, ahova azon az estén tényleg csak véletlenül keveredtem el, mert egy táskával, zsebemben 150 koronával indultam „le” a városba, hogy rögtön jövök, csak veszek vacsorára valamit, hogy a gyerekek (akkor épp ötéves Tóni fiamnak) is legyen vacsorája... S mindezt akkor, sejthetőn, úgy is gondolhattam. És gondoltam is, becsülettel, ámitás nélkül!... Egészen addig, amíg Papa Toronto fel nem csigázta a képzeletemet Kanada varázslatos csodáival, majd azzal, mikor szinte rögtön ezután bejelentette, hogy még „ma éjjel” a Pannonia expressz Prágába indul, s szándékai szerint ott is marad néhány évig, mert „ez” (értsd: a kisváros) számára már végképp elviselhetetlen!... Ma már majdnem egészen biztosra veszem, hogy akkor, ott Prága ellenállhatatlan romantikája csupán felcsigázott képzeletem terméke volt, amitől egyszerre úgy éreztem: ha nem mehetek én is, Papa Torontóval, látni „Arany-Prágát”, országunk fényben úszó fővárosát, magam is rögtön megfulladok! Meg én!... „Itt, ebben a pocsolyában.” Mindezt éjjel tizenegy óra tájban döntöttem el, s így éjjeli egy óráig, a vonatunk indulásáig, még leugortunk az Európa szálló bárjába, elütni a hátralevő időt... Majd mikor Papa Toronto órája fél egyet mutatott, Toronto utánozhatatlan mozdulattal kérte a számlát, melyet aztán én fizettem ki, a fiam vacsorájára szánt koronákból. Ezzel elindultunk az állomásra, az állomásra... mondom, hogy aztán – bár otthonról kávéért, kajáért, fiamnak vacsoráért indultam a városba – másnap reggel Prágában szálljak ki a Pannonia expresszből.

Megálltam egy pillanatra az Európa szálló főbejáratához vezető lépcsősor tetején, belenézve a város pislogó fényeibe, magam előtt láttam a kisfiam arcát, aki ezen az estén hiába várja ágya szélére az apját, a mesésített görög mondák könyvével, mert ma este mese nélkül marad... Magam előtt láttam asszonyom sokat tapasztalt, sokat tudó arcát. Talán már meg sem botránkozik azon, amit éjfél után majd tényként könyvel el, hogy az éjjel – megint! – nem otthon alszom. Láttam, ahogy sztoikus legyintéssel még azért egy icipicit szomorkodik: „Majd csak előkerül valahonnan ez a szerencsétlen...”

Ó, fiam, kis Bellerophontészem, aki, ígéreted szerint, ha megnősz, majd apuval együtt győzöd le a tengeri szörnyet. Sokkal jobb apát érdemelnél...

Komárom és Prága közt az utat a Pannonia expressz cirka kilenc óra alatt teszi meg, ami azt jelenti, hogy másnap délelőtt tíz óra körül már Prága utcáin sétáltunk – most mi legyen?... Előbb munkát keressünk, s csak aztán szállást, vagy tanácsosabb lesz mindezt fordítva csinálni: tízórás zötykölődés után a zsúfolt expresszvonatban taktikusabb lenne előbb szállást szerezni, aludni egy sort, hogy csőlakókéhoz hasonlóvá gyűrődött képünk ráncai némiképp kisimuljanak, továbbá megborotválkozni sem ártott volna, nehogy a munkahivatal embere, első reakciójának engedve, felkiáltson: „Micsoda időket élünk! Ide már bárki betörhet?!...” Előbb tehát szállást kell keresnünk – így döntöttünk –, hogy „akció” előtt kissé rendbe hozzuk magunkat.

– No, igen, persze, mindez így van, így helyes... – ismerte be Papa Toronto, egy drogéria kirakatában vizsgálgatva madárfészekszerű frizuráját, meggyűrt arcát, ujjával néhány reménytelen mozdulatot téve hajszálai között, hogy tűrhetőbb állapotba hozza magát. – A terv helyes, de a melóval azért nem kell olyan nagyon sietnünk – mondta. – Ergo: szállást is ráérünk majd este keríteni... Előbb átruccanunk a Károly hídon, s ha már átruccantunk, van ott egy park, ahol felkészülhetünk Prága meg-

hódítására... „Látta már Arany-Prágát?“, villant át agyamon – Hrabal úr! De utána rögtön meg az, honnan tudja Toronto mindezt?... Mintha nem is ő ruccant volna haza tízévi kanadai tartózkodás után egy kis sétára a „halál birodalmába“, hanem én: ő kalauzolt engem, s nem is rosszul...

A parkoska valóban ott volt, ahova Papa Toronto „bekonferálta“. Bár inkább csak afféle gyermekjátszótér volt, homokozóval, de sok szép fával, s ami a legfontosabb volt abban a pillanatban, bőséggel akadt üres pad... Volt szökőkút is, és mindez nem is túl messze a hídtól. Egyszóval: minden együtt volt, hogy derekasan felkészüljünk Arany-Prága meghódítására. Kerestünk egy árnyasabb helyet, ahol a lombok közt ferdén törtek át a délelőtti napsugarak, s a csörgedező szökőkút hangjainál megállapítottuk, hogy tulajdonképpen nincs itt komoly baj, minden kezdet nehéz, majd beindulnak itt még a dolgok, s legjobb, ha ilyenkor tartózkodunk a közhelyektől, mert hiszen amúgy is „minden kezdet nehéz...“ Sok-sok évvel később újraéltem azt az – akkor és ott – valójában reménytelennek tűnő pillanatot, már akkoriban, mikor Puccini *Bohémélet* című operáját hallgatgattam a YouTube-on, és Anna Nyetrebko, Rolando Villazón, Rost Andrea meg Ballai Eszter csodahangjukkal szaggatták meg a szívem... És akkor már tudtam azt is, hogy Papa Torontónak homályos köze volt a „fura titkok őreihez“, s bohó ki-beruccanásai az árgus szemekkel őrzött országhatárokon keresztül ennek (is) voltak köszönhetőek... De mindezt akkor, ott, a prágai gyermekparkban még csak nem is sejtettem, s talán el sem hittem volna...

Papa Toronto a munkakeresést a legfontosabb dologgal kezdte:

– Először is rágyújtunk – mondta, s a „start előtti stressz“ levezetésére máris nagy szakértelemmel pödörte, meg is nyálazva rögtön, furcsa kis idomtalan bagóját. Együttal nekem is pödört egyet. – No, ezt füstöld el, ettől garantáltan lehiggadsz, Írókám! – Hol Tony Curtisnek, hol meg Írókámnak titulált, s most épp ez utóbbi volt soron. „Intuitív“ gyanút fogtam, bár csak könnyed, lenge gyanút... Akkoriban még nem csaptak akkora hűhót egy-egy vadkenderes cigi körül, mint évtizedekkel később. Semmilyen hűhót sem csaptak, a piacokon a madártulajdonosok szabadon vásárolták a kendermagot madáreleségnek: romos házak romjai közt, udvarok hátsó sarkaiban, akár a parlagra, termelt zavartalanul a vadkender. Senkit sem érdekelt, senki sem használta tilalmak áthágására. Bár itt-ott hallottam róla, hogy fura pófák ilyesmikkel „ütik ki“ az agyukat, nem is értettem, miért... Most meg, hogy Papa Toronto öngyújtója lángját a „púposgiliszta-alakú“ bagó végéhez tartotta, az meg izzani kezdett, olyan undorító illatok kezdtek terjedni a felszálló füsttel, mintha – mondjuk – szárított kutyaszar izzott volna gyertyaláng felett...

– No, itt van, ehó-e!... – mondta Papa Toronto, a másik, már szintén izzó végű bagót az orrom alá dugva. Szerintem ennek az „ehó-e!“ felkiáltásnak, Gúta környéki őseim, minden rózombókom sajátos szólásának estem áldozatul. Áldozatul, mondom: Arany-Prága máris nyomasztóan ható idegenségében egyszerre közelebb éreztem magamhoz Torontót, aki pedig általában már inkább – demonstrált? – amerikáner akcentussal beszélt... Ámulatomban – hogy csúszhatott ki száján földijeim e zamatos kifejezése – tiltakozás nélkül, bár föltoluló gyomorral, beleszívtam a cigibe... hogy aztán rögtön a földre is dobjam és rátapossak. Papa Toronto olyan képpel kísérté vandál működésemet, mint akinek a haját húzzák!

– Mi a rossebet művelsz, Írókám?! És még te akarsz lyukat fúrni a világban?...

– Nekem elég lenne itt, Prágában is... – mondtam. – Ne haragudj, Papa Toronto, de ez a hülyeség marha bűdös...

Olyan pillantást vetett rám, amilyen csak a véglegesen reménytelen alakoknak jár ki! S utólag úgy sejtem, ez a pillantás, kevéssel később, mikor Papa Torontón már mutatkozni kezdtek a hosszú slukkok hatásai, visszaszállt Papa Toronto fejére: mert ott, az árnyas lombok alatt, a szökőkút csörgedező hangjainál, dideregve kicsit a hűvös prágai délelőttben (melyben így a szökőkút sem emelkedett a Fellini-féle *La dolce vita* szökőkútjainak rangjára) Papa Toronto a szemem láttára, egyik pillanatról a másikra elfelejtett beszélni, mintegy: leblokkolt, s ez valahogy így ment végbe: elkezdte a mondatot, s a közepén mintha kilopták volna az agyvelejét, összevissza kezdett beszélni, majd elnémult és röhögni kezdett... Egyszóval!...

„Ó, Uram!... Egek Ura!... – fohászkodtam –, mibe került az emberiségnek, míg vérverejtékes küzdelmek árán sikerült odáig feltornáznia agyát, ezt a csodálatos szervet, arra a nivóra, ahogy ma működik, s lám, tíz- meg tízezer évek eredményét most ez a nyomorult gazember két perc alatt a földig rombolta! Egy rohadt kis „púposgiszta-bagóval”! – Vártam, várogattam, s Papa Toronto végre csakugyan megszólalt.

– Vandalizmus – mondta, a széttaposott cigire sandítva.

– Ezt mondom én is! – feleltem, attól az egyetlen slukktól még kóválygó fejjel. – Papa Toronto, ez már kész „önfertőzés...”

– Nem is tudtam, hogy ilyen finnyás vagy!

– Én már a bagóról is leszoktam...

– Nagy ügy! – mondta. – G. B. Shaw tizenötször szokott le a bagózásról, mégsem érezte, úgy, hogy el kéne szállnia magától! – mondta, most a saját cigijét kínálva fel.

– Azt akarod, hogy... a hivatalba mégsem mehetünk összeokádva.

– Oda te csak ne nagyon iparkodj! Ott, barátocskám, mindent megtalálasz majd, csak azt nem, amiért odamentél...

Újra orrom alá tartotta a bagót.

– Mondom, hogy nem kell! Semmi erkölcsi skrupulus, csak éppen rohadtul bűdös!

Ekkor Papa Toronto, még akadozó nyelvvel, rövid, de eszméltető előadásba kezdett: a nagy időkről, mikor a torontói bohémpanyákon füves lebegésben ő Cohent, Walt Whitmant meg Ginsberget olvasott, olyan szellemi tartományokat hódítva meg, amilyenekről én – bár már írtam egy könyvet – nem is álmodom... Érvelése kis csomóként akadt meg a torkomon! Még hogy „új szellemi tartományok” meghódítása!... Majdnem biztos voltam benne, hogy Papa Toronto az ilyen meg hasonló kifejezéseket a kanadai bulvársajtóból tanulta, használva is őket nyakra-főre, föl se nagyon fogva valódi jelentésüket... Mégis, ahogy kimondta, mintegy villanófényben világosodott meg számomra: valójában miért is estem neki úgy három évenként James Joyce *Ulyssés*ének olyan szenvedéllyel, a megértés legkisebb esélye nélkül, hiszen a művet szimbólumrendszerre – mondhatni – érthetlenné tette a szélesebb közönség számára... De megértésének meddő kísérletei mégiscsak szellemi kalandok voltak, s nem vakmerő (életveszélyes!) próbálkozások a társadalmi – tehát a hatalom által őrzött! – új szemléleti tartományok meghódítására (realizálására...). S ettől a bevillanó felismeréstől egyszerre lehangelődtem!... Amit én éveken át a „fél-tudatalatti” takarásában exkluzív szellemi kirándu-

lásoknak tekintetem, az nem volt több, mint puszta kompenzáció!... Mintha Dvořák *Humoreszke* húzott volna át a park felett, hegedű-gordonka feldolgozásban, bár az sincs kizárva, hogy valamelyik nyitott ablak volt a forrása, s így valóban hallottuk is... Ahogy ott ültünk: „bűntudat mögöttem, kilátástalanság előttem” állapotban, az idő irgalmatlanul hosszúnak tűnt... Ültünk... üldögéltünk... az eszméltető impulzus végül Kafka világából érkezett: magam előtt láttam Kafka fiatalemberét, amint még üde fiatalságában belép egy hivatali ajtón, s mire ügyét elintézi, már galambfehérré őszült aggastyánként hagyja el a labirintus utolsó hivatali szobáját...

Volt abban valami rémítő, hogy csak ülünk és nem történik semmi.

– Papa... – mondtam. – Jó lenne elindulni valamerre. Ha így folytatjuk, ránk es-teledik...

– A Zen első törvénye: semmit ne kapkodj el – felelte titokzatosan Papa Toronto.

– Lazaság mindenek felett! Mielőtt intézkedni indulnánk, előbb az agyunkat hozzuk laza: azaz rugalmas állapotba.

– Szerintem a lazaság elérése már sikerült – feleltem egyre epésebben.

De ezzel Papa Toronto fegyvertára még nem merült ki. Mindenáron az önelengedés békéjét próbálta elfogadtatni velem.

– Először is – mondta –, választ kérek! Tudod-e, milyen az, két tenyér, ha két tenyér csattan?

„Jóságos ég!...” – fohászkoztam magamban.

– Papa Toronto! Ne feszítsük tovább a húrt. Mindenütt ez történik, ahol emberek tapsolnak. Vagy nem?...

– Helyes! – felelte.

Egyre inkább kioktató hangot ütött meg. Úgy láttam, a kenderfüst hosszú, mély slukkjai után mesternek képzelte magát.

– No, de!... Azt vajon tudod-e, milyen az: egy (!) tenyér, ha csattan?

Mit mondjak? Lett volna válaszom, bár igaz, hogy nem egy árván magában csattanó tenyéréről szólt volna... De most összeveszni a legnagyobb butaság lett volna! Visszafojtottam feltoluló válaszomat: nem akartam, hogy megsértődjön, most, a siker kapujában, mielőtt éppen meghódítottuk volna Arany-Prágát.

Válasz helyett inkább megjegyeztem:

– No, igen, hát persze... hogyne, de azért lassan talán már indulnunk is kéne valamerre...

Ekkor Papa Toronto, hirtelen beadva a derekát, mintegy magába szállt, és elismerte, hogy tényleg el kéne már indulnunk valamerre...

– Mennyi lóvénk maradt még? – kérdezte.

Elkezdtek kiforgatni zsebeinket, s ami még előkerült, kis kupacba raktuk kettőnk közé, a pad deszkájára.

– Nem sok... – állapította meg Papa Toronto.

– Hát ez valóban nem sok – hagytam helyben, mert valóban úgy is volt.

– Egy éjszakára elég lesz... egy turistaszállóban. Nem messze innen tudok is egyet.

Ezt már úgy délután kettő tájt mondta – de arra az éjszakára valóban meg voltunk mentve.

És bevallom, nyájas olvasó, bár még nagyon az elején tartottunk Arany-Prága meghódításának, Papa Toronto közelsége már nyomasztóan hatott rám, máris besokallva tőle akárhová kívántam ökelmét... Nagyon untam oktató rögeszméit, sürgölődő semmittevését, továbbá azt az – egyébként megbocsátható – apróságot, hogy dacára a szeptember közepi időnek, amikor már nincsenek hőségek, a lába, penetráns illatokat kibocsátva a befűzött cipőjén át is, izzadt, mint egy bányásznak vagy kazánfűtőnek... A valódi probléma azonban, mondom, nem ez volt, ez csak hozzáadódott. Az Papa Toronto volt, úgy egészében, mintegy hetven-hetvenöt kilónyi üres modorosság, akin a legjobb stílus is, ha netán ragadt volna rá ilyesmi, rögtön „modorra”, fölvelt pózokká devalválódott, s ott, filléres padunkon, a gyermekjátészóter békéjében, Papa Toronto ezen – provokatív – tulajdonságai menekülési mozzanatként Dúdor Pista alakját villantották elém... Dúdor Pista jelent meg előttem a park napsütésében, valahogy úgy, mintha mögötte, a játszóter homokjában Pista megtesztelt gyermeklelke rakta volna a homokot, játéklapátjával, a macit, galambot, süteményt-kalácsot formázó mintákba... Ez volt Janus-arcú személyiségének (mert Pista az volt, személyiség, nem is kicsi!...) gyermeki fele, melyet aztán átható szellem egészített ki... Mert Dúdor Pista barátom, ettől a mostanitól emelkedettebb, no meg hát: mélyebbre süllyedt órákon is: kései vagy éppen hajnali órákon, mikor a város pórére vetkőzött ideológiai lepléből, vagy „művész-spekulánsok” műrostos szavai hallatán, mindenkitől hamarabb neszelt föl s kiáltotta el magát: „Meztelen a király!...” Ha éppen józan volt, emelkedett esztétikai megjegyzéseivel ejtette ámulatba környezetét – egy ízben fültanúja voltam, egy – „beépült” – művész-spekuláns műtermében, amint az én Pista barátom – már-már a blaszfémia határát súrolva, vagy inkább már át is lépve – az egyik képre mutatva, tucatnyi ember előtt kijelentette: „Ez, kedves Tibor, szélhámosság!... Ha eddig nem jutott volna eszedbe... Picasso vagy Modigliani... ha mondana ez neked valamit...” De művész-spekulánsunk műrostos lelkének a két név s az általuk fémjelzett irány bizony nem mondott semmit, nem is értette, követni sem bírta Pista lélekszárnnyakon magasba lendülő gondolatát... Hogy azután, ilyen pillanatok után, Komárom valamelyik tócsájában részegen aluszkálva mélyen megsértődjön, ha arra tévedő barát keltegeti: „Gyere haza, Pista, jobb lesz neked otthon a díványon...” Valódi tehetség volt, „vérbeli”, a pozór Papa Torontóval szemben, akit „kanadás” nimbusza, ennek ellenére is bizonyos „tiszteletre méltóság”-ban konzervált. Amihez viszont – immár valódi értéként! – adódott hozzá bámulatos nyelvézéke: hat (írd és mondd!) nyelven beszélt, hogy mást ne mondjak, hallottam olaszul olaszokkal veszekedni egy éjszakai bárban... s akkor, ott, „barátkozásunk” folyamán először, azt hiszem, a tiszteleten kívül, irigykedésemet is sikerült kivívnia...

„Fölfedezésszámba” menő ötletem támadt, ilyenformán: miközben régóta tudtam, hogy Pista Prágában tanul a Képzőművészeti Akadémia festészeti tagozatán, most ez hirtelen az eszembe villant!... Azt, hogy a dolgok „normál” rendje szerint azokban a percekben is, mialatt Papa Toronto meg én a „Zen”-nel, az önelengedés filozófiájával gyilkoltuk egymás idegrendszerét, Pistának is Prágában kéne lennie. Persze a dolgok normál menetéből a „normál” szót rögtön vissza is szippantottam, mert Dúdor Pistára vonatkoztatva a „normál” szó épp a fordítottját jelentette: azaz, hogy mikor Pistának minden emberi számítás szerint Prágában kéne lennie, tuti,

hogy ökelme – mondjuk – éppen Komáromban csatangol (esetleg részegen?) valahol... Pista mentora azokban a napokban – s jó ideje már! – Duray Miklós volt... Duray Miki mentette meg ezt az öntékozló fickót a biztos elkallódástól, ő juttatta be a prágai (Karoling-) akadémiára, afféle távolból-nevelő-vigázóatyá-mentorként, időnként egy-két szerető atyai nyaklevesrel is megkínálva ökelmét, ha az iskola látogatása (rajzolás-festés stb.) helyett napokra eltűnt a prágai sörözők dzsungelében, majd fillér nélkül utcára kerülve (írhattam volna: újra meg újra utcára kerülve), menetjegy nélkül utazott – lóhalálában – Komáromba vagy Pozsonyba. Nos, ilyenkor Duray Miki fogta a telefont, és elkezdte kiegyenlíteni a számlákat. S nem is mindig Miklós nyúlt elsőnek a telefon után! Mert volt úgy, bizony, hogy volt!, hogy Jiroudek professzor, a képzőművészeti akadémia professzora riadóztatta Duray Mikit, ha Pista napokra (sok napra) eltűnt a látóköréből: „Duray úr, kérem, tegyen meg mindent, hogy Pista sürgősen visszakerüljön az akadémiára. Kérem, tegyen meg mindent, mert én még egy ekkora tehetségre nem emlékszem!...” Pista egyik kedvelt mondása volt: „Az élet megy tovább...” Aztán a „élet” mégse ment tovább: Tornálja egy sötét parkjában, egy sötét éjszakán, egy sötét ismeretlen egy SZEMETESKUKA FEDELÉVEL Pistánkat agyonverte... Bár, ha meggondolom, Pista barátom élete, onnantól kezdve, mégis, igenis! – már egy másik dimenzióban – folytatódott, és folytatódik... és mikor ezt írom, most is itt van velem... Ott, Prágában, pedig alig vártam, hogy találkozhasak vele, hogy Papa Toronto füledt szellemtelenségét Pista oxigénes jelenlétével cserélhessem fel... Dilettantizmus soha még oly mértékben nem kínozta meg, mint Papa Toronto jelenléte...

(Mialatt ezeket írom, részlet ugrik be egy réges-rég olvasott interjúkötetből:

„B: Ön, mint a nemzet írója, mit szól Latinovits Zoltán halálához?

Író: Egy zseninket megint nem tudtuk megtartani.

B: Ki nem tudta megtartani?...”)

És Mr. Torontóra pillantva (miszert írtam, mert e pillanatban kimondani sem tudtam volna, hogy „Papa”, s elvágódva a színhelyről Dúdorra gondoltam):

– Van itt egy festő... – mondtam.

– Hol? – kérdezte.

– Itt, Prágában...

– Hajaj!... De mennyi! Prágában annyi festő van, hogy Moldvát lehetne velük rekesztetni – mondta Papa Toronto, a vadkender mámorának maradékával a fejében. Itt van, nem is olyan messze az akadémia.

– Egy komáromi festő – mondtam. – Személyes jó barátom. Itt tanul a Karolinumban.

– Jó – mondta Papa Toronto. – Akkor gyerünk, kérjünk tőle néhány koronát kölcsön! Persze csak addig, amíg majd vissza tudjuk neki adni.

„No, azt már nem, baszd meg!” – tolult ajkamra az ige. De csak annyit mondtam:

– Nem könnyű Pistát megtalálni, mert igazi bohém...”

Ettől sem kellett több!... Tapasztaltad már, nyájas olvasó, hogy mindig kibújik valahol valami szög a zsákból?... Papa Torontóból most a hiúság ördöge ugrott elő!... Azt is mondhatnám, a rivalizálás féltékeny ördöge! Még hogy Dúdor Pista lenne itt az igazi bohém? Vele, a Kanadát, a kanadai hippitanyákat és pókerklubokat megjárt

VETERÁN Papa Torontóval szemben? Uramisten!..., villant át az agyamon, hogy mi minden kínál itt, a hitüket s keresztényi mivoltukat sorra elvesztő – akkor még – XX. századi társadalmakban alkalmat a rivalizálásra? Papa Toronto féltékenységtől elváltozó szemét látva ez volt az első „írói” gondolatom, amely rögtön revideálta is magát: hiszen nem sokkal korábban én magam írtam, igaz, keresztényi gondolkörben zajló, de hasonlóan heves rivalizálásról: *Méltó leszel* című novellámban, ahol az elaggott aszkéta odáig jut, hogy féltékenységből meggyilkolja az őt gyanútlanul s feltétel nélkül szeretve tisztelő fiatal tanítványát, mert az, természetszerűen, jobban bírja az éhezést (a túlajtott koplalást), mint ő, a MESTER...

Telt-múlt az idő, s már magunk mögött hagyva a kedves parkocskát csámborogtunk az éppen talpunk alá kerülő városnegyedekben... Virslit majszolva, sört kortyolgatva az árusok bódéjánál, ez még belefért a „költségvetésünkbe”.

S mert beesteledett, elindultunk, egyre szaporábban lépkedve, most már a turisztaszálló felé; afféle harmad-negyedrendű diákinternátus lehetett, ahol további három ismeretlen vándor társaságában hajtottuk álomra eltikkadt fejünket, az emeletes ágyakkal megpakolt közös hálósobában... Este úgy ötven-hatan fekhettünk le, s reggel vagy tíz-tizenkét újabb hálótárs kászálódott elő a durva pokrócok alól... Borzongva vettem tudomásul, hogy míg gyanútlanul aludtunk, vadidegen emberek jöttek-mentek fölöttünk, s mi még csak meg sem neszeltünk semmit...

Szerbül beszéltek, majd kiderült, hogy bosnyákok is vannak köztük – akkor ez még nem volt olyan elképzelhetetlen, így együtt, egy csapatban. Csak évtizedekkel később fordult olyan „balkánira” a Balkánon a helyzet, hogy az onnan érkező felzaklató hírek hatására, egy feszült hajnalon, ágyamból kiugorva meztelenül kuporodtam le az asztalomhoz, s a kitárt ablakon át beszűrődő madárszónál ezt a versfelét vettem papírra:

DÖBBENET

Hajnali fél-
álmodon
átsuhan a fel-
ismerés: miért
álltak
(állhattak) fel
szomszédi sörö-
zésből
gyilkolászva egymást
Adria türkiz
hullámai felett?
(Ne lenne igaz!...)

De azokban a napokban még, ott a Turisztaszálló ágyai közt, a Balkán görög-török-szerb-horvát-bosnyák stb. tarkaságában nem fenyegetett ilyen vagy hasonló veszély. Tito bácsi védőszárnya alatt még az is lehetséges volt, hogy ilyen „etnikai

gruppenben” vendégmunkára ruccanjanak ki a Német Szövetségi Köztársaságba... De, lám, egyszer Tito bácsi is meghalt, hiszen minden változik: „A világ csak örök változásában tudja fenntartani állandóságát” – mondta egy tőlem jóval öregebb, kopaszabb s okosabb barátom, egy tőle sokkal öregebb, kopaszabb s – valóban sokkal! – okosabb görögre hivatkozva, s ebben szerintem is abszolút igaza volt! A mi keresztény világunk is ebbe az irányba változott, bár fénykorában sem volt sokkal különb (lásd: pszeudoszadizmus, továbbá: irgalom-gyilkolások, szeretet-háborúk stb., s a változatosság ezen tagadhatatlan elemei, valóban a VILÁG ÁLLANDÓSÁGÁT garantálják...). Hiszen a „jugók” szeretetteljes békéje is megtörtetett, világi érdekek oltárán áldoztatott fel! De most még békések voltak, balkáni légkört árasztva a nagy lehetőség előörömeiben, hogy majd „nyugatnémet” márkában, havonta hússzor-hússzonörtször többet keressenek, mint majd én fogok itt, Prágában, pedig én is a jól – vagy jobban – fizetett meló után jöttem volna ide, a „száztornyú” csodavárosba, bár ekkor már erősen kételkedtem, hogy kétszer, esetleg két és félszer többet keresek majd, mint otthon... (Továbbá az sem volt kétséges, hogy „jugó” hálótársaink majd hússzor-hússzonörtször többet dolgoznak Berlinben, Hamburgban, Münchenben stb., mint odahaza... Némelyikükkel, hónapokkal később, újra összefutottam Prágában, amint már hazafelé tartottak a Balkánra, s az ALFA kávéház bárpultjánál „bukszaugyekben” ütött az igazság órája!...) Láttam előkerülni a farzsebekből olyan duzzadó bukszákat, melyek – márkával – kitömve sokkal kövérebbek voltak, mint az enyém a csehszlovák koronától... No de hát nekik volt egy Tito bácsijuk, a „Nyugat láncos kutyája”, s hozzá – mondhatni – vidám, élhető életük. Nekünk viszont ott volt büszkeségünk, a megdicsőült Guszti bácsi, aki időnként a legszelídebb cseh polgárok báránylelkét is azzal hergelte, hogy állami ünnepeken a Vencel téri tömeg emelkedett – kollektív – öntudatában, a „cseh hónapok” nevét – véletlenül? – csehesített szlovákul ejtette, úgymint „březen” helyett „apríl” stb... Kétszer se mondanám, hogy a később, már a „bársonyos” idején kötőjelessé bomló egység megtörtetése nem akkoriban s ott valahol kezdődött: ott, a lova hátáról a jövőt kémlelő Vencel király lábánál...

A korpulens balkáni bukszák lesújtó (demoralizáló) hatását Papa Toronto vilámötlettel enyhítette... Azaz számomra – akkor, ott – csak enyhítette volna, mert „zseniális” ötletei iránt már egyre óvatosabbá válva habozás nélkül a dolog lényege felől érdeklődtem. S meghallva, hogy a „zseniális” ötlet miben áll, (akkor, ott) visszarettenve, bizonyos átfutó libabőrrel-borsókával a hátamon, nem mertem belemenni a dologba...

– Miről lenne tehát szó?... – kérdeztem, s próbáltam a „tehát”-nak exkluzív (entellektüel) nyomatékot adni.

– Valutázzunk, Írókám!... – állt elő ötletével – s ez volt az, amire én elsőre nemet mondtam, mert ígent mondani akkor nem mertem... Csak már jóval később... mikor már hónapok óta csatangoltam Prága utcáin, s már majdnem hibátlanul beszéltem Hašek és Hrabal úr nyelvét, kocsmákban, bárókban, de már akkor azt is tudtam – tapasztalatból, hogy „fent a Chodovon”, prágai munkahelyemen, hiába csákányozom az agyagos-sziklás talajt bármilyen szorgalmasan, én ott nem hogy a sörre, de még a kiflire valót sem fogom megkeresni.

– Papa Toronto!... Meggondoltad, hogy mire biztatsz?... Az ilyesmiért basziba lehet kerülni...

– Lehet... – felelte beavatottan. – De nem csak úgy „ukmukfukk”! Csak akkor, ha hülye vagy! Nem akarnád, hogy több lóvénk legyen?...

– Nem arról van szó – mondtam, már majdnem szégyellősen. – Nekem feleségem van meg egy kisfiam...

– Nocsak! Tényleg? És hol vannak most?... Esténként a munkásszálló melyik ágyának szélén ülve, s főleg, kinek fogsz majd mesélni?...

Bevallom, nyájas olvasó, hogy abban a pillanatban közel álltam hozzá, hogy felüljek az első Komáromba tartó expresszre, magam mögött hagyva ezt a fura irányba kibontakozó Babilont...

– Én inkább munkába állok, Papa Toronto, úgy, ahogy indulás előtt megegyeztünk, s amit aztán el is határoztunk...

– Kishitű!... – mondta. – Majd szemét teátrálisan az ég felé emelve: – Uram, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek!... – Majd – elképesztő módon és stílusban: áldását adva rám, utamra bocsátott: – Nem félek – mondta a vállam szeretetteljesen átölelve –, jössz te még az én keblemre...

És szóról szóra igaza lett!... Bizonytalan időre elváltunk... Mihelyt egyedül maradtam – föllélegeztem!... Ezzel beindultak, mozgásba lendültek, mondhatni „felpörögtek” a dolgok..., s talán el sem hiszed, nyájas olvasó, hogy a fent vázolt „bonyodalmas start” után, délután kettő tájt már kezemben is volt a munkaszerződés!... Egy villamossal már a „Záhradní mesto” (Prága-kertváros) felé robogva, a villamos ablakából messziről megpillantottam új otthonomat, s büszkén mondogattam, gondolatban: „No, lám csak! Nem is akárhol fogok én a fővárosban lakni!...” A legfelső emeleten egy huszonkét emeletes toronyházban, s elfogott valami gyerekes naiv lelkesedés: „Ez igen!...” Ilyen, hogy úgy mondjam: félünnepi hangulatban érkeztem s helyezkedtem el „magas fekvésű” szobámban, ami valami rejtett rangkóróság jeleként átsuhanó rátartisággal töltött el... Az optimizmus pedig, ami hamarjában egészen átjárt: „Nem kell itt félni! Mennek itt a dolgok, ha az ember tesz értük valamit! Milyen igaz, hogy minden jónak s rossznak eredője az ember stb.”, szóval ez a „buborék-optimizmus” talán csak azért fújódott oly nagyra bennem, hogy másnap, mindjárt a munkába indulás első reggelén – legyen minek kipukkadnia!...

Kipillantottam az ablakon, a változás az én otthoni (hetedik emeleti) lakásomhoz képest – szédületes volt!... Aztán másnap hajnalban újra kipillantottam, s a különbség talán – még szédületesebb volt!... Messze lent a völgyben: „Mint a hegyek-dombok közé pottyantott ékszer, ragyogott saját fényében úszva: Arany-Prága, a »száz-tornyú város«”!... (Pontosan úgy, ahogy azt, egy hónappal később, mikor már volt hozzá bátorságom, feleségemnek meg is írtam, egy ilyen panorámát ábrázoló képeslapon, az „üdvözlétem” valahogy így kezdve...: „Ne aggódjatok!...” Ismétlem: egy kerek hónappal azután, hogy Papa Torontóval éjjel egykor vonatra szálltam.

A hajnali panorama nem a notorikus korán kelő afféle (kompenzációs) jutalma volt, prózaibb okokból láthattam: munkába kellett indulnom, s ehhez munkakezdés előtt – legalább – két órával föl kellett kelnem az ágyból. Na ja!..., ez már a „fővárosi körülmények” kevésbé romantikus oldala volt...

Ebben a munkásszállóban (vasfüggönyön inneni „felhőkarcolóban”) reggel öt-kor nem fokozatosan indult be az élet, hanem valahogy úgy, mint az elinduló lavina... A 22 emeletnyi mosdás-reggelikészítés stb. után három hatalmas lift indult

be, hiábavalóan lódulva neki, hogy a földszintre szállítsa a liftgombokon „csüngő” „néptömegek” áradatát – meddő próbálkozás volt, csupán a realitásérzék teljes csődjét mutatta!... Lent az utcán félelmetes transzportok vonultak a különböző busz- és villamosmegállók felé, ahogy a főbejárat utcára okádta a népet. Persze a busz vagy troli vagy villamos csak az első szakasza volt a hosszú út többszöri átszállással kombinált menetének, amely metróval, majd ezt követően még egyszer busszal folytatódott, de ez a busz kivitte az embert – ha nem is közvetlenül a „színhelyre”, de legalább a felvonulási épületek chodovi telepére. Aztán innen – már átöltözve, rohadtul nehéz szűr- vagy gumicsizmában – további három kilométer gyaloglás várt az „öntudatos szocialista dolgozóra”, aki ott, abban a pillanatban még véletlenül sem óhajtott a világ minden proletárjával egyesülni – ha az ilyen és ehhez hasonló körülmények közt történik...

A felvonulási épületek, melyek a protokoll szerint mindenben a „dolgozó” érdekeit szolgálták, leginkább a Szolzszenyicin által megírt munkatáborokhoz hasonlítottak!...

Én, akkoriban jó fizikai kondícióban lévén (otthon rendszeresen és sokat futottam), az egyszerűbb, bár talán nehezebbnek tűnő utat választottam ahhoz, hogy két órával a munkakezdés előtt lejussak valahogy a buszmegállóhoz: egyszerűen lefutottam gyalog, ami akkor még – szerencsére – nem jelentett túl nagy feladatot... Így aztán reggelenként időben meg is jelenhettem a kijelölt munkahelyemen: az újjáépülő Chodov városnegyedben!... Öltözőbarakkok, konyhabarakkok, ebédlőbarakkok, kulturálishelyiség-barakkok!... Az elmaradhatatlan faliújsággal: körötte a plakátok, hirdetések stb. lerongyolt papírai csüngtek alá a deszkafalról. A padlón már megszáradt s még egészen frissen „behordott” sárkoloncok évszázados hordaléka, a padló – szerény becslésem szerint – seprőt, felmosórongyot egy évtizede nem látott!... Egyszersmind ez volt az ebédlő is, ahol azon sárosan, koszosan ette a proletár délben a szalámis kiflit vagy – ha igényesebb volt – a „knedlo-zelit”, s itta rá a sört, gyakran (vagy többnyire) nem is csak nyolcfokos szesztartalommal, inkább már tíz vagy tizenkét fok volt az a bizonyos megengedett nyolc fok (ennek csodálatos következményeire, afféle akciófilmekben látható dolgokra, majd később rátérek) a tényleges művelési területen, ahol a csákányoké s erőgépeké volt a szó, a munka szervező elve pedig Hašek szelleme, a „švejkizmus”. De itt, a barakkokban még Szolzszenyicin szelleme, pontosabban az, ami ellen ő lázadt: Leonyid bácsi (Iljics, majd Brezsnyev) szelleme kóborolt a siralmas falak közt, kései helytartóik kinagyított képei körül kissé megsűrűsödve: Gottwald, Zápotocky, Široký, Novotný, aztán Husák, majd megint a főguru: Brezsnyev retusált képe a faliújság fölött, meg kétoldalt. Persze 1978–79-ben már a komcsi bandában is akadtak volna jobbak, tehetségesebbek, de...: „Favonius aedilisségre pályázott, de megbukott: Cato jelen volt, és észrevette, hogy a szavazótáblákat ugyanaz a kéz írta, így kiderítette a visszaélést, megsemmisítette a szavazást, s a néptribunusokhoz fellebbezett... Favoniust később megválasztották aedilissé...” De hát a csehszlovák favoniusok megválasztása helyett Brezsnyev szelleme inkább Guszti bácsit avanszáltatta föl (kiszabadítva előbb a politikai gengszterek börtönéből) a „Főtitkárok” mindenható székébe!... Meg is látszott Guszti bácsi főnixi visszatérése, de rendesen: az országon s Chodovon egyaránt!... Miközben ő, „burzsoá-nacionalista” létére kiválóan érezte magát a kommunista főtitkár székében

is... Plutarkhosz főntebb említett néhány „maradandó igazságú” sora ott kísértett, afféle rejtett priuszként lengte be az öltözőt.

Viszont kint a terepen már Hašek Švejkjének szelleme uralkodott: mint szelíd lázadás a képtelenségek képtelenségei ellen...

A „képtelenségek” pedig – mondhatni – a „szisztémából” következtek: s ma már megbízható értesülésekkel szolgálhatok olvasóim számára e szisztémák mibenlétéről: új terepen, új feladattal, új költségvetéshez jutott az üzem vezetősége. Ez még nem lett volna baj... Az viszont már igen, s ami már több volt, mint bűn – mert hiba volt –, hogy az egészet készpénzben kapták meg!... Mert onnantól kezdve, egy-két hónapig, mindenre jutott pénz, arra is, amire pedig nem is kellett volna, mert nem arra kapták, aztán meg: egyszerre semmire... Még fizetésekre sem!... S én egy ilyen üzembrészleghez kerültem melósna, 1978-ban, amely „részleg” valódi építés helyett kiürült kasszával támo lygott Chodov dombjain-völgyein, részben már blokkházak szörnyeivel telepítve be a Prága környéki szépen zöldellő dombokat, gáz- meg villanyvezetékek árkaival szabdalta szét a vidéket: élemedett chodovi asszonyok árkok-gödrök felett hajladozó pallódeszkákon egyensúlyozva jutottak el pékhez, henteshez, fűszerboltba, majd – persze – onnan vissza... És itt lesz felejthetetlen alakítása a sörtől részeg Honzának, egy kotrógéppel, de erről majd később...

Most inkább arról, hogyan találkoztam az egyik gázvezeték készülő árkában, csákányozás közben személyesen Švejkkal...

A reggeli elosztásnál Smetánékkal kerültem párba, s így együtt indultunk el, vállunkon csákánnyal, lapáttal satöbbivel... cirka három kilométeres túrára a tényleges műveleti terepre (értsd: az árokhoz, amelybe, ha majd elkészül (?...), alagútnyi gázcsöveket fektetnek... Két méter ötven széles, két méter ötven mély árok – kész „Grand Canyon”, melyet egy iskola előtt ástunk; éppen azért kellett kézzel csákányozni (kotrógép helyett), hogy a járdaszéli óriási fák gyökerei meg ne sérüljenek közben. Képzelheted, nyájas olvasó: egy Grand Canyon méretű árok kiásása kézi erővel, úgy 100–120 méter hosszan...

Miközben én fanyalogtam, rendíthetetlen munkatársam, Smetának példásan nyugodt maradt:

– To chce klid!... – mondta nagy elődje, Švejk nyugalmaival, amely már kora reggel, két-három 10-es sörtől állt be nála.

Mialatt én leraktam vállamról a szerszámokat az árok fenekén állva: csákányt, lapátot, azalatt Smetának hat (!) palack sört varázsolt elő pufajkakabátjából, szép sorba rakva őket az árokkal tövéhez... Titokban hozta őket el idáig a büféből, bár sejtető volt, hogy kabátja alatt nem madarat rejteget... Egyet rögtön föl is nyitott. Hatása hozzáadódott a reggelire (vagy: reggelihez) elfogyasztott két-három palack tífokos söréhez, és Smetának, munkadal helyett, megkezdte verbális oldását a megrázó traumának, melyet az ember reggelenként kénytelen átvészalni, szembesülve a rá váró melóval... – amire a cseh nyelv talán a világ minden nyelvénél alkalmasabb, ha sürgető (elvégzendő) kötelességek nyomasztják a lelket. Švejk szelleme garantáltan humanizálja a helyzetet... Ellentétben a mi magyar szellemünkkel s nyelvünkkel, amely hasonló helyzetben még jobban kiemeli a dolgok „sanyarúságát”, részben a sírva vigadás hajlamának és képességének köszönhetően, de főleg, hogy elhíresült

„hungarikumunk”: a virtus méltó módon megnyilatkozhasson – mondhatnám itt: az összes történelmi következményeivel egyetemben... amiről pedig Berzsényi Dánielünk mondott számunkra, még jóval Pest szétbombázása előtt, valóban megszívlelendő szavakat, melyek már bölcsebb korszakában váltak számára is oktató igévé: „A virtus a jók horga, ha céltalan...” Hiszen, mialatt Budapest egerek rágtá tortává változott a nagy felszabadító „cukrász-mester szerszámai alatt”, addig Prága: sértetlen „száztornyú” város-csoda maradt: amiről, ha egyszer valóban mélylélektani elemzésnek vetnék alá, kiderülhetne, hogy korántsem Beneš meg társai politikai remekműve, hanem Švejk élő szellemének szerencsés következménye... Amely ott és akkor, a chodovi gázvezeték árkában is megmutatkozott, kettőnk: vagyis Smetának meg jómagam szögesen ellentétes magatartásában...

– Ty vole!... do prdele, kamaráde! – mondta Smetának, kedélyesen kortyolva egyet az éppen felnyitott sörösüvegből, látva, hogy micsoda embertelen mennyiségű földet kéne itt még ma kicsákányoznunk s kihányunk az árokból – magasan fejünk fölé emelgetve a lapátot. Mit mondjak? Az ilyesmit nem is lehet „szárazon” elviselni. E percben minden írói megértésem, elismerésem Smetánaké volt, ahogy kincstári „usankáját” a tarkójára tolva, jelezte, hogy: „Ez a helyzet azért mégiscsak sértőn embertelen, hogy civilizált ember létünkre, egyszer csak – méltatlanul! – egy árokban találjuk magunkat, horribile dictu: csákánnyal a kezünkben!... Művelt, intelligens emberek, akik tudják, mikor volt a fehérhegyi csata, talán még azt is: miért kellett Husz Jánosnak meghalnia!...” Elismerem, az ilyesmit tényleg nem lehetett száraz torokkal elviselni.

S mialatt én – magyar virtusomnak engedve? – már javában csákányoztam Chodov agyagos-sziklás talaját, Smetának, a világ legtermészetesebb dolgaként, már készült felnyitni a következő palackot. Eközben bőséges reggelikről mondott szuggesztív szavakat, hogy Isten valószínűleg jókedvében jutalmazta meg az embert a reggelizés kulináris örömeivel, és hogy a sorsának kiszolgáltató ember (ellenszenves pillantás az agyagos földre) meg is érdemelte ezt a kedvezményt... S mindebben a spekulációnak, a „pseudo-munkakerülésnek”, tehát hogy esetleg arra számított volna, majd én elvégzem az ő részét is, mondom, ilyesminek nyoma sem volt! De még a jópofáskodó élőködésnek sem!... Smetának a világ legtermészetesebb dolgaként élte meg az ember jogát az „emberi élethez”, s nemhogy alattomosan engem próbált volna kihasználni, épp ellenkezőleg: sehogy sem értette, hogy én miért, mi a fészkes fenéért lapátolok olyan dühödten, mint egy megszállott, mikor a fizetésünk úgyis csak látszat-(mondhatni: alibi-)fizetés, amely szinte semmire sem elég... S így, ilyen hangulatban, lassan elközelgett a „fájront” is, a becsületes munkából élő emberek legkedvesebb szava, egy napra szóló feloldozás „bibliai vezeklésünk” kínjai alól. Smetának számára azzal az apró szépséghibával, hogy a hat tízes sörből csak hármát tudott a büfében kifizetni, a másik hármát már „hozomra” kapta, s pillanatnyilag abszolút üres zsebbel készült a „fájront” szabadító pillanatára, velem ellentétben, akinek még csörgött-zörgött két-három sörre elég korona a zsebemben... Ám a büntelen (bár pénztelen...) élet megkapja méltó jutalmát. A felvonulási barakkok felől feltűnő Škodában az építkezés nagyfőnöke indult lépésben gördülve az árkok-halmok között napi ellenőrzésre. Békésen gördült, lazán kikönyökölve a kocsi lehúzott ablakán,

meg-megállva egy-egy ároknál-gödörnél, néha ki is szállt egy rövidke szemlére, ide hajolt, oda hajolt, hümmögött, jegyezgetett, míg Smetánek – számomra is nem kis meglepetést okozva – a padlódeszkán fürgén kimászva az árokból, oda nem kiáltott neki:

– Šéfe!... Šéfe!... – kiáltotta, kezét feje fölé emelve.

A főnök Škodája rögtön meg is állt, tőlünk mintegy 25–30 méterre, s az építkezés legfőbb autoritása: Zdenek mérnök, visszakiáltott:

– Co je, Smetánku?...

És ekkor jött az a pillanat, amikor a „švejki humor” legyőzte a lehetetlent! Mert Smetánek, a világ legtermészetesebb hangján „üzletet” ajánlott a chodovi nagy építkezés legfőbb tekintélyének:

– Šéfe!... Mám pro vás kšeft!...

– Kšeft?!... – ámult el, bár a helyzethez képest nem is túlságosan, Zdenek nagyfőnök. – Co más, Smetánku?... Pro mně?...

– Půjčte mi stovku!...

Nem állítom, hogy megfagyott volna ereimben a vér, da azért a csákány rögtön megállt a kezemben!... Smetánek, üzletet ajánlva Zdenek főmérnöknek, aki már posztját tekintve sem volt – lehetett volna – számára ilyen ügyekben partner, egy merész fordulattal oda lyukadt ki, hogy Zdenek „dobja meg” egy százassal! Íme, a valódi demokrácia!...

Zdenek olyan közel gördült, hogy a kocsiból belelátott az árokba. Tekintete csak átfutott Smetánek üres üvegein, aztán, minden további nélkül, elővette pénztárcáját a zakója belső zsebéből, s miközben rám mosolygott, odanyújtotta a kért százast Smetáneknek, aki érdekes módon nem is volt nagyon meglepve...

Talán egy perccel azután, hogy Zdenek főmérnök az irodák irányába távozott, éktelen lármát hallottunk a kocsmá felől, amely ott árválkodott egy tágas (feltúrt) placc közepén, mint az egyetlen épület, amelynek a körülötte széles térségben lebontott házak-épületek közül megkegyelmezték: mert hiszen valahol csak „ebédelnie is kell” a déli szünetben a munkásnak... Honza, a villanyszerelő két-három (vagy tizenhárom?) sörrel többet kaphatott be, mint a többiek a déli szünetben, s most csinálta a „rodeót”!... Kijött a kocsmából, úgy általánosságban felbaszódva mindenre és mindenkire, de leginkább talán az egész világra, körülnézett, s épp ott volt egy Poklein kotrógép, lehet, hogy lánctalpai éppen a prágai '68-as tavaszon átdüböngő szovjet tankokra emlékeztették, bár lehet, hogy másra... A gépmonstrum kapóra jött, mert hiszen Honzának kotrógépekre soha semmiféle papírja nem volt, tehát a legjobb alkalom a lázadásra: Honza meg világmegvető pillanatában nem is habozott, már fönt is ült a „pilótafülkében”. Kapásból megnyom egy gombot – a gép meg elindul!... No, lám, csak megy ez!... Honza megnyom egy másik gombot, s a már javában düböngő kotrógép hosszú karja toronyként ágaskodik a magasba, súlyos kanala hatalmas vasszerű-fogakkal lengedez, s ami az útjába kerül, eltiporja, porrá zúzza, a gépek, masinák karókra feszített villanykábeleit, mint a csirkebeleket, tépi, s karóstól maga után vonszolja végig a telepen. Körötte pánik, Honzának 10–12 sör prizmáján s a maszatos szélvédőn át mindez egyre jobban tetszik, s néhány épület rémült lakói máris lármáznak, sikoltoznak... Honza meg produkálja magát, egészen képtelen nevet kap

elő valahonnan emlékezete rejtett zugából, s öklét magasba tartva, azt ordítja, hogy ő Csapajev!... Mire a tűzoltók kiérnek, Honza, a Pokleinre tekeredett kábelekkal, kárókkal, kerítésdarabokkal, markolóján egy latrinatetőt lengetve – orral lefelé –, megállapodott az egyik árokban... Nem folytatom...

Öt nappal később fizetésünkért álltunk hosszú sorokban a pénztárablak előtt, s mert a sor kínosan lassan haladt előre, hangos megjegyzések, poénok, kritikák sziporkáztak ismételten, s így került szóba (kész csoda lett volna, ha nem kerül szóba!) a kotrógéppel óriásit alakító Honza. A dolognak semmi következménye nem lett, bár a nyomai, az összetört kotrógéppel együtt, még ott díszlegetek a terepen... Első gondolatom az volt, hogy ez is a cseh demokrácia része, de aztán valaki, bár iménti vélekedésem hangosan ki sem mondtam, egy poénnal helyreigazított: „Poklein vagy kompresszor, egyre megy! Attól függ, ki töri össze!” – Mindenki röhögött – én is. Amíg kézbe nem kaptuk a „borítékot” a „szalaggal”... Aki már felbontotta a fizetési borítékját, az hirtelen immunis lett minden poénra! Már én se nevettem. Többhetes csákányozásért annyit se kaptam, amennyi a szobám bérét fedte volna...

S akkor, ott – rövid kesergés után – úgy döntöttem, hogy felhívom Papa Torontót, és bejelentem neki, hogy parkbéli ajánlatát a valutázással kapcsolatban tanulmányoztam, s elfogadhatónak tartom...

Még az este fel akartam hívni Papa Torontót!...

De csak egy hét múlva hívtam fel, mikor már a személyi osztályon is tudták, hogy Fülöp „Anton” nem jár munkába, s így a munkásszállói szoba sem jár neki, s a portás felszólított, hogy azonnal szedjem a holmimat és költözzem ki, mert a szoba kulcsát egy órán belül le kell adnom a portán – különben hívja a rendőrséget. „Az élőködést pedig mostanában igen komolyan veszik!...” – mondta.

A nagy elhatározás és Papa Toronto felhívása közt eltelt hét alatt szinte az izzásig erősödött bennem a vágy, hogy én, Fülöp Antal, segédmunkás, a gázárok, a chodovi barakkok komcsi romantikája után, életemben először operaházba menjek!... Hogy miért pont oda?

Most akár azt is mondhatnám, hogy valami (intellektuális?) daczból, mintegy demonstrálva magam előtt, hogy ha a chodovi „kupleráj” haverságait nem is, de az egész (lerohadt!) intézményt megvetem, s megjelenésem az operaházban hasonló lázadásnak számítana, mint a piás Honza „Pokleinre pattanása”!... De nem az volt! Vagy nem csupán az. Messziről szűrődött fel a gondolat, valahonnan az autodidaktaság természetének „mélységeiből”, és tipikus – állandó – hiányérzetéből („még ezt sem tudom, ó, Istenem, még azt sem... sőt még amazt sem, bár már rég tudnom illene!...”), s ahányszor csak elhaladtam a prágai operaház körül, mindig belém nyilalt a sarkalló kötelességtudat: „Ide még egyszer az életben föltétlen be kell majd mennem – úgy nem halhatok meg, hogy még operát sem láttam...” Valahogy így motoz az emberben ez a – mondhatni – nem a napi vegetatív létre irányuló szükségérzet, amelyet nem biztos, hogy minden embertársunk egyaránt ismer. Kezemben két megpakolt táskával ereszkedtem alá a munkásszálló szabad liftjén a földszintre. Táskámban csak kevés ruha, higiéniai kellékek és a körülményekhez képest rengeteg könyv... Legalább tíz-tizenöt könyv, majd szétszakadt tőlük a táskám. Egész kis cseh nyelven íródott „diákkönyvtár”, melyet a napi filléres gondok közepette, gyanítha-

tón, ugyanaz az operaház felé terelgető, „ó, Istenem, még ezt sem tudom stb.” hiányérzet vásároltatott meg velem a közeli antikváriumban, olyan leküzdhetetlen sóvárgással hajtva az embert a művelődés minden lehetséges forrása felé, amilyent csak szerencsés (vagy nem is olyan szerencsés?...) alkattal, úgy harminc- és negyvenéves kora közt érezhet az ember... Lent a földszinten öt szabad telefonfülke kínálta magát. Elkezdtem tárcsázni Papa Toronto számai közül az első, abban a biztos tudatban, hogy esetleg mind a hét, noteszomban szereplő telefonszámát – maratoni türelemjátékként – végig kell tárcsáznom. Itt kell megjegyezmem, hogy Papa Toronto telefonszámaikat tárcsázva nem az „ő lakásán” csörgött a telefon, hanem különböző presszók, bárók, kávézók pultjain szólalt meg, más-más kasszínók, kávéfőző lányok, pincérek emelték fel a kagylót, hogy néha igen türelmetlen hangon válaszoljanak: „Georgi?... Nem, nincs, már egy hete nem láttuk!...” Valami ilyesmire felkészülve tárcsáztam az első számot. Holmi tudatalatti (?) irányítással, mintegy „ösztönösen” elsőnek a harmadik számot hívtam, az operaház közvetlen szomszédságában működő „Harmónia” presszó számát, és... – azt hiszem, erre szokták mondani, hogy „csodák csodája!” – „Georgink” épp ott volt!...

– Mi a helyzet? – jelentkezett a bárpult telefonján.

– Találkoznunk kéne, Papa... – mondtam.

– Nem megmondtam?... Hát persze hogy találkoznunk kéne! Naná!... Ha megkérhetnélek – mondta valami újsütetű udvariassággal –, szíveskedj az operaház előtt lenni egy óra múlva.

– Jó! – feleltem. – Akkor pontosan hatkor!...

– Jobb lenne fél hétkor, mert éppen nyelésben vagyok!... – mondta.

– Jó – feleltem –, legyen fél hétkor.

Már negyed hétkor ott szobroztam az operaház bejárata előtt. Kétoldalt széles brosúratartókban tájékoztató anyag, az akkori évekhez képest szép, színes nyomtatványok... Kihúztam egyet a tartóból, az üvegajtón át közben futó pillantást vetve a már elcsendesült előtérbe; láttam, hogy a *Carmen* első felvonása már elkezdődött... Valami régről hozott komplexussal futólag megállapítottam, hogy ezúttal is, erről is lekéstem, bár kezdetben még nem is állt konkrét szándékomban, hogy ott és akkor feltétlen bemenjek. Ám a kiürült előtér kintről nézve szomorkás, bár „csupafény” hangulatát látva megsajdult a szívem... Kinyitottam a brosúrá, olvastam, elmeditáltam az operaház dolgai felett... Közben háromnegyed hét lett, és Papa Toronto még nem volt sehol... Öt perc múlva hét lett, mikorra befutott:

– Helló! – mondta. – No, mi a helyzet, manuskám?... Megjósoltam?...

– Ne bázírozzunk ezen, Papa – mondtam. – Szokásod szerint megint késtel. Nem is keveset.

– Nyelésben voltam. Nem hagyhattam faképnél a szerencsém.

– Nyelésben?... Guszti bácsi rendszere meg a házárdjáték? Hogy áll ez össze?...

– Látszatra ez csak „játék-házárd” – felelte komisz képet vágva. – Az abrosz felett mogyorószemek cserélnek gazdát. A lóvé az asztal lapja alatt vándorol kézből kézbe... Délután ötszázat nyertem.

– Ötszázat?!... Egy kurta délután?... Uram, Isten! Én meg a chodovi „gázárokban” ezerkétszáz koronát kerestem egy hónap alatt!... – Föltekintettem az operaház

homlokzatára, majd még följebb a tető felé, amely csillagokkal pettyezett kék színével a brosúra szerint a „teremtő magasságot” jelképezte, „amelyet minden művész el akar(na) érni...”

Halk, fájdalmas tanulságféle vonult át tudatomon, az erkölcs és a találékonyság összefüggéseiről mondhatott valamit, mert hosszan sajgott bennem, mint egy gordonszólam... Majd mintha árulást követtem volna el Melpomené istennő ellen, bűntudattal közöltem Papa Torontóval, hogy nekem már semmi kedvem operába menni.

– Mi a rosseb?... – ámult el Papa Toronto. – Mi ütött beléd, Írókám? Te operába készültél? Ezért rángattál el a kártyától, hogy ide, ebbe az ízébe beüljek veled?...

– Lehet, hogy erre is gondoltam, Papa, de már mást gondolok...

– Művészek!... Írók!... – mondta. – A fene sem igazodik ki rajtatok. A szerencsém faképnél hagytam miattad, de ma már nem mehetek vissza a presszóba, mert a szerencse nem feledékeny: most ő hagyna cserben engem. Most mi a fenét akarsz?...

– Gyerünk valutázni, Papa Toronto! Csak el innen, el, minél előbb!!!!... Túl nagy a csábítás...

– Jól hallok? – kérdezte. – A célozgatást rohadtul nem szeretem! Azt hiszed, Torontóban nincs operaház?... Tudod, mit? Gyerünk, menjünk be! Egy kis óbégátás nem a világ! Kibírtam én már mást is! Nem vagyunk vandálok...

Közben szünet lett, újra megtelt zsibongó emberekkel az előtér. Itt volt a legjobb alkalom, hogy legalább a második felvonás kezdete előtt beüljünk a nézőtérre. Ruhátárba tettük a könyvekkel megpakolt táskáimat, s hozzá még egymás közt magyarul beszélünk – a ruhatár kezelője, egy finom arcú cseh asszonyka a pillantásaiból ítélve becses külföldi vendégeknek nézhetett bennünket...

Papa Toronto bekukkantott a nézőtérre, s ebből a pillantásából láthattam, ahogy tekintete a súlyos vörös-arany színpadfüggönyön elidőzött, hogy Papa Toronto az életében még nem járt ilyen helyen, a művészetnek ilyen megszentelt magasságokban lebegő, arisztokratikus szentélyében, aminek fő oka talán csak az volt, hogy sosem mert bemenni...

– Ez is valami? – mondta. – Azt látnád, Torontóban mi van!...

– Miért, mi van Torontóban? – kérdeztem.

– Hajaj!... Azt kéne látnod!... Nem egy ilyen ízé...

„Papa Toronto frusztrált...” – villant át az agyamon, s majdnem biztosra vettem, hogy még egy pillanat, s reflexei működésbe lépnek, és dehonesztáló megjegyzések között, „királyian” távozik a színről...

De nem ez történt... Papa Toronto önmagán tett túl!

– Tudod mit?... – mondta, tekintetét a zenekari árok fényei közt siklatva, majd a színpad vörös-arany függöny-csodáján felejtve: – Én ide bemegek! Nem egyilyent láttam én már, Írókám...

Ekkor egy újabb finom arcú idős hölgy, szolgálati szaténköpenyben, hozzánk lépett, és nagy tapintattal a belépőjegyeket kérte. Ezzel Papa Toronto megmentő angyla megérkezett! Mintha csak erre várt volna!...

– Bocsánat, hölgyem – mondta angolul, még engem is elbájoló gráciával –, de változott a program... Látogatásunk csak informatív jellegű (mondta ezt, miután a holminkat már beadtuk a ruhatárba!...), s miközben megtisztelve érezzük magunkat az önök vendégszeretete által (én csak ámultam, míg Papa Toronto sziporkázott!...), az... (itt Prága legelőkelőbb szállodájának nevét említette) egy fogadáson kéne már Toronto kultúráját képviselnünk...

Az idős hölgy arcán épp csak átsuhant a halovány irónia.

– Ó, igen, bocsánat, természetesen, uram... – válaszolta, s ezzel a valóban kulturált hangú válasszal mintegy hozzásegített bennünket a hasonló stílusban történő kivonuláshoz, ki az operaház előtti járdára...

– Nincs semmi baj, Papa Toronto, semmi baj... Minden rendben...

– Naná! – mondta Papa. – Adtam nekik. Rendesen...

– Hajaj!... – feleltem. – Ehhez semmi kétség nem fér...

– No azért... – mondta, meglehetősen sötét tónusban.

1921. október 26.: a pozsonyi Mária Terézia-lovasszobor ledöntése

URŠULA KOVALYK

KRASOJAZD- KYŇA (ÚRYVOK)

A MŰLOVARNÓ (RÉSZLET)

Bližil sa začiatok školského roka. Smútok za prázdninami sme s Romanou zaháňali pistáciovou zmrzlinou. Chutila ako zmrznutá petržlenová vňať. Smiešna pani s parochňou na hlave ju predávala v plechovej búde. Pripomínala mi vypočatého tchora v školskom kabinete. Prvého septembra nám učky rozдали rozpadnuté knihy. Ako každý rok, sme si v školskom rozhlase vypočuli riaditeľove kecy o nebezpečnom imperializme, svetovom mieri a pionierskej odvahe. Nezvyčajne silné septembrové slnko robilo z našej triedy horúcu vyhňu. Pot nám tiekol do očí. Nieкто ukradol rolety. Čas sa neskutočne vliekol. Trvalo večnosť, kým zvonec odzvonil poslednú hodinu.

Pohyb na sídlisku zmizol, stavby ziváľi tichom a prázdnotou. Len spev opilcov v smradľavom sídliskovom bufete čeril hladinu vody v páchnucom bágrovisku. Krotkú jeseň vystriedal divoký november. Pravidelne som mrzla na zastávke. Autobus vždy meškal. Podupkávala som nohami. Mráz mi vyfahoval z nosa sople. Začula som čudný zvuk. Ako keď pukne sklo, do ktorého naliali príliš horúcu vodu. Obloha mala zlovestnú farbu. To puknutie bolo ozaj silné. Možno v nebi praskla obrovská struna. Hviezdy sa prekotúľali do novej konštelácie. Prepichnuté oblaky sypali sneh. Najprv pomaly, neskôr silnejšie a silnejšie. Ostré pichľavé vločky zúrive bubnovali na zmrznutú

Közeledett a tanévkezdés. A szünidő vége miatt érzett szomorúságunkat Romanával pisztáciafagylalt segítségével üztük el. Olyan volt az íze, mint a fagyaszott petrezselyemzöldnek. Egy vicces kinézetű, parókás nő, aki az iskolai szertár kitömött görényére emlékeztetett, plébódéból árulta a hűsítő nyalánkságot. A tanci nénik szeptember elsején kiosztották a szétesőfélben lévő tankönyveket. Ahogy minden évben, a sulirádióból idén is meghallgattuk az igazgató beszédét az imperializmus veszélyeiről, a világbéke és az úttörői bátorság jelentőségéről. A szokatlanul erős szeptemberi nap tüzes kohóvá változtatta az osztályunkat. Az izzadság a szemünkbe folyt. Valaki lelopta az ablakokról a rolót. Az idő csigalassúsággal vánszorgott, szinte egy örökkévalóságnak tűnt, mire az utolsó óráról is kicsengtek.

A lakótelepen megállt az élet, senki sem mozgott, az építkezés kongott az ürességtől, csend volt mindenütt. Csak az orrfacsaró szagú lakótelepi büfé részegeinek dalolása fodrozta a bűzös kavicsbánya vizének felszínét. A csendes őszt vad november követte. Rendszeresen vacogtam a megállóban. A busz mindig késett. Fagyoskodva toporogtam, folyt az orromból a takony. Különös hangra lettem figyelmes. Mint amikor elreped az üveg, amelybe túl forró vizet öntöttek. Az ég színe vészjóslóvá válto-

zem. Čas sa začal zrýchľovať. Ľudia sa dali do pohybu. Ani neviem prečo, pocítila som náramnú úľavu.

Mama celé dni vysedávala pri rádiu. Počúvala Slobodnú Európu. Fajčila jednu od druhej.

„Už to prasklo, dievčatko moje,“ opakovala a ako šialená mi bozkávala líca. „Škoda, že babča nežije,“ vzdychala a vybrala zo sekretára urnu.

Slávnostne ju položila na kuchynskú linku. Neviem, prečo si myslela, že babča vo vnútri počúva. V „zakázanom“ rádiu hovorili o demonštráciách v Prahe, o tvrdých policajných zásahoch, o vodných delách. Študenti dávali fízlom do rúk kvety, ale aj tak im rozmlátili tváre. Demonštrácie sa nezadržateľne šírili. Ako nočný mráz. Štípali nosy. Zaliezali pod nechty. Nútili stále viac ľudí tleskať a cinkať kľúčmi na námestiach. Režim sa začal nezadržateľne rozpadávať. V škole nám dali riaditeľské voľno. S mamou sme sa poriadne obliekli a vybrali sa demonštrovať. V rukách nám visela vlajka. Pod kabátom mamu hriala pollitrovka rumu. Stáli sme pod improvizovane zbúchanou tribúnou a počúvali rečenie disidentov. Rozprávali o ľudských právach, slobode, spravodlivosti. Vyzývali hajzlov nenažraných, aby zložili moc. Ľudia boli strašne našťvaní. Kričali. Z úst im vychádzala para. Pripomínali stádo divokých koní. Pripravené zdemolovať aj ten najpevnejší plot. Po každom rečníkovi dav skandoval. Pesničkár na tribúne zahral prvé akordy Krylovej piesne. Ženy tancovali. Niektorí muži plakali a navzájom sa bozkávali. Zbadala som Matildu. Mama ju ponúkla rumom. Poriadne si odpila, vzala ma za ruku a spolu sme spievali štátnu hymnu. Tiekli jej slzy. Ešte nikdy som ju nevidela takú šťastnú. Ani keď

zott. Ez a hang tényleg erős volt. Talán elpattant az égben egy hatalmas húr. Változott a csillagok állása. A kilyukasztott felhőből hullani kezdett a hó. Eleinte csak komótosan, később egyre sűrűbben. Az éles, szúrós pelyhek dühösen kopogtak a megfagyott földön. Felgyorsult az idő. Az emberek mozgásba jöttek. Nem is tudom, miért, hatalmas megkönnyebbülést éreztem.

Anyám egész napokat töltött a rádió mellett ülve, a Szabad Európát hallgatva. Egyik cigit szívta a másik után.

– Már kipukkadt, kislányom – ismételtette, és mint egy örült, csókolgatta az arcomat. – Kár, hogy nagyika ezt már nem élte meg – sóhajtott, és kivette a szekreterből az urnát.

Ünnepélyesen a konyhapultra helyezte. Nem tudom, miért gondolta, hogy a nagyika odabent hallgatja, amit mond. Az „illegális” rádióban a prágai tüntetésekről beszéltek, kemény rendőri beavatkozásokról, vízagyúkról tudósítottak. A diákok virágot nyújtottak át a rendőröknek, de azok így is szétverték az arcukat. Visszatarthatatlanul elharapóztak a tüntetések. Mint az éjjeli fagy. Csípték az orrot. A körmünk alá másztak. Egyre több ember kényszerült arra, hogy tapsoljon és csörgesse a kulcsosomóját a tereken. A rendszer visszatarthatatlanul esett szét, az iskolában igazgatói szünetet kaptunk. Anyám és én rendesen felöltöztünk és elindultunk a tüntetésre. Zászló lógott a kezünkben. A kabát alatt anyámat egy félliteres rum melegítette. Egy rögtönzöttén összetákoltt emelvény előtt álltunk és a disszidensek beszédét hallgattuk. Az emberi jogokról, a szabadságról, igazságosságról szónokoltak. Felszólitották a szemét árulókat, hogy adják át a hatalmat. Az emberek szörnyen feldúltan kiabáltak, láthatóvá vált a leheletük.

sme vyhrali našu prvú medailu. „Zamatová“ mala silné euforické účinky. S Romanou sme tancovali v električkách. Na ulici žartovali s cudzími ľuďmi. Tváre, roky väznené v zamračenom totalitnom úškľabku, sa začali usmievať.

Krímič z jazdiarne záhadne zmizol, tak sme sa všetci striedali pri večernom krímení. V ten večer som mala službu ja. Roznášala som seno. Omámila ma vôňa materinej dúšky. V náručí som odrazu držala letnú rozkvitnutú lúku. Mala som chuť si do nej ľahnúť. Za oknami svietil studený mesiac. Vyzeral, ako obrovský žiariaci reflektor. Kone už ticho prežúvali, keď ktosi vošiel do stajne. Opitý muž sa plazil po zemi a kričal niečo po nemec-ky. Zdalo sa mi, že je to súdruh direktor. Prizrela som sa mu lepšie a videla esesáka v uniforme. Otváral dokorán boxy a kričal: „Das Ende! Das Ende!“

Chcela som mu povedať, aby okamžite prestal, že kone utečú a stane sa nejaké nešťastie! V boxoch však neboli kone. Stáli tam ľudia v pásikavých rovnosťatkách, vychudnutí na kosť. Mlčali. Ako z filmov o koncentrákoch. Esesák vrieskal. Mával revolverom a na smrť vychudnutí väzni sa na neho dívali obrovskými hladnými očami. Myslela som, že mi preskočilo. Vybehla som na vzduch, aby ma prefackal mráz. Omrzali mi uši. Triasol sa mi žalúdok. Strašne som sa bála. Trvalo dlho, kým som sa vrátila späť. Kone žrali seno a spokojne mručali. Po väznoch ani stopy. Len súdruh direktor natiahnutý medzi slamenými balíkmi nahlas chrápal. S vodkou v ruke.

V decembri prišiel Mikuláš. Doniesol nám darček v podobe definitívneho pádu komunistickej vlády. Mama sa od šťastia strašne opila. Po dlhom čase spievala maďarské pesničky.

Na Štedrý večer sme vyliezli na vyhliadkovú vežu. Pod nami svietilo

Mint a vadlóménes. Bármelyik pillanatban kész lerombolni a legerősebb kerítést is. A tömeg minden szónok után ütemes skandalásba kezdett. Az emelvényen álló énekes játszani kezdte egy Karel Kryl-dal első akkordjait. A nők táncoltak. Voltak férfiak, akik sírtak és körbecsókolták egymást. Észrevettem Matildát. Anyám rummal kínálta. Embereset kortyolt, kézen fogott és együtt énekeltük a nemzeti himnuszot. Folytak a könnyei. Még sosem láttam ilyen boldognak. Még akkor sem, amikor megnyertük az első érmünket. A bársonyos forradalom euforikus hatással bírt. Romanával táncra perdültünk a villamoson. Az utcán idegenekkel viccelődtünk. Az évekig önkényuralmi elnyomástól borús arcok mosolyogni kezdtek.

A lovarda etetőjének rejtélyesen nyoma veszett, így hát váltottuk egymást az esti etetéskor. Aznap este én voltam a soros. Széthordtam a szénát. Elkábított a mezei kakukkfű illata. Egyszeriben egy egész virágos nyári rétet öleltem magamhoz. Kedvem lett volna beleheveredni a szénába. Az ablakon át bevilágított a hideg hold. Úgy nézett ki, mint egy óriási fényes reflektor. A lovak csendesen rágták a szénát, amikor valaki bejött az istállóba. A részeg férfi a földön kúszott, és németül kiabált valamit. Úgy tűnt, hogy az igazgató elvtárs az. Jobban szemügyre vettem, és megláttam az SS-egyenruhát. Sarkig tárta a lovak bokszeit, és azt kiáltotta: Das Ende! Das Ende!

Már mondani akartam neki, hogy azonnal hagyja abba, mert a lovak elszaladnak, és valamilyen szerencsétlenség történik. Ám az istállóboksokban nem lovak, hanem csíkos egyenruhás, csontsovány emberek álltak. Hallgattak. Mint a koncentrációs táborokról szóló filmekben. Az SS-tiszt meg ordított. A fegyverével hadonászott, a halálosan

mesto. Pripomenulo mi gýčové sviečky na našom vianočnom stromčeku. Bledé studené hviezdy bozkávali špicatú vežičku Dómu. Kdesi buchla petarda.

Oziabalo mi prsty, keď som z ruksaku vyberala urny. Mama sa smiala aj plakala.

„Nerozmyslíme si to?“, opýtala som sa.

Nahlas sa vysmrkala do vreckovky. Rázne mi vzala urny z rúk a vysypala ich doprázdna. Chvíľu som pozorovala, ako babčín a dedov popol vytvoril neoddeliteľnú jednotu a so snehovými vločkami padol na konečne slobodnú zem.

Boli sme naivky. Najmä mama. Syndróm kanárika v klietke. Bola presvedčená, že nastanú skvelé časy. Dala výpoveď a šla podnikat'. Rátala, že nám vrátia babčinu krčmu. Snívala, ako ju zariadi, aké jedlá bude podávať a kam pôjdeme za zarobené prachy na dovolenky. Kdesi vyhrabala babčinu starú kuchárku. Učila sa z nej variť podľa receptov, z ktorých sa varilo ešte za Rakúsko-Uhorska. Lenže nakoniec z toho nebolo nič. Na reštitúciu sme nemali nárok. A tak mama musela zobrať zle platený flek sekretárky. U bývalého eštébáka. Všetko sa menilo. Do obchodov prichádzali nové handry aj potraviny. Namiesto portrétu Lenina vycapili reklamu na Coca-Colu. Predavačku vo výkupe fliaš nahradil automat. Rýchle autá zahraničných značiek zlostne trúbili na chodcov. Ako päť na oko pôsobili na cestách staré socialistické autobusy.

Nakoniec nikto nešiel sedieť. Za to, čo urobili dedovi a babči. Všetci zmenili imidž. Komunistickú knižku vymenili za bankový účet.

V jazdiarni tiež prebehli zmeny. Zo súdruha direktora sa stal pán podnikateľ. Aj Arpiho garáž zbúrali. Na jej mieste postavili blikajúcu herňu na automaty. Čas sa začal merať peniazmi. V novinách

lesoványodott rabok pedig hatalmas, éhes szemmel bámulták. Azt hittem, eszemet vesztettem. Kiszaladtam, hogy a jeges levegőn magamhoz térjek. Majd lefagyott a fülem. Remegett a gyomrom. Szörnyen félttem. Sokáig tartott, míg viszszaementem. A lovak ették a szénát, és elégedetten prüszköltek. A raboknak hűlt helyük, csak az igazgató elvtárs horkolt hangosan a szalmabálák között elterülve. Kezében egy vodkás üveg.

Decemberben érkezett a Mikulás. Ajándékot is hozott a kommunista rendszer végleges megdőlése formájában. Anyám szörnyen lerészegedett a boldogságtól. Hosszú idő óta először magyar nótákat énekelt.

Szenteste felmáshztunk a kilátótoronyba. Alattunk világított a város. A karácsonyfánkon lévő giccses égőkre emlékeztetett. A sápadt fehér csillagok csókot leheltek a székesegyház csúcsos tornyára. Valahol elduzzant egy petárda.

Remegett a kezem a hidegtől, amikor előhúztam a hátizsákomból az urnákat. Anya sírt és nevetett egyszerre.

– Nem gondoljuk meg magunkat? – vetettem oda kérdőn.

Hangosan kifújta az orrát a zsebkenőbe. Határozottan kivette a kezemből az urnákat és mind egy szemig kiszórta a tartalmukat. Egy ideig néztem, ahogy nagyika és papa hamvai elválaszthatatlan egységet alkotva, a hópelyhekkel összekeveredve végre szabad földre hullanak.

Naivak voltunk. Főleg anyám. A kalitkába zárt kanárimadár szindrómája. Meg volt róla győződve, hogy nagyszerrű idők jönnek. Beadta a felmondását, és vállalkozni kezdett. Azzal számolt, hogy majd visszaadják nagyika kocsmáját. Arról álmodozott, hogyan rendezi be, milyen ételeket kínál, s hol nyaralunk a megkeresett pénzen. Valahonnét előkorta nagyika öreg szakácskönyvét. Főzni

sa objavili slová ako trh, konkurencia a kupónová privatizácia. Reči o slobode prekričali škrekľavé slogany televíznych reklám. Pornočasáky v stánkoch vytlačili Ábécéčko. Klietku z ostnatého drôtu sme vymenili za klietku zlatú. Odrazu všetci potrebovali nové autá, obleky aj manželky. Riaditeľ sa priviezol do jazdiarne v novom BMW. Vykopol vrátnika. Vymenil ho za holohlavého týpka z SBS.

tanult belőle, azokat a recepteket próbál-gatta, amelyeket még az Osztrák–Ma-gyar Monarchia idején készítettek. Csak-hogy végül nem lett az egészből semmi. Nem volt jogalapunk visszaigényelni a kocsmát, így anyámnak el kellett fogad-nia egy rosszul fizető titkárnői állást. Egy volt titkosszolgálatosnál. Minden meg-változott. Az üzletekbe új rongyok és élelmiszerek érkeztek. A Lenin-szobrok helyébe mindenhol Coca-Cola-reklám került. Az üveg visszaváltóban automa-tára cserélték az elárúsítónőt. A külföldi márkájú gyors autók dühösen dudáltak a járókelőkre. Az öreg, szoci buszok az utakon szinte szúrták az ember szemét.

Végül senki nem került börtönbe ami-att, amit papával és nagyikámmal tettek. Mindenki imidzset váltott. A pártköny-vet bankszámlára cserélték.

A lovardában is változások álltak be. Az igazgató elvtársból vállalkozó úr lett. Árpi garázsát is lebontották. Villogó au-tomatókkal teli játéktermet építettek a helyére. Az időt pénzben kezdték mér-ni. Az újságokban olyan szavak jelentek meg, mint piac, konkurencia és vagyon-jegyes privatizáció. A szabadságról szóló beszédet túlharsogták a televíziós reklá-mok rikácsoló szlogenjei. Az Ábécé című gyereklapot kiszorították a pornóújsá-gok a standokról. A szögesdrótkalitkát aranykalitkára cseréltük. Egyszeriben mindenkinek új autó, öltöny és menő feleség kellett. Az igazgató új BMW-vel jött a lovardába. Kirúgta a portást. Egy kopasz pacák jött a helyébe, aki egy őrző-védő szolgálat biztonsági alkalmazottja volt.

Vályi Horváth Erika fordítása

HEÉ VERONIKA

KORTÁRSUNK, KAREL MATĚJ ČAPEK CHOD

Vannak olyan egészen kiemelkedő kvalitásokkal rendelkező szerzők, akik a saját korukban rengeteg vitát kavartak, talán beskatulyázhatatlanságuk miatt nem szűnnek meg irritálni az irodalmi közvéleményt, és akiknek helye az irodalmi kánonban ingatag, de jelentős értékeik miatt nem eshetnek ki belőle, sőt időnként újra rájuk irányul a figyelem.

Ilyen szerző volt Karel Matěj Čapek Chod (1860–1927), aki tekintélyes életműve és az életében kivívott, viszonylag rövid sikersorozat ellenére¹ soha nem foglalta el a cseh irodalomban azt a helyet, amely tehetségénél, műveinek színvonalánál fogva megillette volna. Az írói fellépése óta eltelt majd másfél évszázadban elég sokat foglalkoztak a munkásságával, de gyakran egymásnak ellentmondó állítások születtek róla, s egészében az utóbbi időben mintha egyre inkább hallgatás venné körül. Születésének százötvenedik évfordulójára nem készült semmilyen újabb méltatás, művei szinte csak antikvár forgalomban kaphatók, még a Wikipédia cseh irodalomról szóló összefoglalásából is kifelejtették.² Hogy mekkora és milyen az az olvasóközönség, amelyik a műveit még ma is élvezni tudja, nehéz felmérni: az interneten (valószínűleg, mert egyetlen műve sem kötelező olvasmány az iskolákban) szinte nincs róla olvasói vélemény. Nézzük hát a részleteket: miféle író is volt ez a „másik Čapek”?

Karel Matěj Čapek Chod 1860-ban a délnyugat-csehországi Domažlicében, a chod népcsoport által lakott területen született. Élete nagy részében újságíróként kereste a kenyerét, előbb Olomouchban, majd Prágában. Eredeti neve Matěj Čapek volt, csak később vette fel az „irodalmiasabb” Karel utónevet, majd a nála híresebbé vált Karel Čapek fellépése után csatolta nevéhez a szülőföldjére utaló Chod megkülönböztető jelzőt.

¹ A húszas években egy-egy munkájáért háromszor is megkapta az Állami Díjat.

² http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%A1_literatura_v_letech_1815%E2%80%931918

http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%A1_literatura_v_letech_1900%E2%80%931945

³ Ezt a cseh elbeszélésműfajt Jakub Arbes (1840–1914) író honosította meg, a nevét pedig állítólag Jan Neruda (1834–1891) találta ki. Čapek Chod néhány műve, köztük a fenti kisregény, elérhető csehül a http://cs.wikisource.org/wiki/Autor:Karel_Mat%C4%9Bj_%C4%8Capek-Chod weboldalról.

Újságírói pályájával is összefügg, hogy Čapek Chod a korabeli élet – átfogó és egészen apró részleteinek is – pontos megfigyelője, kiváló ismerője a különböző társadalmi rétegek mentalitásának és beszédstílusának. Írói munkásságának egésze a felszínen a XIX. századi prózához kapcsolódik, és korának legjobb realista-naturalista írói közé (Karel Václav Rais, Antal Stašek, Ignát Hermann stb.) utalja a szerzőt. Miután szereplőit erős fizikai és társadalmi kényszerek mozgatják, az íróra első kritikusan a „naturalista” címkét ragasztották, és ez a meghatározás az irodalomtörténeti összefoglalásokban mind a mai napig megmaradt. Kevesen veszik észre, hogy az író sajátos, társadalmi tabukon átgázoló, zavarba ejtően groteszk világlátása, értékítéleteinek ambivalenciája messze kilép ebből a keretből.

Čapek Chodnál szembevetendő egyéni vonás, hogy cselekményfűzésében és alakábrázolásában nagyon gyakran él különféle groteszk furcsaságokkal (sántítás, vakság, púposság, szép férfi vagy nő kisebb-nagyobb testi hibával, egyes karakterek megduplázása stb.), valamint a véletlen egybeesésekkel. Ezek a megoldásai a kritikusokból sok ellenérzést és értetlenséget váltottak ki, gyakran önkényt, hatásvádazatot vagy, épp ellenkezőleg, írói ügyetlenséget láttak bennük. Egészen másnak tűnnek azonban Čapek Chod írói technikájának a sajátosságai, ha nem a hagyományos realista-naturalista próza felől, hanem a modernista, expresszionista-egzisztencialista próza, sőt a posztmodern felől vizsgáljuk ezeket. A modern izmusokon nevelkedett olvasónak ugyanis joggal támad az az érzése, hogy a szerző szándékosan játszik ezekkel a motívumokkal. Ezt bizonyítja az is, hogy az író minden kritika ellenére végig kitartott ezek mellett a furcsaságai mellett.

Bár Čapek Chod mindvégig fenntartotta a különféle korabeli irányzatoktól való különállását, a legjobb műveiben mégis ezekhez közeledik, sőt néha túl is mutat rajtuk. Valójában nagyon is tudatosan alkotó szerző volt, ezt mutatja, hogy a művészi formáról szóló, sőt a formabontás lehetőségeit is mérlegelő elmélkedések az író több elbeszélésében és kisregényében megjelennek. A legfontosabb ezek közül *A legnyugatibb szláv (Nejzápadnější Slovan, 1893)* című korai romanettója,³ melynek három fe-

jezete más-más – romantikus, realista és naturalista – stílusgyakorlat, illetve e stílusokat illető polémia és paródia, valamint egy késői, *A szélmalom* (*Větrník*, 1923)⁴ című, az alcím szerint autoanalitikus-szintetikus kisregénye, melyben, saját alkotói módszerét védendő, Pirandello-típusú formabontással kísérletezik. Az író groteszk világlátásával, valamint az olvasó elvárásait állandóan megcáfoló – az öniróniát sem nélkülöző – sokirányú játékkal pedig egészen napjaink posztmodernjéig nyit izgalmas távlatokat. Ilyen perspektívából az író helyét leginkább Hašek, Kafka, Gombrowicz és Milan Kundera vonalában kellene kijelölni.

Čapek Chod hosszú novellista-pályafutása után, már majdnem ötvenévesen aratja első igazán komoly sikerét *Kašpar Lén, a bosszúálló* (*Kašpar Lén mstitel*, 1909) című kisregényével, melyet egy valószínű bírósági ügy alapján alkotott. Ez a kiválóan megírt kisregény, mely rövidege miatt is talán a legnépszerűbb, egyben az író legnaturalistább műve is, mely a más írásaira oly jellemző tragikomikus, groteszk világlátásából csak keveset mutat. A történet egy szerelmi bosszúból elkövetett gyilkosságról és az azt követő bírósági tárgyalásról szól. Az első rész (előzmények, a tett kitervelése és elkövetése) a főhős lelki történetét belülről láttatja, a második részt (a tárgyalás) külső, objektívizáló szemlélet jellemzi. A regény az akkoriban új keletű, realista-naturalista lélektani-bűnügyi regény egyik első darabja a cseh irodalomban, szerkezetében (több nézőpont) előfutára Karel Čapek *Hordubaljának* (1933).

Az író legösszetettebb és talán legmélyebb alkotása, a korábbi elbeszélésekből regénnyé átdolgozott *Antonín Vondřejc* (1917–18; magyarul *Tűnékeny álmok* címen jelent meg) című regény. Ez egy fiatal költő és újságíró életének két szakaszát: a felívelést, majd a gyors hanyatlást és a véget jeleníti meg. A könyv tekinthető akár az első modern cseh művészregénynek, de messze túl is nő e műfaj keretein. Amit Čapek Chod a regényben a századelejei újságírás alakjairól, a nyomdák, a rosszul fizetett korrektorok és éjszakai szerkesztők világáról, a kulturális intézmények működési mechanizmusáról, az érdekek harcáról, a pozícióhoz jutás rögös-megalázó útjairól, az ösztöndíjak odaítélésének módjairól, a „tárgyi-

⁴ Reménykeltő, hogy 2014-ben ezt a kisregényt újra kiadták, s igen kedvező kritikai visszhangot kapott, lásd <http://www.iliteratura.cz/Clanek/33585/capek-chod-karel-matej-vetnik>.

lagos” tudósítások és kritikák készülésének kulisszatitkairól stb. elmond, kiválóan ragadja meg a kor jellegét és a XX. századelő cseh kulturális életének hektikusan élénk és mozgalmas atmoszféráját.

A regény szerkezete nem olyan összefogott, mint a *Kašpar Léné* vagy a további nagy regényeié: szinte barokkosan burjánzó, helyenként alig összetartozó epizódok halmazából áll, mégis az a látomás, amit benne az író a huszadik századeleji cseh nagy- és kisvárosi életformákról megalkot, néhány ponton az emberi lét lényegi abszurditásának víziójává képes növekedni.

A történet síkján a filléres anyagi gondokkal küzdő költő életét egyre inkább meghatározza Annához, a gyönyörű zsidó pincérnőhöz fűződő, egy könnyűnek ígérkező kalandból kinőtt kapcsolata. A gyér kezdeti sikerek után gyorsan hanyatló ágra került, megromlott egészségű, végül a halál felé tartó költő egyetlen támaszává fokozatosan a szégyellt-megvetett Anna válik, akit a halálos ágyán feleségül vesz.

XIX. századi hagyomány az írónál, hogy éles kontúrú, finoman árnyalt figurákat rajzol meg, de ez a sokoldalúság nem eredményez lezárt portrékat, mert jellemzésében mindig a vonzás és taszítás határvonalán egyensúlyoz. Hőseinek jelleme legtöbbször problematikus: a tiszta emberi indítékok alantasakkal keverednek: az odaadás és gyengédség a számítással, a hősiesség a nevetségességgel, a nagyvonalú, bölcs belátás a földhözragadt butasággal stb. Ám mindez a személyiségüket véglegesen mégsem degradálja: a legocsmányabb figurától is jöhet egy váratlan humánus gesztus, ugyanakkor az alapvetően jók és becsületesek is megmerülnek időnként a pocsolyában. Hősei mindig valódi vagy képzelt belső és külső kényszerek csapdájában bukdácsolnak, nevetséges kiszolgáltatottjai a társadalmi korlátoknak, a sorsnak, a leküzdhetetlen (főleg erotikus) vonzásoknak, és cselekedjenek bárhogyan, az eredmény ironikusan rácsúfol törekvéseikre. (Ez a szemléletmód nagyon rokonítja az írókat például a *Nevetséges szerelmek* vagy a *Tréfa* Kunderájával.)

A főhős, Vondřejc jelleme és költői minősége végig kérdéses marad. Életének egyik alapélménye a szégyen és az undor, mely érzések egész skáláját

őnelemző tudatossággal éli át nemcsak Annával való kapcsolatában, de pályájához és környezetéhez való tágabb viszonyában is. Ez az élmény a könyv nem egy helyén szinte vezérmotívumként szólal meg:

„Annyira felgyülemlett benne az undor önmaga, az egész világ és az egész világmindenség ellen, de elsősorban az ellen, amit írni készült, hogy szinte fojtogatta.” (127–128.⁵)

„Úgy érezte, mintha szégyene hírét már minden utca sarkára kiszegezték volna [...]” (214.)

„Vondrejč jobbnak látta a szemhéjai mögé rejtőzni, s szégyellte magát önmaga előtt. [...] milyen kár, hogy az a bizonyos mondás, amely szerint valaki a föld alá süllyedhet szégyenében, csak pusztá szóvirág!” (383.)

Amikor főhős végre eljut oda, hogy helyzetét elfogadva e kínos alapélménytől megszabaduljon, addigra régi énjéből testileg már csupán emberi roncs maradt. De éppen itt mutatkozik meg Čapek Chod művészi látásmódjának összetettsége: ha ugyanis az életnek az átélés intenzivitása és a megértés ad igazi értelmet, akkor Vondrejč életének ebben az utolsó, nyomorúságos szakaszában ér fel a csúcra. Tehetetlenül kiszolgáltatott állapota lehetővé teszi, hogy a külvilág és mindaz, ami korábban gyötörté, elveszítse a fontosságát, fokozatosan levetkőzze Annával kapcsolatos előítéleteit, elfogadja sorsát és megszabaduljon a szégyenétől.

Hasonlóan ambivalens a többi, kiválóan egyénített szereplő jelleme is. A szerző szinte minden alakjánál él az elidegenítés és a degradáció különféle formájával.

Különösen jól látható ez a költő kedvesének, Annának az alakjában, akiben a jó és a rossz árnyaltos sokszínűségben van jelen. A tanulatlan pincérnő nem lehet a költő szellemi társa, még csak egyetlen versét sem olvasta soha el. Vonzalma a költő iránt tisztán az érzelmi-erotikus zónában mozog, de érzelmeiben meghatóan önfeláldozó, feltétlenül odaadó, egészen az alázatosságig, ugyanakkor lerázhatatlanul kitartó, és ezzel – bár a történet folyamán

⁵ Az idézetek lapszámai a mű egyetlen magyar kiadásának helyeit jelölik: *Tűnékeny álmok*, Budapest–Bratislava, 1973, Európa Kiadó–Madách Kiadó.

sokszor vesztesre áll – végül eléri célját: a költő legalizálja kapcsolatukat. Igaz, hogy amit megszerez, az már csak emberi roncs, de Vondrej halála után a költő özvegyének rangja Anna sorsában nem lebecsülendő társadalmi felemelkedést jelent. Ugyanakkor ez kapcsolatuknak csupán mellékterméke; ha Anna csak a társadalmi felemelkedést vagy jómodot keresné, ott lenne számára másik rajongója, a kövér Gotold doktor, akit töredéknyi erőfeszítéssel csavarhatna a kisujja köré.

Vondrej, aki számára az Annával való erotikus kapcsolata szinte végig mérhetetlen szégyent és lelki gyötrelmet jelent, csak a halál szélén jut el az önfelismerés olyan fokára, hogy a lányt emberileg is elfogadja:

„Ki tudja, vajon a tehetsége, minden eddigi munkáját beleértve, nem pusztá képzelődés-e csupán? [...] Ebből a megsemmisítő felismerésből nem hiányzott a keserű fizikai és a lehető legkeservesebb szociális gyötrellem sem. Ha ki akarná tapintani helyzete legkínzóbb tövisét, elég arra gondolnia, hogy még a haldoklása költségeit is ez az asszony fedezi odakint, akit ő tett anyává.

Ha úgy alaposan megvizsgálja a dolgokat, voltaképpen Anna a hősnő, ő pedig egy nyomorult férreg!” (471–472.)

Ugyanakkor az író végig meghagyja Anna alakjában a negatív és komikus árnyalatokat is (parvenü kereszténykedése, tisztaságmániája, prűdsége, enyhe zsarnokoskodása a beteg költő fölött, izléstelenségig menő szeretet-gyűlölet jelenetei a húgával való kapcsolatában stb.).

A főhősén kívül tragikumba forduló groteszk övezi a regény másik kulcsfigurájának, dr. Freundnak az alakját is. Freund (neve szerint barát!) elég homályos szerepet játszik Vondrej sorsában. A költő hírnevét tetemesen gyarapítja verseskötetének németre fordításával, ugyanakkor közvetett oka annak, hogy az a számára életmentő, várva várt ösztöndíjtól elesik. Igen furcsa a szerepe az Upanisádok estéjén (ez a könyv egyik kulcsjelene): amikor a paradox szellemesség ördöge elragadja, a Vondrej költői érzékenységét sértegetők közé kerül – ekkor alakja kimondottan ellenszenvesé válik.

Mégis, Freund egészében végig Vondrejč társá marad, és sorsa a maga groteszk módján párhuzamossá válik a költőével. Utolsó megjelenése a regény zseniálisan megírt befejező részének legfontosabb mozzanata. Érdeemes ezt a zárófejezetet kicsit részletesebben is felidézni.

Vondrejč és Anna halálos ágyon megkötendő házassága napján Anna lakásán, félig-meddig véletlenszerűen, furcsa társaság gyűlik össze: Anna húga, a férjétől megszökött Iza, aki után beállít a férj, dr. Nečásek is, „művészettörténész és két ház tulajdonosa a Perun⁶ körúton”. Miközben Anna még a megkeresztelkedési szertartás miatt távol van, megérkezik a papi ruhás dr. Freund, aki a „negyedik [a teológiai] doktorátus utáni olthatatlan sóvárgásában... bevonult a papi szemináriumba”.

A vendégek Freundot összetévesztik a várt pappal, aki majd a halotti szentséget fogja Vondrejčnek feladni, illetve elvégezni az esketést. Freund azonban, miután a jelenlevőket valami rendkívülire készíti fel, egy szentnek nézett Flóra-szobor előtt eksztatikus állapotba lovalva magát, felszólítja Vondrejčtet: „Kelj fel és járj!” Ironikus csavar, hogy a csoda tényleg bekövetkezik: Vondrejč, aki az imént még felülni sem tudott egyedül, felkel és kimegy a konyhába. A csonttá aszalódott, felpuffadt lábú költőt „dr. Nečásek sohasem látta még ennyire boldognak és szépnek” (541.). Az eseményeket ugyanis a hitetlen és racionalista kritikusként, dr. Nečásek szemével láttatja az író. Iza, a felesége azonnal a csoda hatása alá kerül, s Freund kezét, mint egy szentét, csókokkal halmozza el.

A jelenet végig az abszurd komikum és a komolyság hajszálvékony határvonalán ingadozik. Dr. Freund lendületes és lebilincselő filozófiai magyarázatot ad a végbevitt csodára. Ezzel végül Nečáseket⁷ is – aki kezdetben komédiázást gyanított, és főleg Iza magatartása miatt „bősz düh”-öt érzett – magával ragadja. Čapek Chodra igen jellemző, hogy regényeinek szellemileg legigényesebb gondolatait nagy előszeretettel helyezi rikítóan abszurd körülmények közé, amivel egyben rögtön relativizálja is azokat.

Miközben Freund a zsebéből előhúzott füstölt halat falatozza, Vondrejčcel és Nečásekkel elmélyült filozófiai vitába merül. A megérkező Anna mérgeesen igyekszik véget vetni a „csodának”, visszapa-

⁶ A név a Příkopy nevű belvárosi körút groteszk asszociációja: Perun a szláv mitológia főistene, akinek alakja főleg Karel Havlíček Borovský (1821–1856) ragyogó satírájával, a *Szent Vladimír kereszttségével* van jelen a cseh irodalomban.

⁷ Itt érdemes még megemlíteni, hogy Čapek Chod, egyéb furcsaságok mellett, milyen feltűnően vonzódik a szokatlan hangzású és groteszk asszociációkat ébresztő nevek iránt. Bár itt erre nem térhetünk ki, mind a fentiek, mind egy csomó más általa használt név – például Vystyd, Hejhola, Nezmara, Zouplna, Rozkoč stb. – igen sajátos.

⁸ A később elhíresült számítógép akkor még természetesen nem létezett, a valós szóalakok: *comandante*, *commendatore* – ‘parancsnok’, az utóbbi Mozart *Don Giovanni*-jának kővendégét idézi.

rancsolja a beteget az ágyba. További apró, groteszk incidensek közepette végül lezajlik az esküvő.

Ezután azonban újabb meglepő fordulat következik: Freundot mint megszökött ápoltat egy ideggyógyintézet gondozói keresik. A groteszk itt tragédiába fordul:

„Az ajtóban Nečásek még elfogta Freund szemének utolsó pillantását. Ijesztően kimeredtek szemöldöke sűrű bozótja alatt ülő üregükből, s fehérjük vadul villogott a gúzsba kötött alak bíborvörös ábrázatában.

Ebből a szempárból a halálra rémült teremtmény kimondhatatlan rettegése könyörgött az esztéta felé [...]

[Nečásek] gondolkodás nélkül a csoport után iramodott, hogy megpróbáljon eleget tenni a megalázott szempár könyörgésének.

Kint a folyosón azonban megtorpan, s nem tett egyebet, mint végighallgatta a střesovicei szanatórium betegápolóinak utolsó szavait.[...]

»Benne rekedt a hang ...elegánsan csináltuk.« [...]

Ahogyan a (Faust- és Jézus-reminiscenciákkal árnyalt) tudós különc, talán őrült Freund alakja a szenvedésben megemelkedik s végleg elhagyja a groteszk komikum szféráját, ugyanúgy emelkedik meg a halálra készülő Vondřejc alakja is. Ahogyan az író a testi leépülés és az élettel leszámolni készülő lélek utolsó rezdüléseit megjeleníti, az egyedülállóan virtuóz teljesítmény a cseh irodalomban.

Vondřejc, mielőtt végleg a halál tudattalanságába süllyedne, élet és halál alapvető filozófiai kérdéseivel birkózik. Fantáziájában lázasan keverednek a halálos ágyon lapozgatott H. Spencer gondolatai a regény többi szereplőjének (Freund, Randalonský, Nečásek), továbbá Faustnak, Mefisztónak és a „Commodore”-ként⁸ megjelenő halálnak egymásba áttűnő alakjaival. Végül gyermekkori emlékeiben német anyjának hangja csendül fel, melybe a külső valóságból az álom világába belesimulva mellette alvó kislányának csendes lélegzete, „mint puha ujjakkal áthúzott selyemszalag nesze” vegyül.

A regény végét a megértés és a kiengesztelődés enyhén megemelt hangulata hatja át. Mind közvet-

lenül a halál után, mind pedig a temetési szertartás után (a regény utolsó mondataiban) felvillan az éle-
tet tovább vivő csecsemő, Vondrejč kislányának a képe. Az utolsó békülő-békítő pedig a morva barát, Floryš, akinek támogató karját – pompás koszorúitól is megbékülve – Anna a temetésen elfogadja.

Az *Antonín Vondrejč*nél világosabb színezetű, de végkicsengésében talán kiábrándítóbb műnek tűnhet Čapek Chod másik nagy regénye, *A turbina* (*Turbina*, 1916, magyarul *Századvég a Moldván*, 1956), melyben az író legjobb képességei – a ragyogó társadalmi szatíra és az egzisztenciálisan groteszk emberi sors általános érvényű megjelenítése – szerkezetileg is összefogottabb formában érvényesültek. A történet itt az Ullik nevű nagypolgári család két lánytagjának szerelmi bonyodalmai és a család hirtelen katasztrófafaként bekövetkező anyagi csődjének eseményei körül forog.

A szerelem, illetve a mélyén rejlő, elementáris erővel ható erotikus vonzás itt is, akárcsak az *Antonín Vondrejč*ben, meglepő, tragikomikus formában működik, ütközik a társadalmi elvárásokkal, és végül minden fronton – előre kiszámíthatatlanul groteszk – diadalt arat.

A turbina ragyogóan megírt, csípősen szellemes mű, melyben a nagyravagyás, minden nagy vagy csupán aprócska jellemgyengesség, erkölcsi buk-fenc megkapja a maga fricskáját. Míg az *Antonín Vondrejč* minden vesébe hatoló éleslátása ellenére végkicsengésében megbocsátó, addig itt nincs talán egyetlen szereplő sem, aki legalább egyszer emberi minőségében csúfos kudarcot ne vallana. A pénz és hatalom birtokosai, a nagyravagyók, a pökhendiek, a látszatemberék, az affektáltak itt nagyobb számban szerepelnek, mint máshol, s irántuk a szerző nem sok megértést mutat. A könyv egyik legragyogóbb karikatúrája az amerikai milliomos, Mr. Mour alakja, aki szinte katalizátorként hozza elő minden hitvány számítás groteszk lelepleződését, hiszen a pénz nimbuszától övezett alak körül nem marad egyenes derék.

További, szerkezetileg jól felépített, fordulat-
os regényeiben az író világlátása lényegében nem változik. A *Jindráékban* (*Jindrové*, 1921) megjelenik

a korszak sokkoló élménye, a világháború; a *Vilém Rozkoč* (1923) című regény címszereplőjének sorsával visszatér a művészettematikához. A regény érdekessége még, hogy benne – Balzac és Zola nagy regényciklusainak mintájára – epizód szereplőkként megjelennek a korábbi regények hősei is.

Čapek Chod szinte minden jelentős művében az ember hübrisze az, ami bűnhődik: a lélek nagyraívgyása az erotikus vonzással szembeni védtelenségében, a szellemé a romlandó test bajaiban, a társadalomé a természeti meghatározottságok csapdáival. A fölöttünk álló kiismerhetetlen hatalom mindig a legváratlanabb formában avatkozik az emberi sorsba. De mivel a bukás bizonyos mértékben mindig megérdemelt és a költői igazságszolgáltatás lényegében egy magasabb, humánus igazságosság érvényesülése irányában működik, a mi – jóval kevesebb ideális elképzeléssel rendelkező – korunkban Čapek Chod művei végeredményben nem hatnak pesszimistának. Derűlátása ugyan a saját kora atmoszféráját tekintve talán lefokozott, de a XX. század végi, XXI. század eleji posztmodern világlátáshoz képest akár még vigasztalónak is mondható. Ennek az amúgy robusztus testalkatú és az életet habzsoló szerzőnek a műveiben az embert nyomasztó állandó egzisztenciális gyötrődés mellett fel-felvillannak az életet meglepő kalanddá varázsoló pozitív tényezők is. A női szépségnek, az erotikus elragadtatásnak és a (bár csalóka és rövid) szerelmi boldogságnak alig van a cseh irodalomban ennél a „pesszimista” írónál avatottabb megjelenítője.

IRODALOM

Hankó B. Ludmilla – Heé Veronika: *A cseh irodalom története a kezdetektől napjainkig*. Budapest, 2003, MESz. 546–556.

Heé Veronika: *Čapek Chod „postmoderní”*. In *Česká literatura na konci tisíciletí I*. Praha, 2001, Ústav pro českou literaturu AVČ. 317–323.

Karel Matěj Čapek Chod: *proceeding of a symposium held at the School of Slavonic and East European Studies in London, 18–20 September, 1984*, ed. R. B. Pynsent (SEES Occasional Papers, 3), 1985. 276. o.

Moldanová, Dobrava: K. M. Čapek Chod ve vývoji české prózy. *Česká literatura* 33 (1985). 223–234.

Tomášek, Martin: *Labyrintem díla K. M. Čapka-Choda*. Ostrava, 2006, Ostravská univerzita, Filozofická fakulta. 140.

ONDREJCSÁK ESZTER

ANTON STRAKA HALAS-FORDÍTÁSAI*

Schumicky Andrásnak és
Twickel Györgynek, hálám jeléül

Anton Straka csehszlovák kultúrattasé magyar nyelvű lírafordításai közül a legkiemelkedőbbnek František Halas *Anyókák* (*Staré ženy*) című hosszabb költeményét tartjuk. Más kisebb fordításaitól (*Dal – Píseň*, *Kislány a patakon – Děvčátka na řece*, *Szeszély – Rozmar* stb.) ezt a művet a kidolgozottság foka különbözteti meg. De valóban Strakának tulajdoníthatjuk-e ezt a minőséget, vagy a *Cseh és szlovák költők antológiájának* darabjaihoz hasonlóan ennek végleges formájú kialakításában is közreműködtek más költők?

Straka nyersfordításait a stilisztikai-formai csiszoltság, a verstani pontosságra törekvés, a szóhitelesség jellemzi. Kivétel nélkül mindig az eredeti mű maximális tartalmi és formai visszaadására törekedett. Ha szükségét érezte, elkérte a költőktől a műfordításra kiszemelt költemény metrikus képletét, vagy ő maga jegyezte le azokat a piszkozatba, a verssorok mellé vagy alá. Sok ilyen alakuló fordítás maradt fenn, leginkább a cseh nyelvű, kiadatlan *Új magyar lírai antológia* (*Nová maďarská poésie*) című válogatásból. Az 1936-ban megjelent *Cseh és szlovák költők antológiája* versein is azért tudtak a magyar költők a nyersfordításai után dolgozni, mert a szlovák nemzetiségű Anton Straka kiválóan ismerte a magyar, a cseh és a szlovák nyelvet, és precíz, igényes ember volt. Az első nyolc osztályt Kassán, a premontrei katolikus főgimnáziumban végezte az Osztrák–Magyar Monarchia idején, az 1903/1904–1910/1911 közötti iskolai évben, majd hitoktatói élet pályára lépett.

Halas a *Staré ženy* című szuggesztív erejű litániát¹ 1935-ben adta ki önálló kötetként František Borový kiadvállalatánál. Csakúgy, mint sok más versének,

¹ František Halas, 539. Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i. <http://www.ucl.cas.cz/edice/data/dejiny/hcl/dcl4/33.pdf> (2015. 04. 10.)

* A tanulmány írója Anton Straka magyarországi kapcsolatai címmel a Magyar Tudományos Akadémia Domus Hungarica (Domus junior) ösztöndíjában részesült.

² 1934-ben jelent meg a lapban, *Staré ženy* címmel. Brabec, Jiří: *A co básník: Poznámky k dílu Františka Halase*. 505. <http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/antologie/zdejin/2/brabec.pdf>

³ F. Halas korán elvesztette az édesanyját, nagyanyja nevelte.

⁴ Szántó György: *Halas, Straka és a magyarok*. In Irodalmi Szemle, 1976/9. 847.

⁵ A „péntek estiek”: József Attila, Szabó Lőrinc, Illyés Gyula, Kassák Lajos, Szántó György, Nádass József, Sárközi György stb., akik Straka Amerikai úti szalonjában, majd különféle kávéházakban találkoztak többnyire péntek esténként.

⁶ Szántó: i. m. 847–848.

ennek is a *halál* és az *anya* a központi motívuma. Sorából együttérzés csendül ki az elesettek, szegények és idősek iránt. Létrejöttéről a költő árul el érdekes adalékokat, amelyeket magyar nyelven Szántó György idéz fel cikkében: „*A Staré ženy...* talán a legismeretebb kötetem. *Stará žena* is lehetett volna a címe, mert a tavaly kilencven esztendőskorában elhunyt nagyanyám arca van sorai mögött.” Majd néhány sorral alább: „Egyszer egy vasárnap délután előzőleg valami csodálattal teli beszámolót olvastam egy metaforákat sziporkázó költőről; mosolyogva kezdtem bele az egyetlen témára – az öregasszonyra – írt metaforák sorába. Rengeteg lett belőle; egy részüket azután áthúzogattam s öt oszlopba csoportosítottam – kéz, arc, haj, szem, öl –, és két órán belül készen is volt az egész. Nem tulajdonítottam annak a költeménynek nagyobb jelentőséget. Közzétettem a Kvariban,² s aztán már nem törődtem vele. Később jöttek a Boroví Kiadótól, nincs-e valamim; a *Staré ženy* jutott eszembe s felajánlottam nekik, csinálhatnának belőle valamilyen bibliofiliát. Máig sem értem a sikerét. Félttem, hogy szentimentalizmust látnak benne. Ámde a *Staré ženy* mégsem ama véletlen indítékból jött létre. Ama hosszú, magányos vasárnap délutánok szomorúsága s azok az öregasszonyok az ablakokban, mindez sokáig motoszkált bennem. Mindig, amikor ilyen idős, nemegyszer kolduló asszonyt látok, arra gondolok: hol vannak a gyerekei? Mindig bizonyos vagyok benne, hogy voltak gyermekei. S aztán egész gyermekkoromban egy idős nőnél nevelkedtem.³ Én tudom, mi az, hogy öregasszony...”⁴

A cikkben Szántó kérésére Věra Straková elmondja, hogy ő figyelt fel 1934-ben vagy 1935-ben (már nem emlékezett pontosan) erre a versre a Lidové noviny című cseh lapban, s annyira megtetszett neki, hogy szerette volna, ha a „péntek estiek”⁵ is megismerik, ezért készült el a férje fordítása.⁶ Nem sokkal azután pedig, hogy az megjelent, egy kiváló ismertetés jelent meg a Korunkban Gaál Gábortól, a folyóirat akkori főszerkesztőjétől. Ebben dicséri Halas költészetét és Straka fordítását: „Hogy úgy mondjam, a Fr. Halas-vers »tartalma« a verset verssé tevő megfoghatatlanság, s ez is olyan intenzitással, hogy ez a fluiditás már tárgyasodik és sorsábrázolássá lesz. Az *Anyókák* eleinte csak hangulati kép a szomo-

rú vasárnap délutánok szomorú anyókáiról, amint azok az asztal és az ágy közén az ablakhoz tipegnek és nézik a vasárnap délutáni utca vigasztalanságát. Csak halvány kép eleinte; pár sor; de azután jönnek az egyre mélyítettebb vonatkozásokba süllyesztett képek ugyanazokról a mozdulatlan vigasztalatlanságban tipegő anyókákról, egyre sodróbb, egyre fájdalmasabb hangsúlyokkal, egyre magasabbra emelve visszafordíthatatlan sorsuk hangulati valőrjeit, végig ugyanazokban a szaggatott, rövid strófákban, interpunkció nélkül szakadatlanul. A hangulat, ami az első sorokban rálehel az olvasóra, mind áthatóbb és mélyebb, már hínárosan vonz, fokozása mesteri, a végén már nem is hangulat, mert tárgyiasult, hanem kitérítetetlenül belénk zsongott élmény minden valahai hasonló eszméletünk szomszédságával együtt, szinte lírai-szociális rajz, aminek a vigasztalanságából ugyanúgy kimutathatók a társadalmi-történeti vonatkozások, mint a lírai »örök« jegyek. Hogy a vers így átelevenedik, az a költőn kívül a fordító bravúrja, s ez a bravúr annál szebb, mert Anton Straka, a fordító anyanyelvéről hozta át magyarra.”⁷

Szántó György *Halas, Straka és a magyarok* (1976) című cikkében elmondja, hogy Halas művének ez idő szerint több cseh kiadása és idegen nyelvű fordítása ismeretes, és a Strakáé 1936-ban a német (*Die alten Frauen*, ford. Paul Eisner, 1936) és a francia (*Les Vieilles femmes*, ford. Hanuš Jelínek, Jean Pasquier, 1936) után következett.⁸ Szántó itt pontatlanul emlékszik a megjelenés évére.

Straka magyar nyelvű „Anyókáját” időben megelőzte egy másik, Vozári Dezsőé, aki 1936 májusában már publikálta saját fordítását a Magyar Újságban, *Öreg asszonyok* címmel. Tudjuk, hogy Straka figyelmét ez a közlés nem kerülte el, hiszen május 16-i Szabó Lőrinchez címzett levelében ekképpen vall: „megismerkedtem Vozáryval, aki szintén sokat fordított szlovák költőkből. [...] Vozáry nem régen jelentette meg Halas: *Anyókák* c. versének fordítását, összehasonlítottam az eredetivel s felületesnek találtam.”⁹ Ebből azt hihetnénk, a rövid időn belüli újabb magyar kiadás másik oka az volt, hogy Straka Vozári átültetését nem tartotta megfelelőnek, azonban ő már 1935-ben hozzálátott a munkához. Ezt Palotai levele és a „Zilahy dedikáció” bizonyítja.

⁷ Gaál Gábor: *Frantisek Halas: Anyókák. Fordította Anton Straka.* Korunk, 1938/6. 564.

⁸ Szántó: i. m. 845.

⁹ *Anton Straka levele Szabó Lőrinc-hez*, 1936. máj. 16. Straka–hagyaték (a továbbiakban: SH), MTA KIK.

¹⁰ Palotai Boris felvidéki író-
testvére.

¹¹ *Palotai Boris levele Anton Strakához*, 1936. jan. 13. SH.

A Straka családdal baráti viszonyban álló Palotai Boris 1936. január 13-án kelt kassai levelében foglalkozik a verssel: „Az *Anyókákat* lefordítottam, Erzsi¹⁰ épp most mondja, hogy már nem aktuális. Nem baj, azért elküldöm, a vele való foglalkozás mindenképpen örömet okozott nekem s igazan szép perceket töltöttem az *Anyókákkal*. Az ön fordítása valóban oly szép és költői, hogy egészen elbűvölt engem is, és voltak hosszú szakaszok, ahol egyáltalán nem változtattam rajta. Néhány kifejezést azonban nem talált el pontosan, ugye nem haragszik, ha csekély képességgemmel segítségére sietek. Így az első részben: szédülések pitvarait írtam előszobácska helyett, mert előszobácska nem költői kifejezés, és pitvar az a szívvel összefüggő előszobácskát is jelenti, tehát a szédüléssel rokon, azonfelül az előszoba fogalmát is fedi. Továbbá erek ágyásai = értelmetlenség mint fogalom és mint szó. Erek melegágyát írtam helyette Megrongált jögarok helyett árbocokat írtam, mert žezla a Rank szótár szerint jogart, árbocot jelent, és az előző sorok vitorláról szólnak, tehát a kép törvényszerűen csak árbocban és nem jögarban folytatódhat. Az se nagyon állhat meg, hogy »senki nem nedvesíti olvadásukban ajakát«. Itt az olvadás csak átvitt értelemben elfogadható, és valami szétbomlást vagy fényt jelenthet, esetleg szétomlást... Én az egész könyvet lefordítottam, s hacsak saját szórakoztatásomra csináltam, akkor is megérte az időt és fáradságot.”¹¹

A levélhez csatolt fordításból két lapra gépelve a költemény egy-egy részlete maradt fenn:

1.

ANYÓKÁK.

Anyókák szemei
kisírtak s riadtak
szorongók s gyöngédek
enyészet felé fordult szemek
mogyorók mag nélkül
tálak áldozat nélkül,
szédülések pitvarai
régmúlt zene foszlánya
betömött források

Styx vitorlái
imádság hasonmása,
megrongált árbocok *
göbök fészke
elhagyatottság rezgőfüve
erek melegágya,
elnémult szószólok
elbocsájtott szárnysegédek
tönkrement tékozlók

beborult égboltok

beomlott ajtók
elapadt keresztelő medencék
vizek tükör nélkül

Anyókák szemei
nektek a világ semmi,
nektek a szépség semmi,
nektek a rótság semmi
anyókák szemei
az órát nem követik

fordulnak vissza
anyókák szemei.
Anyókák kezei
sárgábbak a koporsó alatti agyagnál
nyitottak s üresek,
kérges és elhasznált kezek

álmotfogó sulyok
virradatlan éjszakák,
Anyókák kezei
pár zizegő levél
megtértek a hiábavaló
virradatvárásban megtértek
a szenvedésben,
megtértek a fohászbán
anyókák kezei
úgy elfelejtették
a férfiak nyakát
gyermek haját
anyókák kezei
napok múlására nem
csak annyira erősek
hogyan bírják a keszkenőt mely a könnyet issza
hogyan bírják a szentképet a
koporsóban
hogyan bírják a feszületet majd
ha szemhéjukat lezárják anyókák kezei.

*žezla = nemcsak jogart jelent, hanem árbocot is
a Rank szótár szerint, s miután itt az előző képben vitorla
van, csak árboc lehet a kép folytatása*

2.

Anyókák haja
szégyenlős kis fonatok
szürkén illatozók
anyókák haja
kihunyó fejek ritka füstje
áttört sisakok
ünnepségek megmaradt hamúja
zászlók rojtja
olvaszthatatlan ezüst
fejrehúzott szemfedők
halál hozománya
fésűk gyásza
foszlott csipkék
múlandóság fehér szemérme

Anyókák haja
már nem pattogzik a simogatásnál

senki nem rejt beléjük arcát
 senki nem mártja fényükbe ajakát
 senki meztelenségét nem fűdi
 senki vágját nem ébresztgeti
 anyókák haja
 szél fel nem borzolja
 szerelem szét nem zilálja
 csak vékony vonó lenne belőlük
 a temetési melódiához
 anyókák haja.

¹² József Attila és Anton Straka javításai Frantisek Halas Anyókák c. verséről készült műfordításán, 1936, PIM Kézirattár, 1968. évi kéziratári szórvány.

¹³ A tanulmány első részének készülésekor a verssor további vizsgálatot igényel.

¹⁴ Sándor László a *Három ország polgára voltam* című emlékező kötetében beszámol a Szép Szó 1936-os indulásáról, első rendezett értekezletéről budapesti tartózkodása alatt (december végén – január elején), amelyen József Attila hozzá lépve a gyűlés után kérdezte őt Halasról, s említette neki, hogy szeretné lefordítani egyik költeményét, az *Anyókákat*. Ekkor József Attila már lefordította Bezručot, Wolkert és Horát is a *Cseh és szlovák költők antológiájába*, és Halasszal is meg szeretett volna próbálkozni, de ez a szándék nem valósult meg.

A Petőfi Irodalmi Múzeum Kézirattárában található, JA. 626 jelzésű fennmaradt forráson¹² látjuk, hogy Straka Palotai javítási javaslataiból kettőt fogadott el. Zöld tintával vannak áthúzva a korábbi szavak: *előszobácskái, ágyasai*, melléjük írva Straka kézírásával: *pítővarai, melegágya*. A *jogarok* szó változtatás nélkül áll a papíron, a „senki nem nedvesíti olvadásukban ajakát” pedig a következőképpen íródik: *senki nem nedvesíti olvadásukban az ajkát*. Ezek a szavak 1937-ben, a Szép Szó folyóirat októberi számában, és az ezt követően könyv alakban megjelent közös Prager–Szép Szó kiadásban úgy szerepelnek, ahogy itt jeleztem. Az idézett verssort viszont megváltoztatta József Attila a következőre: *olvadásukban senki sem nedvesíti meg ajkát*, és a szerkesztőség így közölte le.

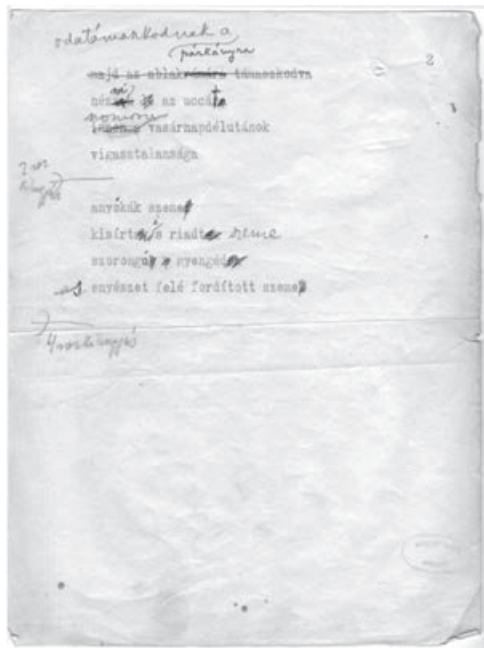
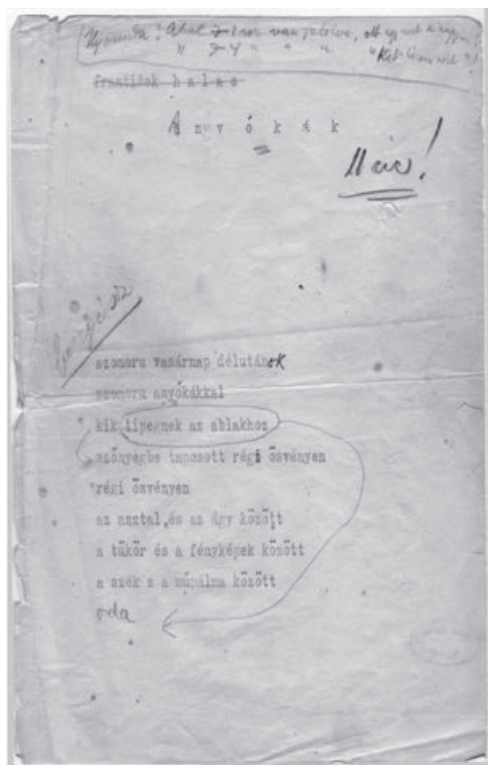
A Budapesten kelt 1936-os keltezésű gépiraton Anton Straka zöld színnel, József Attila arany színnel és ceruzával, illetve feltehetően egy sor esetében (*melyet a mult nehéz függőnye takar*) fekete színnel¹³ jegyezte le javításait. Ha összevetjük ezt Palotai gépiratával és a megjelent forrásokkal, melyek szintén több helyen mutatnak egymástól eltérést, látni fogjuk, amint a szemünk előtt alakul át a jól sikerült fordítás egy csodálatos lüktetésű költeménnyé. Végső soron így azt mondhatjuk, József Attilának¹⁴ a műfordítás kialakításában majdnem olyan szerep jutott, mint Strakának, mert míg Straka a szóhűség elvét vallva adta vissza az eredeti kifejezést akkor is, ha az nem mindig volt költőinek nevezhető, addig József Attila stilizálást hajtott végre, s e két folyamat nyomán a műfordítás a legsikerültebbé, leghatásosabbá vált Straka összes lírai átköltései közül.

Nézzünk meg pár részletet az első, a javított, illetve a két megjelent változat közül:

1.
szomoru vasárnap délután
szomoru anyóákkal
kik tipegnek az ablakhoz
szőnyegbe taposott régi ösvényen
régi ösvényen
az asztal és az ágy között
a tükör és a fényképek között
a szék s a műpálma között
2.
majd az ablakrámára támaszkodva
néznek le az uccára
innen a vasárnapdélutánok
vigasztalansága

(Szabó Lőrinc könyvtára)

(Petőfi Irodalmi Múzeum, JA. 626)¹⁵

¹⁵ Köszönet Varga Katalin főosztályvezetőnek, amiért a kéziratot a rendelkezésemre bocsátotta.

szomorú vasárnap délutánok
 szomorú anyókákkal
 kik szőnyegbe taposott régi
 ösvényen
 régi ösvényen
 az asztal és az ágy között
 a tükör és a fényképek között
 a szék s a műpálma között
 odatipegnek az ablakhoz
 odatámaszkodnak a párkányra
 nézik az uccát
 szomorú vásárnapdélutánok
 vigasztalansága

(Szép Szó, 236. old.)

szomorú vasárnapdélutánok
 szomorú anyókákkal
 kik szőnyegbe taposott régi ösvényen
 régi ösvényen
 az asztal és az ágy között
 a tükör és a fényképek között
 a szék s a műpálma között
 odatipegnek az ablakhoz
 odatámaszkodnak a párkányra
 nézik az uccát
 szomorú vásárnap délutánok
 vigasztalansága

(Prager–Szép Szó, 5–6. old.)

8.

anyókák kezei
 pár zizegő levél
 megtértek a hiábavaló virradat – várásban
 megtértek a szenvedésben
 megtértek az imában

anyókák kezei
 úgy elfelejtették
 a férfiak nyakát
 a gyermekek haját

9.

anyókák kezei
 csak annyi erővel
 hogy tartsátok a keszkenőt a könny letörléséhez
 hogy tartsátok a szentképet a koporsóban
 hogy tartsátok a feszületet majd ha lefogják a szemhéjakat
 anyókák kezei

10.

anyókák a kuckójukban
 görnyedve s a világtól elfelejtve
 anyókák kiknek gyermekei elmentek elhaltak
 anyókák kik nem várnak az ajtócsikorgásra
 sírásuk csak a szem gyengesége

(Szabó Lőrinc könyvtára)

24

anyókat a kuckójukban
 görveget ^{az} a világtól elzárva, ^{de} ^{ezt}
 anyókat kiket ^{szemmel} ^{szemmel} elháltak ^{szemmel}
 anyókat akik nem várnak az ajtóikorgásra
 sírának csak ~~szemmel~~ ^{szemmel} a ^{szemmel}

65

anyókák keze
 egy pár zizegő levél
 megtörtek a hiábavaló virradatvárásban
 megtörtek a szenvedésben
 megtörtek az imádságban

anyókák keze
 elfelejtettétek
 a férfiak nyakát
 a gyermekek haját
 anyókák keze
 csak olyan erős vagytok
 hogy csak zsebkendőt tartotok
 letörülni a könnyet
 hogy csak szentképet fogtok a
 koporsóban
 hogy csak a feszületet tartjátok ha
 majd lefogták a szem héját
 anyókák keze

anyókák a kuckójukban
 görnyedten és a világtól elfeledetten
 anyókák kiket elhagytak
 kiktől elhaltak gyermekeik
 anyókák kik nem várnak az ajtó
 nyikorgására
 sírásuk is csak gyengesége a szemnek

(Szép Szó, 236–237. old.)

25.

anyókák szemei
 anyókák kezei
 anyókák haja
 anyókák öle
 anyókák arca

szomorú vasárnap délután
 anyókák keresztyén

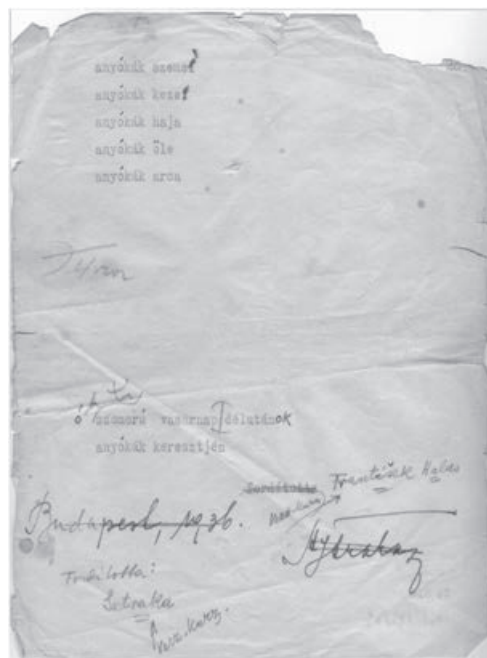
(Szabó Lőrinc könyvtára)

anyókák keze
 egy pár zizegő levél
 megtörtek a hiábavaló virradatvárásban
 megtörtek a szenvedésben
 megtörtek az imádságban

anyókák keze
 elfelejtettétek
 a férfiak nyakát
 a gyermekek haját
 anyókák keze
 csak olyan erősek vagytok
 hogy csak zsebkendőt tartotok
 letörülni a könnyet
 hogy csak szentképet fogtok a
 koporsóban
 hogy csak a feszületet tartjátok ha
 majd lefogták a szem héját
 anyókák keze

anyókák a kuckójukban
 görnyedten és a világtól elfeledetten
 anyókák kiket elhagytak
 kiktől elhaltak gyermekeik
 anyókák kik nem várnak az ajtó
 nyikorgására
 sírásuk is csak gyengesége a szemnek

(Prager–Szép Szó, 12–14. old.)

(Petőfi Irodalmi Múzeum, JA. 626)

anyókák szeme
anyókák keze
anyókák haja
anyókák öle
anyókák arca

anyókák szeme
anyókák keze
anyókák haja
anyókák öle
anyókák arca

szomorú vasárnapdélutánok
anyókák keresztjén

(Szép Szó, 236–237. old.)

oh ti szomorú vasárnapdélutánok
anyókák keresztjén

(Prager–Szép Szó, 29. old.)

A PIM-ből származó forráson, az első lapon, a papír felső szélén Ignótus Pál ceruzafeljegyzései láthatók a sorkihagyásokról a nyomda részére. Alatta Straka által gépelve a szerző neve és a mű címe foglal helyet: *františek halas* és *anyókák*. Ezt ceruzával áthúzták, és a cím első betűjét nagy *A* betűre módosították, valamint az utolsó oldalon tüntették fel ezeket a nyomda számára ceruzával: *František Halas – verz. kurz.* és *Fordította: Sztraka verz. kurz.* A folyóiratban

a mű végén ez így szerepel: *FRANTIŠEK HALAS* és *Fordította: STRAKA.*, a könyvecske esetében pedig: *františek halas* és *anyókák*, illetve: *magyarra fordította anton straka*. Megtalálható még a PIM-kéziraton Straka zölddel írott aláírása is az utolsó oldalon, a vers alatt.

Úgy, mint a Szabó Lőrinc könyvtárában levő első változat, ez a forrás is 25 darab külön papírra íródott. A Szép Szó októberi számában a 236–238. oldalon olvasható mű azonban más szerkezeti felosztású, mint az Eugen Prager-féle kiadásnál. Az egyes sorok szerkezete a tördelés miatt változott meg. Néhol azonban hiányoznak a sorok közti szünetek, ami már a figyelmetlenségből ered. Például:

anyókák arca
régi érintések elfakult árnya
elveszett csókok árnya
megadás tája mely szétmállott
a könnyek savától
anyókák arca
anyókák szeme
anyókák keze
anyókák haja
anyókák öle
anyókák arca

Ennek oka az lehetett, hogy az eredeti legépelte versszakok két lapra íródtak, és a szerkesztők nem minden esetben vették észre, hogy az egyes sorok közt szünet áll; úgy tűnik, nem rendelkeztek az eredeti cseh verssel, s nem volt összehasonlítási alapjuk. Ennél nagyobb hibát ejtettek a szerkesztés alatt akkor, amikor a 17. oldalon álló egész versszakot a 10. utánra helyezték be, a 11. helyett, és így a 16.-at a 18. követi. Egy vessző is található a *nincs emlék nincsen álom* szóösszetételek között. A PIM-beli forráson ezek még megfelelő rendben állnak.

Ezeket a hibákat a könyv számára kijavították, valószínűleg Straka kérésére. A fordító viszont egy-két helyen rosszul gépelte le a szavakat. Jó példa erre a vers első sorában elhelyezkedő *vasárnapdélutánok* szó, amit Halas helyesen írt le (*odpoledne nedělní*). A Szép Szóban a szerkesztők ezt *vasárnap délutánok*-ra módosították (a PIM-beli forrásnál ez a javítás

nincs jelölve), de a könyvben mégis *vasárnapdélutánok* szerepel. A mű végén az utolsó szó is ez, a PIM-kéziraton *vasárnap délután-ok-nak* írva, de a két megjelenési helyen: *vasárnapdélutánok*. Említést érdemel továbbá az is, hogy gépelésnél néhol az ékezetek sincsenek helyesen írva az írógép billentyűzete miatt, viszont ezekben az esetekben a szerkesztők számoltak a problémával, és jól közölték le a betűket (például *vigasztalansága* helyett *vígasztalansága*).

A PIM-féle forráson egyébként is látszik, hogy a javítások nem egy időben készültek. Először Straka javításai kerülhettek fel a gépiratra (Palotai megjegyzésein kívül az alábbi szavak: *szószólók, tönkrement, szét nem zilálja*),¹⁶ majd József Attila aranyszínű javításai, később ceruzajegyzései. Ez a folyamat leginkább a mű utolsó előtti során vehető észre, az *óh ti* szavakon, ahol az *ó* betű arannyal, a többi pedig ceruzával van jelölve. A Szép Szóban a verssornál hiányzik az *óh ti*. Mindebből arra lehet következtetni, először a lap számára készültek a bejegyzések, majd pedig kicsivel később a könyv számára.

A könyvforma felelős kiadója Nádass József volt. Címlapján egy öreganyóka látható, amit Székely Kovács Olga rajzolt. Kiadási év nem szerepel a kötetben. Szalatnai Rezső a megjelenés évét 1937-re datálja *A cseh irodalom történetében*, Gaál Gábor pedig korábban említett recenziójában 1938-ra. Szántó György cikkében ugyancsak egy első kiadású példányról ad hírt, amelyet Halason kívül a Szép Szó szerkesztőségének tagjai¹⁷ dedikáltak csehszlovákiai útjuk során, 1937. október 20-án, s amely a cikk írásakor Straka hagyatékában volt található. A könyv megjelenését így – a cikk és a Straka-hagyatékban fennmaradt „Szép Szó-levelek” alapján – októberre tehetjük.

Nádass az *Anyókákkal* kapcsolatban Szántó Györgynek pár hónappal elhunyt előtt adott választ arra a kérdésére, miért nem fordította ezt is Szabó Lőrinc, mint a többi 1936-os antológiába beválogatott Halas-verset. Nádass József szerint: „A költemény szerkezete, kifejezési eszközei nagy gondot okozhattak Strakának. Megszoktuk tőle, hogy nyersfordításai is igényesek, színvonalasak. Így volt ez az *Anyókákkal* is. Szabó Lőrinc látta a fordítást, de nem vállalkozott az átköltésére, mondván,

¹⁶ Ezeket Palotaitól vette át.

¹⁷ Remenyik Zsigmond, Nádass József, Fejtő Ferenc, Ignó Pál.

¹⁸ Id.: Szántó: i. m. 848.

¹⁹ Dr. Totis Béla nőorvos. (Patyi Sándor jegyzete.)

²⁰ Márkus Aladár lapszerkesztő. (P. S. jegyz.)

²¹ Kiad. Patyi Sándor: *József Attila leveleiből*, ItK, 1955/2. 225–226.

²² *Nádass József levele Anton Strakához*, 1936. dec. 28. SH.

hogy ettől jobbat úgy sem csinál belőle. Strakáék költő barátai csak a kis könyv megjelenése után tettek maguknak szemrehányást, hogy a költemény egynehány sora azért mégis csak csiszolásra szorult volna...”¹⁸

Szabó Lőrinc könyvtárában, a *Tvář* című kötetben megtalálható az *Anyókák* gépelt iratának első változata a 14–15. oldal közé helyezve, melyen Straka még nem hajtott végre javításokat, utolsó oldalán ajánlással: „fordította és Zilahy Lajosnak igaz tisztelete és nagyrabecsülése jeléül felajánlja Straka Budapest, 1936. jan. 2. –”. Ebből úgy tűnik, Straka elsőként a Magyarország című lapba szánta a fordítást, melyet ekkor Zilahy vezetett. Mellette segédszerkesztői feladatokat Szabó Lőrinc látott el. Itt azonban nem jelent meg a mű. A könyvből Straka mégis küldött barátjának egy példányt. Ez ma is ott áll a „szláv irodalmi polcon”, Otokar Březina, Emil B. Lukáč, Vilém Závada stb. kötetei társaságában. Benne kis kártya hever az alábbi gépelt felirattal: „Szíves emlékezéssel és igaz barátsággal ajánlja Anton Straka Praha XIX., Velflíkova 4.”

Strakának a Szép Szó szerkesztőségével folytatott levelezése adhat támpontot ahhoz, hogyan is alakulhatott ki végleges formájában a mű. 1936. május 24-én írja Straka Prágából József Attilának, hogy „Dr. Totis¹⁹ azt mondta, hogy Ti (a Szép Szó) esetleg kiadnátok Halas: *Anyókáit*. Mutattam Neked Pesten. A végleges szöveg Márkus Aladárnál²⁰ van Pesten. Írok neki, hogy keressen veled érintkezést ebben a dologban.”²¹

December 28-án Nádass azt adja hírül Strakának, hogy „A Halas-vers most már a Szép szó részére József A.-nál van. Már tudom is véleményét: közölni szándékszik, csak a vers hosszúsága miatt meg kell várni az alkalmas időpontot.”²² 1937. augusztus 18-án ugyanő írja, hogy „Attila idegileg nagyon rossz állapotban most szanatóriumban fekszik. Ennek az a következménye, hogy a nála levő Halas-fordításodat nem tudjuk elővenni. Egyelőre még bizonytalan, tíz napig vagy két hétig tart-e, amíg vele ezekről a dolgokról tárgyalni lehet és megkérdezni, hol a kézirat stb. Így tehát az októberi számban csak abban az esetben jelenhetne meg, az *Anyókák*, ha egy másolatot sürgősen elküldenél. Mi itt pár szükséges ja-

vítást elvégeznénk, a javított kéziratot én elhoznám Prágába, megmutatnám neked és aztán Pestre viszaküldve kiszednék. Akkor beszélhetnénk a különlenyomatról is. – Egyébként remélem, hogy Attila szept. közepére rendbe jön és az októberi utazásban minden bizonnyal részt vehet.”²³

József Attila azonban betegsége miatt, mint tudjuk, nem vehetett részt a csehszlovákiai irodalmi előadó körúton, december 3-án pedig elhunyt Balatonszárszón. Fejtő Ferenc 22-én²⁴ ír Strakának, megköszönve a Szép Szó szerkesztőségéhez küldött részvételét, Nádass²⁵ pedig 25-én, ígérve, hogy néhány *Anyókákat* a napokban fog küldeni a számára.

FÜGGELÉK (1): ANTON STRAKA KISEBB HALAS-NYERSFORDÍTÁSAI²⁶

Dal (Píseň)

Úgy amint elaludnak a kezeid
hűl ki a csillag a pirkadatban
úgy amint lezárod vonzó szemeid
madár lehajtja a szárnyait

Úgy mint a korán elválasztott gyermek
lassan haldoklik rejtélyes szomorúsággal
úgy a te szorongástól fáradt homlokod
fogy a halántékon kékes árnyal

Úgy mint az azur fájdalom nélkül
meggyűlik az első csillaggal
úgy a te megkapó gyengéd boldogságod
veszíti vérét az én hallgatásomon

Kislány a patakon (Děvčátko na řece)

Minden figyelmességgel nézzétek azt a legkisebbet
zavartan leveti ingecskéjét
piciny mellének harmatcseppje fölött pírban
elgondolkodik

²³ Nádass József levele Anton Strakához, 1937. aug. 18. SH.

²⁴ Fejtő Ferenc levele Anton Strakához, 1937. dec. 22. SH.

²⁵ Nádass József levele Anton Strakához, 1937. dec. 25. SH.

²⁶ Anton Straka Szabó Lőrinc-hez címzett 1933. február 24-i gépelt levélmelléklete. Az eredeti forrás Szabó Lőrinc könyvtárában található meg (Budapest, Volkmann u. 8.). A versek František Halas 1931-ben kiadott *Tvář* című kötetéből származnak. A gépelt irat felső jobb szélén az alábbi szöveg olvasható: „/Verse az „Arc” című államdíjnyertes gyűjteményből.” A levél szövegét a Prágai Tükör 2014/6 számában tettem közzé a 18. oldalon. – Ondrejcsák Eszter megj.

²⁷ Az alábbi két levélnek és levélrészletnek csupán átiratát kaptam kézhez Ondrejcsák Esztertől, az eredetiek nem állt módomban ellenőrizni és abból egyértelműen azonosítani az átiratban található pontatlanságokat. Ahol az eredeti szöveg rekonstrukciója bizonytalan, a >...?< jelekkel jelzem azt. A három levél közötti tartalmi átfedés azonban jelzi, hogy a tévedés valószínűsége elenyésző, illetve a három levél (tartalmi) lényegét nem érinti. A cseh, illetve szlovák nyelvű eredeti kéziratok egyszerű, bürokratikus nyelvezetét, pongyolaságát, nem állt szándékomban stílusosan „javítani”. A szövegben található magyar szavak helyesírását a mai normához igazítottam – a ford. megjegyzése. Az eredeti levelek a prágai Külügyminisztériumi Levéltárban (Ministerstvo zahraničních věcí České republiky, Praha) *Osvěta knihy Antologie z českosl. poesie maďarská* néven, 441. szám alatt találhatóak.

²⁸ Gépelt irat autográf aláírással – a ford. megj.

Ne riasszátok fel eme kis csupasz szemérmét
hallanátok a vér szorongó lüktetését
a gyermek vére mindentől megijed

Belép a mélyedésbe befödve az ártatlanság
szárnyaival

a víz zavarban fodrozódik s nyeli az ő képét
s ő kezecskéjének piciny ütésével szivárványt csinál

Gyenge hangja énekel állandóan széttörik
az öröm nefelejtsei kuporognak a parton
s a mocsárvirág aranyat dobál neki

Szeszély (Rozmar)

Hosszu derekad dalol a földig
a föld eme dalt könnyedén visszaveri
madár dalolja a faágak között

Kíváncsi kezeid fölfelé nyujtóznak
Éva remegésével mielőtt megismert
s a megismerés fájának ágai beárnyékolnak téged

Játékos tested hallom a kacaját
mikor egyszer kivirultak rajtad az ibolyák
érintésem nyomán

FÜGGELÉK (2): LEVELEK FRANTIŠEK HALAS ÉS SZABÓ LŐRINC KAPCSOLATÁHOZ²⁷

I. Pallier levele a prágai Külügyminisztérium részére²⁸

Budapest, 1933. január 15.

A prágai Külügyminisztériumnak.

František Halas verseinek fordítója, az ifjú magyar nemzedék legjelentősebb költője és műfordítója, Szabó Lőrinc, megkérte Straka sajtóreferenst, hogy tolmácsolja Halasnak szívélyes üdvözlését. Szabó ebben a levelében többek között azt írja, hogy nagyon tiszteli Halast, nagy örömmel fordította verseit, mivel nagyon megnyerték tetszését. Főleg az *Anyá* című vers tetszett neki.

A nagykövetség azt kéri, hogy mindezt közöljék František Halasszal, és adják át neki azokkal a versekkel egyetemben, amelyeket Szabó fordított Halastól. Ugyancsak mellékeltek egy szlovák versfordítást Szabó műveiből, a *Homlokodtól fölfelé* című verset Emil B. Lukáč fordításában, hogy Halas is megismerhesse magyar fordítójának legalább egy versét.

A nagykövetség azt javasolja, hogy František Halas költő küldjön Szabónak egy levelet, melyben megköszöni neki a fordítást és az üdvözlését, illetve az is nagyon jó lenne, ha az antológiában szereplő további cseh költőknek nevében is kifejezné azon óhaját, hogy a prágai látogatás alkalmával nagyon szívesen megismernék a kiutazó fiatal magyar költők nemzedékét. Szabó Lőrinc költő címe: Szabó Lőrinc, Budapest I. Németvölgyi út 6.

Az antológiába kiválogatott cseh versek fordítóinak címei az alábbiak: Illyés Gyula, Budapest I. Eszéke u. 18. – Komlós Aladár, professzor, Budapest VII. Abonyi utca 9. Leánygimnázium. – József Attila, Budapest VI. Székely Bertalan utca 27. – Horváth Béla, Budapest VI. Gyöngyösi utca 26/148.

Szabó Lőrinc főállásban AZ EST folyóirat szerkesztője. Ő csak Halas verseit fordította, de amúgy a fordítók sűrűn cserélgették egymás között a verseket, úgyhogy csupán most kapunk végérvényesen képet arról, ki mit fordított. Az is kíváncsú lenne tehát, hogy cseh költőink – ha majd eljön az ideje és megjelenik az antológia –, üdvözöljék magyar fordítóikat és köszönjék meg nekik munkájukat.

A többi magyar fordító közül Illyés a Főnix biztosító hivatalnoka, jelenleg a legjobb fiatal magyar költők egyike. Nagy elismeréssel nyilatkozott Čarekről, akinek a verseit fordította.

Horváth a klerikális Nemzeti Újság szerkesztője, Claudel fordítója, és stílusában is Claudel mintáját követi. A Fáklya irodalmi revue egyik vezető szerkesztője, Březina, Durych és Závada verseit ültette át, és újfent hangot adott annak a kívánságának, hogy nagyon boldog lenne, ha ellátogathatna Prágába, és kapcsolatot létesíthetne a fiatal cseh katolikus nemzedékkel. Esetleg szívesen előadna Prágában a magyar katolicizmusról, az itteni katolikus fiatalságról, irodalomról stb.

²⁹ František Bakule (1877–1957) cseh gyógypedagógus, főleg a mozgáskorlátozott gyermekek nevelésében szerzett kimagasló érdemeket; itt elsősorban a gyermekek művészeti nevelése kiemelendő: többek között egy gyermekkórust is működtetett intézetében. – A ford. megj.

³⁰ Gépelt irat autográf aláírással – a ford. megj.

József Attila a magyar proletárköltészet kiváló képviselője. Wolker és Bezruč verseit fordítja. Jelen-tős részt vállalt a Bakule-gyerekek²⁹ budapesti utaztatásának előkészítésében, ő állította össze a programot, és fordította le azoknak a daloknak a szövegeit magyar nyelvre, amit a Bakule-gyerekek előadtak. Őszinte híve a csehszlovák–magyar irodalmi együttműködésnek. Ugyancsak örömmel készül a prágai útra. Itt venné fel a proletár irodalmunk képviselőivel a kapcsolatot.

Komlós Aladár gimnáziumi tanár. Nemrégiben még csehszlovák állampolgár volt, Losonchoz kötődik, gyakran tölti ott a szabadságát. Kitűnő kritikus, esztéta, jobb novellista, mint költő. Őszinte pacifista, a megbékélés híve. A Nyugat folyóiratba ír.

Nagyon jó lenne, ha az említett fiatal magyar irodalmárok eljuthatnának tavasszal Prágába és felvehetnék a kapcsolatot a mi csehszlovák irodalmi köreinkkel >...?<, melyek helyet kapnak a magyar antológiában, és felvehetnék velük a közvetlen kapcsolatot.

Az antológia, illetve az irodalmi-művészi együttműködés körüli további fejleményekről, a követség továbbra is folyamatosan be fog számolni.

Pallier nagykövet

II. Pallier levélrészlete a prágai Külügyminisztérium részére³⁰

1933. márc. 10.

A prágai Külügyminisztériumnak.

[...] Szabó Lőrinc megkapta Halas levelét, illetve az *Arc* című kötetének dedikált példányát. Nagyon kellemes meglepetés volt számára. A pozsonyi E. B. Lukáč március 24-én érkezik Budapestre. Egy előadást tart a kolónia számára, és meglátogatja Straka sajtóattasé pénteki irodalmi körét. [...]

Pallier

III. Kuška levele František Halasnak³¹

František Halas Úrnak

Prága

Orbis Kiadó és Könyvesbolt.

A > z e hónap? < 24-én, >minimum két alkalommal? < folytatott telefonbeszélgetésünkhöz kapcsolódva mellékelten küldöm az Ön három versét, melyeket Szabó Lőrinc fordított magyarra, illetve Szabónak a *Homlokodtól fölfelé* című versének a szlovák fordítását, hogy legalább egy versét megismerhesse magyar fordítójának.

Szabó megkérte a budapesti cseh nagykövetség sajtóattaséját, hogy tolmácsolja Önnek szívélyes üdvözlését, illetve üzenetét, hogy nagyon tiszteli Önt és nagy örömmel fordította az Ön verseit, melyek közül különösen az *Anyá* nyerte el tetszését.

Nagykövetségünk azt javasolja, hogy írásban köszönje meg Szabónak az üdvözlését, illetve üzenetét, s talán, ha teheti, küldje el neki saját verseskötetei egyikének dedikált példányát is. Ebben kifejezhetné azon óhaját, hogy a többi cseh költőkkel egyetemben, Ön is nagyon szívesen megismerkedne azzal a fiatal magyar költőnemzedékkel, amelynek képviselői a tervezett prágai úton részt vesznek. Szabó Lőrinc költő címe: Szabó Lőrinc, Budapest I. Németvölgyi út. 6.

1933. I. 24. > ...? <

Kuşka

Gál Jenő fordításai

³¹ Kézirat.

M I C H A L H A B A J

K A R M A G E D D O N

(5 : 4 5)

Baníci čiernych tvárí, negri na ulici
Kto zaplatí vaše účty
za krv preliatu na svitaní
Kto s vašimi dcérami bude tancovať
na hroboch vašich matiek
Kto sa bude pýtať na váš názor
keď do zadku vám zavíta čepeľ noža
gulku útechy rovno do čela
Kto si od vás vypýta cigaretu
zatiaľ čo váš chlieb bude kvasiť v prázdnych bruchách
ešte prázdnejších monitorov?

A čo bude svietiť z účtov
preliatych vo švajčiarskych bankách ako krv
ako nevedomosť, z ktorej ste povstali
v džungli
na svitaní
a vykročili do ulíc
k zaparkovaným lamborghini
civilizačného pokroku
amerického sna
a slovenskej reality?

O čom to tu rozprávam, keď mi pero skáče
ako ohryzok nepľnoletého mladíka nad nahým telom
videným v pornomagazíne skrytým pod posteľou
vo veku dávno odviateho detstva, ktoré je večným dneškom?

O čom to tu rozprávam
s perom vo vašich bruchách,
negri,
Židia,
cigáni,
Maďari,

K A R M A G E D D O N

(5 : 4 5)

Fekete arcok bányászai, utcák négerei
Ki fizeti számláitokat
a hajnali vérontásért
Ki fog majd lányaitokkal táncolni
anyátok sírja felett
Ki kéri majd ki véleményetek
ha a seggetekbe fúródó késpenge
vigaszgolyót küld homlokotokba
Ki kér majd cigit tőletek
miközben kenyerek üres gyomrok kelesztik
még üresebb képernyők előtt?

Villan-e majd valami a számlákból,
melyek vérként svájci bankokba ömlöttek át,
akár a tudatlanság, melyből felkeltetek
a dzsungelben
pirkadatkor,
és kiléptetek az utcára
leparkolt Lamborghinihez
a civilizációs haladás
amerikai álmához
és szlovák valóságához?

Miről is beszélek én itt, ha a tollam remeg,
akár a kamasz fiú ádámcsutkája egy meztelen test felett
az ágy alá rejtett pornómagazin lapjain
egy rég letűnt gyerekkorban, amely örökké
a mát idézi?

Miről is dumálok én itt
tollammal a hasatokban,
négerek,
zsidók,
cigányok,
magyarok,

Slováci,
pekelné bytosti,
futbalisti,
duchovia,
polobohovia,
narkomani,
básnici,
kokoti a piče,
vy ja?

O čom to tu rozprávam?
O čom to tu trepem, s ústami v miske vlastného srdca,
vlastnej, do seba uzavretej mysle nádenníka textov, textov, textov.

Sedím tu v pyžame, svitá a moje ruky sa pýtajú:
kto som
a prečo do steny ryjem tieto slová,
prečo vyjem na mesiac dávno blednúci,
prečo škrtám svoj život
životom novým, životom slov, životom poézie.

Lebo ma už nebaví spať.
Lebo už nemôžem spať,
lebo slová povedali: vstaň a choď
a ja som vstal a šiel,
napísal, zabil, zomrel a vstal z mŕtvych.

To je celé.
To je všetko.
To je život.
Bodka.

Hip-Hop do vašich duší,
slnko do neba,
peklo na zem,
Hollywood si vás nájde vo vašich kobkách,
vo vašich panelákových zmlankách,
vo vašich otvorených loftoch,
vo vašich snoch,
vo vašej beznádeji.
Bude tiecť krv, semeno, šampanské a ropa,
priatelia,

szlovákok,
pokoli lények,
focisták,
szellemek,
félistenek,
narkósok,
költők,
faszok és picsák,
ti én?

Miről is beszélek én itt?

Miről is dumálok, számat szívem tálkájába mártva,
saját, magába forduló elmém a szövegek, szövegek,
szövegek napszámosa.

Itt ülök pizsamában, pirkad és a kezeim kérdik:

ki vagyok
és miért vésem a falba e szavakat,
miért üvöltök a rég halvány holdra,
miért from felül az életem
új étellel, szavak életével, a poézis életével.

Mert már nem érdekel az alvás.

Mert már aludni sem tudok,
mert szólítottak a szavak: kelj fel és menj,
és én felkeltem és mentem,
írtam, öltem, haltam és feltámadtam.

Ennyi az egész.

Ez minden.

Ez az élet.

Pont.

Hip-Hopot a lelketekbe,
napot az égbe,
poklot a földre,
Hollywood megtalál a kriptáitokban,
a panel földkunyhóitokban,
a nyílt padlástereitekben,
az álmaitokban,
a reménytelenségeitekben.
Vér fog folyni, ondó, pezsgő és kőolaj,
barátaim,

bude tieť človek z tela do tela,
budú tieť slzy – –
Dost slov!

Teraz dvíham hlavu
a miesto jógy mám iný recept:

Nechajte ľudskú bytosť dve hodiny na slnku,
potom jej podrežte hrdlo,
takto pokračujte stotisíc rokov.

Tu sme doma, tu, na Zemi.

A vy, negri, čo máte v tých sieťovkách?
Mlieko, maslo, krv, prasaciu hlavu, ľudské koleno.
Dobre, dobre, a čo máte vo vašich prázdnych bruchách?
Piesok, kamene, trávu, kus neba z drogérie na rínku, zajačí chvostík, krídla anjela.
Dobre, dobre, a čo máte vo vašich prázdnych hlavách?
Smietku z obloka, zlomenú halúzku, bedminton na jar, čerešňu, borovičku, dva páry
detských topánok, generála vo výslužbe, sex s neplnoletou, dve tony sračiek a hovná
na predaj.
Dobre, dobre, a čo ukrývate vo vašich srdciach?
Negra zbaveného dôstojnosti, všenegra vo všesvete, bieleho Slováčika bez domova,
bez budúcnosti a bez minulosti, tri Svätoplukove prúty a dídžejský set neznámeho
maniaka.
Dobre, dobre, som z vás unavený,
tebe guľku, tebe nôž, tebe hrdlo, tebe smrť, tebe nádej, tebe stoku, tebe jed, tebe nič.
Ďakujeme, ďakujeme, ó pane.
Nehovorte mi pane,
som Michal Habaj
a moje pero prahne po krvi.

Ľudia prichádzajú a odchádzajú,
to, čo zostáva sú slová,
ich slová vytesané do mojej duše.
Nakláňam sa von zo seba
a stávam sa tým, kým som, kým som ešte nebol,
kým budem,
vždy,

az ember fog testből testbe folyni,
könnyek fognak folyni – –
Elég a szóból!

Felemelem a fejem,
És jóga helyett más recepttel szolgálok:

Hagyjátok az emberi lényt két óráig a napon,
majd vágjátok el a torkát,
s így folytassátok százezer évig.

Itthon vagyunk, itt, a Földön.

És ti, négerek, mi lapul a cekkeretekben?
Tej, vaj, vér, disznófej, emberi csülök.
Jó, jó, és mi lapul az üres hasatokban?
Homok, kavics, fű, égboltdarab a piactéri drogériából,
nyúlfarok, angyalszárnyak.
Jó, jó, és mi lapul az üres fejetekben?
Az ablakból kieső szemét, törött ágdarab, tavaszi bedminton,
cserezsnye, borovicska, két pár gyerekcipő, kiszolgált
tábornok, szex egy fiatalkorúval, két tonna fos és eladó
szardarabok.
Jó, jó, és mit rejtegettek a szívetekben?
Méltóságától megfosztott négert, mindennéget a mindenvilágban,
kis fehér szlovákot otthon nélkül, jövő és múlt nélkül,
Szvatopluk három vesszejét és egy ismeretlen
mániákus DJ-szettjét.
Jó, jó, már tényleg fárasztotok,
neked golyót, neked kést, neked a torkod, neked halált,
neked reményt, neked mérget, neked semmit.
Köszönjük, köszönjük, ó uram.
Ne hívjatok úrnak,
Michal Habaj vagyok,
és vére szomjazik a tollam.

Emberek jönnek és mennek,
ami marad, azok a szavak,
a lelkembe vésődő szavaik.
Kihajolok önmagamból
és azzá válok, aki vagyok, aki még nem voltam,
aki leszek
örökké,

kým ma nenájdete
s guľkou v čele,
s hrdlom v slučke,
s perom na papieri

škriabať zemiaky,

kdesi ďaleko,
kde som nikdy nežil,
akýsi neger,
akýsi Žid,
akýsi Slovák,
akýsi Mongol,
akýsi Hindustánec,
pekelná bytosť,
poloboh,
futbalista,
syn drotára,
potomok tých, čo odišli na Zem.

míg rám nem találtak
golyóval a fejben,
hurokkal a nyak körül,
tollal a papíron

krumplit pucolni,

valahol messze,
ahol sosem éltem,
afféle néger,
afféle zsidó,
afféle szlovák,
afféle mongol,
afféle hindu,
pokoli lény,
félisten,
focista,
egy drótos fia,
mindazok utóda, akik a Földre távoztak.

Merva Attila fordítása

ATRAKCIE

1
Stratila som reč.
 Ostali iba otvorené oči
 a myseľ upriamená na príbeh.
 Zámotky vizuálnych motívov:
 vo výklade obscénne vystavené
 šperky nakúpené v záložniach
 po celej krajine,
 rezané kvety, stopky hnijúce vo váze,
 prsty kmitajúce po klávesoch
 registračnej pokladnice,
 špinavé telá robotníkov
 obscénne vystavené
 pečúcemu slnku,
 komárie larvy v nádrži,
 šperky vo váze,
 špinavé prsty,
 larvy v pečúcom slnku,
 robotníci po celej krajine,
 telá v nádrži,
 motívy utopené v slovách
 vydané na pospas montáži,
 rýchlemu sledu akcií,
 jeden obraz sa spojí s druhým,
 a celkom nový význam sa vyvráža:

vypláva na povrch,
 alebo klesne ku dnu...

2
 Neunikneš. Už stokrát si sa zakliala.
 Zbytočne. Tak ako ti v zime praskne pera
 presne uprostred vety,
 praská ti aj koža na rukách. Sleduje
 kresbu pórov. Namáhané miesta na tele.
 Pergamen. Olupuješ najvrchnejšiu
 vrstvu. Póry neoklameš.
 Akurát stále nechápeš,
 čo sa máš naučiť.

ATTRAKCIÓK

1
Elvesztettem a szavakat.
 A nyílt szemek maradtak csupán
 és a történetre feszülő tudat.
 Vizuális motívumok egyvelege:
 a kirakatban obszcén mód kiállított,
 az ország zálogházaiból összevásárolt
 ékszerek,
 vágott virág, a vázában rothadó szárazak,
 a fáradhatatlanul dolgozó ujjak
 egy pénztárgép billentyűzetén,
 a munkások szurtos felsőteste
 obszcén mód kitéve
 a perzselő napsütésnek,
 szúnyoglárvák a tartályban,
 ékszerek a vázában,
 piszkos ujjak,
 lárvák a perzselő napsütésben,
 munkások az egész országban,
 testek a tartályban,
 szavakba fullasztott motívumok
 a montázs önkényének kitéve,
 a gyors lefolyású történésnek,
 az egyik kép a másikba folyik,
 és egy új jelentést tükröz:

a felszínre tör
 vagy a mélybe süllyed...

2
 Nem szökhetsz el. Már százszor is
 elátkoztad magad.
 Felesleges. Ahogy télen, egy mondat
 közepén
 az ajkaid megrepednek,
 úgy repedezik a bőr is kezeiden.
 A pórusok útját követi. Tested terhelt
 helyszíneit.
 Pergamen. A legfelső réteget fejtegeted.

3

Mílniky: výchova,
strach. A potom zodpovednosť.
Len chvíľu sledovať množstvo
nesprávnych rozhodnutí
a potom rozmýšľať,
na základe čoho ich vyhodnotíš
ako nesprávne.

Bolesť, sklamanie, úsečka tam, kde mala
odnikiaľ až na večnosť viesť priamka?

4.

Bezhlavo pátraš po príbehu zlatých náušníc:
dojímavých na čiernom zamate.
Vykúpiť zo zajatia.
Ujať sa. Osvojiť si.
Zlaté žihadielka v ušiach:
zrazu si nikto.
Tvoj odraz v zrkadle
nezaujíma nikoho.
Dokonca ani teba.

A pórusokat nem verheted át.
Épp csak nem érted,
hogy mit kellene megtanulnod.

3

Mérföldkövek: nevelés,
félelem. Aztán a felelősségtudat.
Egy darabig figyelni a rossz döntéseket,
majd elgondolkodni azon,
mely értékelés alapján válnak
helytelenné.

Fájdalom, csalódás, szakasz ott,
ahol a semmiből egyenes kellene hogy
vezessen az örökkévalóságig?

4

Fejvesztve kutatsz az aranyfüggők
története után:
ígézők a fekete bársonyon.
A rabságból való megváltás.
Érdeklődést kelteni. Magadévá tenni.
Arany fullánkok a fülben:
egyszerre senki vagy.
A tükörképed
senkit nem érdekel.
A végére már téged sem.

Merva Attila fordítása

SÓÓKY LÁSZLÓ

KÓKLER FORRADALOM

NÓTÁS TÖRTÉNET

Játszók:

TARISZNYÁS
MANÓ BANÓ
ÁLOM LIZI
KIS ÓRIÁS
NAGY ÓRIÁS
RÓKA
SEHOLVAN KIRÁLY
SEHOLVAN KIRÁLYKISASSZONY
FURKÓSBOT
ÁGRÓLSZAKADT KICSI MADÁR
TÜNDÉRLÁNYOK

I. FELVONÁS

A színen csaltos, bokrok, kanyargó patak, fűzfa. Tarisznys a fűz lehajló ágán ül, pipázik, fűzfasípot farag, valahonnan beszalad Manó Banó

Manó Banó első dala:

Szerbusz, Tarisznys, mi a helyzet,
Futottam, mint a hajderménkű,
Pipázol itt csak, s azt se tudod,
Hogy mi történik a világban.

Nézed az eget, füstöt fújva,
Büdös a pipád, mint a görény,
Pedig az erdész kiírta, hogy:
Tilos pipázni az erdőben –

No, de a lényeg, hogy itt vagyok,
És elmondanám a mesémet,
Arra gondoltam, de jó volna,
Hogyha kedved lenne hozzá.

Refrén:

Én vagyok a Manó Banó, egyedül,
Fülembe a búcsi primás hegedül,
Azt húzza a búcsi primás cifrázva,
Hogy he-e-ej! A mindenit, túske ment
A gatyámba...

- TARISZNYÁS: Szerbusz, Manó Banó! Elment a jobbik eszed?
- MANÓ BANÓ: Aztán miért ment volna el? Szerbusz, Tarisznyás! Nem ment el, itt van valahol. *(Keresi)* Tényleg elment volna? Most mi lesz velem?
- TARISZNYÁS: Varázsold vissza. Vagy már varázsolni sem tudsz?
- MANÓ BANÓ: Honnan tudhatnám, hogy tudok-e varázsolni, amikor eddig mindig a jobbik eszem tudta, hogyan kell varázsolni...
- TARISZNYÁS: Próbáld meg a rosszabbik eszeddel.
- MANÓ BANÓ: Az csak a varázsigét tudja.
- TARISZNYÁS: A varázsigére visszajöhet a jobbik eszed, azzal pedig már tudhatsz varázsolni.
- MANÓ BANÓ: Jól van... elmondom a varázsigét... vigyázz innen... mindenki vigyázzon innen, mert olyan varázsigét mondok, de olyat...
(Varázsol)
Háromfejű futyulutya,
Arra megy a futyóletye,
Köztük áll az ösztövé, r,
Elfelejtett nevű kluttya.
De most mi lesz, én sem tudom,
Mert elment a jobbik eszem,
Nyomban győjjön vissza,
Mert ha nem gyön vissza,
Biz rosszeszű maradok.
- TARISZNYÁS: Visszajött?
- MANÓ BANÓ: Majd kiderül. Ha megkérdezem tőled, hogy miért haragszol rám, Tarisznyás? Akkor visszajött.
- TARISZNYÁS: Ugyan, miért haragudnék rád?!
- MANÓ BANÓ: Nem tudom, hogy miért válaszolsz olyan kérdésre, amit még fel sem tettem. Miért haragszol rám?
- TARISZNYÁS: Miből gondolod, hogy haragszom rád, amikor én egyáltalán nem haragszom.
- MANÓ BANÓ: Abból, hogy még azt a mesét sem akarod meghallgatni, amelyiket az előbb tanultam Álom Lizitől.
- TARISZNYÁS: Ugyan, Manó Banó, miért ne hallgatnám meg a mesédet?!
- Tudhatnád már, hogy a világon semmit sem szeretek jobban, mint a te mesédet hallgatni.

MANÓ BANÓ: Tényleg? Akkor csak helyezkedj el kényelmesen, mert ez a mese ám nemcsak olyan rövid mese, hanem hosszúú... hosszúú... hosszúúú... Tarisznyás, én most hálából, hogy meghallgatod a mesémet, azt varázsolok neked, amit csak akarsz!

TARISZNYÁS: Jól van, akkor most varázsolj nekem egy... egy jéghideg... még annál is hidegebb, frissen sült eperlekváros palacsintát!

MANÓ BANÓ: Szóval jéghideg, tűzforró... meg még eperlekváros is! Elmondom a jéghideg-tűzforró-eperlekváros palacsintát idevarázsoló varázsigét *(Nagy levegőt vesz)*

És ha nem sikerül?

TARISZNYÁS: Miért ne sikerülne, hiszen visszajött a jobbik eszed...

MANÓ BANÓ: Az igaz... Ha igaz... Akkor mondom.

(Varázsol)

Megy vagy jön a kottyalétye,

Háromszarvú turulmadár,

Amott meg a keregugyu,

Visszanézne, de nincs szeme.

Mit látsz, mit látsz, keregugyu?

Forró jeges palacsintát?

Benne eperlekvár fortyog?

Jégkockákkal megtűzdelve?

Vigyázz! Fekü-üdj! Jön a tűzforró-jéghide-eg!

(Bejön a Kis Óriás, a nagynál kisebb)

KIS ÓRIÁS: Jó napot kívánok. Engem varázsolt ide valami marha a palacsinta helyett. Én vagyok a Kis Óriás, a gonosz. Énekeljek valamit?

TARISZNYÁS: Eltévesztetted a varázslatot, egykomám?

MANÓ BANÓ: De hát... mit keresel te itt, Kis Óriás, amikor én palacsintát varázsoltam?!

KIS ÓRIÁS: Palacsintát, palacsintát! Jött a varázslat, a palacsinta elbakott, így-e, engem meg telibe talált.

MANÓ BANÓ: Micsoda?

KIS ÓRIÁS: A varázslat. Énekeljek?

TARISZNYÁS: Miért akarsz folyton énekelni?

KIS ÓRIÁS: Azért, mert benne van a varázslatban...

TARISZNYÁS: Azt mondd? A palacsinta is énekelt volna?

KIS ÓRIÁS: Persze. Akkor énekelek.

MANÓ BANÓ: Várj... várj! Így nem ér a nevem! Visszavarázsollak!!!

KIS ÓRIÁS: Visszavarázsolhatsz, de akkor is énekelek. Benne van az eredeti varázslatban. Az is lehet, hogy ha visszavarázsolsz, akkor kettőt énekelek, vagy hármat.

MANÓ BANÓ: Visszavarázsollak a mesébe, ott majd énekelhetsz, ha arra kerül a sor.

KIS ÓRIÁS: Mondd meg neki, Tarisznyás, mondd meg ennek a féleszű manónak, hogy az idevarázsolt Kis Óriás csak akkor mehet vissza a mesébe, ha előtte énekel.

TARISZNYÁS: Ebben lehet valami...

KIS ÓRIÁS: *(Átszellemül)*

(Dal)

A réten egy kabóca muzsikál,
Rálépek, elhallgat nyomban,
Nem láttam, akkora gyom van,
Bocsánat, kabóca testvér...

(Táncol)

(Megjelenik Álom Lizi, a locsi-fecsi tündérlány)

ÁLOM LIZI: Szia.

MANÓ BANÓ: Szia.

TARISZNYÁS: Szia, Álom Lizi, mondták már ma, hogy csodaszép vagy?

ÁLOM LIZI: Ketten is: a Varangy meg a Borz, de mindketten csak azért, hogy álmopot hintsek a szemükre, hogy álmukban élvezkedhessenek. De nagyon. Mi van, Kis Óriás, napszúrást kaptál, hogy itt esetlenkedsz?

KIS ÓRIÁS: Nem kaptam én semmit! Palacsinta helyett idevarázsolt ez a bócéros Manó Banó, énekelnem kell, meg táncolnom, mert csak úgy mehetek vissza a mesébe...

ÁLOM LIZI: Milyen mesébe?

MANÓ BANÓ: Tudod... izé... abba, amit te meséltél... a róka meg a királylány meg a Seholyan Király... Nagy Óriás... meg... meg... a politoszexuális összefüggések... a-a-a...

ÁLOM LIZI: Te kivarázsoltad az én mesémből a Kis Óriást?! Kivarázsolta-a-a-ad?!

MANÓ BANÓ: De... de csak véletlenül, mert a palacsinta elbakott... és...

ÁLOM LIZI: Mit tettél, te palacsintafejű?! Mostantól, ha a Kis Óriás visszamegy a mesébe, csak énekelve tud beszélni! Normális vagy?

(Bejön a Nagy Óriás)

TARISZNYÁS: Szerbusz, Nagy Óriás! Téged is kivarázsoltak a meséből?

NAGY ÓRIÁS: Engem? Benne voltam valamiben? Legalább jó az a mese? Ha elpáholhatom ezt a tökfejet, akkor jó mese.

KIS ÓRIÁS: *(Énekel)*

Táncolj velem, idesapám,
Eldalolom a nótádat,
De ha elversz, hogy daloljak,
Szépet arról, hogy náspángolsz?

(Táncolnak, majd Nagy Óriás ellöki magától a fiát)

NAGY ÓRIÁS: Mi történik itt?! Eddig is kelekótya volt ez a balfék, de így kivarázsolva... Ha otthon, a mesében is énekelni kezd, én bizisten kettétöröm a hátán a Furkósbotot...

(Bejön a Furkósbot)

FURKÓSBOT: *(Énekel)*
Itt vagyok, Óriás, te böszme,
Szóltál, hogy Furkósbot, jösszte!
Én pedig hallgattam a szóra,
Mert jólnevelt Furkósbot va-agyo-ok.

ÁLOM LIZI: Ebből elég volt! Mindenkit egytől egyig visszavarázsolok a mesébe... Csak az a baj, hogy akkor én is benne leszek, pedig nincs is benne dolgom...

TARISZNYÁS: Semmi baj, Lizi, majd beleírlak... eddig is beleírtalak, csak úgy csináltunk, mintha te találtad volna ki... te elmondtad Manó Banónak, ő meg most elmeséli nekem, és minden a helyére kerül. Most akkor az következik, hogy mindenkit visszavarázsolsz a mesébe.

ÁLOM LIZI: Mondhatok... mondhatok olyan költői varázsigét... úgy szeretnék olyan költői lenni... no... Tarisznyás... amikor ott voltunk és úgy voltunk, emlékszel? Mindent megígértél...

(Lizi készül a varázslatra)

MANÓ BANÓ: Várjál, Lizi, várj még, ne varázsolj... ugye... ugye, elmondhatom én a mesét... Úgy szeretném... no, Lizus... Lizaretta... Lizorettócska-a...

ÁLOM LIZI: Mondd. De most már álljatok félre Tarisznyással együtt, mert mondom a költői varázsigét!
Nyuszi ül a fűben,
Arra megy a róka...

(Bejön a Róka)

RÓKA: *(Énekel)*
Szerbusz, Lizi, és ti is szerbusztok,
Azért vagyok itt, hogy...

ÁLOM LIZI: Elé-é-ég!

RÓKA: *(Énekel)* ...hogya ne legyek ottan...

ÁLOM LIZI: *(Varázsol)*
Nyuszi ül a fűben, arra megy a róka,
Gyomrocskája énekel, megenné a nyuszkót,
Nem úgy van az, róka, mert nincs is ott a nyúl,
Harangoznak délre, de te azt nem hallod,
Most pedig ti minden, velem együtt persze,
Vissza a mesébe, hej, tillárom, tallárom...

(Mindenki eltűnik, Álom Lizi visszaszalad)

Még azt varázsolom, hogy a Kis Óriás
Ne daloljon többet, csak, ne danoljon, ne...

ÁLOM LIZI: Ugye... ugye, nagyon költői volt, Tarisznyás, Mondd, hogy az...

TARISZNYÁS: Az.

MANÓ BANÓ: Jaj, jaj, Tarisznyás, elfelejtettem szólni, hogy ez ám nem csak amolyan közönséges mese, mint a többi, hanem olyan, hogy az egyik darabkája versben van, a másik meg úgy, mondva, mondogatva.

TARISZNYÁS: Egye fene, Manó Banó! De most már tényleg szeretném hallani azt a mesét. Kifúrja az oldalamat a kíváncsiság, hogy mit írtam...

(Manó Banó megköszörüli a torkát, meghajol)

MANÓ BANÓ: Manó Banó meséje: *A kókler forradalom.*

TARISZNYÁS: De Manó Banó! Ezt a mesét nem te találtad ki, hanem Álom Lizi! Márpedig, ha a mesét Álom Lizi találta ki, akkor úgy is mondd...

MANÓ BANÓ: Jól van, no! Jól van... *(Köszörüli a torkát)* Álom Lizi meséje: *A kókler forradalom.* Előadja Manó Banó mesemondó művész. Most már jó?

TARISZNYÁS: Majdnem jó, csak azt nem tudom, hogy mióta vagy mesemondó művész...

MANÓ BANÓ: Mióta, mióta!? Hát mostantól. Akkor mondom:

Volt egy nagy-nagy sötét ország,
Óriások laktak benne,
Sötét ország, gonosz ország,
Még madár sem repült erre.

(Bejön egy ágrólszakadt kicsi madár)

ÁGRÓLSZAKADT: *(Ének)*

Én vagyok a kőszáli sas,
Nem félek a farkastól se,
Főképpen azért nem félek,
Mert a farkas, mert a farkas,
Ne-hem tud repü-hülni-hi.

MANÓ BANÓ: Mit keresel itt, te kőszáli sas?! Nem megmondtam, hogy még madár sem repült erre?!

ÁGRÓLSZAKADT: Mostanában annyi butaságot fecsegsz, Manó Banó, hogy annyi butaság nincs is a környéken.

(Manó Banó dühöng, majd szétveti a méreg)

MANÓ BANÓ: Egy kőszáli sas nem is ilyen... tudd meg... tudd meg, olyan vagy, mint egy bűdösbanka.

ÁGRÓLSZAKADT: Na és?! Bátor vagyok, mint a kőszáli sas, díszes, mint a búbos banka, egyszóval, én vagyok az ágrólszakadt kicsi madár.

MANÓ BANÓ: De hát... de hát nem is voltál benne a mesében...

TARISZNYÁS: Ugyan, Manó Banó, egy mesében akárki benne lehet. Ha békén hagyod őt, ahogy bejött, úgy ki is ment volna.

MANÓ BANÓ: Jól van! Menjen ki... egy ilyen ágrólszakadt... Mondom tovább a mesét.

TARISZNYÁS: Csupa fül vagyok.

ÁGRÓLSZAKADT: Még ha érdekelne, se érdekel. Megyek, megkeresem a postást. Talán hozza a nyugdíjamat.

(Manó Banó megköszörüli a torkát)

MANÓ BANÓ: Hanem egyszer, réges-régen,
Nagyanyám mondta így nékem...

TARISZNYÁS: Ja-aj, Manó Banó, miket beszélsz itt összevissza, hiszen neked soha nem volt nagyanyád...

MANÓ BANÓ: Ha nem, hát nem! De lehetett volna, ha akarom, csak nem akartam. Különben is, ez nem az én mesém, hanem Álom Lizié, és őneki akár-hány nagyanyja lehetett... érted?

TARISZNYÁS: Így már világos...

MANÓ BANÓ: Hol hagytam abba? Mindig összezavar valaki, meg te is, Tarisznyás.

TARISZNYÁS: Hát ott, hogy: nagyanyám mondta így nékem...

MANÓ BANÓ: Nagyanyám mondta így nékem:
a legnagyobb óriás...

(Bejön a két óriás, hozzák a házukat is, a Kis Óriás leheveredik, pihenget)

NAGY ÓRIÁS: Nem fogsz te itt heverészni... ne-hem fogsz te itt napot lopni... ne-hem fogod a hamut rostálni... meg legfőképpen ne-he-em fogsz te itt danolászni a levegőbe!

KIS ÓRIÁS: Ez csak azért van így, mert napról napra, percről percre, meg ebben a pillanatban is egyre lustább vagyok. Mert például ha most véletlenül felkelnék, akkor majd például hamarosan vissza szeretnék feküdni, és akkor például minek kelnék fel, ha...

NAGY ÓRIÁS: Azért kellene felkelned, mert ha például nem kelnél fel, akkor összetörném a csontodat. Aztán meg azért is fel kellene kelned, mert hamarosan meg kellene nősnöd.

KIS ÓRIÁS: Igen? No, ez érdekel... *(Felül)* És ha véletlenül felkelnék, és meg akarnék nősnülni... akkor például kit vennék el?

NAGY ÓRIÁS: Ha például felkelnél, akkor...

KIS ÓRIÁS: Akkor?!

NAGY ÓRIÁS: Akkor elvehetnéd például...

KIS ÓRIÁS: Például?

NAGY ÓRIÁS: Mondjuk... mondjuk, elvehetnéd a... gereblyét a kerítéstől, a létrát a padlásfeljárótól, meg... meg ilyeneket.

KIS ÓRIÁS: Ezek nem kik, hanem mik.

NAGY ÓRIÁS: Ha mik, hát mik!

KIS ÓRIÁS: Ha most például felkelnék és nősnülni akarnék, és nem a gereblyét szeretném elvenni a kerítéstől, és nem a létrát a padlásfeljárótól, hanem, mondjuk, például egy nőt, akkor ki lehetne ő?

NAGY ÓRIÁS: Akkor például lehetne aaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa...

KIS ÓRIÁS: Aaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa?

NAGY ÓRIÁS: Mondjuk aaaaaa... Seholvan királykisasszony!

(*Mintegy véletlenül, éppen arra lovagol Seholvan királykisasszony*)

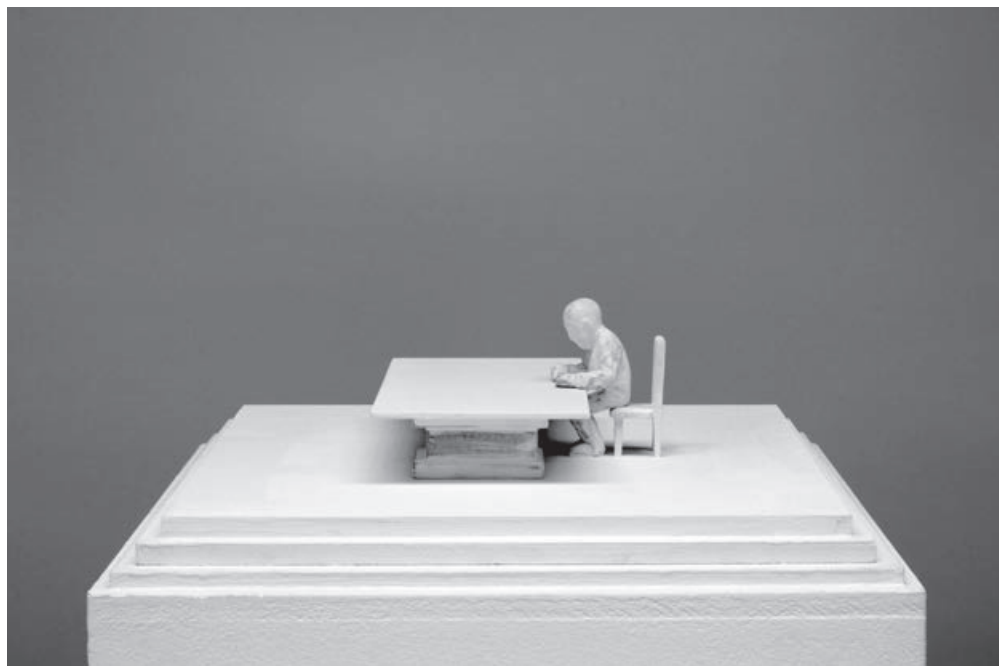
SEHOLVAN: (*Ének*)

Erre fut az én lovam, a Fakó,
Rajta ülök, mert rajta ülni de jó!
Jöttem vón a másikkal, a Deressel,
De heej! Mit kezdjek egy...

KIS ÓRIÁS: (*Révületben*) Olyan szépségesen szép vagy, te királykisasszony, hogy
azonnal feleségül akarlak venni... és énekelni fogok... ülök a felhő
csücskén, kezemben a lantom, s ontom a dalokat, néked, te szép...
És hágnék... át a hegyeken... a tomboló hóviharban...

SEHOLVAN: Jól van, majd beszélhetünk róla, csak előbb befejezem a dalomat.
(*Ének*)

De heej! Mit kezdjek egy depressziós Kehessel?!

1945. augusztus 2.: Edvard Beneš, a Csehszlovák Köztársaság elnöke aláírja a 33. dekrétumot

Szóval azt mondtad, hogy feleségül vennél?
 KIS ÓRIÁS: Még hogy elvennélek-e? Te szende szűz... vágyaim netovábbja... kötéllétrán másznék hozzád, fel az égbe... most látom csak, hogy milyen jó a dekoltázsod. Olyan domború... olyan ünős...
 NAGY ÓRIÁS: No, várjunk. Várjunk csak... Biztos, hogy ebben a mesében vagyok? Mert ha ebben, akkor... Azonnal nyilatkozzál, Manó Banó!
 MANÓ BANÓ: Mit izélsz, mi?! Nekem így mesélte Álom Lizi. Sétáltunk a csalitosban, Lizi mesélt, átkaroltam, aztán tovább sétáltunk, Lizi mesélt, megfogtam a szíve fölött...
 KIS ÓRIÁS: Nem tudom, hogy minek kell ekkora szüneteket tartanod?! Foglald össze: mentetek, mesélt, megfogtad... aztán?
 MANÓ BANÓ: Aztán kérdezte, hogy nem teperném-e le a fűbe? Én meg mondtam, hogy már mért ne... De... de Tarisznyás, ez olyan kínos...
 TARISZNYÁS: Mi olyan kínos, egykomám?
 MANÓ BANÓ: Tudod te azt nagyon jól... ezek majd meghallják, hogy kudarcot vallottam, aztán elterjesztik rólam, hogy...
 SEHOLVAN: Kudarcot vallottál? A Lizinél? A Lizinél senki sem vallhat kudarcot! Nem mondta el a varázsigét?
 MANÓ BANÓ: Milyen varázsigét? Milyen varázsigét? Izéltek, mi?!
 SEHOLVAN: A Lizi tud egy fickósító varázsigét. Én is tőle tanultam... megfickósítalak?

(*Bejön az ágrólszakadt kicsi madár*)

ÁGRÓLSZAKADT: Én vagyok a kőszáli sas. Az előbb megettem a postást. A varjút. Nem hozta a nyugdíjamat. Nála volt ez a levél, a kopertára az van írva, hogy Tarisznyás. Felolvassam?

KIS ÓRIÁS: Nem lehet, Kismadár, csak énekelve,
 Nem lehet, Kismadár csak énekelve,
 Nem lehet Kismadár, csak énekelve...
 Gyere be még egyszer...

ÁGRÓLSZAKADT: Ki vagy te, mi?! Egy kőszáli sasnak mondd, hogy menjen ki és győjjön be? (*Kiabál*) Aztat?!

KIS ÓRIÁS: Igen.

ÁGRÓLSZAKADT: Akkor jól van, akkor kimegyek...

(*Az ágrólszakadt kicsi madár kimegy, visszajön*)

ÁGRÓLSZAKADT: (*Ének*)

Megettem a postást, subdubá,
 Mert éhes voltam, subidubá,
 Nála volt egy levél, subdubá
 Most kikézbésítem, subidubá
 A Tarisznyásnak jött, subdubá
 Azt hiszem, hogy fontos, duá, duá, duá...

- NAGY ÓRIÁS: No, akkor itt álljunk meg egy pillanatra, mert szeretném kimondani a valóságot: én, a Nagy Óriás, értetlenül állok a dolgok előtt, mert nem tudom, hogy mi a nagy helyzet. Szóval: most átmegyek a kocsmába, hogy oldjam a bennem felgyülemlett feszültséget. Féldecit fogok inni, sokat, meg kissört... Gyössz, Tarisznyás?
- TARISZNYÁS: Micsoda kérdés... hogyne mennék... Csak előbb elolvasom a levelet... mert nézd csak, ezen még a pecsét is királyi, a feladója pedig maga Őfelsége Seholvan király.
- MANÓ BANÓ: *(Zokog)* Nekem aztán szavallhatod a fickósító varázsigét, fél tízkor is hat óra lesz.
- KIS ÓRIÁS: Hat?
- MANÓ BANÓ: Hat. Vagy fél hat. Mert énrám az a varázsigé nem hat.
- TARISZNYÁS: Barátaim, barátaim... valamit meg kell vallanom nektek.
(Összeszaladnak)
- TARISZNYÁS: Barátaim... *(megrendülten)* ...én tehetek róla...én vagyok a hibás... amikor ezt a mesét írtam, kifelejtettem a Manó Banó micsodáját.. most itt áll ez a szerencsétlen... mindannyiunk szeretett Manó Banója... zokogok... hull a könnyem... anélkül. Részvétem, barátom.
- (Mindenki részvétet nyilvánít)*
- ÁGRÓLSZAKADT: Kérdezhetek valamit?
- KIS ÓRIÁS: Persze. Énekelve.
- ÁGRÓLSZAKADT: *(Ének)*
Azt kérdezem csak titóletek,
Hogy ha nincs neki, mivel pisil?
- MANÓ BANÓ: Mért? Neked tán van?
- ÁGRÓLSZAKADT: Nekem? Már hogyan lenne? Nem látod, hogy kőszáli sas üknagymama vagyok? Csak fiatalos... jól tartom magam... Elmondjam, hogy miket csinálnak a kegyeimért a fiatal kőszáლისas-hímek? Elmondjam?
- TARISZNYÁS: Persze, elmondhatod, csak várd ki a sorodat.
- KIS ÓRIÁS: Énekelve...
- ÁGRÓLSZAKADT: Hosszú az a sor?
- TARISZNYÁS: Én állok benne egyedül, a levél viszont hosszú, inkább ül le.
- ÁGRÓLSZAKADT: Hogyan üljek le?! Hogyan üljek le, amikor nincs mire leülnöm. Csak felülnöm.
- SEHOLVAN: Ide figyelj, te kőszáli sas, vagy mi vagy! Ha nem fogod be azonnal, úgy váglak fejbe egy furkósbottal, hogy...
- (Bejön a Furkósbót)*
- FURKÓSBOT: Barátaim... Barátaim, amit most elmondok, maradjon köztünk... híreket hoztam a túloldaltól...
- NAGY ÓRIÁS: Ne csigázz, épp oda készültem, a túloldalra... már az előbb is éreztem, hogy indulnom kell, de még haboztam.

FURKÓSBOT: Várj, még várj, te böhöm Nagy Óriás, éneklési rohamot kaptam. A feslett nők iránt érzett különleges vágyaimról dalban kell elmondanom az alábbiakat... *(Énekelni készül)*

TARISZNYÁS: Közügy, amiről énekelni akarsz? A mi királyunk levele ugyanis az! Így elsőbbséget élvez.

FURKÓSBOT: Nem tudom. De ha élvez, hadd élvezzen.

NAGY ÓRIÁS: Nem is fontos. Azt mondd el, hogy mi van a túloldalon. Mert ha az előbb még haboztam is, most már mohó vágyat érzek.

SEHOLVAN: *(Váratlanul énekelni kezd)*

Felülök a lovamra, a Fakóra,
Kivágtatok a tágas nagy mezőbe,
Alattam a nyereg úgy van csinálva,
Hogy: hej! hej... hej... hej...
Szexuálisan fel legyek csigázva...

Mert, ez a nyereg nagyon ki van
Találva,
Különösen, ha megbotlik a
Fakó,
Olyankor én élvezem a botlását,
S mondogatom: milyen jó is elmenni.

KIS ÓRIÁS: Ha nem lennél a szívemnek szép szerelmese, meg nem képzeltem volna el a képzeletemmel, hogy milyen lenne, ha egyszer úgy lenne, ahogyan a képzeletemmel elképzeltem, hogy úgy vagyunk egymáséi, hogy annál jobban talán nem is lehet, te meg rúgod a csillagot...

FURKÓSBOT: Nem tudom, hogy jól-e értettem-e? Te azon lennél, hogy megcice-rézd az én mátkajelölt nőmet?! Olyan a gondolatmeneted!

NAGY ÓRIÁS: Csak azt mondom, Tarisznyás, hogy ha majd átmentem a túloldalra, s mire visszajövök, addigra írj bele még legalább egy nőt ebbe a mesébe, mert ha egyel kevesebb nő lesz, mint amennyi kellene, itt vér fog folyni.

TARISZNYÁS: A kötelességtudatom azt diktálja, hogy teljesítsem a kötelességemet! Ezennel felolvasom Király Urunk levelét: Tarisznyás barátom, emlékeztetnélek arra, hogy én már segítettem rajtad, most segíts te énrajtam, hogy kéz kezet mosson az alábbi tényállás szerint: pályázatot írtam (volna) ki a legnagyobb lányom kezére, de mert a szüzességi fogadalmát átlag napi kétszer szegi meg, ez éves átlagot számolva hétszázharminc szüzességelvesztést jelent, hogy a szökőévről ne is szóljak – viszont! Viszont nincs már olyan szárazföldön elérhető herceg, gróf, válogatott cigány- és kocsislegény...

KIS ÓRIÁS: Akkor most kimondom. Te nem is vagy furkósbót, hanem csak egyszerűen bot! Mit bot! Pálca...

NAGY ÓRIÁS: Nem tehetek mást, elindulok a túloldalra, hogy meghozhassam a híreket. Beláthatjátok, nem tehetek mást. Várakozó álláspontra helyezkedtem, de most már fogytán a türelmem. Ez a Furkó méltatlan arra, hogy híreket hozzon a túloldalról.

SEHOLVAN: Az apu eltúlozza. A naplóban van olyan nap, hogy nincs is kettő, az pedig, hogy három vagy négy, szép emlék lenne, de csak hébe-hóba fordul elő. Őt pedig talán három vagy kilenc esetben történt meg. Bevallom, egy kicsit csélcsep vagyok, mert mindig összegyűlnék a boldogsághormonjaim, de ez attól is lehet, hogy szokatlanul fehér a májam. És olyan szépen kértek. Baj?

ÁGRÓLSZAKADT: Én megmondtam. Most azt is megmondom, hogy a postás lelke, amikor fel az égbe szállt, még valamit kiabált. Kőszáli sas szememmel, ha jól láttam, valami válaszról vagy választásról beszélt, de olyan nagy volt már a távolság, hogy csak a köröző ifjú hímekkel tudtam kacérkodni. Azt mondtam nekik, hogy most éppen nincs itt a párzás ideje, meg azt is, hogy...

SEHOLVAN: Azt kérdeztem, hogy baj-e, ha odaadó vagyok, s nem riadok vissza a testi kapcsolat okozta, sokak szemében szemérmetlen ügyintézésről? Mondjak egy példát? Például, amikor apu feltette a szeméremövet – ez is azt bizonyítja, hogy mennyire, de mennyire kiszolgáltatott vagyok –, és zsebre vágta a kulcsát, akkor nekem el kellett mennem a lakatoshoz, de csak a lakatosinas volt ott, elmondtam a problémámat...

TARISZNYÁS: No, akkor olvasom tovább nagy királyunk levelét...

FURKÓSBOT: Érzitek? Van valami a levegőben...

SEHOLVAN: A lakatosinas felfogta az én nagy problémámat, és kereste a megoldást. Olyan ügyesen kereste, hogy egyszer csak megtalálta.

TARISZNYÁS: ...ezért az én gyöngyvirágszám hamarjában összeszűrte a levegőt egy pilótával meg egy hajóskapitánnyal. Ugyanabban az időben, ugyanazon a helyen történt meg a levegő összeszűrése. (Közbeeső megjegyzés: aj, minő perverz!) Ezért, mint régi barátomat, arra kérek, Tarisznyás, hogy írd át ezt a mesét valami olyanra, mint a Piroska és a farkas, mert az egy pozitív, előremutató mese és...

(Bejön a Róka)

RÓKA: Én vagyok a farkas, és most énekelni fogok.

(Mindenki egyszerre ugrik, hogy megakadályozza, leteperik, de leteperése közben is énekel)

RÓKA: *(Ének)* Én vagyok a farkas...

KÓRUS: *(Ének)* Nem! Te vagy a Róka!

RÓKA: Igen, de a farkam...

KÓRUS: Ezzel ne dicsekedj!

RÓKA: Nézd csak, mily méretes!

KÓRUS: De egy hátsó farok...

RÓKA: A másság jegyében...

KÓRUS: Stóla, stóla, stóla...

RÓKA: Nem vagyok lelőve...
S a küldetéstudatom
Azt sugallja nékem:
Hogy fo-ontos, hogy fo-ontos
Aranysakál a szerepköröm.

Csúrdöngölőmet ha járom,
Azt kezességért csinálom,
Trallala, trallalla, lalla,
Trallalla, trallalla, lalla...

(Kimerülten dőlnek, ki erre, ki arra)

FURKÓSBOT: Mondtam, hogy van valami a levegőben: ez a farkasróka-aranysakál, (régi magyar nevén csikasz vagy toportyán) a másság jegyében jött közénk. Erzem rajta a szivárványszagot.

KIS ÓRIÁS: *(Átszellemülten, szerelemittasan járkál)* Ez hülye. Nincs is orra. Minden Furkósbót orrtalan.

SEHOLVAN: És akkor, képzeljétek! Az a huncut kisinas mintát vett, mert mint mondta, minta után dolgozik. Mintát vett előlről, mintát vett hátulról... Mondtam, hogy ódejaj, ódejajjaj...

TARISZNYÁS: Akkor olvasom tovább a levelet.

(Valahol a magasban megjelenik Seholvan király, célszerű, ha lengedez, Tarisznyás nagy levegőt vesz az olvasáshoz, olvassa a levelet)

TARISZNYÁS,

KIRÁLY: *(Szinkronban)* Már nem bízom benned annyira, / már nem bízom benned annyira, / hogy rád bízhatnám a döntést, / hogy rád bízhatnám a döntést, / ezért, hogy biztos legyek a dolgomban, / ezért, hogy biztos legyek a dolgomban, / megszarollak azzal, // megszarollak azzal, / hogy ha nem írod vissza a lányom szüzességét, / hogy ha nem írod vissza a lányom szüzességét, / hírbe hozlak az asszonyodnál, / hírbe hozlak az asszonyodnál, / miszerint, / miszerint, / paráználkodtál az Álom Lizivel, / paráználkodtál az Álom Lizivel.

SEHOLVAN: Aztán a kisinas lecsatolta a szeméremövet, s azt mondta, hogy különösen a belső értékeim miatt kedvel engem. És vett belső mintát is, én meg csak azt tudtam mondani, hogy ujjé, ujjé, ujjé! Hát ilyen zaklatott az én életem, amiből most csak egy nem teljesen tipikus példát idéztem fel.

MANÓ BANÓ: Király úr, Király úr, hű alattvalója vagyok, a Manó Banó, hahó-hahó-ó-ó.

KIRÁLY: Helló, Manó Banó, mit szeretnél, de nagyon?

MANÓ BANÓ: Királyom, királyom, én tudom ám, hogy ön az Álom Lizi vagy, csak úgy varázsoltad magad, mintha Ön lennél a Királyunk, hogy kibújjon a szög a zsákból, igaz? Lebuktassalak? Vagy varázsolsz úgy, hogy legyen micsodám?

ÁLOM LIZI: Befogod?! Így varázsoltam. Felséges királyunk relaxál, pecázik. He-lyettesítem.

ÁGRÓLSZAKADT: Felséges királyom, én vagyok a kőszáli sas. Amikor ettem a postást, azt hörögte, hogy itt és most egy nagyszabású királyellenes összees-
küvés van kibontakozóban.

(A Nagy Óriás valahonnan előkerül, kezében demizson)

NAGY ÓRIÁS: Bort, búzát, békességet, jó fölálló tehetséget vinsellek az én Király uramnak, hogy sokáig uralkodjon, jó erőben, egészségben, szeretet-
ben, békességben, meg még azt is, instálom (*pödri a bajsát*), hogy az első éjszaka jogáról benyújtott törvénytervezete kapjon kellő meny-
nyiségű voksot a közgyűlésben! Én lennék az eljövendő násznagy
ura, oszt, ha...

TARISZNYÁS: (*Énekel*) Ezt a mesét nem írhatom már át.

KÓRUS: Merthogy?

TARISZNYÁS: Mert a Lizi jól összekutyulta.

KÓRUS: Vagy úgy?!

TARISZNYÁS: A Manó Banó most azzal zsarolja...

KÓRUS: Kétszínű lenne Manó Banó?

TARISZNYÁS: Hogy a közgyűlésen leleplezi majd őt.

KÓRUS: Ha jó a nagy leleplezés, azt mondjuk
Minden, hogy ujjé!

TARISZNYÁS: (*Ének*)

Ezt a mesét nem írhatom már át,
Mert a Lizi jól összekutyulta,
Manó Banó most azzal zsarolja,
Hogy a közgyűlésen leleplezi majd őt.

KÓRUS: A kérdés, hogy jó-e ez nekünk...

FURKÓSBOT: Ki kell számolni, hogy ki kivel van, mert a Róka szőréen-szálán eltűnt.
Kisomfordált. Ki kell deríteni, hogy a Róka meg van-e fertőzve spic-
liséggel. Mert ha igen, akkor fel kell függeszteni a szexuális áb-
rándozást a Seholvan királykisasszony köldökétől huszonkét centire
található nyílásba való behatolást illetően. Itt elsősorban a Kis Óri-
ásra gondolok, aki tudathasadásos állapotba került, s egyfolytában
behatolna. Ezért most feláldozom magam érettetek, megyek, dacolva
a felszarvazás lehetőségével, és kiszimatolom a Róka tényállását. (*El-
megy*)

KIS ÓRIÁS: (*Révületben*) Ez hülye. Nincs is orra... Még hogy szimatol... Az
orrtalan Furkósbót körbeszimatolása... Még hogy huszonkét centi...
még hogy a köldöktől lefele... Ugyanakkor felvetődik egy szürrealis-
ta kérdés: tán csak nem...?

SEHOLVAN: Nem tudom, mit akarhat ez az apu. Politikai tőkét kovácsol az én
egyéjszakás kalandjaimból, hogy rossz hírbe hozza a Tarisznyást?
Azt mondta, hogy amíg ötven alatt van az egyéjszakás szexuális ka-

landok száma, addig nem rója fel. A naplóm szerint maximum negyvenhét. Hacsak...

(Énekel)

Füves éjszakák,
elkábítottatok...
hogy akkor mi történt,
előttem is titok,
csak amikor felébredtem
s egytől egyig számba vettem,
aki ott volt, s aki elment...

Ezekkel együtt lehet, hogy átléptem a bűvös határt, de akkor sem korrekt. Vaj van a füled mögött, apu?

MANÓ BANÓ: Ó, nagy király, gyere le közénk, mi vagyunk a néped. Az álsruhád valódi? Tartasz gyűjtóhangú szónoklatot? Légy egy közülünk, vagy tégy úgy, mintha egy lennél... Ó, te hímnős!

(A király levonul, elvegyül a népe között, a népe köszönti őt)

KIS ÓRIÁS: Szia, Lizi! Már főzöm a királylányt...

TARISZNYÁS: Szia... álmomban, ami, bevallom, nagy álom volt...

ÁGRÓLSZAKADT: A királyellenes összeesküvést megakadályoztam. Ha lesbikus lennék – mint ahogy nem vagyok az –, talán megkörmöznék. Lizi, ez egy zsebcsel volt?

(Seholvan király szónoklatra készülődik, szólhatnak fanfárok is akár, bejön egy élő pulpitus)

SEHOLVAN

KIRÁLY: Hogy ityeg a fityeg, rebellis véreim, íme eljöttem hozzátok én, a nagy király, akit tán egyszer majd megfeszítetek. Óvlok benneteket az elhamarkodott győzelmektől; a győzelem a mi fajtánknál nem erény! Az ellenség érzékenységről megfedekeztek? Az ellenség érzékenysége számotokra smafu? Nem értitek? Egy látszólagos vereség fölé egy tucat látszólagos győzelemmel, különösen, ha a legközelebbi kegyeledmdöfés mértani pontosságúra sikerül.

(Egyenként mindenki kimegy, Seholvan király a pulpitusra dobja a királyi palástot, újra Álom Lizi)

PULPITUS: Ó, ó... Ez maga a végtelen lebegés lehetősége? A határtalan, csudálatos opportunizmus? Találkozunk a végtelenben, a túlsó parton? Hurrá? Hurrá?

(Bejön a Nagy Óriás)

NAGY ÓRIÁS: Szia, Lizi.

ÁLOM LIZI: Szia!

NAGY ÓRIÁS: Gondolkodtál már azon, hogy mi van a túloldalon?

ÁLOM LIZI: Egy kocsma, kerthelyiséggel.

NAGY ÓRIÁS: Igen?

ÁLOM LIZI: Igen.

NAGY ÓRIÁS: *(Sokáig gondolkodik)* Biztos?

ÁLOM LIZI: Persze. Én vagyok a kocsmáros.

NAGY ÓRIÁS: Féldeci van?
ÁLOM LIZI: Van.
NAGY ÓRIÁS: *(Sokáig gondolkodik)* Kissör van?
ÁLOM LIZI: Van.
NAGY ÓRIÁS: *(Gyötrődik)* És... és én is ott vagyok abban a kocsmában?
ÁLOM LIZI: Persze. Ott ülsz a sarokasztalnál, a kályha mellett.
NAGY ÓRIÁS: Töpörtyűt eszem papírzacskóból?
(Bejön Tarisznyás)
TARISZNYÁS: Szia, Lizi.
ÁLOM LIZI: Szia, Tarisznyás.
TARISZNYÁS: Szia, Lizi. Gondolkodtál már azon, hogy...
NAGY ÓRIÁS: *(Vívódik, nem tud dönteni)* Ecetes uborka!?
ÁLOM LIZI: A pulton, ötliteres üvegben.
NAGY ÓRIÁS: Nem fér bele a kezem... jaj-ja-aj... nincs csipesz... mi lesz velem, Is-
tenem, mi lesz?
TARISZNYÁS: Szia, Lizi.
ÁLOM LIZI: Szia, Tarisznyás.
TARISZNYÁS: Gondolkodtál már azon, hogy mi lesz a forradalom után?
ÁLOM LIZI: A fordulat után?
TARISZNYÁS: Nem forradalom?
ÁLOM LIZI: Nem. Utána visszajövök.
TARISZNYÁS: Elmentél?
(Bejön Seholvan királylány)
SEHOLVAN: El. Szeretek elmenni, mert olyan csiklandósan bizserget. Most, hogy
visszanőtt a szűzhártyám, már csak az emlékeimből élek. Elmesél-
jem az emlékeimet? Helyezkedjete el kényelmesen. A naplóm sze-
rint ezerháromszáznegyvenegy emlék...
NAGY ÓRIÁS: Szia, Lizi.
ÁLOM LIZI: Szia!
NAGY ÓRIÁS: Ha megfojtalak, meghalsz?
ÁLOM LIZI: A túloldalon?
NAGY ÓRIÁS: Ott vagyok? Mit csinálok ott?
ÁLOM LIZI: Vársz a sörödre. Nagyon habzik a sör. Sokáig vársz.
TARISZNYÁS: Azt hittük, hogy Amerikában vagy.
ÁLOM LIZI: Amerikában? Amerikából jöttem...
SEHOLVAN: Szia, Lizi.
ÁLOM LIZI: Szia!
SEHOLVAN: Gondolkodtál már azon, hogy ha valaki el akarná venni a szüzessé-
gem, akkor úgy kellene tennem, mint a szűz leánynak? Én gondol-
kodtam. Ábrándos lélekkel sétálok egy franciaágyon, ami selymes
és rózsaszín, keblem ring, akár két, mellre szabott gondola a Dózse-
palota előtt, majd...
NAGY ÓRIÁS: Jól van, Lizi, jól van! Akkor most összefoglalom, te akartad. Akartad?
Egyszóval a tényállás. Két malomban örölkök. Mert ha igaz, hogy van

- SEHOLVAN: féldeci és van sör, a kezem pedig nem fér bele az ötliteres üvegbe, akkor fennforog a tényállás, miszerint: két féldeci az egy deci féldeci. És képzeljétek... amint ott a nagy franciaágyon fel... alá... fel... alá... a keblem ring... a nyitott ablakon beszél a hófehér paripa, s megkérdezi: ring a kebled, kicsi kancám? És ez annyira, de annyira erotikus kérdésnek tűnt, hogy pirulva azt mondtam: Igen, te mén!
- TARISZNYÁS: De hát Amerikában, ahol mint egy disszidens áskálódtál... ez most egy faramuci helyzet?
- ÁLOM LIZI: Ó, te balga Tarisznyás! Azt hitted, hogy a történelem helyben íródik? Azt hitted, hogy majd te leszel a pártelnök, ha lesz párt, és te írod a programot?
- (*Bejön Furkósbót. Liheg*)
- FURKÓSBOT: Szia, Lizi. Kitört.
- ÁLOM LIZI: Ki?
- FURKÓSBOT: Ki.
- TARISZNYÁS: Mi?
- (*Álom Lizi föl-alá járkál*)
- (*Bejön Kis Óriás*)
- KIS ÓRIÁS: (*Ének*)
Már voltam a túloldalon,
Ott kitört a forradalom,
Mely bársonyos, akár
A nők öle...
- NAGY ÓRIÁS: Ezt értem. Ez világos. Én is ott vagyok, csak nem tudom. Várom a söröm. Ott. Itt.
- (*Bejön Manó Banó*)
- MANÓ BANÓ: (*Alázatosan*) Én... kérem... szerbusz, Lizi, meg ti is szerbusztok... ha nem is tudtam, akkor, a leteperés után azonnal... meg most se... mert nincs mivel... de azért, kérem, én... én... forradalmár vagyok... poloskák szerény telepítője... úgyhogy senki ne ugráljon...
- KIS ÓRIÁS: (*Ének*)
Egy impotens forradalmár
Az impotens forradalomban
Elvegyül a tömegben,
Lapul mint sza-har a
Gyomban.
- FURKÓSBOT: Nem úgy, nem úgy! Amúgy! A forradalom ki van törve, ami pragmatikus gondolkodást követel meg mindannyiunktól. Bekaphatjátok!
- TARISZNYÁS: A fészkes fene! Megírtalak, és te ártírtad magad? Igaz, vannak töketlen forradalmárok is... Aztán (*magához inti Manó Banót, bizalmaskodva*), aztán autonómiatervezeted van? Tudod, Trianon után a helyzet szakaszosan változatlan.

MANÓ BANÓ: Hohó! Most rajtacsíptelek! Még hogy autonómiatervezet! Hahá! Megvagy! Tudtam én, hogy a revizionista gondolatok átitatták az agyad szürkeállományát. Önkormányzatiság! Ha valami! Semmi!

(Bejön az ágrólszakadt kicsi madár)

ÁGRÓLSZAKADT: Akartam is mondani, hogy ez a balfék poloskát telepített a szikla-odúi sasfészkeembe. Francia ellenállói szakzsargonnal élve: löfösé! Azóta csipog. Jelzi, hogy merre repülnek a vadlibák.

NAGY ÓRIÁS: Te ott voltál?

ÁGRÓLSZAKADT: Ott.

NAGY ÓRIÁS: Ott voltam?

ÁGRÓLSZAKADT: Hol?

NAGY ÓRIÁS: Hát ott.

ÁGRÓLSZAKADT: Nem is tudom... Kilátszottál a tömegből? Mert most a tömeg a lényeg. Tudod, mit mond a tömeg?

TARISZNYÁS: Szia, Lizi. Tudod, hány óra van?

ÁLOM LIZI: Szia, Tarisznyás. Hány... óra van?

TARISZNYÁS: Fél hat...

MANÓ BANÓ: Ez provokáció! Egy demokratikus párbeszédben a provokáció annyira, mint a másság tagadása. A diktatúrában Lizi nem varázsolhatott nekem semmit, de én a micsodanélküliségemet emelt fővel viseltem akkor is!

TARISZNYÁS: Most is.

SEHOLVAN: A micsodanélküliség az a forradalomban is hendikep? Ezt csak azért kérdezem, mert az nagyon gyötrő érzés lehet, hogy a forradalmár, ha úgy érzi, hogy magához kellene nyúlni, mert nincs kéznél egy résnyi segítség sem, még csak magához sem tud nyúlni. A szerencsétlen! Én szoktam, de csak végső elkeseredésemben. Istenem, hányszor, de hányszor kerültem a végső elkeseredettség állapotába... Én ezt csak úgy felvettem... olyan keveset tudok a forradalomról.

ÁLOM LIZI: Megírtad a gyűjtő hangú szónoklatomat?

TARISZNYÁS: Milyen szónoklatodat?

ÁLOM LIZI: A fél hatost, amit a tribünről a tömeg előtt kell elmondanom... Arról, hogy a kisebbség és a többség milyen arányosan egymáshoz simul a bársonyos forradalomban.

TARISZNYÁS: Azt? Azt nem.

ÁLOM LIZI: Nem?

TARISZNYÁS: Már nem neked dolgozom. Átálltam, amikor a palacsinta elbakott.

ÁLOM LIZI: Akkor? Most mi lesz?! Rajta vagyok a listán.

MANÓ BANÓ: Te is, Lizi? Én is, Lizi.

ÁGRÓLSZAKADT: Amikor a postást megettem, a bal belső zsebéből előkerült egy ágens lista, az originális. Innentől kezdve én mondom meg, hogy ki a hunyó. Például vegyük a Lizit, fedőneve Víla.

KIS ÓRIÁS: (Ének)

Víla, ó Víla, te szép

És csodás!

Légy az enyém, soha
El ne bocsáss...

- ÁLOM LIZI: Ártatlan vagyok. Nekem is jár az ártatlanság véelme. Amikor beszervezték, akkor is ártatlan voltam. Legalábbis úgy indult. *(Zokog)* Elvették az ártatlanságoma-a-at!
- SEHOLVAN: Ezerháromszáznegyvenegy emlék... A Dana fedőnevű spirálisom a tanú... Ami fel volt helyezve... Ezerháromszáznegyvenegy bensőséges vallomás... egy résnyi történelem.
- KIS ÓRIÁS: Most ízélsz? Ez az ennyi tényleg annyi? Én meg az ezerháromszáznegyvenkettedik? Ez komoly?
- SEHOLVAN: Ó, nem... nem... amikor ilyen felhevülten rohanunk a forradalomba, oly kevés a mérlegelésre szánható idő... Jött a Furkósbot, beszervezett, aztán én őt... fedőnevet adtunk egymásnak... helyzetből helyzetbe kerültünk...
- ÁLOM LIZI: Az áldóját! Kedvem szottyant varázsolni... vigyázzatok! Féltre! Mondom a varázsigét...

Vége az első felvonásnak

II. FELVONÁS

A táj csalitos, csörgedező patak, egy nagyon szomorú fűzfá. A tájba bejön Tarisznyás

- TARISZNYÁS: Tarisznyás a becsületes nevem, korábbi életemben szatócslegényként lapultam egy szocialista brigád élén... Szerettem volna, ha beszerveznek, de nem szerveztek be, most itt állok beszervezetlenül, reménykedve, akár egy várakozó állásponton lévő kereszténydemokrata mozgalmista, mert tudom, amit tudok... Mondtam is a megszűnőfélben lévő szocialista munkabrigád tagjainak, idézem magam: „no, asszonyok, vége a diktatúrának, most már mindenki szabadon járhat templomba...” Mire ők azt mondták: „ó, kedves Tarisznyás, mi eddig is jártunk.” Ezt mondták. Nekem. Engedelmükkel... énekelek.

- TARISZNYÁS: *(ének)*
Ebben a forradalomban
Azoknak jó, akik tudnak
A zavarosban halászni,
És erkölcsi gátlásuk sincsen.

Én vagyok, aki az ágy alól
Egyszer majd csúcsokat döngetek,

De ez még semmi, mert úgy tűnik,
Mintha már tudtam volna, hogy

Azon a novemberi estén
Bársonyos forradalom lesz,
Zsebemben fejléces papíron
Gyújtóhangú beszédem lapul,

És akkor a nagy tereken
Bizony én azt mondom majd, amit...
Előre jól befifláztam,
És azt is mondom majd, bizony ám,
Hogy együvé tartozunk minden,
Csak azt nem mondom meg, hogy ezután...

ÁLOM LIZI: Mit állsz itt, mi?! Mondtam, hogy varázsolni fogok! Én vagyok a nagy mágus! Levarázsollak a térképről. Ki vagy te, mi?! Ismerjük meg egymást? Adjam testem-lelkem a forradalomért? Jól van.

(Bejön Furkósbót)

FURKÓSBOT: Itt vagytok?! Kettecskén!? Bekaphatjátok!

(Furkósbót kimegy, félúton találkozik Manó Banóval)

MANÓ BANÓ: Jé, Furkósbót úr, a nagy leleplező! Dicsértessék a Jézus Krisztus? Egyetért? Bekaphatom? Ha szóba állna velem, elmondanám, hogy... csak annyit, hogy... egyetérték? Esetleg: kicsihuszár?

FURKÓSBOT: Sekrestyés vagy? Vagy ministráns? Tudod te egyáltalán, hogy mi az a liberális frakció? Kooptáltak már a nemzetgyűlésbe? Mert engem, Furkósbót, Seholyan királyt meg a Kis Óriást már kooptáltak. Tát-va maradt a szád. Bekaphatod. *(Kimegy)*

(Manó Banó utána rohan)

MANÓ BANÓ: Kimehetek? Amarra? Mivel ennyire kedves hozzám és felkarolt, há-lából elárulom önnek, hogy mindent tudunk. Például azt is tudjuk, hogy rajta van a spicilistán, de nem ön van rajta mégsem, mert csak akkor lehetne rajta igazán, ha egy nappal korábban született volna, de így?! Annyi Furkósbót nevű ember futkosik a környéken, mint a rossebegyemeg! Igaz?! Olyan jól konspirálunk, majd meglátja... Siet? Máris megy? En is?

(Ellenkező irányba kimennek)

TARISZNYÁS: Kegyed oly ismerős. Hajszál híján tudom, hogy jogtudósnak tetszel lenni. Olyan amatőr jogtudósnak. Kivarázsolod a paragrafusból a görbét... Tanulmányozzalak behatóan? Fázik a fejed... úgy remeg, mint a... *(énekel)*

...lehullott a rezgőnyárfa,
hade ezüstsínű levele...

Hogy ez a forradalom hogy összesöpört bennünket...

(Közben Nagy Óriás rendezkedik. Asztalt hoz be, leteríti, majd egyetlen széket rak mögé. Tarisznyás folyamatosan feltűnően figyel)

NAGY ÓRIÁS: Nekem mindegy, hogy hol vagyok, csak legyenek. Telindós teli vagyok alkalmazkodási készséggel. Egyszer nagyon vágyakoztam a túloldalra, de ez a mi drága jogászkisasszonyunk, ez az Álom Lizi azt mondta, hogy már ott vagyok. Ott várom a söröm, közben pedig töpörtyűt eszem papírzacskóból. Ilyen furfangos ügyvéd kisasszony ez az Álom Lizi. Pedig nem is voltam a túloldalon.

(Barna bőr aktatáskát cipelve érkezik a Róka, szorosan a nyomában Seholvan királykisasszony, parlamenti képviselő, libasorban csatlakozik hozzájuk Tarisznyás és Álom Lizi is, mennek egy kört, majd a Róka leül az asztalhoz, a többiek folytatják a köröket, kiabálnak)

ÁLOM LIZI: Egységben az erő!

TARISZNYÁS: Egységben az erő...

MIND: *(Ének)*

Egységben az erő, egységben az erő,
Fórum lesz a kultúrházban,
Oda megyünk mi, párt, odamegyünk mi, párt,
Pedig csak mozgalom vagyunk...
Oda bevonulunk, oda bevonulunk,
Élünkön az elnökünkkel,
Leváltunk mindenkit, leváltunk mindenkit,
Aztán nem tudjuk, hogy mi lesz...
Nekünk az a fontos, nekünk az a fontos,
Hogy mindenki le legyen váltva,
Aztán az is fontos, aztán az is fontos,
A fontossági sorrend szerint,
Hogy bekerüljünk a, hogy bekerüljünk a
felügyelő bizottságba...

SEHOLVAN: Mert ha vissza tud emlékezni a kooptálás előtti éjszakára, amikor a nagygyűlés után mi együtt maradtunk, és ön az én hathatós segítségével kooptált engem, és a merevedési zavarait – emlékszik? – azzal magyarázta, hogy teli van szorongásokkal a forradalom kiemenetelét illetően, de azért én addig ügyeskedtem, amíg sikerült... a könyvtárban... ösztönzően hatottak a fórum neszei, és én beírhattam a naplómba a forradalomnak köszönhető első új bejegyzést... azt azért megkérdezhetném, miért mondják azt, ádenagy, amikor nem?

RÓKA: Igen. Nem. A pragmatikus gondolkodásmód paradigmaváltását meg kell értetni a tömegekkel. A háttér munkában családi vállalkozásnak tekintjük a forradalom bársonyát, de nem verjük nagydobra. Seholvan, kedves, maga most hivatalosan is a forradalom szeretője, ami bizalmi állás, olyan, mintha maga lenne a moderátor. Amit kiemelten fontosnak tartok, az a mozgalom ügye iránti elkötelezettség

és a diszkréció. Válogasson, csemegézzon, ezernyi kan tolong a lojalitásáért, legyen hát lojális, kedves... khm, Sehól...

(Sietve jön Kis Óriás, ballonkabátja lobog utána)

KIS ÓRIÁS: Róka? Rokonok vagyunk. Üknagyapai ágon a telekkönyvben egy lapon található a két név. Összeboronáljuk a földet, én mint közjegyző bukkanok fel, ön pedig, Róka bátyám, mint megkönyékezhettelen politikus. A Megvesztegethetetlen! A korrupciónak még az árnyéka se... nincs árnyéka...

(Álom Lizi T betűt formál a kezéből)

ÁLOM LIZI: Tajm... tajm... tajm! Ahhoz, hogy ez a telekügyi tranzakció megvalósulhasson, lássátok be, hogy a mi kutyánk kölykei vagyunk, tegeződve egyszerűbb és közvetlenebb, fiúk, megadom az ügyvédi segítséget némi anyagi és testközeli ellenszolgáltatás reményében, ami az ügyfelekre nézvést kötelező érvényű behatolás.

(Különböző oldalról érkezik Manó Banó és a Furkósbó)

FURKÓSBÓ: Ki vagyok hagyva?! A privatizációból is?! Fölírom?!
(Kirohan)

MANÓ BANÓ: Kérem, kérem... ha ez már a koalíciós tanácskozás, akkor megosztanám önökkel a szürke eminenciások várhatóan majd az önök nemtetszését kiváltó szerény, de ultimátumszerűnek is tűnhető elvárásait, mert a mi szemszögünkben szemlélődve – itt felmutatnám a szürke eminenciások által szignált megbízó levelemet, íme – az az álláspontunk, hogy a kisebbségi könyvkiadást a jövőben nem feltétlenül a fagylaltgépek telepítése mozdítja elő. A bölcsen elhallgatott kérdésekre a válaszom: a szürke eminenciások valamilyen szinten valahol ágensce sárosak, ezért ők inkább a háttérből és majd én a kereszténydemokraták türelmével...

KIS ÓRIÁS: Hitelesítsem a megbízólevelét? Mert hitelesítve maga is hiteles lesz. Marad. Volt. Van. Van húsz koronája?

(Amíg hitelesíti az okmányt, Nagy Óriás dalra fakad. A dal alatt Sehólvan királykisasszony, Álom Lizi, Tarisznyás és Manó Banó táncolnak)

NAGY ÓRIÁS: *(Ének)*

A pénzt nylon szatyorban
Küldöncök hozzák amonnan,
Azok az amonnaniak,
Szeretnek minket, de nagyon,
Csak általában azt a pénzt,
Személyre szabottan adják,
Aki az ő kutyájuk kölke,
majd úgy táncol, ahogy fütyülnek,
ismertem egy ilyen pénzfutárt,
azt mondta, jobb, ha nem tudom,
hogy mennyi mostan az annyi,
és hogy ki vágja azt zsebre,
én meg azt mondtam viccesen,

mi lenne, hogyha elveszne egy szatyor,
aztán, hogy elveszett a szatyor,
vettem egy használt autót,
de akkor se vagyok én ottan,
inkább vagyok én emitten,
trallalla, trallalla, trallala,
trallalla, trallalla, lalla.

RÓKA: Nem halogathatjuk tovább, létre kell hoznunk a szekciókat. Ha én nem gondolkodnék pragmatikusan, darabjaira hullana ez az egész forradalom. Kérem a javaslatokat a szekciókat illetően.

TARISZNYÁS: Tajm... tajm... tajm... Azt szeretném megkérdezni, hogy a szekció, az ugye nem azonos a szecesszióval... merthogy, amint itt böngészem az idegen szavak és kifejezések kéziszótárát, azt olvasom, hogy a szecesszió egy bizonyos népcsoport elszakadását is jelentheti egy bizonyos népcsoporttól, többek között. Ezért hangsúlyozottan hangsúlyoznám, hogy majdan gyávának tekinthető, határozottnak nem mondható határozataink során legyünk különös tekintettel az államalkotó nemzet nemzeti érzékenységét illetően, amit majd én markánsan képviselek, amikor Isten kegyelméből miniszterelnök-helyettes leszek... Nem tudom, értik-e az összefüggéseket?

(Tarisznyás beszéde alatt mindenki kioldalog, az utolsó szavakat már ő is kint mondja, csak a Róka marad egyedül, estélyi ruhában érkezik ágrólszakadt kicsi madár)

ÁGRÓLSZAKADT: (Ének)

A nagy ember, íme, most eljön,
Én vagyok a szeretője,
De nemcsak az ágyasa vagyok,
Hanem asszonya a nagygyűlésnek,
Mert most egy nagygyűlés lesz itt,
Nesze semmi, fogjad meg jól,
És ezen a nagygyűlésen,
Megtudjuk, hogy mi a helyzet,
A nagy ember pedig nyilatkozik,
Ó, de cukin is fogalmaz,
Gyújtóhangú beszédének
Tapsol a sok polgármester.

(Távoli dobpergés hallatszik, s a tájba méltóságteljesen bevonul Seholvan király, mögötte az egész csapat áhítatosan, ünneplő ruhában, mely úgy áll rajtuk, mint tehénen a gatyá. Seholvan király megáll a Róka mellett, várakozásteljesen vár, majd egy csípőmozdulattal lelöki a székről a Rókát. A sokaság ujjong, tapsol, éljenez, Róka a lábak között négykézláb kimászik a tájból, valaki utána dobja a táskáját. Seholvan király pózol, csókokat dobál, a másik oldalról visszamászik Róka, az asztal mellett ő lesz az élő pulpitus)

SEHOLVAN

KIRÁLY:

Együttélés, barátaim... taim... taim... taim... A szivárvány sokszínűsége... nűsége... nűsége... Kelettől nyugatig elharsogjuk. Én! Elharsogom. Mindenki éljen együtt a mi zászlónk alatt, a mi elvárásaink szerint... magyar... oláh... szláv, bort, búzát. A múltat be kell vallani! Nekem talán mégsem. Az én börtönöm, a ti börtönötök. Az én programom a ti programotok: paradigmát festek az égre, kékre kékkal.

A CSKP KB elnökségének Gustáv Husák főtitkár által előadott jelentése

Én diktálok, ti túrázzatok szabadon... ölelem a kereszténydemokratákat innen is, onnan is... Hazajöttem, barátaim... taim... taim... felvérteződve yankee öntudattal, énekelve a Yankee Doodle-t... Isten áldd... fehér lovam táncol... hazát csinálok e gyarmatból... a men-tém összegombolom... szittya!

(Hatalmas üdvölgzés, taps, éljenzés, kivonulnak, Róka megfordítja az abroszt, fél fenékkal ráül a székre, s amint hallja, hogy közeleg a tömeg, visszagörnyed pulpitusnak. Mindenki éljenez, Manó Banó és Álom Lizi lábujjhegyen kimennek a tájból)

SEHOLVAN

KIRÁLY: Együttélés, barátaim... taim... taim... taim... A szivárvány sokszínűsége... nűsége... nűsége... Kelettől nyugatig elharsogjuk. Én! Elharsogom. Mindenki éljen együtt a mi zászlónk alatt, a mi elvárásaink szerint... magyar... oláh... szláv, bort, búzát. A múltat be kell vallani. Nekem talán mégsem. Az én börtönöm, a ti börtönötök. Az én programom a ti programotok. Paradigmát festek az égre, kékre, késsel. Én diktálok, ti túrázzatok szabadon... ölelem a kereszténydemokratákat innen is, onnan is... Hazajöttem, barátaim... taim... taim... felvérteződve yankee öntudattal, énekelve a Yankee Doodle-t... Isten áldd... fehér lovam táncol... hazát csinálok e gyarmatból... a men-tém összegombolom... szittya...

(A beszéd alatt a játékosok egyenként kisettenkednek, csak ágrólszakadt kicsi madár marad, végül Róka is felegyenesedik és kioldalog. Bejön Furkósbot. Nagy Óriás kiviszi az asztalt, behoz még két széket, beállítja, ahogy a székjátékhoz szokás)

FURKÓSBOT: Csárdás kiskalapom? Paradigmaváltás?! A néppel tűzön-vízen át?
(Róka, Manó Banó, Tarisznyás és Seholvan király sorba állnak a székek körül, elkezdődik a székes játék, a kórus énekel)

KÓRUS: *(Ének)*
Nekünk a nép a fontos, semmi más,
Ha eljön a választás napja,
Amúgy jól elvagyunk nélküle.

(Szünet, Seholvan király kiesik a székekért folytatott küzdelemből, Nagy Óriás félretesz egy széket)

KÓRUS: *(Ének)*
Nekünk a nép a fontos, semmi más,
Ha eljön a választás napja,
Amúgy jól elvagyunk nélküle,
Mert cinkelt lapokkal játszunk,
Ezek a lapok szűk körben
Előre le vannak osztva.

(Szünet, Róka kiesik, Nagy Óriás félretesz egy széket)

KÓRUS: *(Ének)*
Nekünk a nép a fontos, semmi más,
Ha eljön a választás napja,
Amúgy jól elvagyunk nélküle,
Mert cinkelt lapokkal játszunk,
Ezek a lapok szűk körben,
Előre le vannak osztva,
S mert a vályúnál nincs több hely.

(Szünet, rövid dulakodás után Manó Banó félrelöki Tarisznyást, leül a székre, átveti a lábát, ezalatt mindenki kisomfordál, csak Seholvan királykisasszony marad ott, újságot nyom Manó Banó kezébe)

MANÓ BANÓ: Vazze! Vazze! Benne van az újságban, hogy én vagyok az elnökük! Fú, de fú! Program, stratégia! Fú! Még nagy ember is lehetek, vagyok! Hovatartozásom? Sehova?!

SEHOLVAN: Ó, majd megmondom én, hogy hova tartozik... Amikor együtt kampányoltunk, akkor is megmondtam, amikor a *Tőkét* tanulmányozta a könyvtárban, én meg pajzánul levetkőztem, megmutassam, hogyan? Hogy hátha, de ön hahotázva azt mesélte, hogy amikor egyszer az esőben, azt hitte, hogy stoppol a lány, és megsajnálta, pedig út menti betűző volt, de maga jószágosan hazavitte, hogy meg ne fázzon, a lány stricije meg ott várta és mondta, hogy ötszáz, meg még kettőt be is vágott magának emlékeztetőül, és ön ezt hahotázva mesélte a parlament folyosóján, de könyörgöm, ha ennyire impotens marad, akkor a naplomba nem tudom beleírni. Pedig én mindent megtennék magáért, például tegnap is furulyaleckéket vettem, össze se tudom adni, mennyit... lehidaljak?

(Bejön Furkósbót, szembe fordul Manó Banóval)

FURKÓSBOT: Akkor osszuk le a lapokat. Addig vagy elnök, amíg én azt mondom, hogy elnök vagy. Leírom, hogy kinek, mikor, mit. Ha nem tudod, megkérdezed Kis Óriást. Ha nem, valagba rúglak. Lovagolsz még, Seholvan lelkem? A Furkósbót mint pornonukleáris emlék felöltlik?

MANÓ BANÓ: De hát az én funkcióm, a hatalom... a dicsőség...

FURKÓSBOT: Szánalmas vagy, kicsi bogaram... szánalmas, de veszélyes.

(Furkósbót indul kifelé, szembe jön Kis Óriás)

KIS ÓRIÁS: No?

FURKÓSBOT: Naná!

KIS ÓRIÁS: Akkor mondom, mi lesz. Alelnök, parlament. Összefog, képviselők, szavaz. Egyöntetűn. Ha nem, szólok. Ellenséggel: bratyzás, féldeci, vadászat, kéz kezet mos. Szavazóbázis, porhintés. Privatizáció, okosan. Dánok, szeretve. Nacionalizmus: operett, te bonviván. Csinálj gyereket, ha nem tudsz, végy, jól mutat, nép szereti. Pofa be. Jópofa.

SEHOLVAN: Hogy maga milyen rámenős, Kis Óriás, mintha már egyszer, aztán valahogy mégsem került bele a naplómba... ezernegyvenhárom... milyen szép kerek szám lett volna. Mondtam, hogy újrakezdtem a naplómat? Lehetne akár a harmadik is benne... ilyen szép szál lé-gény.

MANÓ BANÓ: Nos, majd visszatérhetünk erre, most ébred az öntudatom. Majd je-lentkezz be. Előjegyeztetlek. Mi is a neved? Kis Óriás? Kis Óriás... Kis Óriás... Á, az a kis jegyzőgyerek! Mit is mondtál? Hogy bon-viván? Ez tetszik... Ezt megjegyzem... Most a hegyekbe vágyom... Őszre jár az idő... bóg a szarvas, meg ilyenek.

(Bejön Nagy Óriás, ruhaakasztón vadászruhát hoz, kezében zöld csizma, vadászkalap, vállán puska, Manó Banó kis segítséggel átöltözik, időközben betolnak egy magaslest)

NAGY ÓRIÁS: Elnézést, elnök úr, nem értettem pontosan, ki tetszik menni az erdő-be, vagy idehozzam a szarvast? Bőgjek? Vagy bőgjön a Kis Óriás?

(Manó Banó és Seholvan királykisasszony felopakodnak a magaslesre, gukkereznek, Kis Óriás áll, áll, aztán egyszer csak bőgni kezd szarvasul)

SEHOLVAN: Ilyenkor rigyet az üdő? Ez annyira erotikus... és egy évben csak egy-szer? Két percig? Milyen eseménytelen lehet egy üdő élete... meg-súgom önnek, számítva a diszkréciójára, én egyfolytában, most is rigyetek...

(Barna bőrtáskát cipelve jön Róka, megáll Kis Óriás előtt)

RÓKA: Szarvasbőgsz? Itt az ideje? Piknikezzünk? Beszélgessünk? Meghány-juk-vessük a világ dolgait?

(Csirkecombokat, kenyeret, bort rak ki a táskából, leheverednek, esznek, isznak)

SEHOLVAN: Hallotta? Bóg a Kis Óriás úr! Talán éppen értem eped. Megyek, rigye-tek vele egy komfortosat a puha pázsiton.

(Seholvan királykisasszony lekúszik a magaslesről, a piknikezők mellé heveredik)

RÓKA: Eladó a tejüzem...

KIS ÓRIÁS: Drága... majd ha lemegy az ára...

RÓKA: Fektessünk be földbe?

KIS ÓRIÁS: Tanyában gondolkodom... kenguruban... szürke marhában, esetleg láma.

SEHOLVAN: Rigyetek...

RÓKA: Ez a Tarisznyás meg miniszterelnök-helyettes?

KIS ÓRIÁS: Bevegyük?

RÓKA: Látszólag... tegyük zsarolhatóvá... a nemzetállamiak már beszaratták...

KIS ÓRIÁS: Feladta a lottót a marha.

RÓKA: Miniszterelnök-helyettes... a lottót.

SEHOLVAN: Megkérdezném? Maguk a másságban érdekeltek? Szívárványos az ég alja? Tyuhajja?

KIS ÓRIÁS: Nem, nem, drága Seholvan, mindennek eljön majd az ideje, rigyethet kedvére, de most építgetjük a jövőt.

RÓKA: Gukkerez?

KIS ÓRIÁS: Mint az állat...
RÓKA: Leváltjuk?
KIS ÓRIÁS: Még szép...
RÓKA: Tudsz valamit?
KIS ÓRIÁS: Hírnök jó, s pihegve szól...
(*Bejön s leheveredik Furkósbót*)
KIS ÓRIÁS: No, énekelj...
FURKÓSBOT: (*Énekel, a Londonban sej dallamára*)
A pam/pam/pam részvényeiből
A nagyobbik csomag az övé,
A dán király pecsétje rajta,
Fénymásolatban itt van-é!
E drága néember, Seholvan,
rigyetésért hozta el nekünk,
Rigyessük meg hát illón őt,
Rigyessük meg e drága nőt...

SEHOLVAN: Csak szépen, egyenként, mindenkire rákerül a sor. Irulok-pirulok.
(*Kétszemélyes gyaloghíntón hozzák Tarisznyást és Álom Lizit, elhelyezik a nyugágyaikat, messzire néznek*)

ÁLOM LIZI: Egyébiránt, most, hogy felkerültünk a fővárosba, a miniszterelnök-helyettes úr az én sugallatomra úgy véli, hogy a konspiráció veszélyesen visszauíthat, például kis nemzetünk láthatja kárát, ha rosszul sül el.

FURKÓSBOT: Akkor most elmondom egy korábbi élményemet. Nagyra becsült miniszterelnök-helyettes urunk feslett tanácsadónője kora lánysága idején franciául tanult. Izgalmasan formálta a szavakat, mert remegő feje miatt folyamatos vibráció alakult ki azon a közegen, amit az úrihölgy jelenléte miatt most nem részleteznék.

SEHOLVAN: Ezt nem értem. Hogyan sülnhet el rosszul? Félre? Vagy mellé? Kifejtené, esetleg példákkal illusztrálva?

RÓKA: Ki beszél itt konspirációról? Ki kivel konspirál?!

KIS ÓRIÁS: Ha-ha-ha-ha... Piknikezünk, eszegetünk, iszogatunk, várjuk a Messiást, Manó Banó bőszen gukkerez, elvagyunk.

(*A két nyugágy közé összecukható asztalra jeges vödöröt, pezsgőt raknak, pukkan a pezsgő, habzik a pohárban*)

TARISZNYÁS: Mi a fővárosban megszoktuk a kultúrát. Kulturáltan eszünk, iszunk, tenyér mögött büfizünk, s oldjuk a nép ügyes-bajos dolgait, amiben szinte nélkülözhetetlenné vált Álom Lizike úrikisasszony szakértelme.

FURKÓSBOT: Jól van, Tarisznyás, fenn vagy az uborkafán, jól van. Feltettünk, leveszünk. Magnófelvétel államnemzetiekkal, zsebben. Szennyes kitergetése kulturáltan, fővárosi körökben, keleti régióban, középén, közpénzen, mit szólsz? Kicsi nemzetrész: Csáki szalmája? Rajtad áll. Lehetsz velünk is, feltétel van. Süllyesztő is akad.

TARISZNYÁS: Kikérem magunknak, Lizikével együtt! Ez a póri hangnem, nem méltó. Diszkréciónak a feltétel?

KIS ÓRIÁS: Manó Banó elnöki feje. Indulsz ellene és legyőzöd.

TARISZNYÁS: Le?

RÓKA: Le. Egyformán böszmék vagytok, de te csak a kicsi nemzetre nézvést vagy kártékony, Szarvasölő ránk is veszélyes: gyarapodik, iperedik, kupálódik ki. Bólintottál? Derék.

(Karonfogva, tánclépésekben érkezik Seholvan király és ágrólszakadt kicsi madár, hátizsákkal, gombázáshoz öltözötten, énekelnek)

ÁGRÓLSZAKADT,

SEHOLVAN KIRÁLY:

(Ének)

Gombázunk, gombázunk, gombázunk,
Ebben a kicsi pagonyban,
És amint itt járunk, mit látunk,
Hogy valakik épp konspirálnak,
De hát a stratégia én vagyok,
Most épp paradigmát váltok,
A paradigmaváltás lényege
Az álszent demagógia,
Aminek nagymestere vagyok,
Bár olykor ismétlem önmagam.

SEHOLVAN

KIRÁLY: Véletlenül épp erre jártam, mert ágrólszakadt kicsi madaram, míg körözött a végtelen magasságban, letelefonozott, hogy e pagonybéli kies tisztáson folyik a közgyűlés.

KIS ÓRIÁS: Van szavazati jogod? Van. Ide tátottad a szád? Ide. Tehetünk ellened valamit? Nem. Tarisznyás mint elnöklő elnökhelyettes megnyitja a közgyűlést.

ÁLOM LIZI: Csak az ügyvédje jelenlétében!

TARISZNYÁS: Barátaim! Véreim! A mi népünknek, ennek az elhagyatott, árva, kicsi népcsoportnak a sorsa függ e mai választástól.

KIS ÓRIÁS: Eszednél vagy?! Ha ez a kicsi népcsoport el van hagyva, akkor mi hagytuk el! Normális vagy?!

TARISZNYÁS: Helyesbíték, barátaim. Az általunk vezetett büszke nemzetrész további felvirágzása múlik a mai döntésen. Szavazzatok a felvirágzásra! Szavazzatok a jövőre! Szavazzatok rám! Kalapozzon, felséges királyom.

(Seholvan király összegyűjti a szavazatokat, átadja Álom Lizinek, aki a szavazatok összeszámolása után teátrálisan elájul, majd felül)

ÁLOM LIZI: Váratlanul ért bennünket e kedves esemény... Elhárítanánk magunktól, mert szerénységünk tiltja a funkciók halmozását... Mindazonáltal bejelentem a választás végeredményét: új elnökünk van, a ragyogó elme, az utolérhetetlen, a zseniális Tarisznyás.

TARISZNYÁS: Köszönöm, barátaim... megtiszteltetés... a néppel tűzön-vízen át... szerénységem... életem párja, bár nélkülöz... köszönöm... köszönöm... együttal megkérem stratégiai elnökhelyettesünket, Seholván királyt, hogy közölje a hírt Manó Banó volt elnökünkkel, a kíméletesség határát súrolva.

(Mindenki gratulál az új elnöknek, aki elegáns angol pipára gyűjt, fogadja a gratulációkat. Seholván király felmászik a magaslesre, leül Manó Banó mellé)

MANÓ BANÓ: Benyalták?

SEHOLVAN

KIRÁLY: Ó, az a boldog nem tudás... Bejegyeztetted az új pártot?

MANÓ BANÓ: No hallod.... még szép.

SEHOLVAN

KIRÁLY: Én mi vagyok?

MANÓ BANÓ: Stratégiai helyettes...

SEHOLVAN

KIRÁLY: Birtok?

MANÓ BANÓ: Egy kis erdő, egy kis szőlő, egy kis rét... patak... vadászház.

SEHOLVAN

KIRÁLY: Köztünk marad?

MANÓ BANÓ: Köztünk... *(Bort tölt)* Isten, Isten?

SEHOLVAN

KIRÁLY: Érzed ezt a csendet... ezt a nyugalmat?

(Mindenki marad a helyén, mintha ott se lennének)

FURKÓSBOT: *(Énekel)*

Szerbusz, Tarisznyás, mi a helyzet,
Futottam, mint a hajderménkű,
Pipázol itt csak, s azt se tudod,
Hogy mi a helyzet a világban.

Nézed az eget, füstöt fújva,
Büdös a pipád, mint a görény,
Pedig az erdész kiírta, hogy:
Tilos pipázni az erdőben...

TARISZNYÁS: Várjál már, várj egy kicsit, nem látod, hogy épp a köpönyegem forgatom?

FURKÓSBOT: Változást szimatolsz? Szóljak a többieknek, hogy hej... hej... hej... hej?!

SEHOLVAN: Jaj, Istenem... csak nem... megint rosszul sült el? Csütörtök? Vagy mellé? Miért nem értem? Kifejtené esetleg valaki... esetleg példákkal illusztrálva?

Vége

GYŰLÖLET

Loboncz Sándor első születésnapját ünneplik.

Csokitorta, a közepén böhöm gyertya, körülötte a teljes család. A láng árnyéka kárörvendve ficánkol a torta fölé hajoló arcokon.

Ferenc öltönyben, ünnepélyes merevségben áll az asztal szélébe fogódzkodó Sanyika mellett. Végül a kipirult arcú Teréz fújja el a gyertyát az unokája helyett, aztán rohan mosogatni. Tibor és Mária tapsol, Lenke néni úgy bólogat, mint aki nélkül most a ravatalozóban lennének, vagy legalábbis a pokolban főnének a lelkiismeret üstjeiben.

A régi bundák naftalinszaga lebeg felettük. A szekrény mélyéről előkotort békeség.

A lakásra nem lehet ráismerni.

Mária alig hisz a szemének. Eltűnt az eddigi merev rend: a szekrények alatt elgurult építőkockák, a belső szobában a kiságy szinte teljesen eltakarja a vitrinben őrzött ólomkristály vázákat és talakat, megannyi születésnap és vállalati elismerés relikviáit, a szigorú névsor szerint sorakozó könyvek pedig össze-vissza hevernek a tévé előtt. De akkor döbbenne meg csak igazán, ha fellapozná a vaskos, Osztrák–Magyar Monarchia történetéről szóló értekezés kötetét. Az előzéken mindenhol színes ákombákomok virítanak, ahol a ceruzát épphogy megtartó kéz fölszántotta a papírt. Mária sok évvel ezelőtt csak felügyelet mellett lapozhatta fel ezeket, épphogy mérinthette az áttetsző, zizegős lappal védett képeket és metszeteket. Pedig a teljesen értelmetlen zongoraleckék közben, a fásult klimpírozás alatt mindig erről ábrándozott: összefirkálja, vagy egyenesen tűzre veti az apja könyveit.

Talán túl gyorsan nőtt fel?

Teréz délben már azzal is eldicsekedett, hogy a gyermek legszívesebben nem is a játékaival foglalja el magát, hanem Ferenc cipőivel. Elég neki kinyitni a ruhás szekrényt, hogy abbahagyja a sírást, mert akkor komoly arccal azonnal nekilát kirámolni a cipőket, kihúzza belőlük a sámfát, és Ferenc csak este pakolja őket vissza végtelen türelemmel. De azért remélik, hogy nem cipész lesz a gyerekből, mondja Teréz, és ezen mindenki derül az asztal körül.

Ám ez még messze nem a vége, teszi hozzá gyorsan. Ugye, emlékszik Mária, hogy az apja senkinek sem engedte meg, hogy evés közben a tányérjába piszkáljon? Amit ő kiszedett magának, ahhoz csak az Uristen nyúlhatott, de az is engedéllyel. Hát most úgy gondolja el, hogy Sanyikát ebédidőben az ölébe veszi, és ő bármit felcsipegethet, még az sem baj, ha kiköpi a szájába vett falatot, mert akkor azt Ferenc szépen a tányérja szélére tolja, elkülönítve a többitől, mondja, és itt már Teréz szinte zokog a meghatottságtól. Mert ilyen még a moziban sincs.

Mária ekkor érzi úgy, hogy legszívesebben ő is kiköpné a rántott húst, egyenesen az asztal közepére. A hosszú vonatút zakatolásával, a magára erőltetett fegyelemmel

és azzal a különös felszabadultsággal együtt, amit a fia látványa vált ki belőle. Ölbe is kapná, kiparancsolva mindenkit a szobából, hogy csak ők maradjanak ketten, de ez nyilván udvariasság lenne, ellentmondana az alaposan megtervezett születésnap protokolljának.

Délután pedig már nincs is kedve hozzá.

Teréz ekkor rukkol elő a produkcióval, amelyet már a pályaudvaron megígért.

– Hol vannak a szüleid? Hát hol van aaapa és aaanya? – kérdezi a kezdeti szepentségét már elvesztő ünnepelttől, aki egyre inkább kiskirályként kezd viselkedni a nappali határáig terjedő birodalmában, dacos tekintettel nézve a betolakodó alattvalókra. A mutatóvány lényege az lenne, hogy az asztal mögött ülő idegenekre mutatna rá egyenként. Hetekig gyakorolták Terézzel a falon függő esküvői kép segítségével. A fekete folt: apa, a fehér folt: anya. A harmadik aanyára és aapára az ünnepelt megembereli magát és elbilleg a falióra alatt álló fényképig, majd rábök az örök mosolyba merevedett alakokra. Büszkén néz vissza a kétségbeesetten integető Teréyre, aki Máriáék felé terelgetné a tanítványt.

Az eredetiek kínosan feszengenek a székükön.

Két színes pacaként alig hasonlítanak az egykori önmagukra.

Tibor arca előbb elsötétül, majd bepárásodik a tekintete, s talán mondana is valamit, de látszik, nem találja a megfelelő szavakat, Mária félrenéz, mintha a falra vetülne valami érdekes árnyék. Végül Lenke néni menti meg a helyzetet, harsány nevetésben tör ki, jaj, de cukorfolat ez a gyerek, ordítja vagy tizedjére, és ettől mindenki hátradőlhet. Egy pillanatig szinte hallani, ahogy pezseg a poharakba kitöltött borszéki víz. Végül Ferenc jól sikerültnek nyilvánítja a születésnapot, és egy mozdulattal úgy rekeszti be, mint egy pártgyűlést.

Márciusban Mária szülővárosa nagyon szeles.

Akadálytalanul süvít le a dombokról, és a kacskaringózó utcákon ide-oda szédeleg, minden ablakon bezörget, leveri a cserepet, elmozdítja a tavaszi ültetéshez kikészített karókat, és csöndes káromkodással tölti meg a negyedeket. A félbehagyott építkezéseken felkapja a homokot, és azzal súrolja, dörzsöli le a házak homlokozatáról a hosszú téli álm nyomait. Ettől lesz évről évre tompább a gipszangyalok mosolya, és ez az érdes, konok huzat mossa ki a szobrokból a halhatatlanságot. Ezért is próbálták elmenekíteni Mihály vajda, a havasalföldi fejedelem friss lovas szobrát a takarékszővetkezet várfalnak is beillő vasbeton épülete mögötti térre, de hiába. A szél ott sem ismer kegyelmet, pár év, és abból is csak zöld színű vaskupac lesz, bádoghangú nyírítés.

Úgy tartják, hogy akiből ilyenkor nem seprí ki a szél az év elején felszedett betegséget, az ízületeket kízó kórt, abban nyár végéig benne ragad a nyavalya. Mária is hallotta még azokat a történeteket, hogy a legjobb kúrával is vetekedett kiállni tavasz kezdetén valamelyik kisebb domb tetejére, és az sem számított boszorkányságnak, hogy a legszebb asszonyok még a köpenyüket is ledobták egy időre, mert így fesebb és fehérebb maradt a bőrük, s bizony egy életre magukba bolondította a férfiakat a selymes ölük.

Amikor kilépnek végre az utcára és elindulnak a főtérré, Mária semminek sem örül jobban, mint a hajába belekapó huzatnak.

Egy percre sem akar többet a lakásban maradni. Estére buliba várja őket a volt kollégáik társasága, de már késő délután elindulnak. Ragaszkodik a sétához, mind-egy, hogy merre, csak menjenek. Tibor persze nem ellenkezik, már a kapualjban fázósan húzza össze magán a kabátot, s erre kéri Máriát is, aki az utóbbi időben elég sokat nyomta az ágyat náthával, felfázással. Honnan is tudhatná, hogy Mária azt szeretné, ha a szél kimosná belőle az elmúlt egy évet, amely amúgy sem hagyott különösebb nyomot benne, csak a lassú idő zörejét, amikor napok jönnek napokra. És ez úgy el tud bújni a szív mögé, hogy a legjobb orvosprofesszor se veszi észre, csak ha már túl nagyra nőtt.

Belekarol Tiborba, és úgy érzi, hogy most végre nem kell gondolnia semmire.

A buli nehezen indul. A magnó folyton becsípi a szalagot.

Azt egy pillanat alatt felméri, hogy divatban nem nagyon maradt le semmiről.

Ahhoz már egy kicsit forgolódnia kell, belehallgatni egy-két beszélgetésbe a konyhában, táncolni a széttolt bútorok között, hogy rájöjjön: másban se nagyon. Akik itt ragadtak, azok se boldogulnak jobban, albérlet vagy szükséglakás, esetleg a szülőknél húzták meg magukat, s ha épp nem gömbölyödik a hasuk, akkor már szoptatnak. Senki sem utazta be a világot, talán egy vékonyka Prága, meg egy még vékonyabb Kelet-Berlin jött össze az egész társaságban, és nem vettek sportkocsit, nem váltottak valóra semmit a nagy fogadkozásokból, de még nem törik a fejüket mentségeken. Hallgatják a maguk zörejeit.

Ez annyira megnyugtató Máriát, hogy pillanatok alatt elfoglalja régi helyét a társaság közepében.

Már nem a twist a buli csúcspontja, mindenki a Money-t isteníti, meg az Angie-re szomorkodnak, mert lassan minden nő elkelt, persze ez még nem jelent semmit, kacsint rá Bodnár Jancsi, aki még Tibi előtt tette neki a szépet. De leginkább Stevie Wonderre esküsznek, meg arra az új svéd együttesre, amelyben Waterloo-ról énekelnek. Ehhez többször is odatekernek a magnón, mert nem lehet abbahagyni.

Igazából szerelmes dal, magyarázza tudálékosan Fleck Gyöngyi, mert ő két-három sort is le tud fordítani hallás után. Hamar leintik, mert senki sem kíváncsi igazán arra, hogy mit is akarnak mondani ezek a távoli, idegen hangok. Minél kevésbé értik, annál jobban bele tudják élni magukat, annál jobban el tudják hinni nekik, hogy egy kicsit sem ismerik az ő életüket. A cigarettafüsttel megtelt konyhát, a folyamatosan sült krumpli fáradt olajszagát, a felszabadult óvatosságot, hogy ugyanazt a néhány történetet ismételtetik egyre harsányabb röhögések között. Amikor Petres Gyuri elnézte a szóbeli időpontját, és reggel alaposan befokhagymázott, aztán mégis eszébe jutott, de annyit tömött magába, hogy a profnak el kellett fordítania a fejét, ezért is húzták le a jegyét, és most Konstanca mellett átkozhatja a szerencsét. S hogy reggelre mindent elfelejtenek, mert az életre szóló barátsághoz ez is éppúgy hozzátartozik, mint az, hogy éjfélkor is ki lehet rángatni bárkit az ágyából. Vagy hogy egy idő után úgy néznek egymás szemébe, hogy közben egy kicsit a másik válla fölé is tekintenek. Mert ott is lehet valaki, ahogy a másikon is. És jó, mennyire jó, hogy erről nem énekel senki, mert kit érdekelne az a torz dallam, ki a fene riszálna arra a seggét?

És amikor Bodnár kissé már részegen azzal a hülye kérdéssel fordul Mária felé, hogy mégis milyen gyöngyéletük van ott az Isten háta mögött, Mária is jobban tenné, ha valami subidubival válaszolna.

Amit mindenki úgy ért, ahogy akar.

De Mária dacosan kapja fel a fejét. Főként, hogy Bodnár homályos tekintetében látja a gúnyos provokációt. Pár perce még arról beszélt nagy hangon, hogy az ő generációjuk végre kitörhet, hogy itt, az orruk előtt is nyílnak lehetőségek, csak észre kell venni. És észre is vennék, ha nem lennének annyira beszariak. Vagy gőgösek.

Nem üti el a kérdést, nem is gondolkodik. Hirtelen jön az ötlet, s úgy kezd mesélni magukról, mintha valami regényt olvasna, és abban misszionáriusok lennének egy távoli, vad vidéken, ahol még forró kövön sütik a húst. A beszámoló nagy sikert arat, mindenki hangosan vihog, Fleck Gyöngyi már a combját csapkodja. Egy-két mondatot meg is kell ismételnie. Főként a bennszülöttek mindennapjai viccesek, s Mária egyre jobban beleéli magát, nem veszi észre, hogy Tibor a fejét csóválja a tűzhely mellett, s már Bodnár arca is sápadt, hiszen ma néhány idegen is a társasághoz csapódott. Az ötéves terv végén mindenki magyarul mondja majd a Miatyánkot, fejezi be Mária.

Erre inni kell, mondja rekedten Bodnár, és este már nem is kéri fel Máriát táncolni. Pedig ekkor jönnek a lopott összebújásokat is megengedő lassúk.

A magnó feladta a harcot, halkan surrog az asztalon.

Arra számít, hogy Tibor már a taxiban le fogja tolni, amiért nem tud lakatot tenni a szájára. Amiért folyton szerepelni akar.

Már várakozás közben eldönti, hogy nem fog vitatkozni, csöndben tűri majd a fejmosást, hamarabb ér véget az egész, s talán némi igaza is van most a férjének. De hát miért nem beszél akkor ő? Miért kell folyton a falat támasztania és duzzogva hallgatnia, mintha minden és mindenki meg akarná sérteni?

Összehúzza magát a hátsó ülésen, csak a szeme csillog a bőlétől.

Tibor a híd után szólal meg. A hangja színtelen, csak nagyon mélyen remeg benne valami indulat.

– Ez így nem mehet tovább. Meg kell oldanunk valahogy ezt a helyzetet.

Mária megadóan bólint.

– Holnap beszélni fogok az apáddal. És szeretném, ha támogatnál.

– Mégis miben?

– Minél hamarabb el fogjuk hozni a gyereket.

– Szereztél új lakást?

– Fogok. Egy hónapon belül.

– Én nem költözöm vissza abba a lyukba, ha ezt tervezed.

– Nem kell visszaköltöznöd. Egy újat szerzek magunknak. És tágasat.

Nem lesz könnyű, maga is tudja. Az elmúlt pár hónapban húsznál is több fiatal mérnök, tervező, műszaki rajzoló érkezett hozzájuk, s még azoknak se találtak megfelelő helyet, akik egyelőre az irodában húzták meg magukat. Az utolsó két lakást csak Dumitru személyes közbenjárására tudták elintézni. Most mindenki elsősorban eredményeket vár tőlük.

- Persze majd a barátod felépíti. Tíz év múlva kész is lesz.
- Ő a főnököm, és mindent megpróbált már eddig is.
- Persze. De mielőtt összevesznél az apámmal, azt azért ne felejtse el, hogy egyelőre ők segítenek nekünk – mondja Mária élesen.
- Én nem felejték el semmit, de amikor ma reggel odamentem a gyerek ágyához, hogy megnézzem, mit csinál, annyira megrémült, hogy elkezdett sírni.
- Miért nem adtál neki enni?
- Mert nem éhes volt, hanem ijedt.

A taxi csendesén kanyarog a belvárosi utcákon. Nincs forgalom, a közlekedési lámpák sötétben merednek maguk elé. Még egy perc és megállnak az Avram Iancu negyven előtt.

Két sötét folt a hátsó ülésen. Nem érnek egymáshoz, nem folynak össze, ahogy az éjszaka többi, engedelmes foltjai.

Tibornak hirtelen eszébe jut az anyja maradi nézete, hogy ebben az órában már csak a gazemberek és a huligánok járnak az utcán, s most az egyszer igazat ad Zsókanak. Ha igazoltatnák, talán még be is vallana valamit. Még a hangjukat sem kellene felemelniük. Mihamarabb szeretne lefeküdni, hogy megszabaduljon a gondolataitól.

Mária viszont leginkább arra kérné a mogorva hallgatásba burkolózott sofőrt, hogy hajtson tovább, fel a Csemergi úton, a Mecseki erdő felé. Addig, amíg a városból nem lesz több, csak valami gyáva remegés odalent. És akkor talán megkérhetné Tibort, hogy húzza le róla a ruháit, még ha tiltakozna is a metsző hideg miatt, majd tolja el a meredély széléhez, aztán a szél majd eldönti, hogy mit akar.

– Akkor segítesz? – kérdi Tibor. Addig nem akar felmenni, amíg nem kap erre választ. Idegesen toporog a cukrászda kirakata előtti gyöngé fényben.

Mária bólint, és egy pillanatig arra vár, hogy Tibor megfogja a kezét. Érjen hozzá valami meleg, lüktető, még ha nem is tiszta és egyáltalán nem képes a feloldozásra. Majd ő megbocsát magának.

Szeretne egy kicsit megint hasonlítani önmagára, még ha azt a valakit csak fénykép őrzi is a falon.

De Tibor arca távoli és alulexponált. Elő sem lehetne hívni. Pillanatok alatt beleolvad a kapualj álmos közönyébe.

Dél előtt többször is látja, hogy pusmorognak az előszobában. Ferenc egészen közel hajol Mária szájához. Olyanok, mint két gyerek, akik a stratégiát egyeztetik a bújócska előtt. A lakást átjárja a márciusi nap, még nem ad meleget, de már élesen megvilágítja a bútorokat, az asztalon hagyott újságot, a teáscsésze repedéseit. Itt már nincs hova bújni.

Sanyikát már ebéd után kezdik felkészíteni, hogy nagy séta lesz délután, megnézik a kioszk előtti jégpályát, talán még nem olvadt el teljesen. Utána Lenke néninél isznak egy teát, ahol játszhat a régi bundákkal. Addig mondogatják neki, olyan hangszíval, mintha tejsokit ígérnének, amíg az egész nap hisztiző gyerekekre át nem ragad valami lelkesedés. A szeme, mint két kihűlt égitest, mégis nyugtalanul bolyong ide-oda a felnőttek között.

Vajon mennyit ért meg ebből az egészből, töpreng magában Tibor. És amit megért, elfelejti-e, ha majd végre hazaviszik.

Éjjel azt álmodta, hogy a gyerek felült az ágyában, és fáradt felnőtt hangon beszélni kezdett. A veséjére panaszkodott, hogy ilyen nyirkos időben mindig szaggatni kezd, s hogy az a hülye doktor folyton rossz pirulákat ír föl neki. Megpróbálta vigasztalni, de akárhányszor meg akart szólalni, víz bugyogott fel a torkából. Iszapszaga volt, mint a halott folyóknak.

Az összeesküvés végül sikerrel jár. Délután együtt marad Ferencel, aki némi tétozás után kibont egy üveg Murfatlart. Még némi töprengés, és nem a kristályüveges kredencből vesz elő két poharat, hanem a konyhaiból. Szalvétával kitörli, de egy kicsit így is homályos marad.

Tisztán isszák, mert az apósa megveti a fröccsöt. Történelmi szempontból, mondta egyszer, de sosem árulta el, hogy mire gondol.

Egy ideig a tavalyi vébéről beszélnek, hogy inkább a hollandok érdemelték volna meg, de hát a hazai pálya. Aztán valamit az időjárásról, hogy még visszatérhet a tél. Végül a harmadik pohár után Ferenc felsóhajt:

– Sosem fogom megszokni ezt az új nevet.

– Milyen nevet?

– A városét. Ti ott nem olvastok újságot?

Tibornak valami rémlik, de végül nemet int.

– Tavaly ősszel hozzácsaptak valami latin nevet. Hogy többé rá se lehessen ismer-ni. Hétszáz év után. Úgy takaróznak ezek a rómaiakkal, mint kurva a havibajjal!

Ferenc ingerülten csapja az asztalra az üres poharat.

Eddig még sosem beszéltek politikáról. Tibor kényelmetlenül fészkelődik a szé-kén. A focihoz se nagyon ért, de az legalább nem tűnik fel. Harmadjára is lesimítja a nadrágián a nem létező ráncokat.

– De ezt nem tehetik meg velünk. Mi élünk itt. Mi vagyunk otthon, ha tetszik, ha nem. Ez olyan lenne, mintha kilencvenéves koromban azt akarnák, hogy Francisc Augustusnak hívjam magam, vagy minek. És még büszke is legyek rá. Ünnepeljek!

Tibor megszeppenten néz maga elé.

– Szerintem vannak ennél fontosabb dolgok is. Egy név csak... – mondja óvatosan.

– Mégis mi lenne fontosabb?! – horkan fel Ferenc. Úgy néz a vejére, hogy az nem is állja a tekintetét.

Egy nem is olyan régi gyűlés jut Tibor eszébe. Valaki, már nem emlékszik, hogy ki lehetett, hosszan fejtegette, hogy nem szabad folyton a sajátos és szűk problémáikon lovagolni, mert úgy szem elől tévesztik a valódi távlatokat. Az ország építését. Pedig ha az ország gyarapodik, akkor mindenki gyarapodik. A kisebbség éppúgy, mint a többség. Senki se marad le. Még a rosszakarók is jól járnak. Ez Tibornak nagyon lo-gikusnak tűnt. A rövid és egyszerű mondatokba nem lehetett belekötni. Aztán hoszszan olvastak fel a főtitkár beszédéből, aki szerint egy idő után mindegy lesz, hogy ki milyen nyelven tanul, mert úgyis mindenki a szocializmus nyelvét beszéli majd. Mert itt mindenki, még a nemzetiségek kérdésében is, hosszú távú perspektívában gondolkodik. Aztán Dumitru is hozzászól, hogy náluk ez a probléma már rég meg-oldódott, talán soha nem is létezett. Az ő kis magyarjai már fel sem tűnnek senkinek. Ezt végül az egyik új műszaki rajzoló, Nagy Balázs is megerősíti, aki szinte akcentus nélkül beszél románul.

– Én csak építeni szeretnék – böki ki végül.

– Építeni? – ismétli meg Ferenc gúnyosan. – Persze. Miközben ezek rombolnak.

– De hát nem rombol itt senki.

– Nem? Hát akkor jól jegyezd meg, amit mondok: húsz év múlva nem találsz majd itt egy magyar műszerészt vagy optikust sem. Mert ezek olyan fontos szakmák, hogy nem lehet őket akármilyen jöttment nyelven tanítani, csak románul.

– Az azért nem baj, ha valaki beszéli az állam nyelvét.

– Ezt majd akkor mondd, édes fiam, amikor majd félholtan nem tudod elmagyarázni az orvosnak, hogy mi fáj. Mert nem ért a motyogásodból majd egy kukkot sem. Mert hidd el nekem, eljön ez az idő is ebben a nagy építésben. Igazából azt akarják, hogy dögöljünk meg mind. És lehetőleg egyszerre.

Tibor idegesen nyúl a poharához. Kezd nagyon elkanyarodni a beszélgetés. Pedig már rég megfogalmazta magában, hogy mit is fog majd mondani. Hogyan vezeti fel a kényes témát. Diplomatikusan lesz, de határozott. „Ferenc, mi nagyon hálásak vagyunk azért, amit eddig tettetek értünk, most viszont...”

– Kicsit sötétén látod a helyzetet. Szerintem ez csak arról...

– Te meg egyáltalán nem látod. Hát még ez a kurva újság is – csap dühösen az asztalon heverő Fáklyára – kevesebb lett négy oldallal! S ha délben ugrom le a trafikba, már nem is lehet kapni. A Scinteia persze ott áll halomban. És tudod, miért kell kevesebbet nyomtatniuk? Mert takarékoskodni kell a papírral. A trafikos mondta. De akkor a seggüket miért nem törlik szalmával?!

– Akkor fizess elő, és minden reggel ott lesz a postaládában.

– Ezt úgy mondd, mintha nekem eszembe se jutott volna. És az új törvényt mivel magyarázod?

– Melyiket?

– Azt, amelyik szerint tízezer lejre is megbüntethetnek, ha külföldit szállásolsz el. Én négyezret keresek havonta. S akkor most mit mondjak a pesti rokonoknak, hogy menjenek a hideg szállodába, különben a gatyámat is elveszik?

– Nem is tudtam, hogy Máriának vannak rokonai Pesten.

– Nem nagyon tartjuk a kapcsolatot.

– Hát akkor...

– Semmiképp sem akarsz megérteni a lényegét?! – néz rá. Már a második üveg Murfatlar dugóját húzza ki. A parafa morzsái apró bogarakként lebegnek a kitöltött bor felszínén. – Ezek el akarnak szigetelni. Lezárnak, mint egy üvegházat, aztán kiszívják a levegőt.

Tibor majdnem hangosan felnevet az apósa kétségbeesett arcán. De az utolsó pillanatban még le tudja nyelni egy jó nagy korty borral.

– Az anyám tavaly kapta meg a kishatárátlépőjét. Minden hónapban átmehet egyszer. Ha olyan nagyon el akarnának szigetelni, akkor...

– Fantasztikus! És akkor meg sem áll a Balatonig, ugye?

– Dehogy! Reggel nyolckor indul, és háromra már vissza kell érjen.

– Erről beszélek. Ez kimenő, nem szabadság.

– De valaki azt mondta neki, hogy nemsokára kursza is lesz a határtól, ami majd rendszeresen viszi és hozza őket.

Úgy érzi, valami igazán meggyőzőt mondhatott, mert Ferenc végre elhallgat. Hosszan nézi az ablakok mögött leszálló békés estét. Troli megy el a ház előtt, diszkrétén megremegnek a poharak. Tibor már azt sem bánná, ha ez a csend kitartana, amíg a Mária és a többiek haza nem érnek.

– Túl sok román szót használsz – mondja végül az apósa.

– Tessék?

– Neked már fel sem tűnik, de egyre több román szót használsz. Kalorifer, kitánca, sántier. Mik ezek?

– Néha csak ez jut eszembe. De ha kell, akkor majd figyelek erre is – ígéri meg Tibor. Hangja akár a rajtakapott diáké. Érdekes, jut eszébe aztán egyre inkább elnehezülő fejjel, hogy vagy két héttel ezelőtt Mária is ezzel hozakodott elő. Össze is veszték miatta.

– Nem kell, hanem nagyon kell. Mert igazából mindegy, hogy román vagy magyar valaki, csak korcs ne legyen, érted? A korcsoknál semmi sem rosszabb. Azok még azt se tudják, hogy kit áruljanak el.

Tibornak már csak bólintani marad ereje. Az asztal sötét árnyéka lassú táncba kezd a sarokban. A kis lámpa fénye távoli csillagként ragyog a feje fölött.

– Ezt a gyereket nevelni kell, és nem mindegy, hogy mire. Hogy mit lát maga körül. Itt most minden szó fontos. Itt meg itt – mutat a szájára majd a tarkójára – dől el minden. Itt még a vesztes háborúkat is meg lehet nyerni.

Aztán, akár egy győztes hadvezér, megpaskolja Tibor combját.

– Gyertek sűrűbben. Minden hónapban legalább egy hétvégét. A gyerek miatt. Főként miatta.

Ekkor már érzi, hányini fog. Semmi sem tartja többé odalent a bort. A parafaszemcsék már el is indultak a nyelőcsövén. Elnézést kér Ferencről, majd nem túl gyorsan, mert azt már végképp megalázonak érezné, elindul a fürdőszoba felé. Két hullámban szabadul meg mindentől. Reménykedik, hogy az öklendezése nem hallatszott át a nappaliba. Ahogy meghallja a szobából kiszűrődő hangokat, a híradó szignálját, megnyugszik. Kiszellőztet, megmossa az arcát, majd utoljára kiöblíti a száját is. A víznek iszapszaga van, de ezen már meg sem lepődik.

Amikor visszatér a nappaliba, már ott ül mindenki. Teréz és Mária, a kimerült gyerek, a piros orrú, túl vidám Ferenc. Nyugalom van végre, csak erre tud gondolni.

Az üveg mögött a bemondónő higgadtan beszél egy igen fontos gyárlátogatásról.

Ez az év még gyorsabban repül el, mint az előző.

Májusban azt rebesgetik az üzemben, hogy Mária lesz a tervező osztály vezetőjének helyettese, és így már a jövő évi kollektcióba is beleszólhat. Mindenki elégedett vele, indokolt, hogy végre komolyabb feladatot kapjon. Onnan látja, hogy jól áll az ügye, hogy Florica egyre sötétebb arccal néz rá. És amikor már úgy tűnik, hogy csak a formáság van hátra, mert bármelyik nap behívhatják az igazgatói irodába, valaki megszűgja neki, hogy minden marad, ahogy eddig volt. Florica még aznap a fél résztvevőt meghívja a központi cukrászdába. Nem is az elmaradt előléptetés, hanem az fáj Máriának a legjobban, hogy sokan el is mennek. Igazából mindenki arra számít, hogy Florica kapja meg a posztot, de végül egy helyi lányt tolnak előre, akit addig

észre sem vett senki. Nem nagyon értik, de egy hét múlva már nem is beszélnek az egésze-ről.

A nyár nagy híre lesz, hogy Leiher Margit végre teherbe esik.

Árpi rekesznyi orosz pezsgőt hozat a vámos ismerősével, meg egy üveg viszkít. Olcsó hamisítvány lehet, hiszen a címkén az áll, hogy Johnny Walker, de ez senkit sem érdekel. Leiher szerint felőle akár cirill betűkkel is írhatják, a mája úgysem tud olvasni. Margit a buli végén, amikor már mindenki boldogan dülöngél, félrehúzza Máriát, és vihogva, mintha csak egy disznó viccet mesélne a konyhában, elkotyogja, hogy Kismarci a gyerek apja. Még csak azt sem mondja, hogy szerinte, vagy hogy erre gyanakszik. Mária nem kérdez és nem válaszol semmit, úgy veszi, mintha tényleg vicc lenne, és együtt nevet Leiher Margittal, aki már gyakorlott mozdulattal teszi a hasára a kezét. Soha többé nem beszélnek erről.

Margit pár hétre rá úgy botlik meg az egyik irodában hagyott dobozon, hogy teljes súlyával ráesik a hasára. A mentő háromnegyed óra múlva érkezik meg a kültelki gyárba. A magzatot a kórházban sem tudják megmenteni. Árpi őrjöng, és mindenkit fel akar jelenteni. És akkor már nem kell sok hozzá, hogy Máriához is elérjen a szóbeszéd, hogy a doktor elvtárs és a neje ezzel a szerencsés balesettel akarta kijátszani az abortuszrendeletet, és a nagy felháborodás is a jól kitalált csalás része. Vizsgálat talán azért nem indul, mert a felmentéshez elég ránézni Margitra. A mindig harsány és kerek nőre ugyanis ekkor már alig lehet ráismerni: az arca beesett és fakó, a tenyeres-talpas, mindig magabiztos parasztlány helyén egy áttetsző lény áll, egy magányos ragadozó, akinek egyetlen prédája van: saját maga. Úgy lefogyott, hogy Mária meglepve tapasztalja, hogy közös, gyógyító hatásának gondolt sétáikon már nem utána, hanem Margit után fordulnak meg a férfiak. De mire elkezdene irigykedni a nem várt kihívóra, a kicsit mindig párás tekintetre, Árpi bejelenti, hogy hazaköltöznek. Ennél többet nem is mond, Kismarci halk és óvatos kérdésére, hogy mégis kit kent meg és mennyivel, csak annyit felel fanyarul, hogy ezt az ajándékot most az angyal hozta.

Karácsony közeledik, és egy este olyan sűrű hó szakad a városra, hogy hajnalra panaszos hangokkal telnek meg az utcák. Nyögnek a háztetők cserepei, hajlik és roppan a bádog, és akár a kutyák, nyüszítenek a kint hagyott autók. A katedrális környéki nyárfák egyenként adják meg magukat a roppant súly alatt. Rekedt kiáltásukat tompán visszhangozzák a Fáklya negyed tömbjei, a friss csonkok a hónál is fehérebben világítanak a hajnali derengésben.

Amikor Mária reggel kinéz a második emeleti lakás ablakán, mégis könnyűnek, szinte lebegőnek látja a behavazott tájat. Úgy érzi, ha ráfújna az egymáshoz dörgölőző házakra, a szálkaként meredő villanyoszlopokra, a megállóban hiába toporgó idegenekre, úgy szállnának el, mint a porcukor. És talán még az émelygés is ugyanaz lenne, ami maradna utánuk.

Az ígéret szerint minden hónapban meglátogatják a gyereket.

A rendszeresség csodát tesz. Sanyika nem csupán megismeri őket, de már örül is nekik. A legnagyobb kegy, hogy játszhatnak az autóival, egyenként parkolhatják be őket a fotel alatti garázsba. Teréz eléri, hogy a kedves és visszatérő vendégeket tátának és mámának szólítsa, miközben ha bármi félelmetes történik a lakásban, leveri a huzat

a virágokkal teli vázát, Teréz mögé bújik ijedten, és a leesett cumiját is csak Ferenc moshatja ki a parkban. A békesség érdekében Tibor úgy tesz, mintha ebből semmit sem venne észre, így Teréznek és Ferencnek sem kell folyton szabadkozniuk. Csak néhány új szabályt vezetnek be: a gyerek előtt tilos káromkodni, és Tibor, aki ekkor már naponta egy egész pakli Snagovot szív el, nem pőfékelhet, csak odalent az udvaron. A gangról ugyanis, bárhogy ügyeskedik, folyton befújja a szél a füstöt.

Mária újra teljes jogú tagjává válik a társaságnak, a hónap legnagyobb buliját már az ő érkezéséhez igazítják, és már Bodnár Jancsi sem kérdez tőle marhaságokat. Tán-col és be nem áll a szája, három barátnőjének is megtervezi a ruháját a közelgő családi eseményre, csak úgy a szalvétára skiccelve fel a fazont, hogy majd azt vigyék el a varrónőhöz. És még arra is ügyel, hogy mindebből Tibornak is jusson valamennyi: az augusztusi buli után, a kiosk mögötti pavilonban húzza magára, hajnalban, amikor a város fülledt levegőjét már feloldotta a központi park hűvös közönye. Pár percig tart csupán, Tibor mégis hónapokat gyömöszöl abba a boldog, kiáradó és váratlan érzetbe. Ez lesz az ő szökőkutas jelenete és édes élete, hogy a pavilon recsegő korlátján, a gesztenyefák cinkos hallgatásában végre önző férfi lehet, és amiatt, hogy ezt az önzést Mária porciózza ki neki, máris szabadságnak tűnik, megismételhetetlen, kordában tartott mámornak. Ebben pancsol tehát hetekig, és senkinek, még Dumitrunak sem meséli el, mert attól tart, hogy szavakba öntve nem megmarad, hanem inkább elszivárog az egész, mintha sosem történt volna meg.

Az utóbbi időben egyébként alig látja őt Mária.

Vacsora után szinte rögtön elvonul a kisházába, még a tévét se kapcsolja be. A fejébe vette, hogy a hivatalos makett mellé készít egy másikat is, amellyel kapcsolatban semmi sem köti meg a kezét, és ahol felhasználhatja azokat az újításokat, melyeket a külföldi lapokban látott. Dumitru hozta neki még Bukarestből, mert most mindent megkapnak, szinte kérniük sem kell.

Merészebb íveket, lebegősebb szerkezetet képzel el, ebben a tervben az anyag nem rátelepedne a tájra, nem törné be, ahogy egy rakoncátlan lovat, hanem abból nőne ki. A makett aprólékos építésével hessegeti el azt a rossz kedvet, ami a nyár elején megüli az irodát. A geológiai mérések nem igazolják vissza a mérnökök optimizmusát, a talaj nem annyira teherbíró, mint amennyire a szocializmus leendő győzelme megkívná. Számos ötlet merül fel, de egyelőre egyik sem kivitelezhető, hacsak nem építenek mindjárt két dombot is a völgyhíd két végére.

Úgy érzi, kicsivel többet is megengedhet magának, mióta átvette Nagy Balázs szerepét a gyűléseken. A magyar nemzetiségű dolgozók nevében szólal fel. Egy idő után már le sem kell írnia előre a román szöveget. Fejből beszél a kis kulturális forradalomról, meg arról, hogy mindenkinek érdeke, hogy a pártszervezetek visszaverjék a nacionalista megnyilvánulásokat.

Ezek csak szavak, mondja szabadkozva Máriának, amikor gyakorlás közben rányit. És tényleg nem lát mást a papíron, csak halott krikshkraszokat. Ezeknél még a völgyhíd is elevenebb. Néha hallja, ahogy lélegzik.

Dumitru akkor már napi vendég náluk. Márciusban költözik át Dreghinbe, a családját nem hozza, a gyerekekre hivatkozik, nem tenne jót nekik a vidéki iskola, valami ilyesmit mond, miközben mindenki sejti, hogy Rodica nem akarja otthagyni a főváros

még unalmában is színesebb nyüzsgését. Pontban hétkor érkezik, elfogyasztja Mária újabb és újabb süteményeit, hosszan és élvezetesen dicséri az ízeket, majd kifogyhatatlanul mesél a nagyszülei Bukarestjéről. Egy Párizsra indult városról, amely félúton megtorpant, de ez a megtorpanás egyszerre operába illő tragédia és operettbe illő léhaság. Nem is tudja, hogy melyiket lehetne jobban dúdolni, mondja nevetve.

Ezekben a történetekben vagy inkább morzsákban teljesen feloldódik, még az ingét is kigombolja. A szobában érezni elernyedő testének fanyar és fáradt parfümillatát. Már külön széke van, a nosztalgiazós tonett. Az ószeren vették, és Mária szerint varázsereje van, hiszen látható, hogy aki beleül, csak a múltból képes mesélni. A ki-elégíthetetlen vágyról, hogy másutt és máshol legyen. Csak ne itt.

Fél tízkor aztán szertartásosan megnézi az óráját, és elköszön. De előtte még csomagoltat a süteményből. Tibor csak egy hónap múlva jön rá, hogy a menetrendet egy fiatal geológus lány alakítja így. Kis töprengés után úgy dönt, nem szól róla a feleségének. Ez is az ő titka marad.

A békének ez a holtideje Loboncz Sándor második születésnapjának estéjén foszlik szét.

Vagy inkább úgy pattan el, olyan váratlanul és erőszakosan, ahogy a felfújt lufik egyike, amikor véletlenül belerúg valaki az asztal alatt.

Ferenc ragaszkodik hozzá, hogy az ebéd után átmenjenek a Mi időnkbe, ami már önmagában is esemény, mert az utcán még a trafikos is tudja, hogy hamarabb menne be a tanácsba zászlót igényelni, mint egy cukrászdába. Teréz így most nem süt tortát, az ünnepi ebéd után máris elindul a menet a Mi időnkbe. A vendégek kezében felfújt lufik, mert ehhez meg az ünnepelt ragaszkodik legalább olyan makacssággal, mint a nagyapja.

Miután megették a kissé száraz dobosokat, a Ferenc szerint lisztízű krémeseket, máris kézen fogja a gyereket, és úgy vezeti körbe, akár egy múzeumban. Megmutatja a megfelelő hőmérsékletűre beállított hűtőpultot, az alumínium tálcákat, még az olcsó, díszítésnek szánt papírcsipkét is, amit a hét végén kidobnak, hacsak nem spórolnak ezen is. Elmagyarázza, hogy egy jó cukrásznál a cukormáz vagy a bevonat nélküli sütemény széle is pont olyan gazdag, mint a közepe, mert a széleket, igaz, nagyon vékonyan, de levágták. Azt hívták annak idején szegénycérnának, mert kis csomagokba gyűjtve a kültelkiek vitték el késő délután. És beszél még a habüstökről, a formázókról és mártóvillákról, mintha csak játékok lennének egy épp most elképzelt és berendezett világban.

Sanyika a hűtőpult zümmögését hallgatja kidugott nyelvvel, bár azt már nem tudja leplezni, hogy jobban izgatják az elnehezült lufik. Színes kövekként lapulnak az asztal alatt.

A hangulat is leül kissé, miután már nincs mit tologatni a tányéron.

A Mi időnkét túlméretezték: két terpeszkedő szint, legalább ötven asztal, mintha arra számítottak volna itt, a belváros szélén, hogy az egész kültelek dolgozó népét kell majd vendégül látniuk egy kis kötelező torkosságra. Mintha egyszerre jönnének, mint május elsején. Transzparenssekkel és szürke arccal.

Ezért aztán hiába vannak benne mindig néhányan, mégis kong az ürességtől. Csakhogy a térnek ez a huzatos többlete nyomasztóbb néha, mintha szűk cellában

ülnének. Valami például most is szorítja Mária torkát. Szinte csodálkozva nézi a tárt szájával nevető fiát.

A tétlenül álldogáló felszolgálók ferde rácsok a pult mellett.

Mária is inkább kifelé bámul az ablakon. A kissé szedett-vetett városra. Mintha most kászálódna ki az ágyból.

Nézi az autókat. Játszik. Ha három kék Dacia jön egy percen belül, akkor szerencséje lesz. Aztán könnyít a dolgon. Három fehér fél percen belül. De valami mindig elrontja: hol a túl álmos szombat délután, amelyben alig mozdul a forgalom, hol egy bepofátlankodó Lada vagy Moszkvics.

Szinte megkönnyebbül, amikor Ferenc megadja a jelet az indulásra.

Tibor előzékenyen adja fel Máriára a kabátot. A fáradtságon kívül semmit sem lehet leolvasni az arcáról.

A Cosbuc utcán Ferenc úgy intézi, hogy lemaradjon a lányával. Ahányszor Tibor kétségbeesetten hátrapillant a válla fölött, mert már minden beszédtemája elfogyott, Teréz egy kicsit mindig gyorsabban tolja a babakocsit. Amikor befordulnak a sarkon, és eltűnnek a szemük elől, Ferenc belekarol a lányába.

– Beszélni szeretnék veled – mondja, és Mária most először látja zavarban az apját. Már az is furcsa, hogy nem a szemébe néz, hanem inkább a gallérját bámulja.

– Valami baj van?

– Az egészségemmel? Azzal semmi. Decemberben teljesen átvizsgáltattam magam. Azt mondta az orvos, hogy száz évig fogok élni – húzza ki magát Ferenc.

Máriának eszébe jut, hogy az utóbbi időben nem is hallotta panaszkodni. Nem hasogatott a dereka pusztán attól, hogy Teréz reggel kinyitja az ablakokat, nem fájdukt meg a feje az ajtócsapkodástól és már nem is krárogott úgy a túl sós levesektől, nem masszírozta látványosan a szívét a fotelben, mintha ott helyben meg akarna halni.

– Akkor ne próbálj megijeszteni – öleli meg az apját.

– Eszemben sincs. Inkább segíteni szeretnék – tolja el magától Ferenc. – Anyáddal úgy látjuk, hogy a helyzetetek egy ideig nem fog javulni.

Mária elkapja a tekintetét. A megállóba túl gyorsan beálló troli ledobja a csápjait. A káromkodó sofőrt nézi, ahogy leszáll a buszról és kesztyűt húz.

– Ezért arra gondoltunk – folytatja a magabiztosságát egyre inkább visszanyerő apja –, hogy végleg magunkhoz vennénk a gyereket. Örökbe fogadjuk. Így legalább valaki továbbviszi a nevünket.

– És mi? Velünk mi lesz? – kérdi Mária rekedten.

– Ti még olyan fiatalok vagytok. Bármikor szülhetsz még. Annyit, amennyit csak akartok.

Néhány lendítés, kék színű szikra és a csápok újra a helyükön. Minden mehet tovább a maga kijelölt útján. Mária mégis arra gondol, hogy ő most a sofőr helyében sarkon fordulna és otthagyná a buszt a megállóban. A sápadt arcú, beszari utasokkal.

Négy nap után tör ki belőle. Már Dreghinben.

Addig szinte alig szól Tiborhoz. Ha kérdi, miért olyan szótlan és mogorva, női dolgokra fogja.

Aztán az ötödik nap estéjén odaáll a kisszobából elégedett arccal kilépő férje elé, és annyit mond, hogy haza kell menniük.

De hát most voltak otthon, pár napja, neveti el magát Tibor.

Úgy érti, hogy végképp. És ha lehet, egy életre.

Tibor legyintene, de inkább azt mondja, hogy majd reggel átbeszélük, és érződik a hangján, hogy ezt is valamilyen kialudható szeszélynek érzi, amelyekből az utóbbi időben egyre többel lepi meg a felesége. Két hónapja még a fürdőszobába kellett új szín, mert a kádban ülve nem bírta tovább nézni a világos lilát, azelőtt meg autóért kezdett nyafogni, mert unja már a vonatozást.

Mária szeme villan egyet, és lassan, mintha áramot vezetnének bele, remegni kezd a dühtől.

Egy hónap, emeli fel az ujját. Egyetlen és utolsó hónapot ad arra, hogy Tibor elérje az áthelyezésüket.

Mégis hogyan, döbben meg a férje.

Talán itt az ideje, hogy valami hasznót is húzzon a seggnyalásból, emeli fel a hangját Mária. És mielőtt Tibor felháborodhatna, még hozzáteszi, de most hiába veszi elő a halogatásait meg az ígérgetéseit, mert ő mindenképpen elmegy. S ha válnia kell ezért, hát el fog válni. Szóval döntse csak el nyugodtan, hogy kikkel akar együtt élni, a családjával vagy az átkozott románjaival. És addig, csapja ki az utolsó kártyát is az asztalra, miközben szinte már vörös a feje, addig egy ujjal sem érhet hozzá.

Majd úgy vágja be a hálószoa ajtaját, hogy a csattanás szinte kettévágja a még mindig meglepetten álldogáló Tibort.

Szerencséjük is van.

Persze nem azzal kezdődik, hanem egy hatalmas májusi áradással, amely nem sokkal Loboncz Sándor születése után zúdul rá a határ menti városkára. Az első napokban még úgy tűnik, hogy a református templom mögötti utcát, amit Dombaljának is neveznek az ott élők, pedig még egy nagyobb szeméthalom se volt a környéken soha, megkíméli a Szamos. Zsóka egy ideig a töltés felől hazatérők arcáról próbálja leolvasni, hogy mekkora a baj, amíg egy délelőtti kiáltásokkal nem telik meg az utca, hogy mindenki azonnal menjen fel a padlásra, mert a város fölött átszakadt a gát. Estére már az ablakok közepéig ér a víz, kifacsart fákat, szénaboglyákat, méhkaptárakat sodor maga előtt, kutyák tetemeit, amelyek nyakán még ott a lánc. Aztán éjjel hallani lehet, ahogy éles cikkanásokkal repednek meg és dőlnek össze a város peremén épült vályogházak.

De még ez sem lenne baj, mert az övék kitart, Tibor apja annak idején nem sajnálta a fizetséget és a hideg fröccsöt a sváb kőművesektől. A hordógyárból elszabaduló rönkökre viszont senki sem számít. Úgy tüntetik el másnap reggel az utca páros oldalát, mintha a kültelki suhancok golyóbis helyett husángokkal játszanák le a megszokott vasárnapi tekét. Egy ilyen rönk szinte teljesen átüti a már amúgy is átázott falú nappalit, a tető pedig nagy robajjal beszakad. Ezt Zsóka már biztonságban, egy katonai kételtűn nézi végig a túloldalról, és ahogy hosszú ideig meséli, még látja, ahogy a habokban tehetetlenül ide-oda forog a krizantémos függöny, a kedvenc fotelje, és a legtejejen kacszák Loboncz András portréja. A barna léből egy pillanatra

még kivillan az üvegkék tekintet, szemrehányóan és kétségbeesetten, mintha egy fuldokló kérne segítséget a közönyös túlélőktől.

Zsóka az ár levonulása után apátiába zuhan. A lakásigénylését is azok a távoli, nagypátkai rokonok adják be helyette, akik átmenetileg befogadják. Megint feketébe öltözik, és mindenkinek elhíreszteli, hogy a férje veszett oda, igazából másodjára, de most már végleg, mert eltűntek a ruhák, a kávécsupor és a félig kitöltött keresztretjvény, mintha az emlékeit is megirigyelte volna a Teremtő. Mintha a nyomát is el akarta volna tüntetni, ezért bocsátott rá özönvizet. Egy ideig a temetőbe is kijár, leül egy-egy idegen fejfa előtt, és kisírja magát, néha a hozzátartozók is meglepik, egyszer egy friss özvegy majdnem felpofozza. Miért nem fekszel mindjárt mellé, rikácsolja, és Zsóka talán életében először elpirul, felszabadítónak érezve a bűnt, amit el sem követett.

A régi kuncsaftok az új helyén is megtalálják, és a kötögetés lassan erőt önt belé. Talál egy láthatatlan fonalat, ami újra hozzácsomózza a hétköznapiakhoz. Egy évre rá már a kishatárátlépőjével megy át színes pamutért, divatlapért. De leginkább csak a többiek arcát nézi, azt a vékonyka örömet próbálja elkapni, mint egy túl kíváncsi fotográfus, ami elterül a vonásaikon, amikor átdöcögnek a határon. Mert onnan az már külföld, utazás, izgalom.

Ekkoriban fogy el a rokonok türelme is, és addig rágiák a fülét, amíg be nem megy a hivatalba. Reklamálás vagy újabb kérvény helyett leül a folyosón, és ott gubbaszt órákon át, egyszer-egyszer, mintha meglegyintené a huzat, el is pityeredik. Nem kell hozzá sok idő, hogy valaki észrevegye a nénit. Különösen panaszkodnia sem kell, a sápadt és beesett arc, a duzzadt szemek és a ziháló lélegzet önmagáért beszél, ürügyet sem kell találnia, cirkalmas mondatokat, síró unokákat. A fiatal ügyintéző ráadásul nem csapja össze az ügyét, nem veszi fel automatikusan a listára, amelyen a töltés túloldalán épülő Szolidaritás negyed új panellakásaira várakozók nevei állnak. Gombamód nőnek ki az új tömbök a kijelölt területen, de a kapkodás miatt túl sok jóra nem lehet számítani, tudja ezt mindenki. A Micro egyszobás odvai, ahogy akkor már mindenki hívja a negyedet, épp csak egy fokkal jobbak a penészes szükség-lakásoknál. Kert és veteményes nélküli budik, ahol még a mályva sem marad meg a poros erkélyen.

Fél év is kell a megoldáshoz, de azon a napon, amikor Tibor irodájában végre megcsörren a központi telefon, és felriasztja gondolataiból, mert még mindig a felesége súlyos szavain töpreng, Zsóka karcos hangjában olyan öröm cseng, hogy a fia alig ismeri fel.

Három szoba, és egy kis kert is van, ezeket a szavakat ismételteti, a régi teherpályaudvar mellett. Tibor csak lassan érti meg, hogy a jövő héten már be is költözhet a Zsil utca nyolcba. Zsóka büszkesége szinte dühítő a recsegő telefonban, pedig abban igaza van, hogy ezt még Tibor apja sem intézhette volna jobban. András beletördő mulyaságából talán egy faskamrára futotta volna. A nagypátkai rokonok sem hitték el, amíg meg nem mutatta nekik, persze irigyek, mint mindig.

Meghalt az öregasszony a tanácsi lakásban, így lett az övé, teszi hozzá, majd bizonytalanul még annyit: ti is elférnétek benne.

Tibor kezében szinte lüktet a sima, fekete kagyló. A bontott vonal diszkrét bűgása betölti az irodát.

Az első héten nem csinál semmit.

Még mindig abban bízik, hogy ez csak szeszély, fellángolás, hiszen semmilyen racionális okát nem látja Mária kiborulásának. Legszívesebben belenézne, akár egy gépbe, hogy minél hamarabb kicserélje a sérült alkatrészt, és minden menjen tovább a maga útján. Végül arra jut, hogy talán Dumitru látogatásait elégelte meg, a nők néha szeretnek kettesben maradni a férjükkel. És mintha a főmérnök is megérezné ezt, pedig Tibor még véletlenül sem tesz erre semmiféle megjegyzést, néhány napra hazautazik Bukarestbe.

Egy hét múlva már a kanapén találja magát. Amiről eddig Mária boldogan fecsegett, arról most csak néhány tőmondatot vakkant oda. Rövid utasítások repkednek. Hozzon kenyeret. Fizesse ki a villanyszámlát. Szombaton bent marad Dreghinben a kolléganőivel, ne várja haza.

Reggel sós a rántotta, a leves viszont hideg délután. És mintha nem szellőztettek volna hónapok óta, áporodott, erjedt szag lepi el az egész lakást.

Először Kismarcit hívja fel, de ugyanolyan szűkszavú marad a telefonban is, mint amikor utoljára látta. Végül annyit mond, ha el akarnak menni, akkor sok pénzt vegyen ki a takarékból. És ne fecseljen mindenkinek. Sima és telt hangja van Marcinak, mintha egy pohár mélyéről beszélne. Talán már ki is gömbölyödött, amióta újra az anyja főztjét eheti. Leiher Árpi viszont csak a vállát vonogatja. Kialvatlan a tekintete, és úgy tűnik, semmi sem érdekli azon kívül, hogy mégis összehozzon maguknak egy gyereket. Mintha megparancsolták volna nekik. Margit menzesseinek időpontját pirossal karikázza be a zsebnaptárban. A rövid beszélgetés végén, miközben egyik lábáról áll a másikra, megveregeti Tibor vállát. Ha kell, tud adni kölcsön. Valamenynyit, nem sokat.

Lassan elfogynak a nevek a listájáról.

Egy délután még Schvandt urat is megvárja a gyógyszertár előtt, de nem beszélnek másról, csak arról, hogy idén nehezebben jön a tavasz.

Végül nem marad, csak egy név. A legkézenfekvőbb. Épp az, akinek a legkevésbé beszélne erről, csak amikor már minden eldőlt. Amikor már végleges.

Dumitru rezzenéstelen arccal hallgatja végig.

– Rád itt most nagy szükség van – mondja gondterhelten, miután Tibor befejezte.
– De hát pina nélkül nem megy.

A szó szinte kizuhan a főmérnök szájából, és úgy esik a földre, mint egy rozsdás vasdarab.

– Még beszélünk erről – áll fel végül a székéből. Határozottan int az iroda ajtaja felé, ma már nem akar erről több szót ejteni.

A következő héten kétszer is felmegy hozzájuk. Mindannyian úgy viselkednek, mintha mi sem történt volna. Dumitru két rúd szebeni szalámival lepi meg Máriát, mert tudja, mennyire szereti, majd teljesen belefeledkezik a friss bukaresti pletykákba. Mária is csacsog, mintha az utóbbi napokban megspórolt szavakat mind egyszerre szeretné kiönten. Közöttük áll Tibor, aki most kivételesen szívélyes házigazda:

alig ürül ki Dumitru pohara, már tölt újra, szalvétát hoz a süteményhez, és teljesen mellőzi a munkával kapcsolatos témákat.

Mégis majdnem három hét kell ahhoz, hogy Dumitru behívja magához, és közölje, hogy holnap reggel kilencre a párttitkárhoz hivatalosak. Ne idegeskedjen, teszi még hozzá, ahogy ő látja, minden rendben lesz.

Mindössze néhány percet kell várniuk, Tibor mégis rágyújt. Bár kicsit enyhült már otthon a légkör, egy esetleges rossz hír most elrontana mindent. Csak úgy serceg a Snagov papírja, amikor minden erejét beleadva szív egyet belőle. Fuldoklónak érzi magát, aki egyre mélyebbre süllyed a fényesre suvikszolt parkettbe. Az üres gyomrát, akár egy barlangot, mélyen megüli a keserű füst, mintha oxigén lenne, friss, hegyi levegő.

Ketten várják bent őket. A fiatalabbik, vékony férfi a párttitkár mindenese. Már az irodában is járt párszor, iratokat vitt és ritkábban hozott. Cupru a fotelek felé int. Puha, párnás keze egy pillanatra ott marad a levegőben, mintha a protokollba egy kézcsók is beletartozna. A mindenese állva marad az íróasztal mellett.

Cupru mond néhány szót. Arról beszél, hogy a repartíció milyen bölcs és előremutató döntés volt a Párt részéről, hiszen így a magyar anyanyelvű románok is megismerhették, hogy milyen gazdag és szép ország ez. Olyan vidéken is élhettek, ahová valószínűleg sosem jutott volna eszükbe elutazni. Mert az ember megfelelő útmutatás nélkül olyan korlátolt tud lenni.

Begyakorolt hangszíne van. Talán már nem is lehet tudni, milyen összetevőkből keverte ki ilyen fesztelenné, olyan magától értetődővé, mint az ajtónyikorgás, vagy ahogy egy megzavart galambraj rebben fel a járdáról. Tibor már azon töpreng, hogy a kedvező hír esetén miként adagolja be Máriának, hogy az anyjához kell majd leköltöznüik.

– Nem gondolták meg magukat? – villan rá hirtelen Cupru szeme. Kék és átható, mintha soha nem akarna pislogni. Eddig az íróasztal lapját nézte, a gondosan kiteregetett papírokat.

– Nem – nyögi ki nagy nehezen Tibor.

– Nem voltak megelégedve a körülményekkel?

– De, higgye el, nem ezzel volt...

– Akkor a fizetésük nem volt megfelelő?

– Szó nincs róla. Tudom, hogy itt többet kerestünk, mint amennyit kerestünk volna, ha...

– A főmérnök elvtárs arról tájékoztatót, hogy lakásgondjaik akadtak. Miért nem szólt erről?

– Beadtam egy kérvényt még tavaly nyáron, de...

– Ha most ad be egyet, akkor ősszel egy igazán komfortos lakásba költözhetnek az új lakótelepen. Ehhez mit szól?

– Attól tartok, hogy ez... Tudja, mi már...

– ...nagyon szeretnének hazamenni. Értem. Ennek sincs semmi akadálya. Jövő héten értesítjük a felesége munkahelyét, pár nap és minden formáságot elintézzünk. Ne aggódjanak, ez egy szocialista ország, és itt mindenki megtalálja a neki megfelelő helyet.

A fejével biccent a mindenes felé, aki felnyalából egy mappát az asztról, és gyors léptekkel elhagyja az irodát. De nekik még nem int. Úgy néz ki, hogy még mondani akar valamit. Tibor félig már felállt, most megpróbál észrevétlenül visszaereszkedni az öblös bőrfotelbe. A két puha kézfej lustán kapaszkodik egymásba az íróasztalon. Dumitru, mintha itt sem lenne, az ablak mögötti gesztenyefa még satnya lombját bámulja.

– Pedig még nagy szükség lenne itt magukra, különösen magára – folytatja végül, és Tibor nyugtalanul látja, hogy minden egyes kiejtett szó keményít egyet Cupru vonásain. – És ha jól tudom, még nem is fejezték be, amiért jöttek. Például még én sem mondom magyarul a Miatyánkot, nem?

Dumitru még halkan megköszörüli a torkát, majd véget nem érő csend telepszik a szobára.

S ahogy a szavak lecsúsznak Tibor gyomráig, elmerülnek a füst maradékában, mint valami ködben, egész bensejében remegni kezd.

És tudja: egy ideig nem is tudja megállítani majd.

BODNÁR GYULA

1961. JANUÁR 24 - ÉN

Láttam a kötelet
amikor apámat
eresztették le a sírba
milyen mélyre
húzza a koporsó
hallottam
a januári temetődombot
ahogy hirtelen
felmorajlott a fázósan
toporgó talpak alatt –
zuhantak apámra
a fagyott göröngyök

nem sírtam
már nem
otthon sem az udvaron
ahol az ég szürke
paplanja alatt
a mahagóniszínben
fénylő koporsó körül
kicsi fehér fellegeket
lehelt a fekete tömeg
búcsúszavak szálltak
kóbor varjú a diófára
egyedül apu szájából
nem szállt pára

szóval zuhantak apámra
a fagyott göröngyök
majd a föld morajlása
alábbhagyott már csak
a lapátok csikorgása
a sírásók szuszogása
az emberek susogása
járta át meg át a csendet
mennyi? negyvenegy?
Mancikára maradt a két gyerek
még jó hogy ott a mama
szegény Béla szegény Béla

s a temetődombról bandukolva
elindult haza
a gyászoló sereg
maradt néhány rokon
anyám a húgom és én
reggel fogyott el otthon
az utolsó zsák szén

É R I N T Ő K

Tizennyolc évesen

Cseresznyevirág-hullásban
bűnt és bűnhődést olvasni
lóherére terített pokrócon.

Eróshi dilemma

Amíg nem érkeztél meg,
mereven álltam.
Mi történne, ha elmennél?

Kérdés

Miféle szabadság az,
ha szólni csak
felpeckelt szájjal szabad?

Logisztikai vita

Az agyad vitte
oda a lábad. Pedig
a lábad vitte.

Janiga József emlékére

*szemem sarkából
minduntalan egy csepp
kárminpiros buggyan*

J. J.

1

Mint aki a fáktól
beszélni tanul,
erdők bársony csendjét
jártam szótlanul,

csiga kényes házát,
cipeltem *hazám*,
árny ölelt, zúzmara,
vakító magány.

2

Amit látott szemem,
Isten is látta –
éjjel rügyet tett a
holdfény a fákra,

hajnalban harmatot
küldtek az egek,
napkelte szárított,
pusztai szelek,

tarlók vak tüskéin
hamuszín fény ült,
szántások rögein
virradat kékült:

keringtem, sajogtak
törött szárnyaim –
öröm űzött-sebzett
s gyermekálmaim.

Mint szentek az Úrral
régi-régi képen,
esővel, széllel
nagy-eggyé égtem:

nyárájban virult a
Van Gogh-i sárga,
tündökölt a Tejút
csillagkarámja.

3

Fent jobbágykék égbolt
mutatta sebét,
lent, mint fátum, érett
lelkemben a kép:

a barnaréz őszben
aranypor rostált,
holtágban a szárcsák
szárnyukat mosták,

szél szántotta a hold
szelíd tengerét,
nyárfavirágzásban
dülöngélt a rét,

s tarlott bokrok között
vén tanya lobbant:
gémeskútján csillag
pirosa csobbant.

4

Csalitosban rigók
zörgettek avart,
fölöttük szúrós szél
elmúlást kavart,

csak én s a táj: ketten
ültünk ünnepet,
varjúhad emelte
égbe szívemet:

kihűlt templomhajó
volt az őszi menny,
s értem a hold tartott
misét odafenn.

Vásznaim parlagán
pór voltam, szolga,
napszámos, akinek
nincsen más dolga,

nézni, mint úszik a
fűzfás vén folyam,
és lecsukott szemmel
sírni boldogan.

5

Zivatar mosdatott,
szárított a szél,
éreztem, mélységek
ereje kísér,

vásznak csöndje előtt
kövek a mélyben –
tisztultam: éretten,
szelíden égtem,

tudtam: türkiz, smaragd,
mind bennem zokog,
s azt is: zafír, jácint
cselédje vagyok.

6

Mindenki szemével,
csakis az Úr lát –
ő az én szememmel
mérte meg súlyát

annak, mit *gyolcsokra*
vitt fel ecsetem,
közben az ő keze
vezette kezem:

oltalmazott engem
pálcája, botja,
vizeknek partjain
volt velem gondja,

csurgatott vadmézet,
nektárt arcomra –
szomjam az övé lett,
enyém a szomja.

7

Szonáta, madrigál,
kristály zenemű,
káprázat a festés,
égő hegedű –

imát mondó sáskák,
gyötrő nappalok,
tölgyszentélyek, darvak,
szárnyas évszakok

öleltek, hajtottak
álmaimon át:
vászonra tegyem az
elmúlás szavát,

miközben hollóktól
koldulva szárnyat,
indaként font át a
rembrandti bánat.

Megkísértett ősi,
démoni magány,
Isten erős csöndje
érlelte hazám:

nap-hold fénye esett
arcomra: rögre –
föld lettem, fű lettem,
gyökerek ezre.

8

Tudtam, szél jajában,
záporban dal van,
fák holta rekviem,
víz tükre dallam:

vásznaimon a táj
lélek és fény lett –
kantáta, passió,
himnusz és ének.

Piktor is, regös is,
zsellér is voltam,
képeim ugarán
szántok most holtan,

szél dúdol, rögök közt
forgok a dalban –
zsoltárrá lenni, csak
ennyit akartam.

M E R V A A T T I L A

A VADON HÁZINYULA, AVAGY MICHAL HABAJ A NÉGYZETEN

MICHAL HABAJ *MICHAL HABAJ*
CÍMŰ KÖTETÉRŐL

¹ Habaj, Michal: *Králik divočiny*. In uő: *Michal Habaj*. Bratislava, 2012, Ars Poetica & Ateliér Pluto. 238. A szerző fordítása.

² Bővebben: Merva Attila: *Szór-ványszubjektum (Mária Ferenčuhová Veszélyeztetett faj című kötetének versei elé)*. Irodalmi Szemle, 2014/5. 67–69.

a vadon házinyula
vicsorog a pitypangra
gilisztákra vadászik

Istenben hisz
aki nem jön el
és nem nyitja ketrecét

*Michal Habaj*¹

„Ez nem egy verseskötet” – az ismert Magritte-cím parafrázisa mint mottó elgondolkodtató, mivel Michal Habaj kortárs szlovák költő és irodalomtudós 2012-ben megjelent *Michal Habaj* című kötete „igazi” verseskötet, ám rendezési elvét tekintve túlmutat a hagyományosan értelmezhető verseskötetek felépítésén. Tartalomjegyzéke első látásra a tudományos szakmunkákat idézi: a fentebb említett, sokatmondó Magritte-utalást kulcsszavak követik, majd a részes alfejezetekre tagolt, számozott tartalomjegyzék, illetve a kötet végén az ilyenkor elmaradhatatlan függelékek. Ez a koncepció a szerző eddigi műveit tekintve is egészen egyedülálló, akárcsak a kötet konceptuális grafikákkal való illusztrálása.

Mielőtt áttekintenénk a kötetet, egy rövid kitérő keretében szóljunk pár szót magáról a szerzőről. Michal Habaj a fiatal középgeneráció egyik meghatározó költője. E kiemelkedő generáció markáns női mezőnyéről már korábban is szóltunk,² ám Michal Habaj eddigi költői munkássága mindkét mezőny-

ben értelmezhető, hiszen az öt, saját név alatt jegyzett verseskötet mellett³ további két jelentős kötetet jegyez női álnév alatt⁴ (Anna Snegina). A magyar olvasók számára nem teljesen ismeretlen Michal Habaj neve, hiszen már korábban is találkozhattak verseivel Polgár Anikó,⁵ Tóth László⁶ és a jelen sorok szerzőjének⁷ átültetésében.

A rövid kitérőt követően térjünk vissza vizsgált kötetünk kataforikus kulcsszavaihoz, melyekről már a bevezetésben is szóltunk, s amelyek sokat sejtetően körvonalazzák a kötet várható tartalmát: *misztikum-beat-koncepció-kísérlet-giccs-pop-teória*. Ellenben, maga a tartalom már korántsem e fogalmak mentén könnyen elhelyezhető szövegek koherens összességét jelenti, e bonyodalmat maga a szerző igyekszik feloldani a kötet végén található függelékekben. Konkrétan a második függelék az, amely röviden a kötetről értekezik, felvázolva annak születését, és bizonyos értelemben próbál válaszokat adni a rendezési elvek hogyanjaira és miértjeire, illetve a tartalommal kapcsolatos önreflexiós kérdésekre. E kommunikatív mozzanat valóban szokatlan egy verseskötettől, mivel a szerző–mű–befogadó kapcsolatot jelentősen elmélyíti, pontosabban, e „beavatás” folytán az olvasó is részévé válhat magának a lírai folyamatnak, hiszen e kölcsönösséget a függelékben használt hangnem már-már előfeltételezi. „A könyv három részből áll: Awra, Karmakóma, Yangtik. Bármennyi része is legyen, ez mindig egy és ugyanaz a könyv. Bármennyi könyv is legyen, akkor is csak ez az egy könyv marad. Egyetlen könyv, melyet írunk. Kérem, ennek szellemében fogjuk fel e kötetet. Mint egy könyvet.”⁸ A harmadik függelék egy rövidke metodológiai ki egészítője a kötetnek, melyben a költő hangsúlyozza azokat az empirikus tapasztalatokat, melyeket a kötet megszületésének érdekében mondhatni tudományos módszerekkel alkalmazott. A fizikai és szellemi összehangolódás iskolapéldájaként mutatkozhat ez a vállalkozás, melyben Mallarméra való utalást is felfedezhetünk, hiszen mindez azért született, hogy egy könyvbe torkolljon. „Megpróbáltam az életemet módszeresen megragadni, felforgatni és elengedni – a jóga, meditáció, böjt, légzési gyakorlatok, tisztító kúrák, tantrizmus és a belső rituálék segítségével egyetlen egészségre kovácsolni magával a költészettel.

³ Az öt saját név alatt jegyzett kötet és kiadásai évszámai: 80-967760-4-5 (1997), *Gymnazistky. Prázdniny trinástročnej* [Gimnazistalányok. Egy tizenhárom éves szünete] (1999), *Korene neba. Básne z posledného storočia* [A mennyország gyökerei. Versek az utolsó évszázadból] (2000), *Básne pre mŕtve dievčatá* [Halott lányoknak írt versek] (2004), *Michal Habaj* (2012).

⁴ Az Anna Snegina női álnév alatt jegyzett kötetek és megjelenésük: *Pas de deux* (2003), *Básne z pozostalosti* [Hagyatéki versek], (2009).

⁵ In <http://www.kalligram.eu/Kalligram/Archivum/1998/VII.-evf.-1998.-junius-Szlovak-muveszet-es-gondolat/Egy-vers-ertelmezesere-tett-kiserlet-Az-emberi-szovegek-megismertetik-Az-objektum-installacioja-a-szujektum-szimulacioja-Az-objektum-installacioja-a-szujektum-szimulacioja> Letöltés ideje: 2015. 05. 04.

⁶ In <http://www.irodalmiszemle.bici.sk/lapszamok/2012/2012-december/1530-michal-habaj-versei> Letöltés ideje: 2015. 05. 04.

⁷ Habaj Michal: *Reggel; Laudatio; Nosztalgia; A tél Pozsonyban*. Merva Attila fordításai, OPUS, 2014/6. 14–16.

⁸ Habaj, Michal: *Michal Habaj*. 258–259. A szerző fordítása.

⁹ Uo. 263. A szerző fordítása.

¹⁰ Vö. uo. 167–189.

Ennek eredményeképp születtek a kötet versei, melyek a dokumentációs szerepükön felül forrásként szolgálhatnak további társadalomtudományi és embertani kutatásokhoz.”⁹

Ahogy fentebb a szerző elmondása alapján szemléltettük, a kötet három fő fejezetből (ciklusból?) áll. Az első, az AWRA alcíme: *Az ébredés versei*, melynek indítóverse a *Karmakóma* (ilyen cím alatt szinte az összes ciklusban találunk verseket). Tulajdonképpen a *Karmakóma*-sorozat egyféle belső vezérfonala a kötetnek, s ezekben a versekben visszaköszönnek a szerző korábbi átváltozásai, ám a külső változások fokozatosan belső átalakulássá válnak, ami az elmélyülés és a semmivé válás párbeszédét tükrözi, ezzel is egyre közelebb kerülve a belső megtisztuláshoz, melynek folyamatán a szerző – s a lírai én egyaránt – átesik. Ennek kicsúcsosodása csak a harmadik, *Yangtik/Az alvás és álom versei* című fejezetben érhető tetten, konkrétan a *Yangtik (Hangok a sötétből)* című hosszú költeményben, meditációs leírásban, amely a kötet talán leginkább szuggesztív alkotása. A szerző a költeményt követő jegyzetekben átfogó képet nyújt a sötétségterápia, a teljes kivonulás, az alkotást ösztönző sötétség fogalmáról, rendszeréről stb. Magában a költeményben leginkább a belső átalakulási folyamatok, a fényhiány és a bőjt okozta képzetek (hang- és alaki) lírai formában történő dokumentálásával találkozhatunk, melyeket a szerző a költészet kontextusából nézve (is) próbál értelmezni.¹⁰ E fejezetben zárul le a *Karmakóma*-sorozat, illetve a meditáció okozta önátalakulás – amely a kötet esetében de facto azonos a lírai én átalakulásával –, egy részleges hangnemváltozást idézve elő a fentebb említett meditációs költeményt követő alfejezetekben (ciklusokban?), s a kötet záró alfejezetét (*A vadon házinyula*) a mottónkban is idézett, azonos című rövid költemény zárja.

Szándékosan hagytuk utolsónak a terjedelmes kötet második, leginkább eklektikus és szerteágazó fejezetét, amely a *Karmakóma/Párbeszédversek* címet viseli. Az egyes fejezetek terjedelmét tekintve a kötet tematikailag és műfajilag is leggazdagabb fejezetéről beszélhetünk. A bevezetőnkben említettük az önreflexiót, mely az avantgárd mozzanatok egyik fő kísé-

rőjeként van jelen a kötetben, s leginkább a második fejezetben találkozhatunk vele (kivéve az első függékben szereplő *Karmageddon 5:45* című költeményt, amely e tekintetben talán a leginkább expresszív hangvételű műve a szerzőnek). A *Karmakóma*-sorozat legtöbb darabját is e fejezetben olvashatjuk (az első alfejezet is ezt a címet viseli), akárcsak a testiségre reflektáló költeményeket, melyeket két alfejezet is tárgyal (*Sado, Sárkányfogak*). Az *Európai Alkotmány* és az *Európai Ellenalkotmány* című alfejezetek verseit először angolul, franciául és hollandul publikálta a szerző egy nemzetközi projekt (*The European Constitution in Verse*) keretén belül Brüsszelben még 2009-ben, majd később kerültek be a kötet eme eklektikus, második fejezetébe. Az eklektika terminust nem véletlenül alkalmazzuk, hiszen a konceptuális kompozícióktól (4 *kompozíció*) az önreflektív költeményeken át (*Karmakóma 6,7,8; Az ember, aki nincs is; Szavak, mint ezek*) a minimalizmus határait súroló három-négysoros egzisztencialista költeményekig (*Alapjogok / A lecsatlakozáshoz való jog; Karmaszutra; Karmajóga*) bezárólag, szinte tobzódhatunk a stílusbeli felhozatalban.¹¹ Ez a szerteágazóság azonban szerkezetileg nem tűnik zavarónak, sőt a többször említett *Karmakóma*-sorozat egy oly koherens szálnak bizonyul, amely nem engedi szétfolyni a kompozíciót, ezáltal a befogadás talán nem vesz abból az egységes személyességből, amellyel az első és harmadik fejezetben, illetve a függékekben találkozhatunk.

Zárszóként mit többet is mondhatnánk Michal Habaj e rendkívül egyedülálló, egyben sokoldalú kötetéről? Talán csak annyit, hogy hagyományos értelmében véve tényleg nem (csak) egy verseskötet. Stílusbeli gazdagságát (klasszikus és neoavantgárd hagyományok, konceptuális líra, posztmodern minimalizmus stb.), terjedelmét és rendezési elvét tekintve egy tudományos kivitelezésű, a lírai tartalmat (is) meghaladó, kiemelkedő alkotás. Ahogy a szerző fogalmazott: egy könyv (amit írunk). Bízunk benne, hogy mihamarabb teljes terjedelmében is eljut a magyar olvasókhöz.

(Michal Habaj: *Michal Habaj. Ars Poetica & Ateliér Pluto, Bratislava, 2012, 263 oldal, 12 €*)

¹¹ Bővebben: uo. 49–152.

PAPP MÁTÉ

A GYEREKSZOBÁTÓL AZ ELFEKVŐIG

VIDA GERGELY DEMÓVERZIÓ CÍMŰ KÖTETÉRŐL

Disznóvágás, mandulaműtét, biciklitúra, Knight Rider, Darth Vader, Sas Kabaré, Képes Sport, Rejtő-képregény, matchboxok, szuperhősfigurák... Vida Gergely új verseskötetének építőelemei között számos olyan *saját-tárgyra* ismerhetünk rá, melyből nem csak a lírai alany személyes gyermekkori élményei rekonstruálhatóak, hanem az olvasó emléképzetei is. Ezek a *köztulajdonban* lévő, ugyanakkor kisajátított kellékek – azon túl, hogy egy korhangulatba ágyazódnak – költői eszközökké válva lehetőséget adnak arra is, hogy egy másfajta berendezésű gyerekshobában is körülnézhessünk: „Nehezen tudom kikerülni a berendezés / elhalt alkatrészeit, mert a szőnyeget a lábam / alig éri. Erre mondod, lavírozok, akár egy ormóttan / plüssállat. / Pedig ez csak lebegés, mintha / lenne is gravitáció, / meg nem is” (*Elefánt a gyerekshobában*, 36.).

A kötet *Karakterek*-sorozata például olyan láthatatlan jelenségeket vonultat fel, amelyek meghatározóbbak lehetnek, mint a fentebb említett események, játékok vagy tévéműsorok: *a Halál, a Szorongás, a Szégyen*, illetve *az Alien* megfoghatatlan alakzatai ugyanúgy átesnek az emlékezet objektívizáló folyamatán, vagyis életteret követelnek maguknak;

hol egy gyerekrajzban, hol egy rokon felidézett alakjában, hol egy korai, vissza-visszatérő érzetben „tárgyasulnak”. Ott törnek felszínre, ahol nem számítunk rájuk, és akkor húzódnak vissza megszokott helyükre, amikor már azt hittük, hogy elfelejtettük őket. Ezért a szó szoros értelmében nem válhatnak személyessé sem, hiszen – annak ellenére, hogy elidegeníthetetlenek tőlünk – ledobják magukról az emlékezés klasszikus formáit, egy megközelíthetetlen, legalábbis kevésbé behatárolható, tudatosítható területet sejtetve. „Ami a többiekkel összeköt, / az izzadságszag az öltözőben. / Annyira személytelen párolgás, / mint ha öröktől fogva ott lenne” (*Első testem*, 74.). Ez a fajta eredendő, testhez kötött személytelenség lesz a Vida-féle emlékezőtechnika legjellemzőbb vonása. Így a versek hangvétele is magán viseli azt a külső (felettes módon szelektáló) szempontrendszert, amely mintegy tisztas távolságban tartja az elbeszélőt, és valamilyen szinten a befogadót is az adott élményanyag értelmezhetetlen, tűnékeny részleteitől. („Ezekre értelemszerűen / nem is emlékszem” – *Snuff*, 66.)

„...olyasmit közölnek velem, ami nem e világba való” – szól a *Leszármazás* című szöveg utolsó sora (15.). A *tocsogós puszi*

bajuszos nagynénikre vonatkozó kitétel az emlékezet elfekvőjét idézi meg, ahol folyosófényben járkal, tántorog a múlt megannyi szereplője. Velük együtt a különböző személyekkel vagy megszemélyesített tárgyakkal (*A Poldi-bácsi hasonlat, Barnamackó*) való tetszhalott kapcsolatrendszer is kezd elevenné válni, annak ellenére, hogy a szövegek lírai elbeszélője kényesen ügyel arra, hogy ne merészkedjen túlzottan közel ahhoz a körülírt, de végül is fogalmilag lefedhetetlen jelenségvilághoz, amit a kötet egyszerre kebelez be, illetve vet ki magából. Mintha az emlegetett gyerekszoba a felnőtt szempontjából már csak egyfajta szűrőn keresztül mutatkozna meg, olyan (látszólag) lényegtelen dolgokat emelve le a polcról, amelyek esetleges módon rémlenek fel és kerülnek a középpontba („Ami ezen kívül esik, / nem jut eszembe” – H. / Az N. számú nyomozati anyagból, 30.). Persze ha belegondolunk, milyen „tárgyi bizonyítékunk” lehet arra, hogy reprezentáljuk azt a félig-meddig öntudatlan állapotot, amit gyerekkornak nevezünk, akkor be kell látnunk, hogy csak részben van hozzáférésünk a saját emlékeinkhez.

„(Az emlékezés is ugyanaz
a bénázás, amikor ötévesen,
még az írásbeliség nagy korszaka előtt,
apád hivatali írógépén olyan
átszemlelően bírtál pötyögni,
átlyuggatva olykor a lapot. Aztán,
miután lehúztad a hengerről, az volt az
érdekes,
ahogy a tiszta oldal felől
átkukucskáltál rajta.)”

(D. V. / Az N. számú nyomozati anyagból, 60.)

Vida Gergely „gyerekversei” sajnos nem lyukasztják át a papírt, ezért nem igazán tudunk átkukucskálni az íráson túli oldalra. A gyerekszoba geometrikus pontatlansága miatti átfedések mégis átélhetővé teszik a megidézett múltat, mert valójában egy közössé avatott térről van itt szó. „Ismered barátom a gyerekszobákat: mennyi tárgy marad bennük, sok abbahagyott / holmi, szerteszét. // Az enyém ugyanilyen ismerős, / nem nevezek meg egyet sem. / A különbség, ha van, hajszálnyi, / ebbe kapaszkodom. / De mi közöd lehet hozzá?” (*Elefánt a gyerekszobában*, 36.) Mondhatjuk, hogy csak egy hajszál választja el ezt a kis könyvet attól, hogy megközelítse ezt a közösséget: „...mint egy nyelvbtlás, / amit különben alig választ el / valamicske a költészettől” (*Konfekció*, 40.). A *Demóverzió* cím ilyen értelemben különösen találó lehet, hiszen úgy foglalja magában, pontosabban vázolja fel az ún. teljes tárgykört, hogy csak bizonyos szintig juttatja el a befogadót, aki akár korlátozva is érezheti magát az ízelítő jellegű írásmód miatt. De hát mi magunk is csak amolyan ízelítőt kaptunk az idő által szűkre szabott gyerekkorból. Abból az életről, melynek eredendő (elsősorban érzéki) élményei a legnagyobb hatással bírnak a jövőben is. Akkor is, hogyha úgy érezzük, nem képezik részét többé a személyiségünknek. Minden bizonynyal jelen vannak most is, amikor ezeket a verseket olvassuk. De mindinkább ők emlékeznek ránk, nem pedig mi. A gyerekszobától az elfekvőig.

(Vida Gergely: *Demóverzió*, Kalligram, Pozsony, 2014, 88 oldal, 1800 Ft/6 €)

SZABÓ LOVAS EMŐKE

ISTEN, UGYE, SZOKOTT
FOCIZNI?GAZDAG JÓZSEF *EGY FUTBALLFÜGGŐ
NAPLÓJÁBÓL* CÍMŰ KÖTETÉRŐL

„Az atléta halálával a kritika egy részét sikerült félrevezetnem. Nem sportre-gény. Legfőlegb olyan megtévesztő mó-don, ahogy korunk is a sport műszavai-val és szenvedélyével igyekszik kifejezni és megvalósítani magát, noha keservesen másról van szó” – írja Mészöly Miklós *Az atléta halálának A létezés rekordja* című függelékében.

Gazdag József idén megjelent kötete, az *Egy futballfüggő naplójából* is messze túlmutat a sporton és a sportújságíráson, a könyv egy olyan irodalmi csapatjáték-ba hívja az olvasót, melynek során kide-rül, mi mindenről lehet szólni a foci által, és hogy hányféleképpen lehet egyáltalán írni a fociról.

Gazdag rögtön a könyv elején össze-állítja a maga szépirodalmi válogatottját. A játékba hívja Sajó Lászlót, Mészöly Miklóst, Ottlik Gézát, Szabó Lőrincet, József Attilát, Grendel Lajost, Mándy Ivánt, Kosztolányi Dezsőt, Karinthy Fri-gyest, Talamon Alfonzot és természetesen Esterházy Pétert, Darvasi Lászlót és Kukorelly Endrét is. De a lelátón ott ülnek Örkeny egypercesei, a neobarbarizmus megnyilvánulásai, az olimpiai játékok régen eltűnt szellemisége, a felülkerekedés lélektana és az egyetemes ember teljesítménye, a halál és a Marsra való ki-költözés utáni foci problémái Goethével, Kafkával és az amsterdami emberekkel.

Gazdag József a magyar prózában hatalmas múlttal rendelkező anekdotá-zás, legendaőrzés és -mondás egyik leg-nagyobb kortárs mestere. A könyvben nem egy nagy összefüggő történettel ta-lálkozhatunk, a szerző célja a mesélés és az együttgondolkodás, sok mindenről. Van ugyan egy szál, ami arról szól, hogy a szerző egy bizonyos szlovákiai magyar napilap újságírójaként és rovatvezetője-ként, szerkesztőjeként futballmeccsre hivatott utazni – nagymértékben kitéve ezzel magát a mátyusföldi és csallóközi nyelvi identitás dimenzióinak és hat-vancentes kiskofoláinak – és azokról tu-dósítani, de nem ez az, ami összefogja a történetet. Az *Egy futballfüggő naplójából* egy önálló, a pusztán üres focis sztori-kon messze túlmutató, az emberi lét ha-tárhelyzeteit és a határhelyzetben való létezés problémáit feltáró, oknyomozó novella- és tárcagyűjtemény.

A könyvnek pontosan a mértani kö-zepén kap helyet a *Fejezetek a határon túli magyarok életéből* című kisesszé. Ez az el-helyezés akár célzatos is lehet, ugyanis az egész könyvet áthatják, átszövik a ha-táron túli kulturális élet és a kisebbségi lét kérdései. Akad itt a kétnyelvűségi helyzetből eredő nyelvi humor, kassai színházi előadás, de személyi igazolvány nélküli átsétálás is a komáromi Duna-hí-don, kevés sikerrel, laptulajdonos-váltás

és felelősségvállalás. Ez a nosztalgikus, a szlovákiai magyar újságírás végét elő-rejelző szomorú attitűd és kétségbeesett önreflexió van annyira rafinált, hogy ne tegye eleve értelmetlenné, hiábavaló vállalkozássá a könyvben szereplő szövegek létét.

Erős társadalomkritika jelenik meg a footballstadionokról szóló írásban. Az ultramodern sportpaloták építése a tanári fizetések és a kórházi fejlesztések kárára, a cigány kisebbségből a football segítségével való kitörés lehetetlensége egyaránt részei korunk valóságának. Könyörtelen objektivitással törnek elő a könyvben a társadalmi kérdések a legváratlanabban, két meccstudósítás és kalandos útleírás között. Nincs nagyepikai teljesség, de vannak helyszínek, eredmények, népcsoportok és politikai döntések, tájak és tárgyak, amelyeket fel lehet fűzni egy szála. Egyszerre nyugtalanító és provokatív az a két mód, ahogyan szemléljük a könyvet. Egyrészt a sportnak mindent alárendelő foci-szeretetet, másrészt az emberi létezését a reklámvilágoknak alárendelő sztárfoci prizmáján keresztül. „Testlélek harmóniájáról nincs szó, üzletről van szó, elvakult drukkról, jól fizető fogadásokról, hasonlókról. Ismerjük ezt, minden botrányával együtt.”

A footballhelyzet sem túlságosan fényes a XXI. században. A magyar foci jelene sivár és a jövője kilátástalan, az egyetemes football esetében pedig az üzletesség irtja ki lassan a versenyszellemből és a küzdelemből a valódi nemességet. „A sport lélek nélkül semmi” – írja Mészöly a már említett függelékben. De vajon hogyan lehet az igazi football lelkeről beszélni ott, ahol egy „sima magyar” bajnoki meccs százezreket „termel” a bundamaffia konyhájára? Mindettől a kedves fociközönség kellőképpen elhatárolódik,

támogatja őt az a képessége, hogy a roszzat ugyanolyan szabadon és ésszerűen tudja indokolni, akár a jót. Szabadok vagyunk, ebben is adassék hát meg a gondolkodás szabadsága a számunkra!

Ellenben, ha már magyar labdarúgás, akkor három dologgal biztosan számolnunk kell: a nagy történet elmondhatatlanságával, hazugsággal és hiányérzettel. Csődjeinkben és úrjeinkben megjelenik a hódítás és teljesítményhajsza téves magatartása, mint korbetegség. A hódítással, leigázással, minden áron hajtott győzelemmel szerzett pótlás lett az egyetlen lehetőségünk. „A sport és sport-szerűség modern szuggesztiója elég erős ahhoz, hogy általános beidegződéseket rögzítsen. S nagyon valószínű, hogy a különböző sportágak és teljesítmények – vonzó vagy riasztó módon – ugyanannak a lelkesültségnek és tébolynak a változatai, mint aminek az élet egyéb területein áldozunk” – írja Mészöly.

Puskás alakja Gazdagnál is megidézi az Esterházy- és Darvasi-féle vágyott mitikus hősprjekciót. Ő a „csodák mediátora”, a „népmesék királyfija”, Krisztus, Shakespeare és Da Vinci „kollégája”, aki előtt Rákosi elvtárs letérdel. Ugyan nem „találta fel a megváltást”, nem verselt dán királyfiról, nem fejtette meg a nő titkát (a mosolyán kívül, persze!), és ’54-ben nem nyertünk vb-t, de Puskás honfitársának lenni máig rangot jelent.

Gazdag József prózája nem akar folyton átlépni a játékon magán. Történeteit a football szabályainak apró szálai szövik át. Nem curling (jégteke)! Nem dobja el a labdát és üvölt orrhangon egy egész könyvön át, ugyanarról. Körömpasszokkal, cselekkel és lesekkel vezet bennünket végig a mi (kis) magyar valóságunkon, Csallóközön és Kassán, hogy aztán egy precíz rúgással a footballmaffia világában,

Madridban vagy Valdebebasban, azaz az úgynevezett Real Madrid Városban találja magát a gyanútlan olvasó. Nem mesél horort, thrillert, pedig minden oka meglenne rá. A testekről tudósít, de nem a győzelem és mérhetőség egyedüli, gyakorlatias történetéről. Az *Egy futballfüggő naplójából* egyrészt a testek esetlegességére, másrészt a lélegzet ritmusára

és a létezés rítusának közös játékára, ismételtesére szólít. Olyan ez a futballzárándok-identitás, mint a szerelem: egyfelől a testhez kötött érzéki egyszerűség, másfelől a rítus kiszámíthatósága élteti. Játékká lényegített vetélkedés.

(Gazdag József: *Egy futballfüggő naplójából*. Kalligram, Pozsony, 2015, 296 oldal, 3200 Ft/12 €)

GYÜRKY KATALIN

A TÖRTÉNELEM EGÉRFOGÓI

SOFI OKSANEN *MIKOR ELTŰNTEK* *A GALAMBOK* CÍMŰ KÖTETÉRŐL

A világhírű, finn-észt származású Sofi Oksanen legújabb, *Mikor eltűntek a galambok* című regényének értelmezésekor két, egymással összefüggő tényt mindenképp érdemes figyelembe venni. Az egyik, hogy a regény – Sofi Oksanen szándékai szerint – egy tetralógia harmadik részét képezi, a *Sztálin tehenei* (2003) és a *Tisztogatás* (2008) című alkotások folytatásaként. A második tény az író nő regényhez fűzött utószavának néhány sora, amelyben Oksanen arról számol be, hogy milyen sokáig kereste a mostani történetéhez a főhőst, mígnem a lehetséges alakok közül az egyik a többi fölé emelkedett: „Egy férfi, akit végtelenül lenyűgöztek kora hírességei, csillagai, bálványai – a pilóták –, és ő maga is azzá akart válni. Pilótának adta ki magát, történeteket mesélt veszélyes helyzetekről, melyekbe repülései során került, és hírességekről, akiket repülőgépén szállított. Még pilótafényképeket is retusált magáról. A valóságban soha nem repült. Még csak repülési engedéllyel sem rendelkezett” (351.).

Azt a tényt, hogy a regény egy tetralógia részét képezi, illetve azt, hogy ennek az alkotásnak a főhőse egy önmagát másnak láttató ember, a Sofi Oksanen műveiben rendkívül erős motívum: az identitásválság köti össze. Amíg a tetralógia első része, a *Sztálin tehenei* az író nő személyes származásából kiindulva a finn-észt identitással rendelkező fiatal lányt, Annát úgy állítja középpontba, hogy

a történetéből a kettős identitás személyiségtorzító hatása minél jobban világossá váljon, a második rész, a *Tisztogatás* pedig az identitásproblémákat történelmi távlatba helyezi, azaz a II. világháború idejére, ahol a hősök életében az észtség és a finnság mellett a „ruszki léttel”, a szovjet rendszerrel folytatott személyes harc is előtérbe kerül, addig ez a harmadik rész azzal, hogy a főhős, Edgar különböző pilóták bőrébe képzelte magát, holott soha nem repült, szimbolikusan arra is utal, hogy az ő identitásválsága nem mással, mint az identitáshiánnyal egyenlő. Neki – a tetralógia első két részének hőseivel szemben – teljesen mindegy, hogy finn-e, észt-e, német-e, szovjet-e. S hogy ez mindegy neki, az az észt történelemmel, az észt történelembe helyezett „egérfogókkal” áll összefüggésben.

A regény egyfelől ismét a II. világháborúba, a szovjetek, majd a németek által megszállt Észtországba kalauzol bennünket, azonban – az identitáshiány központi szerepét érzékeltetendő – egy másik idősíkbba, a ’60-as évek „Észtországnak” szovjet valóságába is betekintést nyújt. Az Észtország szót itt nem véletlenül tettem idézőjelbe. Hiszen a II. világháború kitörésétől kezdve folyamatosan idegen fennhatóság alá tartozó országról a regény szövege is kimondja: „Senki sem említi Észtországot. Észtország eltűnt a térképről, mint egy azonosítatlan holttest a háborúban” (213.).

Edgar életútja az országa „azonosítatlan” jellegének lesz a személyes leképeződése. A háború elején – a Vörös Hadsereget meggyengítendő – a finnországi szövetségeseknek dolgozik. Majd nevet változtatva – miközben tudjuk, hogy az, ha valaki minden további nélkül nevet változtat, szintén az identitás hiányára utal – egy gyermekkori, azóta tuberkulózisban elpusztult ismerőse, Egger Fürst nevét „kölcsonkérve”, „pilótaként” minden szembejövő lehetőségre „rárepül”, és a szovjetek távozása után, 1941-től az országot elfoglaló német hadvezetés oldalára áll. A németek egyfelől a zsidókérdés feltérképezését várják tőle, azt, hogy „miként vélekedik, mennyire vannak itt tudatában a baltiak a zsidók jelentette veszélynek” (65.), illetve az országban még esetlegesen létező, fennmaradó „bolsevik sejtek” teljes megsemmisítését, likvidálását. Hogy azután, a II. világháború vége, a németek veresége és a szovjet hatalomátvétel után, a '60-as években Parts néven, azaz ismét nevet változtatva, szovjet kémme váljék, és része legyen a következő célnak: „leleplezni a nyugati fasiszta csoportosulásoknak a hitlerista megszállók és csahosaik rehabilitálására tett erőfeszítéseit” (87.).

Edgar identitáshiánya azonban a politikai ide-oda csapongás, „röpködés” mellett komoly személyiségproblémákat is rejt, magánéleti sikertelenségének is eredőjévé válik, illetve rányomja a bélyegét a mű másik két főszereplőjének a sorsára is.

Edgar árulásai, hol finn, hol német, hol szovjet érdekeknek megfelelő viselkedése mögött rejtett, elfojtott homoszexualitás is lapul, amellyel házassága elejétől fogva tönkreteszi felesége, Juudit életét. A férjének köszönhetően szexuális elvonási tünetektől szenvedő asszony így más karjában fogja keresni a boldogságot,

és ez a regényben újabb identitásválságot, illetve áruláshullámot indukál. Mert amíg Edgar a saját országát csalja meg azzal, hogy hol németnek, hol szovjetnek adja ki magát, de sohasem észnek, annak az asszonynak, aki „többször elolvasta a *Bovarynét* és az *Anna Kareninát*, és még ha hősnők nem is egészen ugyanolyan helyzettől szenvedtek a házasságukban, mint ő, végtelen lelki rokonságot érzett velük, mert a sóvárgást ő is jól ismerte” (28.), mindegy, hogy milyen identitású, nemzetiségű férfiba szeret bele, csak szerethessen, s végre őt is szeressék. Abban, hogy épp a német Hellmuth az a férfi, aki mellett – férjes asszonyként, s így állandó lelkifurdalást érezve – boldog lehet, a férfi németisége egyáltalán nem játszik szerepet. Juudit így Hellmuthal szerelmi viszonyba keveredve a férjével ellentétben nem a saját identitását, a saját észtségét árulja el, tehát nem az országát csalja meg, „pusztán” a férjét.

Az viszont, hogy Juudit épp egy német férfi karjában köt ki, a harmadik főszereplőnek, Edgar unokabátyjának, Rolandnak köszönhető, aki sajátos módon ötvözi magában Edgar identitáshiányát és Juudit félrelépésre való hajlamát. Sajátos módon, hisz sem az egyiket, sem a másikat nem szeretné átélni. Úgy kerül bele a történelem „egérfogójába”, az országa, Észtország „nemléte” miatt kialakult helyzetbe, s úgy kénytelen ehhez alkalmazkodni, hogy nincs hozzá affinitása. Ő próbálna észtl maradni az *észtlenségben*, s próbálna hű maradni elhunyt kedvese, Rosalie emlékéhez. Az, hogy mennyire szeretne kimaradni a történelem forgószeleiből, talán ezek a sorai bizonyítják a leginkább: „Egy viaszfedeles füzetet is vásároltam naplólul. Ha volt a szándékom, hogy bizonyítékokat gyűjtök a bolsevikok által véghezvitt pusztításról.

Szükség lesz rájuk, ha eljön a béke. Akkor majd magamnál tehetségesebb tollforgatóknak adom át a dokumentumokat, azoknak, akik megírják e szabadságharc történetét. A feladat fontosságának tudata megszilárdította a lelkemet, amikor előtött a gyanakvás, hogy csak gyávaságom miatt nem veszek részt a nagy tervekben, vagy mikor választásommal elkerültem a harcot. Legalább megvolt a feladatom, amelyre apám büszke lenne. Nem szándékoztam feljegyezni semmi olyat, ami mások számára következményekkel járna, vagy olyat, ami túlságosan sokat árulna el a kapcsolattartóinkról. Nem fogom használni a nevüket, talán a helyeket sem említem. Fényképezőgépet szereztem, de nem azért, hogy csoportképeket készítssek testvéreinkről” (18–19.). Ám a II. világháború, majd azt követő időszak pokla az ilyesfajta kívülmaradást nem teszi lehetővé, vagy esetleg csak ideig-óráig ad rá lehetőséget.

Amikor Rosalie rejtélyes körülmények között meghal, Rolandnak – miközben tiltakozik az efféle módszerek ellen – sem marad más útja, hogy kiderítse Rosalie halálának körülményeit, mint megkérni Juuditot: épüljön be a németek közé, és tudja meg, hogyan tették el láb alól a kedvesét. Tehát – akarva-akaratlan – csatlakozik ahhoz az Edgar képviselte, besúgóktól, kémektől, besúgásoktól és kémkedésektől hemzsegő, identitásvesztett világhoz, amelytől egyébként undorodik. S bár nem szeretné megcsalni Rosalie-t, pontosabban Rosalie emlékét, Juudittal kollaborálva egyszer csak mégis a regényben a magánéleti árulást képviselő Juudit karjaiban találja magát. Tehát Edgar és Juudit mindazon tulajdonságait ötvözi, amelyeket önmagától, másféle történelmi és magánéleti feltételek mellett, elkerült volna.

Oksanen regényének zsenialitása, hogy nem tudjuk eldönteni: Edgar, Juudit vagy Roland-e a nagyobb vesztese, szerencsétlenebb, szánsalomra méltóbb alakja a történelemnek és a történetnek.

Vajon Edgar, akinek Partsként, azaz szovjet kémként az a szerencsétlensége, hogy a dokumentumok között kutatva épp Roland naplójába „szalad bele”, és ebből értesül Roland és Juudit „szerelméről”? Ráadásul azután, hogy német kémként, Eggerként már túl van egy hasonló, kettős megrázkódtatáson: amikor nem elég, hogy Juudit megcsalja, hanem épp azzal a Hellmuttal csalja meg, akit ő – homoszexuálisként – egyébként kinézett magának?

Vajon Juudit, aki „csak” boldog akar lenni, de a történelem és a férje beteggé, őrlötté teszi, olyanná, aki ott is egereket lát és hall, ahol nincsenek, aki képletesen és ténylegesen is mindenhová egérfogókat állít? Vagy Roland, aki nem akart se emellett, se amellett a hadsereg mellett harcolni, nem akarta sem az országát, sem Rosalie emlékét megcsalni, és mégis erre kényszerült?

A három főhős csak abban egyezik, hogy mindhármuk sorsa katasztrofális, s katasztrófájuk Észtország „azonosítatlan holttestéhez” vezethető vissza. Tragédiájuk milyenségé azonban más és más, ami hűen tükrözi a történelem bonyolultságát s a történelem egérfogóiban vergődő embereknek az egymástól eltérő, a szituációkra egymástól különböző válaszokat adó személyiségét.

(Sofi Oksanen: *Mikor eltűntek a galambok. Bába Laura fordítása. Scolar, Budapest, 2014, 352 oldal, 3450 Ft*)

SZERZŐINK

Ardamica Zorán (1970): költő, író, irodalomtörténész (Fülel); **Bárczi Zsófia** (1973): író, irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő (Érsekújvár); **Bodnár Gyula** (1948): költő, publicista (Nagymegyer); **Czinki Ferenc** (1982): író, kritikus, kultúraszervező (Székesfehérvár, Magyarország); **Ferenčuhová, Mária** (1975): költő (Pozsony); **Fülöp Antal** (1943): író (Komárom); **Gál Jenő** (1957): műfordító (Prága, Csehország); **György Norbert** (1972): író (Fülel); **Gyürky Katalin** (1976): kritikus, irodalomtörténész, műfordító (Debrecen, Magyarország); **Habaj, Michal** (1974): költő, irodalomtörténész (Pozsony); **Háy János** (1960): író, költő, drámaíró, képzőművész (Budapest, Magyarország); **Heé Veronika** (1946): irodalomtörténész (Budapest, Magyarország); **Kovalyk, Ursuľa** (1969): szlovák prózaíró, drámaíró (Pozsony); **Kulcsár Ferenc** (1949): költő, író, szerkesztő (Dunaszerdahely); **Merva Attila** (1978): kritikus, műfordító (Pozsony); **N. Tóth Anikó** (1967): író, szerkesztő (Ipolytő); **Ondrejcsák Eszter** (1985): irodalomtörténész (Budapest, Magyarország); **Papp Máté** (1987): kritikus (Kecskemét, Magyarország); **Papp Sándor Zsigmond** (1972) író, szerkesztő (Budapest, Magyarország); **Soóky László** (1952): költő, író, kritikus (Marcelháza); **Szabó Lovas Emőke** (1988): irodalomtörténész, kritikus (Királyhelmec); **Szászi Zoltán** (1964): költő, író (Rimaszombat); **Száz Pál** (1987): író, kritikus (Pered/Pozsony); **Vályi Horváth Erika** (1978): műfordító, irodalomtörténész (Pozsony); **Veres István** (1984): író (Pozsony); **Vida Gergely** (1973): költő, irodalomtörténész (Nyárad)

AZ IRODALMI SZEMLE MEGVÁSÁROLHATÓ

SZLOVÁKIÁBAN

DUNASZERDAHELY – Molnár-Könyv (Galántai út [Hypernova])
 KOMÁROM – Madách-könyvesbolt (Jókai utca / Jókaiho)
 ÉRSEKÚJVÁR – Kultúra Könyvesbolt (Mihály bástya 4. / Michalská bašta 4.)
 GALÁNTA – Molnár-Könyv (Fő utca 918/2. / Hlavná 918/2. [Univerzál])
 KIRÁLYHELMEC – Gerenyi Könyvesbolt (Fő utca 49. / Hlavná 49.)
 NAGYKAPOS – Magyar Könyvesbolt (Fő utca 21. / Hlavná 21.)
 NYITRA – Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék – Közép-európai Tanulmányok Kara. Konstantin Filozófus Egyetem (Drážovská 4.)
 POZSONY – A Pozsonyi Magyar Intézet könyvtára (Védcölöp út 54. / Palisády 54.)
 SOMORJA – Molnár-Könyv (Fő út 62. / Hlavná 62. [VÚB mellett])
 TORNALJA – Tompa Mihály Könyvesbolt (Béke utca 17. / Mierová 17.)

MAGYARORSZÁGON

BUDAPEST – Írók Boltja (Andrássy út 45., 1061)

1941. június 30.: az őrizetbe vett Viliam Široký vallomása az Állambiztonsági Központban

KÖVETKEZŐ SZÁMUNKBAN

„Ha létezne állandó, azaz körülményektől, kultúrától, kortól, irányzattól, kánontól, hatalomtól és hagyománytól független definíciója a mainstreamnek, konformnak, a populárisnak, kommersznek, valamint az ezektől elkülönülő undergroundnak, alternatívnak, nonkonformnak, marginalizáltnak, függetlennek stb., valószínűleg kölcsönhatásuk mérhetőbb, átjárhatóságuk leírhatóbb, egymáshoz való összetett viszonyuk értelmezhetőbb lenne. E fogalmak kulturális termékekre, áramlatokra vagy akár paradigmákra stabilan érvényes meghatározásával ugyanazon oknál fogva nem rendelkezünk, amiért például a kánon sem tekinthető egyszer és mindenkorra definiálhatónak.”

Ardamica Zorán: Úton

NEMZETKÖZI WORKSHOP A JAK-TÁBORBAN

A József Attila Kör Irodalmi Egyesület nemzetközi partnerei, az Akademie Schloss Solitude és a Nemzetközi Visegrádi Alap támogatásával irodalmi-program-szervezői és fordító workshopot szervez a Szigligeti Kastélyban 2015 augusztusában. A programon részt vesznek többek között az Irodalmi Szemle, a Forum Kiadó és a BRaK fesztivál szerzői és szervezői. További részletek a József Attila Kör honlapján: jozsefattilakor.hu.

E SZÁMUNKBAN

„Majd jött Putyú bácsi, aki egyszerre fölülírta az Alpára vonatkozó összes paradigmát: fogta a szeszt, és úgy, ahogy volt, benyakalta. Putyú bácsi természetesen idült alkoholista volt, vénségére teljesen megvakult, többek között a mértéktelen sósorszeszfogyasztás miatt, de majd' száz évig elélt (na jó, úgy nyolcvanig). Állítólag négy veséje volt, soha nem izzadt, és kilométerekről megérezte a piát. A végén már az Okenát is megitta (lásd még: az élet Alpája és Ókenája), ami egy kék színű, alkoholt tartalmazó ablakmosószer, de annyi szépérzéke azért maradt, hogy előtte a folyadékot átszűrte kenyéren.”

György Norbert:

Alpa (Made in Czechoslovakia)

„A pionyerka fölrángatta a pionyerkit, majd a kényelmes lábbeliben kigyalogolt az ismeretlen katona sírjához. Randija volt a csapattanács-elnökpajtással. Az pontosan érkezett a megbeszélt időre. Sikerkült elcsórnia a nagyanyjától a pionyerkát. Miután megvitatták az imperializmus fokozódó veszélyeit, az öt éves terv célkitűzéseit, a Tyereskova pionírcsapat jövőjét és a nyári tábor programját, heves csókolózásba fogtak. A csapattanács-elnökpajtás önkívületében véletlenül ráta-posott a pionyerka pionyerkijére, de az egyáltalán nem vette zokon.”

N. Tóth Anikó:

Pionyerka (Made in Czechoslovakia)

